

HEYDƏR ƏLİYEV

MÜSTƏQİLLİYİMİZ

ƏBƏDİDİR

qırx beşinci kitab

may, 2003 - oktyabr, 2003

AZƏRNƏŞR
BAKİ-2013

HEYDƏR ƏLİYEV

çıxışlar • nitqlər

bəyanatlar • müsahibələr

məktublar • məruzələr

müraciətlər • fərmanlar

- 12430 -

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin

İdarəetmə İdarəsi

PREZİDENT ABBXANASI

AZƏRNƏSR

BAKİ-2013

Buraxılışına məsul
akademik

RAMİZ MEHDİYEV

ƏLİYEV HEYDƏR

Ə-56 Müstəqilliyimiz əbədidir. B., Azərnəşr, 2013, 384 səh.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, müdrik siyasətçi Heydər Əlirza oğlu Əliyevin çoxcildlik əsərlərinin oxuculara təqdim olunan bu cildində tərəqqisi üçün çalışdığı, mədəniyyəti, keçmişi ilə fəxr etdiyi döğmə Vətəni – Azərbaycanın daha da yüksəlişinə və çiçəklənməsinə dair materiallar toplanmışdır.

Kitabda Azərbaycana gələn Türkiyə, Rusiya, ABŞ, Yunanıstan, Böyük Britaniya, Səudiyyə Krallığı və digər ölkələrin nüfuzlu dövlət və hökumət nümayəndələri, beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri, ictimai-siyasi xadimləri ilə dövlət başçısının görüşləri, dərin məzmunlu söhbətləri, apardığı danışıqlar öz əksini tapmışdır.

Əvvəlki cildlərdə olduğu kimi bu cilddə də ulu öndərin ayrı-ayrı hökumət və dövlət başçılarına, eyni zamanda ölkəmizin tanınmış ədəbiyyat, elm, təhsil, incəsənət, mətbuat işçilərinə, ictimai-siyasi təşkilatlara ünvanladığı çoxsaylı məktubları, teleqramları və s. sənədlər yer almışdır.

Cildə Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqına son müraciəti də daxil edilmişdir. Kitabın sonunda müstəqil Azərbaycan dövlətini qurmuş, milli dövlətçiliyimizin ideya təməlini qoymuş Heydər Əliyev haqqında akademik Ramiz Mehdiyevin "Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyi yaradan və yaşadan – ümummilli lider Heydər Əliyevin qadir siyasətidir" adlı məqaləsi verilmişdir.

0801000000

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN FAŞİZM ÜZƏRİNDƏ QƏLƏBƏNİN 58-ci İLDÖNÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏTİ

Əziz həmvətənlər!

Hörmətli müharibə veteranları!

Bu il İkinci dünya müharibəsində faşizm üzərində qələbənin 58-ci ildönümü tamam olur. Bu müharibə miqyasına, vurulan maddi zərərin həcminə və həlak olmuş insanların sayına görə bəşər tarixində baş vermiş müharibələrin ən böyüyü və ən dəhşətlisidir. Məlumdur ki, İkinci dünya müharibəsi Yer üzünə hökmranlıq etmək iddiasında olan militarist qüvvələr, ilk növbədə isə faşist Almaniyası tərəfindən törədilmişdi. 1939-cu ilin sentyabrında başlanan müharibə qısa müddətdə bütün Avropanı bürümüş, daha sonra digər qitələrə də yayılaraq altı il davam etmişdir. 1941-ci il iyunun 22-də SSRİ üzərinə faşist Almaniyasının hücumu ilə Azərbaycanın da mənsub olduğu Sovet İttifaqı faşizmlə ölüm-dirim mübarizəsinə qoşulmuş, tarixə sovet xalqının Böyük Vətən müharibəsi kimi daxil olan müharibə başlanmışdı.

Müharibənin gedişində təcavüzkarlar ağlagəlməz vəhşiliklər törədərək milyonlarla insanı qətlə yetirmiş, şəhər və kəndləri xarabazarlığa çevirmiş, istehsal müəssisələrini və mədəniyyət abidələrini darmadağın etmişdilər. Lakin bəşəriyyətə fəlakət gətirən faşistlərin ağalığı uzun müddət davam edə bilməzdi. Müharibə illərində formalaşan anti-Hitler koalisiyası ölkələrinin, ilk növbədə ABŞ-ın, Sovet İttifaqının, İngil-

tərənin və Fransanın birgə səyləri nəticəsində 1945-ci ildə faşist Almaniyası və onun müttəfiqləri darmadağın edildi, İkinci dünya müharibəsi başa çatdı. Bu müharibədəki qələbə mütərəqqi qüvvələrin irtica, sivilizasiyanın barbarlıq və insanlığa nifrət ideologiyası üzərində təntənəsi oldu.

Faşizm üzərində qələbənin qazanılmasına Azərbaycan xalqı da öz sanballı töhfəsini vermişdir. Rusiya, Ukrayna, Moldova və Belarusun, Baltikyanı respublikaların, Şərqi Avropa ölkələrinin hitlerçilərdən azad edilməsində, Qərbi Avropada genişlənən Müqavimət hərəkatının uğur qazanmasında həmvətənlərimiz mühüm rol oynamışlar. 1941–1945-ci illərdə 600 min həmvətənimiz ön cəbhəyə yollanmış, qəddar düşmənlə mərdliklə vuruşmuşdur. Onların yarıdan çoxu döyüş meydanlarında qəhrəmancasına həlak olaraq geri qayıtmamışdır.

Azərbaycanlılar ön cəbhədə qəhrəmanlıq göstərməklə yanaşı, arxa cəbhədə də misilsiz fədakarlıq nümayiş etdirmiş, döyüşən ordunun yanacaq, silah, ərzaq və geyimlə təchiz olunmasına böyük kömək göstərmişlər. Məlumdur ki, İkinci dünya müharibəsi əvvəlki müharibələrdən fərqli olaraq, süvari və piyadaların deyil, ilk növbədə motorların, tankların, qırıcı və bombardmançı təyyarələrin, digər döyüş maşınlarının müharibəsi olmuşdur. Neft və neft məhsulları olmadan hərbiçilər bu texnikanı hərəkətə gətirib düşmən üzərində qələbəni təmin edə bilməzdilər. Müharibə illərində Azərbaycan neftçiləri bütün çətinliklərə baxmayaraq, silahlı qüvvələri kifayət qədər yanacaq ilə təmin edə bilmişdilər. Bu gün hər bir azərbaycanlı fəxr edir ki, o dövrdə Sovet İttifaqında hasil edilən neftin 70 faizindən çoxu məhz bizim respublikanın payına düşmüşdür.

Müharibənin məşəqqətlərini və məhrumiyyətlərini görmüş xalqımız yeni qanlı müharibələrin və münafişlərin əleyhinə

çıxış edir, müstəqil Azərbaycan dövləti regionda və bütün dünyada möhkəm və davamlı sülhün bərqərar olması uğrunda ardıcıl mübarizə aparır. Biz qonşu dövlətin ərazi iddiaları nəticəsində başlanmış Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc şəkildə, danışıqlar yolu ilə həllinə tərəfdar olduğumuzu dəfələrlə bəyan etmişik. Biz inanırıq və İkinci dünya müharibəsinin tarixi də göstərir ki, zora söykənən siyasət işğala və təcavüzə əsaslanan, başqa xalqlara nifrət və düşmənçilik təbliğ edən ideologiya gec-tez məhvə məhkumdur.

Bu gün Azərbaycan xalqının güclü ordusu, müasir tələblərə cavab verən silahlı qüvvələri vardır. Xalqımız bilməlidir ki, Azərbaycan rəhbərliyi ərazilərimizin azad edilməsi üçün beynəlxalq hüququn və diplomatiyanın bütün imkanlarından istifadə edəcək. Ordumuzun gücü, insanlarımızın vətənpərvərliyi isə bu haqq işimizdə etibarlı təminat və səmərəli vasitə olacaqdır.

Faşizm üzərində Qələbə günü – Azərbaycan Respublikasının mühüm dövlət bayramlarından biridir. 58 ildir ki, biz bu günü unutmur, qazanılmış qələbə ilə fəxr edir və hər il mayın 9-nu bayram kimi qeyd edirik. Bu əziz gündə Azərbaycan xalqının bütün qəhrəmanlarının, həyatını qurban vermiş oğul və qızlarının xatirəsini dərin ehtiramla yad edirəm. Əlamətdar hadisə münasibətilə həm ön cəbhədə vuruşmuş, həm də arxada fədakarlıq göstərmiş müharibə veteranlarını, Azərbaycanın hər bir vətəndaşını səmimi-qəlbdən təbrik edir, xalqımıza sülh, əmin-amanlıq, yüksək rifah və firavanlıq arzulayıram.

Bakı şəhəri, 8 may 2003-cü il

**ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XU SZİNTAOYA**

Hörmətli cənab Sədr!

Çin Xalq Respublikasının Dəniz Donanmasına məxsus sualtı qayığın qəzaya uğraması nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına, bütün Çin xalqına dərin hüznlə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 8 may 2003-cü il

**ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB YOHANNES RAUYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Macarıstanın Şlofok şəhərinin yaxınlığında sərnişin qatarı ilə turist avtobusunun toqquşması nəticəsində Almaniya Federativ Respublikası vətəndaşlarının həlak olması xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananların və xəsarət alanların tezliklə sağalmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 9 may 2003-cü il

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRİN
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİ ZİYARƏT ETMƏSİ**

*Ankara,
Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyası*

10 may 2003-cü il

Görüş zamanı Türkiyə prezidenti cənab Əhməd Necdət Sezər Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi 80 illik yubileyi münasibətilə təbrik etdi, ona uzun ömür, cansağlığı arzuladı və tezliklə Vətənə qayıdacağına əmin olduğunu bildirdi.

Görüşdə Azərbaycan və Türkiyə arasında ikitərəfli münasibətlərə dair məsələlər müzakirə edildi, regionda və dünyada baş verən hadisələr haqqında fikir mübadiləsi aparıldı.

Səmimilik və dostluq şəraitində keçən görüşün sonunda prezident Əhməd Necdət Sezər dövlətimizin başçısını ad günü münasibətilə bir daha təbrik edərək, Heydər Əliyevin liderliyi ilə Azərbaycana firavanlıq və yeni-yeni uğurlar dilədi.

**TÜRKİYƏNİN BAŞ NAZİRİ
RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞANIN,
BAŞ NAZİRİN MÜAVİNİ, XARİCİ İŞLƏR
NAZİRİ ABDULLAH GÜLÜN AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR
ƏLİYEVİ ZİYARƏT ETMƏSİ**

*Ankara,
Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyası*

10 may 2003-cü il

Görüş zamanı Türkiyənin Baş naziri cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğan prezident Heydər Əliyevi yubileyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik etdi, ona uzun ömür, möhkəm cansağlığı, dost və qardaş Azərbaycanın tərəqqisi naminə fəaliyyətində daha böyük uğurlar arzuladı.

Baş nazir və Xarici İşlər naziri Azərbaycan prezidentinin səhhətinin yaxşı olmasından, onu gümrah görmələrindən məmnun qaldıqlarını söylədilər.

Prezident Heydər Əliyev xoş sözlərə, ona göstərilən hörmət və ehtirama görə təşəkkür etdi.

Daha sonra təkliddə davam etdirilən söhbətdə ölkələrimizi maraqlandıran bir sıra məsələlər barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

**TÜRKİYƏNİN DOQQUZUNCU PREZİDENTİ
SÜLEYMAN DƏMİRƏLİN
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİ ZİYARƏT ETMƏSİ**

*Ankara,
Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyası*

10 may 2003-cü il

Türkiyənin doqquzuncu prezidenti cənab Süleyman Dəmirəl əziz dostu və qardaşı, Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi anadan olmasının 80 illik yubileyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik etdi, ona cansağlığı, uzun ömür, Azərbaycanın tərəqqisi naminə fəaliyyətində uğurlar arzuladı. O, dövlətimizin başçısının səhhətinin yaxşı olmasından, onu gümrah görməsindən çox məmnun qaldığını vurğuladı.

Prezident Heydər Əliyev onu ziyarət etdiyinə və səmimi təbrikə görə cənab Dəmirələ təşəkkür etdi, Türkiyədə böyük diqqət, hörmət və ehtiram gördüyünü söylədi.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev və cənab Süleyman Dəmirəl daha sonra söhbəti təklikdə davam etdirdilər.

**TÜRKİYƏ SİLAHLI QÜVVƏLƏRİ BAŞ
QƏRARGAHININ RƏİSİ,
ORDU GENERALI HİLMİ ÖZKÖKÜN
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİ
ZİYARƏT ETMƏSİ**

*Ankara,
Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyası*

10 may 2003-cü il

Türkiyə Silahlı Qüvvələri Baş Qərargahının rəisi, ordu generalı Hilmi Özkök Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevi ad günü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik etdi, dövlətimizin başçısının səhhətini yaxşı görməkdən məmnun qaldığını söylədi. O, əmin olduğunu bildirdi ki, prezident Heydər Əliyev tezliklə Azərbaycana qayıdaraq, həmişəki kimi fəal işə başlayacaqdır.

Söhbət zamanı ölkələrimiz arasında əməkdaşlığa dair fikir mübadiləsi oldu.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Mayın 10-da Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putin Ankaraya – Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyasına zəng edərək, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevi 80 illik yubileyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik etmiş, ona uzun ömür, cəsaətlığı, Azərbaycanın rifahı və çiçəklənməsi naminə yeni zirvələr arzulamışdır.

Cənab Vladimir Putin mayın 10-da imzaladığı fərman haqqında dövlətimizin başçısına məlumat verərək demişdir ki, Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Rusiyanın ən yüksək mükafatı – Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı ordeni ilə təltif edilmiş və Rusiya mətbuatı artıq bu xəbəri geniş yaymışdır.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev bu yüksək mükafata görə Rusiya prezidenti Vladimir Putinə təşəkkürünü bildirmişdir.

Səmimilik şəraitində keçən telefon söhbəti zamanı ikitərəfli münasibətlər və dünya siyasətinin bir sıra global məsələləri barədə müzakirələr aparılmışdır.

Prezident Vladimir Putin Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevlə yaxın vaxtlarda görüşəcəyinə ümidvar olduğunu bildirmişdir.

* * *

Mayın 10-da Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putin Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin Rusiyanın yüksək mükafatı – Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı ordeni ilə təltif olunması barədə fərman imzalamışdır.

Prezident Heydər Əliyev bu yüksək mükafata Rusiya və Azərbaycan xalqları arasında dostluq və əməkdaşlığın möhkəm-

ləndirilməsinə böyük şəxsi töhfəsinə görə layiq görülmüşdür.

Rusiya prezidenti Azərbaycan dövlətinin başçısına 80 illik yubileyi münasibətilə təbrik məktubu da göndərmişdir.

* * *

Mayın 10-da Gürcüstan prezidenti Eduard Şevardnadze Ankaraya – Gühlanə Hərbi Tibb Akademiyasına zəng edərək, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevi anadan olmasının 80 illik yubileyi münasibətilə təbrik etmişdir.

Gürcüstan prezidenti köhnə dostu Heydər Əliyevin ad günündə səsinin gümrah, kefinin yaxşı olmasından xüsusi sevinc hissləri keçirdiyini bildirmişdir.

Cənab Şevardnadze Qafqazın böyük liderini öz adından və gürcü xalqı adından bir daha səmimi-qəlbdən təbrik etmiş, ona qafqazlılara xas olan uzun ömür, cansağlığı, dost Azərbaycanın tərəqqisi naminə yeni-yeni nailiyyətlər arzulamışdır.

Prezident Heydər Əliyev telefon zənginə və xoş sözlərə görə Gürcüstan rəhbərinə təşəkkürünü bildirmişdir.

Cənab Şevardnadze Bakı–Tbilisi–Ceyhan layihəsinin reallaşdırılmasında prezident Heydər Əliyevin əvəzsiz rolunu bir daha yüksək qiymətləndirdiyini vurğulamış, Qafqazda sülhün və əmin-amanlığın yaradılması sahəsində dövlətimizin başçısının tarixi fəaliyyətini xatırlatmış, ona hələ bundan sonra da çox ehtiyac duyduğunu söyləmişdir.

Səmimilik və mehribanlıq şəraitində keçən telefon söhbəti zamanı prezidentlər regionda və dünyada baş verən hadisələri yaxın gələcəkdə üzbəüz müzakirə edə biləcəklərinə ümidvar olduqlarını vurğulamışlar.

* * *

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev Türkiyənin Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyasında müayinəsini başa vurduqdan sonra mayın 12-də Vətənə dönmüşdür.

**ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XU SZİNTAOYA**

Hörmətli cənab Sədr!

Cənub-Şərqi Asiyada yayılmış atipik pnevmoniya xəstəliyi nəticəsində Çin Xalq Respublikasında insanların tələf olması xəbəri məni ürəkdən kədərləndirir.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, vəfat edənlərin ailələrinə, bütün Çin xalqına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

**NORVEÇ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB KYEL MAQNE BUNDEVİKƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Norveç Krallığının milli bayramı – Konstitusiya günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimizin iqtisadi sahədə uğurlu əməkdaşlığı qarşılıqlı əlaqələrimizin bütün sahələrdə genişlənməsinə daim öz müsbət təsirini göstərəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Norveç xalqına sülh və rifah arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

12430

NORVEÇ KRALI ƏLAHƏZRƏT V HARALDA

Əlahəzrət!

Norveç Krallığının milli bayramı – Konstitusiya günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan–Norveç əlaqələrinin inkişafından məmnunam.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin genişlənməsi xalqlarımızın rifahına yeni-yeni töhfələr verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

**KAMERUN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB POL BİYYAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Kamerun Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın mənafeyi naminə inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Kamerun xalqına əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

**YƏMƏN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏLİ ABDULLAH SALEHƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Yəmən Respublikasının milli bayramı – Birlik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında mövcud ənənələrə əsaslanan dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri daim genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

**ARGENTİNA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NESTOR KİRÇNERƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Argentina Respublikasının milli bayramı – May inqilabının ildönümü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında münasibətlər inkişaf etdikcə əməkdaşlığımız üçün yeni imkanlar yaranacaqdır.

Sizə möhkəm cansağlığı, uğurlar, ölkənizə sabitlik və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

**İORDANIYA MƏLİKİ ƏLAHƏZRƏT
II ABDULLAYA**

Əlahəzrət!

İordaniya Haşimilər Məmləkətinin milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında mövcud olan ənənəvi dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 may 2003-cü il

**ARGENTİNA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NESTOR KİRÇNERƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Argentina Respublikasının prezidenti vəzifəsinə seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan Respublikası ilə Argentina Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq əlaqələri xalqlarımızın mənafeyinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Argentina xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 16 may 2003-cü il

**GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EDUARD ŞEVARDNADZEYƏ**

Hörmətli Eduard Amvrosiyeviç!

Gürcüstanın milli bayramı – Dövlət müstəqilliyinin bərpası günü münasibətilə Sizi, bütün Gürcüstan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Gürcüstan arasında tarix boyu möhkəm dostluq, əməkdaşlıq və mehriban qonşuluq münasibətləri mövcud olmuşdur.

Şadam ki, ölkələrimiz arasında bu gün strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlmiş münasibətlər xalqlarımızın rifahı, regionda sülh və tərəqqi naminə hərtərəfli inkişaf edir və möhkəmlənir.

Sizə möhkəm cansağlığı, səadət, işlərinizdə uğurlar, dost Gürcüstan xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 20 may 2003-cü il

GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB EDUARD ŞEVARDNADZEYƏ

Hörmətli cənab Prezident!

Əziz Eduard Amvrosiyeviç!

İlk öncə Sizin mənə ünvanladığınız 20 may tarixli çox səmimi, dost məktubunuza görə dərin təşəkkürümü bildirim. Bu gün həqiqətən mühüm əhəmiyyətli tarixi hadisə baş verir. Regionumuzda miqyasına görə siyasi və iqtisadi cəhətdən analoqu olmayan layihə – Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəməri qədim Gürcüstan torpağına qədəm qoyur.

Sizi və bütün gürcü xalqını bu əlamətdar hadisə münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və hamınıza ən xoş arzular diləyirəm. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəməri bizim birgə apardığımız məqsədyönlü siyasətin, gərgin əməyimizin bəhrəsidir. Bu layihənin bünövrəsi hələ 1994-cü ildə qoyulmuşdur. O zaman, Azərbaycan Respublikası və dünyanın tanınmış neft şirkətləri arasında tarixi «Əsrin müqaviləsi» imzalanarkən Xəzər dənizindən hasil ediləcək neftin dünya bazarlarına ixracı yollarının müəyyənləşdirilməsi tələb olunurdu.

Bizim mövqeyimiz qəti və sarsılmaz oldu – əsas ixrac boru kəməri Türkiyənin Aralıq dənizində yerləşən Ceyhan limanına məhz Gürcüstanın ərazisindən getməlidir.

Layihənin hansı təhlükələrə məruz qaldığını və hansı təzyiqlərə davam gətirməli olduğunu hamımız çox yaxşı bilirik. Bunlara baxmayaraq, biz tutduğumuz yolla ardıcıl su-

rətdə irəlilədik, birgə mübarizə apardıq, saysız maneələri dəf etdik və nəhayət, məqsədimizə nail olduq. Keçən il sentyabr ayının 18-də Bakıda Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə prezidentlərinin, habelə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Yanaq və Energetika nazirinin iştirakı ilə müasir dövrün ən nəhəng sənaye layihələrindən biri olan Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin təməl daşının qoyulması mərasimi təntənəli şəkildə qeyd olundu.

Uğurlu əməkdaşlığımızın daha bir qızıl səhifəsi – Azərbaycanın dünyamiqyaslı «Şahdəniz» qaz yatağından çıxarılaq təbii qazın Gürcüstan ərazisi ilə Türkiyəyə, oradan isə Avropanın digər ölkələrinə nəqli üçün Bakı–Tbilisi–Ərzurum Cənubi Qafqaz boru kəməridir. Bu layihənin Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə üçün nə dərəcədə faydalı olduğu məlumdur. Fərəhləndirici haldır ki, bu istiqamətdə də görülən işlər təsdiq olunmuş cədvəl üzrə uğurla inkişaf edir.

Beləliklə, bu gün mən böyük məmnunluq və qürur hissi ilə bəyan edirəm ki, Azərbaycanın neft və qaz sənayesinin inkişafı üçün xarici sərmayələrin cəlb edilməsinə yönəldilmiş yeni neft doktrinası və strategiyası özünü tamamilə doğruldub və Şərq–Qərb enerji dəhlizi çərçivəsində Azərbaycanla Gürcüstan arasında yeni iqtisadi əlaqələr keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoyur.

Ölkələrimiz arasında iqtisadi əlaqələrin çoxəsrlik tarixi və ənənələri var. Biz tarixin bütün mərhələlərində birlikdə olmuşuq və xalqlarımız elə indi də, amma artıq tamamilə yeni şəraitdə – müstəqilliyə qovuşaraq bu ənənələri davam etdirirlər. Bu əlaqələr müstəqillik, siyasi sabitlik, demokratiya dəyərlərinin təntənəsi şəraitində yeni xarakter almış, yeni məzmun kəsb etmişdir.

Azərbaycanla Gürcüstan arasında, iki prezident arasında mövcud olan münasibətlər xalqların, qonşuların dostluq, qardaşlıq, həmrəylik və qarşılıqlı anlaşma şəraitində necə yaşaya bilməsinə nümunədir.

Mən xoşbəxtəm ki, XXI əsrin ilk illərində birgə başladığımız irimiqyaslı, global layihələrin reallaşması daim müstəqilliyimizin rəmzi olacaq və gələcək nəsillərin rifahının daha da yaxşılaşdırılmasına xidmət edəcəkdir!

Hörmətli Eduard Amvrosiyeviç!

Mən bütün bu görülən işlərdə şəxsən Sizin böyük rolunuzu xüsusilə qeyd etmək istədim. Sizi həm Gürcüstanda, həm də Azərbaycanda sevir, yüksək qiymətləndirir və Sizə dərin ehtiram bəsləyirlər.

Xatırlayıram, 1999-cu ildə biz Bakı–Supsa neft kəmərinin açılışında iştirak etdik. Əminəm ki, 2005-ci ildə Ceyhan limanından Xəzər nefti ilə doldurulmuş ilk tanker yola salınacaq və biz yenə də bu mərasimdə bərabər iştirak edəcəyik!

Sizi və xalqınızı bir daha səmimi-qəlbdən təbrik edirəm, müstəqil Gürcüstana xoşbəxtlik və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 may 2003-cü il

**ƏLCƏZAİR XALQ DEMOKRATİK
RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏBDÜLƏZİZ BUTEFLİKAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Ölkənizdə baş vermiş təbii fəlakət – zəlzələ nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların qohumlarına və yaxın adamlarına dərin hüznlə başsağlığı verir, xəsarət alanların tezliklə sağlmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 22 may 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN SƏDRLİYİ İLƏ TƏHLÜKƏSİZLİK ŞURASININ İCLASI

Prezident iqamətgahı

16 may 2003-cü il

İclasda Baş nazir Artur Rasizadə çaylarda suyun səviyyəsinin qalxması ilə bağlı bir sıra rayonlarda yaranmış gərgin vəziyyətin aradan qaldırılması sahəsində görülən tədbirlərdən danışmışdır. Daha sonra ölkə iqtisadiyyatının inkişafı barədə məlumat verən Baş nazir ümumi daxili məhsul istehsalının ötən dövrdəki artım sürətinin bu ilin yanvar–aprel aylarında da davam etdiyini bildirmişdir.

Maliyyə naziri Əvəz Ələkbərov dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilən təhsil müəssisələrində işləyən pedaqoji və digər kateqoriyalara aid olan işçilərin əmək haqlarının artırılması barədə Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin sərəncamının icrası ilə əlaqədar görülən işlər haqqında məlumat vermişdir.

Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərov parlamentin fəaliyyəti, bir sıra mühüm sənədlərin, o cümlədən Seçki Məcəlləsi layihəsinin müzakirə edilməsi barədə məlumat vermişdir.

Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev ölkədə ictimai-siyasi vəziyyət, icra orqanlarının işi haqqında danışmışdır.

Sonra hüquq-mühafizə orqanları rəhbərlərinin məlumatları dinlənilmişdir.

* * *

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev iclasa yekun vuraraq, müzakirə olunun məsələlərlə əlaqədar qarşıda duran vəzifələri müəyyənləşdirmiş, tövsiyələrini söyləmiş və Nazirlər Kabinetinə, ayrı-ayrı icra orqanlarına müvafiq tapşırıqlar vermişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Mayın 23-də Türkiyə Respublikasının prezidenti Əhməd Necdət Sezər Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevə telefonla zəng etmişdir.

Cənab Əhməd Necdət Sezər prezident Heydər Əliyevin səhhəti ilə maraqlanmış, hal-əhval tutmuş və dövlətimizin başçısının səhhətinin yaxşı olmasından məmnun qaldığını vurğulamışdır.

Prezident Heydər Əliyev telefon zənginə görə minnətdarlıq etmiş, dost və qardaş ölkənin dövlət başçısının bu diqqətini yüksək qiymətləndirdiyini bildirmişdir.

Telefon danışığı zamanı prezidentlər Azərbaycan–Türkiyə münasibətlərinə, regional və beynəlxalq siyasət məsələlərinə dair fikir mübadiləsi aparmışlar.

* * *

Mayın 23-də Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putin Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevə telefonla zəng etmişdir.

Cənab Vladimir Putin Azərbaycan prezidenti ilə səmimiyyətə hal-əhval tutmuş, dövlətimizin başçısının səhhətinin yaxşı olması barədə aldığı xəbərlərdən məmnun qaldığını söyləmişdir.

Prezident Heydər Əliyev Rusiya dövləti başçısına telefon zənginə görə təşəkkür etmiş, onun bu diqqətini ölkələrimizin rəhbərləri arasında yaranmış şəxsi dostluq münasibətlərinin daha bir təzahürü kimi qiymətləndirmişdir.

Telefon danışığı zamanı dövlətlərarası münasibətlər, hər iki tərəfi maraqlandıran beynəlxalq və regional siyasət məsələləri barədə fikir mübadiləsi olmuşdur.

PUBLİSİST ELMİRA XANIM AXUNDOVAYA

Hörmətli Elmira xanım!

Sizi – respublikamızın tanınmış publisisti və jurnalistini yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz zəngin ənənələrə malik Azərbaycan publisistikasının istedadlı nümayəndəsi kimi, dərin siyasi təhlil gücü ilə səciyyələnən sənədli əsərlər yaratmış, ictimai-siyasi publisistikanın bu gözəl nümunələri ilə xalqımızın yaxın tarixi dövrünün aydın mənzərəsini əks etdirmisiniz. Dünyanın beynəlxalq terrorizmin hədəfinə çevrildiyi bir zamanda terror və sifarişli qətlərin ifşası istiqamətində apardığınız araşdırmalar da Sizin yüksək jurnalist peşəkarlığınızdan xəbər verir. Ölkəmizin ictimai-siyasi və mədəni həyatında fəal iştirak etməklə yanaşı, xarici mətbuat orqanlarındakı cəsarətli çıxışlarınızda Siz vətəndaşlıq əzmi nümayiş etdirmiş, beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini ermənilərin yurduмуza qarşı təcavüzü nəticəsində qaçqın həyatı yaşayan soydaşlarımızın problemlərinə yönəltmişiniz.

Müxtəlif dövrlərdə hazırladığınız televiziya verilişləri və maraqlı reportajlar ölkəmizdə telejurnalistikanın inkişafına layiqli töhfə olmuşdur. «Literaturnaya gazeta»nın Azərbaycan üzrə xüsusi müxbiri olarkən, eləcə də Rusiyanın kütləvi informasiya vasitələrində çalışarkən Siz Azərbaycanı həmişə ləyaqətlə təmsil etmişiniz. «Azadlıq» radiostansiyasında müxbir kimi çoxillik fəaliyyətiniz isə Azərbaycanın milli maraqlarının qorunması işinə xidmət və xalqımızın haqq işinin dünyaya çatdırılması baxımından mənalı və yaddaqalandır.

Bədii tərcümə sahəsində göstərdiyiniz fəaliyyət də təqdirəlayiqdir. Azərbaycan ədəbiyyatının qiymətli nümunələrinin rus dilində geniş oxucu kütləsinə çatdırılmasında Sizin mühüm xidmətləriniz vardır. Bir ədəbiyyatşünas kimi, qələminizin məhsulu olan əsərlər elmi ictimaiyyət tərəfindən maraqla qarşılanmışdır.

İnanıram ki, Siz bundan sonra da Azərbaycan həqiqətlərini əsl vətəndaşlıq mövqeyindən işıqlandırmaqla yurdumuzun müstəqilliyinin əbədi, sarsılmaz olması naminə qüvvə və bacarığınızı əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 23 may 2003-cü il

TÜRKİYƏNİN AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRİ ƏHMƏD ÜNAL ÇEVİKÖZ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident iqamətgahı

23 may 2003-cü il

Türkiyə diplomatı dövlətimizin başçısını səmimiyyətlə salamlayaraq, görüş üçün vaxt ayırdığına görə minnətdarlıq etdi, prezident Heydər Əliyevin səhhətinin yaxşı olmasından məmnunluğunu vurğuladı. Səfir dedi ki, mayın 10-da Sahil qəsəbəsində ATS-in istifadəyə verilməsində iştirak edirdik və oradan Sizə ad gününüz münasibətilə təbrik göndərdik.

Cənab Əhməd Ünal Çeviköz mayın 23-də baş vermiş əlamətdar hadisə – Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin Gürcüstan ərazisindən keçən hissəsinin təməlinin qoyulması münasibətilə dövlətimizin başçısını təbrik edərək dedi:

Hörmətli Prezident, yaradıcısı zati-aliniz olan bu boru kəməri Sizin böyük əməyiniz, qətiyyətiniz və əzmkarlığınız sayəsində reallığa çevrilmişdir. İnşallah, Sizin rəhbərliyiniz və iştirakınızla onun açılışını edərik. Türkiyə Bakı–Tbilisi–Ceyhan layihəsinin gerçəkləşməsində Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin həlledici rolunu yüksək qiymətləndirir və zati-alinizin bütün fəaliyyətini və təşəbbüslərini dəstəkləyir. Xalqımız Sizə həmişə dərin hörmət və ehtiram bəsləyir.

Prezident Heydər Əliyev xoş sözlərə görə səfir Əhməd Ünal Çeviközə təşəkkür edərək dedi ki, bu gün Türkiyə prezidenti

hörmətli Əhməd Necdət Sezər, Rusiya Federasiyasının prezidenti hörmətli Vladimir Putin mənimlə telefonla danışdılar.

Bakı–Tbilisi–Ceyhan layihəsinin regionumuz – Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə üçün böyük əhəmiyyətini qeyd edən prezident Heydər Əliyev bildirdi ki, Gürcüstanda təməlqoyma mərasimi ilə əlaqədar prezident Eduard Şevardnadzeyə təbrik məktubu göndərmişdir. Azərbaycan prezidenti vurğuladı ki, bu layihə bizim birgə apardığımız məqsədyönlü siyasətin, gərgin əməyimizin bəhrəsidir.

Dövlətimizin başçısı dedi ki, Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəməri Xəzərin zəngin karbohidrogen ehtiyatlarının dünya bazarına çıxarılması üçün mühüm bir vasitədir. Bu layihənin öz müsbət nəticələrini verəcəyinə əmin olduğunu söyləyən prezident Heydər Əliyev dedi ki, mənim arzum Bakı–Tbilisi–Ceyhanın tikintisini başa çatdırmaqdır və mən mütləq Ceyhana gedəcəyəm.

Görüşdə Azərbaycan–Türkiyə əməkdaşlığının bütün sahələrdə daha da genişləndirilməsi, regionda vəziyyət, hər iki ölkəni maraqlandıran digər məsələlər barədə ətraflı fikir mübadiləsi aparıldı.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Mayın 24-də Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev və Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Putin arasında telefon danışığı olmuşdur.

Prezident Heydər Əliyev və prezident Vladimir Putin MDB-nin üzvü olan ölkələrin dövlət başçılarının mayın 30-da Sankt-Peterburqda keçiriləcək zirvə görüşünün gündəliyində duran məsələlərlə bağlı ətraflı fikir mübadiləsi etmişlər.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Sankt-Peterburqun 300 illik yubileyi münasibətilə prezident Vladimir Putini səmimi təbrik etmiş, bayram təntənələrində iştirak edəcək dövlət və hökumət başçılarına ən səmimi və xoş arzularını yetirməyi ondan xahiş etmişdir.

Söhbət zamanı hər iki ölkəni maraqlandıran bir sıra məsələlər barədə fikir mübadiləsi olmuşdur.

***bp* ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ LORD CON BRAUN İLƏ GÖRÜŞ**

Prezident sarayı

26 may 2003-cü il

Heydər Əliyev: Cənab prezident Con Braun, sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram, çoxdandır görsənmirsiniz.

Con Braun: Doğrudan da elədir, artıq iki ilə yaxındır.

Cənab Prezident, bu gün Sizi yenidən görməyimə olduqca şadam.

Heydər Əliyev: Necəsiniz?

Con Braun: Cənab Prezident, çox sağ olun. Mən yaxşıyam. Mən dünən gecə Bakıya gəlmişəm. Şəhərinizdə gedən inkişafı, gözəlliyə doğru dəyişiklikləri müşahidə etmişəm. Həqiqətən də şəhərinizdə böyük dəyişikliklər gedir. Bundan əlavə, mən gəmiqayırma zavoduna da getmişəm və Sizin Səngəçalda olan terminalınızı da görmüşəm. Böyük tərəqqi əldə olunmuşdur. Lakin bunların hamısından önəmlisi, vacibi Sizinlə görüşməyimdir.

Heydər Əliyev: Həmin gəmiqayırma zavodunu vaxtilə Azərbaycana rəhbərlik edəndə mən tikmişəm. Əgər o zavod olmasaydı, indi bizim işlərimiz sizinlə çətin gedərdi.

Con Braun: Həqiqətən də o zavod çox möhtəşəm görsənir. Orada çoxlu fəhlələr işləyir, iş yaxşı gedir. Yeni plat-

formalar quraşdırılır, köhnə qurğular yeni avadanlıqla əvəz olunur. Həqiqətən, fəallıq hər yerdə hiss olunur.

Heydər Əliyev: Biz öz öhdəliklərimizin hamısını yerinə yetiririk. Bəs siz necə?

Con Braun: Cənab Prezident, sualınızı cavablandırmaqdan əvvəl, icazə verin, Sizi ad gününüz münasibətilə təbrik edirəm. Düzdür, mən Sizə yazılı təbrik göndərmişdim, amma üzbəüz Sizi təbrik etməmişəm. Ona görə də Sizin ad gününüzü böyük məmnuniyyətlə təbrik edirəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun.

Con Braun: Cənab Prezident, Sizə deməliyəm ki, ölkənizdə çox maraqlı işlər gedir. Mən bu işlər haqqında bir qədər əvvəl gözləmə otağında olarkən sizin Dövlət Neft Şirkətinin prezidenti Natiq Əliyev ilə danışdım. Həqiqətən, Sizin qətiyyətiniz, əzminiz nəticəsində bir vaxtlar bizə yuxu kimi, yalnız arzu kimi görünən məsələlər indi həqiqətə çevrilmək üzrədir. Sizin neft və qaz strategiyanız, siyasətiniz uğurla həyata keçir və dünyada əfsanə kimi görünən neft kəməri artıq realığa çevrilir. Hazırda işlər gedir və bütün bu işlərin hamısı bir vaxtlar Sizin əkdiyiniz toxumlardır ki, indi cücərməyə başlayır, bar verir. Bütün bu işlərin hamısına biz Sizin qətiyyətiniz sayəsində müvəffəq olmuşuq.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Lazımdır ki, bundan sonra heç bir mərhələdə gecikmə olmasın.

Con Braun: Cənab Prezident, tamamilə arxayın ola bilərsiniz. İşlər vaxtında yerinə yetiriləcəkdir. Mən işləyən heyətlərin bütün üzvləri ilə söhbətlər etmişəm. Hamı mənə söz verib ki, işlər vaxtında tamamlanacaqdır. Biz plana əməl edirik. İşlər cədvəl üzrə gedir. Hamı öz işi ilə ciddi məşğuldur.

Bugünkü görüşdən sonra sabah Gürcüstana yola düşəcəyəm. Gürcüstandakı fəallığı özüm müşahidə edəcəyəm. Ora-

dan da Türkiyəyə səfər planlaşdırmışam. Türkiyədə də gedən işləri müşahidə edəcəyəm.

Qəti əminəm ki, bir neçə gündən sonra bütün işlərin miqyasını özüm görə biləcəyəm. Yəni Azərbaycanda yataqdan çıxarılan neftdən başlayaraq Aralıq dənizində, Ceyhan limanında olan terminala qədər işlərin necə getdiyini biləcəyəm.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun. Məndən prezident Eduard Şevardnadzeyə və prezident Əhməd Nəcəf Sezərə salam söyləyin.

Con Braun: Əlbəttə, bunu edəcəyəm.

Heydər Əliyev: Amma mən sizə demişəm, biz bir yerdə Ceyhana getməliyik.

Con Braun: Cənab Prezident, bunu böyük məmnuniyyətlə edərdim. Vaxtınız olan kimi Sizinlə birlikdə oraya gedərəm.

Heydər Əliyev: Yox, siz indi gedəcəksiniz. Amma neft oraya çatanda biz sizinlə birgə Ceyhana getməliyik.

Con Braun: Əlbəttə, bu, böyük təntənə olacaqdır.

Heydər Əliyev: Mən onu gözləyirəm.

Con Braun: Cənab Prezident, çox gözəl. Bu anın baş tutması çox vacibdir və Sizin bu təntənəni qeyd etməyiniz olduqca mühümdür.

* * *

Qəbulda AŞ PA sədrinin müavini və büro üzvü, Milli Məclisin deputatı İlham Əliyev, ARDNŞ-in prezidenti Natiq Əliyev, Prezidentin Katibliyinin rəisi Dilarə Seyidzadə və prezidentin köməkçisi Əli Əsədov iştirak edirdilər.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN SƏDRLIYI İLƏ KEÇİRİLMİŞ MÜŞAVİRƏ

Prezident sarayı

26 may 2003-cü il

Prezident Heydər Əliyev müşavirəni giriş sözü ilə açdı.

Müşavirədə respublikanın iqtisadi inkişafı, parlamentin fəaliyyəti, ölkədə ictimai-siyasi vəziyyət, yerlərdə icra orqanlarının işi ilə bağlı məsələlər müzakirə olundu.

Baş nazir Artur Rəsizadə, Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərov, Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri Ramiz Mehdiyev, Daxili İşlər naziri Ramil Usubov, Müdafiə naziri Səfər Əbiyev, Milli Məclisin deputatı, AŞ PA sədrinin müavini və büro üzvü İlham Əliyev, Milli Məclisin deputatı, Yeni Azərbaycan Partiyasının icraçı katibi Əli Əhmədov, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov, Baş prokuror Zakir Qaralov və Milli Təhlükəsizlik naziri Namiq Abbasov müzakirə olunan məsələlər barədə çıxış etdilər.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev müşavirəyə yekun vuraraq, qarşıda duran vəzifələr haqqında danışdı, müvafiq tövsiyələr və konkret tapşırıqlar verdi.

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİNİN YARADILMASININ 85 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

Əziz həmvətənlər!

Bu il xalqımızın çoxəsrlik dövlətçilik tarixində mühüm yer tutan, onun parlaq və şərəfli səhifəsini təşkil edən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasının 85 ili tamam olur. Müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra bu bayram hər il ölkəmizdə böyük təntənə ilə qeyd edilir. Keçirilən tədirlərdə cümhuriyyət dövrünə bir daha nəzər salınır, onun tariximizdəki yeri və rolu ətraflı təhlil edilir, dövlət quruculuğu təcrübəsi hərtərəfli öyrənilir. Mən dövlətçilik tariximizdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin özünəməxsus yeri olduğunu nəzərə alaraq, bu ilin fevral ayında xüsusi sərəncamla 2003-cü ilin sonunadək Bakı şəhərində Xalq Cümhuriyyətinin xatirəsinə abidə ucaldılması haqqında qərar qəbul etdim.

Müsləman Şərqində ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ölkəmizin çoxəsrlik sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni inkişafının, xalqımızın milli oyanışı və dirçəlişi proseslərinin məntiqi nəticəsi kimi meydana çıxmışdır. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqımızın siyasi şüur səviyyəsinin, intellektual və mədəni potensialının, yüksək istedad və qabiliyyətinin göstəricisi idi. 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycanın istiqlaliyyətinin elan edilməsində, Xalq Cümhuriyyətinin təşəkkül tapmasında və fəaliyyət göstərməsində cümhuriyyətə rəhbərlik etmiş şəxslərin – Əlimərdan bəy Topçubaşovun, Məmmədəmin Rəsulzadə-

nin, Fətəli xan Xoyskinin, Nəsim bəy Yusifbəylinin, Səməd bəy Mehmandarovun, Əliəğa Şıxlınskinin və başqalarının böyük xidmətləri olmuşdur. Bu görkəmli dövlət xadimlərinin, vətənpərvər ziyalıların, peşəkar hərbiçilərin adları xalqımızın yaddaşına əbədi həkk olunmuşdur.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Avropanın demokratik dəyərləri ilə Şərq mədəniyyətinin xüsusiyyətlərini üzvi şəkildə birləşdirən yeni dövlət və cəmiyyət nümunəsi idi. Cəmi 23 ay fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq, ilk respublika dövründə həyata keçirilən tədbirlər müstəqil dövlətçiliyimizin əsaslarının yaradılması və gələcək inkişaf yolunun müəyyənləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb etdi. Demokratik hüquq və azadlıqların bərqərar olması, etnik və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq bütün vətəndaşlara bərabər hüquqlar verilməsi, Azərbaycan dilinin dövlət dili elan edilməsi, təhsil və mədəniyyətin inkişafına xüsusi diqqət göstərilməsi, nizami milli ordunun, təhlükəsizlik strukturlarının qurulması və sair işlər Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin yürütdüyü siyasətin miqyasını, mahiyyət və mənasını əyani şəkildə səciyyələndirir.

Həyata keçirilən tədbirlər xalqımızın dövlətçilik ənənələrinin bərpasına və milli mənlilik şüurunun güclənməsinə böyük təsir göstərdi. Məhz buna görə, 1920-ci ilin aprelində bolşevik işğalı nəticəsində cümhuriyyət süqut etdikdən sonra da müstəqillik hissləri azərbaycanlıları sonrakı dövrdə heç zaman tərk etmədi, azadlıq ideyaları şüurlara hakim kəsildi. Sovet hakimiyyətinin qurulması ilə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə faktiki olaraq son qoyulmasına baxmayaraq, xalqımız formal şəkildə olsa da öz dövlətini qoruyub saxladı, müttəfiq respublika kimi, SSRİ-ni təşkil edən subyektlərdən birinə çevrildi.

Xalqımız yeni tarixi şəraitdə öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Xalq Cümhuriyyətinin ənənələrini əsas tutaraq, müstəqil Azərbaycan dövlətini yaratdı, Azərbaycan Respublikası Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən fərqli olaraq, mürəkkəb vəziyyətdə öz müstəqilliyini və suverenliyini qorumağı və möhkəmləndirməyi bacardı. İlk illərdə buraxılan kobud səhvlərə baxmayaraq, dövlətçiliyin qorunması üçün qətiyyətli tədbirlər görüldü, ölkədə davamlı ictimai-siyasi sabitlik bərpa edildi.

Bu gün Azərbaycan Respublikasında demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət, vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesi uğurla davam etdirilir. Bu sahədə qazanılmış nailiyyətlər qürur doğurur. 90-cı illərin ortalarından başlayaraq, respublikamızda siyasi, iqtisadi və sosial islahatlar uğurla həyata keçirilir, ölkə iqtisadiyyatı dönmədən inkişaf etdirilir, əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi üçün təsirli tədbirlər görülür. Müxtəlif ölkələrlə hüquq bərabərliyi və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa əsaslanan əlaqələr yaradılır. Azərbaycan nüfuzlu beynəlxalq və regional təşkilatlara daxil olaraq dünya birliyinə daha sıx inteqrasiya olunur, bu birlikdə özünə layiq yer tutur. Ən ağır problemimiz olan Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsi və Dağlıq Qarabağ probleminin həll edilməsi, işğal olunmuş torpaqlarımızın geri qaytarılması, ərəzi bütövlüyümüzün bərpa edilməsi istiqamətində ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilir.

Biz bu gün də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixini, onun görkəmli şəxsiyyətlərinin fəaliyyətini dərinləndirərək öyrənməli, ideyalarını təbliğ etməli, təcrübəsindən bəhrələnməliyik. Cümhuriyyətin tarixi təcrübəsi göstərir ki, dövlət müstəqilliyini və suverenliyi əldə etmək kifayət deyil, həm də onu bütün vasitələrlə qorumaq və möhkəmləndirmək lazımdır.

İndiki Azərbaycan dövlətinin yeritdiyi siyasət, qazanılan uğurlar belə bir fikri əminliklə söyləməyə əsas verir ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə itirdiyimiz müstəqilliyi bir də heç zaman əldən verməyəcək, onu qoruyub saxlayacaq, dönməz, sarsılmaz və əbədi edəcəyik.

Əziz həmvətənlər! Hörmətli vətəndaşlar!

28 May – Respublika günü xalqımızın ən əziz milli bayramlarından biridir. Bu bayram münasibətilə Sizin hər birinizi, vətənimizin bütün oğul və qızlarını, Silahlı Qüvvələrimizin şəxsi heyətini, müharibə iştirakçılarını, şəhid ailələrini, qaçqınları və məcburi köçkünləri ürəkdən təbrik edir, xalqımıza sülh, əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 27 may 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Mayın 27-də Prezident sarayında Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin yanında müşavirə keçirilmişdir.

Müşavirədə Azərbaycanda 2003-cü il prezident seçkiləri ilə əlaqədar bir sıra məsələlər müzakirə olunmuşdur.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev müşavirədə çıxış etmiş, müvafiq tövsiyələr və konkret tapşırıqlar vermişdir.

XALQ YAZIÇISI ELÇİN ƏFƏNDİYEVƏ

Hörmətli Elçin Əfəndiyev!

Sizi – müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsini 60 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz ədəbiyyatımıza 60-cı illərdən qədəm qoyaraq tez bir zamanda tanınan istedadlı yazıçılarımızdansınız. Həmin dövrün ideoloji qəliblərinə sığmayan üslubda yazıb-yaratmış və ədəbiyyatımızın yeni mərhələsini formalaşdırmış nasirlər arasında adınız daim hörmətlə çəkilir. Xalqımızın tarixi taleyi və bədii irsi ilə bağlı olan, uzaq və yaxın keçmişimizin mənzərəsini canlandıran əsərləriniz XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında özünəməxsus yer tutur. Milli mentalitetin daşıyıcıları olan qəhrəmanlarımız milli olduqları qədər də ümumbəşəridirlər. Məhz buna görə əsərləriniz istər keçmiş sovet dövründə, istərsə də indi müxtəlif dillərə tərcümə olunaraq bir çox ölkələrdə oxucuların rəğbətini qazana bilmişdir.

Müasir cəmiyyətdə insan fenomeni həmişə sizin diqqət mərkəzinizdə olub. Ölkəmizdə cərəyan edən mürəkkəb ictimai-sosial proseslər, gərgin mənəvi-əxlaqi axtarışlar sizin qəhrəmanlarınızın daxili aləmində öz əksini tapmışdır. Həyat haqqında olan ideal təsəvvürlərin həyatın özündən nə qədər fərqli olduğunu dərk edən qəhrəmanlarınız əslində ədəbiyyatımızın əzəli mövzusu olan insan azadlığı problemini müasir dövrdə bütün çalarları ilə təcəssüm etdirirlər.

Siz yaradıcılığınızın çoxşaxəli olması ilə seçilən, müxtəlif janrlarda uğurlu işləməyi bacaran qələm sahiblərindəsiniz.

Teatr üçün yazdığınız əsərlər ədəbi aləmdə sizi həm də dramaturq kimi tanıtmışdır. Ölkəmizdə, habelə dünyada gedən ədəbi-bədii proseslər barədə dövrü mətbuatda müntəzəm olaraq dərc etdirdiyiniz tənqidi məqalələr ədəbiyyatşünasların yüksək qiymətini qazanmışdır. Ssenariləriniz əsasında çəkilmiş bədii filmlər tamaşaçılar tərəfindən həmişə böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Sizin ictimai fəaliyyətiniz müxtəlif ölkələrdə yaşayan soydaşlarımızın mənəvi birlik və həmrəyliyi işinə xidmət etmişdir.

İnanıram ki, yaradıcılığın ən yetkin dövrünü yaşayan ədib kimi, siz müasir ədəbi prosesə ciddi təsir edən yeni-yeni əsərlərinizlə bundan sonra da Azərbaycan oxucusunu sevindirəcək, müstəqillik dövrü ədəbiyyatımızın zənginləşməsi işinə öz töhfənizi verəcəksiniz.

Sizə uzun ömür, cansağlığı və yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 29 may 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Mayın 29-da Prezident sarayında Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin yanında müşavirə keçirilmişdir.

Müşavirədə Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Hacıbala Abutalıbov paytaxtda aparılan tikinti və abadlıq işləri, yolların əsaslı təmiri, sakinlərin istirahəti üçün şəraitin daha da yaxşılaşdırılması sahəsində həyata keçirilən tədbirlər haqqında ətraflı məlumat vermişdir.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev müşavirədə çıxış etmiş, öz tövsiyələrini və konkret tapırışqlarını vermişdir.

AÇIQ CƏMİYYƏT İNSTİTUTU – SOROS FONDUNUN TƏSİSÇİSİ VƏ İDARƏ HEYƏTİNİN SƏDRİ CORC SOROS İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

29 may 2003-cü il

Heydər Əliyev: Cənab Soros, xoş gəlmisiniz. Mən çox məmnunam. Siz Azərbaycana indiyədək gəlməmişdiniz. Ona görə mən sizin bu səfərinizə əhəmiyyət verirəm.

Siz bu gün konfrans keçirmisiniz, görüşlər keçirmisiniz. Mən də sizi dinləmək istəyirəm.

Corc Soros: Cənab Prezident, səmimi qəbula görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bu görüşlərimiz bir qədər gözlənilməz oldu. Çox sağ olun ki, məni qəbul edirsiniz. Mən birinci görüşdən məmnunam və çox şadam ki, artıq Siz sağalmısınız və iş başındasınız.

Bu mənim Bakıya ilk səfərimdir, baxmayaraq ki, fond artıq yeddi ildir burada fəaliyyət göstərir. Təəssüflər olsun ki, bu günə kimi Bakıya gəlməyə imkanımız yox idi, iş cədvəlim imkan vermirdi. Böyük məmnuniyyət hissi ilə bu gün burada «Xəzərin neft gəlirini qazanan kim olacaq?» adlı konfrans keçirdik. Məni buraya gətirən də elə bu konfrans oldu. Bilirəm ki, neftdən alınan gəlirlər sizin ölkə üçün, ölkənizin iqtisadiyyatı üçün olduqca zəruridir.

Bu gün Sizin ölkədə olarkən belə düşündüm ki, bəlkə də bütün dünyaya örnək rolunda çıxış edə bilərsiniz. Çünki Siz neftinizdən alınan gəlirlər üçün açıq, şəffaf Neft Fondu yaratmışınız.

İyun ayında bir görüş planlaşdırılır. Bu görüş Böyük Britaniya hökumətinin təşəbbüsü və sponsorluğu ilə keçiriləcəkdir. Orada bir çox ölkə iştirak edəcək və bəzi təşəbbüskar ölkələr ön planda çıxış edəcəklər. Ümid edirəm ki, Azərbaycan da ön planda çıxış edən ölkələr içərisində olacaqdır. Ona görə ki, Azərbaycanın şəffaflığı və açıqlığı ilə öyünməyə əsası vardır. Çünki son zamanlar Azərbaycanda bu sahədə böyük göstəricilər əldə olunmuşdur.

H e y d ə r Ə l i y e v: Cənab Soros, sağ olun. Mən sizin dediyiniz sözlərdən və bəyan etdiyiniz fikirlərdən məmnunam. Həqiqətən, biz ölkəmizin ağır vəziyyətini nəzərə alaraq hər şeyə, yəni dövlətin resurslarına, vəsaitlərinə nəzarət edirik. Biz neftdən gəlir götürməyə başlayandan Neft Fondu yaratdıq. Düzdür, müxtəlif ölkələrdən buna cürbəcür münasibət göstərirdilər. Beynəlxalq Valyuta Fondu, Dünya Bankı, başqaları da. Amma biz qəbul etdiyiniz qərarı düzgün hesab etdik.

Mənim vicdanım təmizdir ki, neftdən əldə edilmiş gəlirlərdən bir dollar da başqa yerə getməyibdir. Bu mənim vəzifəm və borcumdur. Biz doqquz ildir neft müqavilələri əsasında neft hasil etmək üçün iş görürük. Nəhayət, gəlir götürməyə başladıq və bu gəliri də Neft Fonduna toplayırıq. Belə də olacaqdır. Azərbaycan ildə 5 milyard dollar gəlir götürəndə də yenə belə olacaqdır. Ona görə bu barədə sizin konfransın əhəmiyyəti var. Çünki hər şey bir daha açılib göstərilibdir. Mən də çox məmnunam ki, siz buna diqqət yetirirsiniz. Təşəkkür edirəm.

Siz burada fəaliyyət göstərəndən Azərbaycana 7 milyon dollarlıq yardım etmişiniz. Bu çox yaxşıdır. Ancaq mən bu gün

baxdım ki, yardımlar haraya gedibdir. Onun əksəriyyəti grant kimi, müxtəlif qeyri-dövlət təşkilatlarına gedibdir. Mən buna etiraz etmirəm. Amma bizim ən böyük problemimiz Azərbaycanın torpaqlarının erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilməsidir və bizim bir milyon əhalimizin qaçqın vəziyyətində yaşamasıdır. Ola bilər, bu barədə sizə lazımi məlumat verilməyibdir. İndi mən sizə deyirəm. Ona görə mən arzu edərdim ki, o grantların heç olmasa, 60–70 faizi qaçqınlara getsin. Qeyri-dövlət təşkilatları Bakıda işləyirlər, vəziyyətləri yaxşıdır. Bundan da yaxşı olsun. Ancaq qaçqınların vəziyyəti çox ağırdır.

C o r c S o r o s: Qaçqınlara yardım olunması barədə biz bugünkü görüşlər zamanı Sizin bir neçə rəsmi şəxslərinizlə söhbət etmişik. Elə bilirəm ki, biz bu sahədə əməkdaşlıq edə bilərik. Yəni biz Sizə yardım edərik ki, bir sxem yaradasınız və həmin sxem əsasında qaçqınlara kreditlər verilsin. Mən onu nəzərdə tuturam ki, ilk dəfə bu, xırda və orta həcmli müəssisələrin yaradılması üçün veriləcək kreditlər olsun. Həm də qaçqınların ev şəraitinin daha da yaxşılaşdırılması üçün nəzərdə tutulan kreditlər olsun.

Düşünürəm ki, bu sahədə yalnız bizim yardımımızdan deyil, eyni zamanda Neft Fondunun maliyyələşməsindən də istifadə etmək mümkündür. Çünki iş yerlərinin açılması, xüsusilə neftlə bağlı olmayan sahələrdə iş yerlərinin açılması Sizin ölkə üçün vacibdir. Neft Fondunun vəsaitindən istifadə olunması burada yerinə düşər.

H e y d ə r Ə l i y e v: Mən çox razıyam. Siz istədiyiniz sxemi birlikdə və çox səmərəli həyata keçirə bilərik. Bu sizin üçün, sizin fond üçün də çox əhəmiyyətli olacaqdır.

C o r c S o r o s: Cənab Prezident, mən hiss edirəm ki, biz bəzi sahələrdə Sizinlə kifayət qədər uğurlu çalışma, əməkdaşlıq edə bilərik. Bizim müəyyən təcrübəmiz vardır. Bildiyiniz kimi,

biz bir çox ölkələrdə işlər aparırıq. Elə bilirəm ki, bu təcrübədən Azərbaycanda da istifadə edə bilərik.

Amma Sizinlə bir məsələ barədə açıq danışmaq istəyirəm. Bir iş adamı kimi, Sizə deyim ki, böyük məbləğdə vəsaitlərin Azərbaycana xərclənməsi məndə bir qədər tərəddüd doğurur. Çünki Azərbaycan özü qazanır, lap tezliklə bundan da çox həcmdə vəsait qazanacaqsınız, Azərbaycanda irimiqyaslı, böyük həcmli işlər görmək mümkündür.

Bizim digər ölkələrdə proqramlarımız var. Biz onu «Addım-addım» proqramı adlandırırıq. Bunlar əsas etibarilə uşaq bağçaları və aşağı sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuş proqramlardır. Bizim əsas məqsədimiz ondan ibarətdir ki, körpə uşaqların düşüncə tərzini formalaşdıraraq, onların özünəməxsus düşüncə tərzini daha da inkişaf etdirək ki, onlar gələcəkdə sərbəst düşünə bilsinlər. Artıq bu məqsədlər üçün bütün dünyada 100 milyon dollardan çox vəsait sərf etmişik və bu planın modelini hazırlamışıq. Həmin model Azərbaycanda da müəyyən qədər bəyənilir. Biz Təhsil Nazirliyi ilə bu sahədə işləyirik.

Heydər Əliyev: Mən sizinlə razıyam. Ancaq biz hələ çox qazana bilmirik. Siz görürsünüz, üç ildə nə qazanmışıq. Hələ ki, çox qazana bilmirik, ona görə ola bilər, 2005-ci ilə qədər siz bizə kömək edin, lazım olsa, gələcəkdə biz sizə kömək edərik. Gələcəkdə biz o kreditləri sizə qaytara bilərik. Xahiş edirəm, işi bu cür təşkil edək.

Corc Soros: Cənab Prezident, razılaşıdıq.

Heydər Əliyev: Görürsünüz, nə qədər məsələdə bir-birimizlə razılaşıırıq. Demək, görüşmək lazımdır, əlaqələr yaratmaq lazımdır.

Konfransla əlaqədar Azərbaycana sizin səfəriniz ölkəmiz üçün əhəmiyyətliyədir. Ancaq bu danışıqları ki sizinlə apardıq və

bu razılığı əldə etdik, bunların nəticəsi bizim ölkəmiz üçün qat-qat faydalı olacaqdır.

C o r c S o r o s: Bəli, düşünürəm ki, sizin ölkədə yaranmış vəziyyət buna imkan verir. Siz əlverişli ərazidə yerləşirsiniz və dünya üçün əhəmiyyətli bir ölkəsiniz. İndi sizin ölkənin qarşısında birinci qrup ölkələr siyahısına daxil olmaq kimi bir vəzifə vardır. Mən inanıram ki, siz buna da çatacaqsınız. Nəzərdə tuturam ki, gəlirlərin şəffaflığı üzrə qruplara bölünmüş ölkələr siyahısında birinci qrup ölkələr siyahısına daxil olasınız. Ondan sonra sizin ölkənin nüfuzu da artacaqdır. Nüfuzu artdıqca, xarici sərmayələri ölkəyə daha çox cəlb etmək mümkün olacaqdır. Bunu xüsusilə qeyri-neft sahəsinə aid edirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Düz deyirsiniz. Mən də belə fikirdəyəm və biz belə də edəcəyik. Sizin məsləhətlərinizə mən çox diqqətlə yanaşıram və onların bizim üçün əhəmiyyətli olduğunu demək istəyirəm.

Mən daha başqa xahiş etməyəcəm. O birilərini gələn görüşdə deyəcəyəm.

C o r c S o r o s: Mən gələn görüşümüzü böyük səbirsizliklə gözləyəcəyəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: İnşallah.

RUSİYA FEDERASIYASININ ÖLKƏMİZDƏKİ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİYYƏTLİ SƏFİRİ NİKOLAY RYABOV İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

30 may 2003-cü il

Heydər Əliyev: Nikolay Timofeyeviç, sizi salamlayıram. Bu gün ölkənizdə bayramdır. Sankt-Peterburqun 300 illik yubileyi bizim üçün də bayramdır. Bununla əlaqədar sizi təbrik edirəm, bütün Rusiyanı, prezident Vladimir Vladimiroviçi təbrik edirəm. Mən ona təbrik məktubu göndərmişəm və bu gün sizin vasitənlə şəfahi təbrikimi də yetirirəm.

Nikolay Ryabov: Möhtərəm cənab Prezident, çox sağ olun. Mən Rusiya üçün də, Azərbaycan üçün də əlamətdar olan gündə Sizinlə görüşmək imkanına görə özümü xoşbəxt sayıram. İkiqat xoşbəxtəm ki, Sizi sağlam və gümrah görürəm, Siz iş rejimindəsiniz, səfirləri, əcnəbi qonaqları qəbul edirsiniz, müşavirələr keçirirsiniz, yəni səmərəli və məhsuldar işləyirsiniz. Bu, bizim üçün çox xoşdur.

Heydər Əliyeviç, bilirsiniz ki, 2003-cü il həm də Sizin səksən illik yubileyiniz ilidir. Bu, həm də Azərbaycan Respublikasının 85 illik və Sank-Peterburqun 300 illik yubileyi ilidir. Rusiya xalqı qarşısında və Azərbaycan xalqı qarşısında

xidmətlərinizə görə, şəxsən öz adımdan Sizə səmimi-qəlbdən çox böyük təşəkkür etmək, təbrikimi yetirmək istərdim.

Cənab Prezident, indi isə Vladimir Putinin imzaladığı təbrikin əslini və Rusiyanın ilk prezidenti Boris Yeltsinin təbrikini Sizə təqdim edirəm. İki prezidentin təbriklərini birlikdə yetirmək diplomat üçün nadir imkandır. Biz hamımız Rusiyanın dövlət xadimlərindən, siyasətçilərindən, sənayeçilərindən, sahibkarlarından, elm adamlarından, artistlərindən Sizin ünvanınıza nə qədər çoxsaylı təbrik teleqramları göndərildiyinə diqqət yetirdik. Çox xoşdur ki, qəzetlərdə dərc edilmiş bu təbriklərin, demək olar, yarısı Rusiyadan göndərilən təbriklər idi. Əlbəttə, bütün bunlara zirvəsi Sizin müasir Rusiyanın ən yüksək, ən başlıca və mötəbər mükafatı – Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı ordeni ilə təltif edilməyiniz oldu. Bu mükafata hələ heç bir xarici dövlət xadimi layiq görülməyibdir. Heç kəs. Zənnimcə, bu qanunauyğundur. Mən sadəcə, xoşbəxtəm ki, həqiqətən, göstərdiyiniz və fəxr etməyə haqlı olduğunuz xidmətlərə görə Rusiya xalqı Sizə öz dərin hörmətini nümayiş etdirdiyi bir vaxtda bu ölkədəyəm, Sizinlə ünsiyyətdəyəm. Siz bu xidmətləri keçmiş illərdə, Sovet İttifaqının iqtisadiyyatının sükanı arxasında olduğunuz vaxt göstərmisiniz. Bunların hamısını bu günədək xatırlayır və Sizə dərin minnətdarlıq hissləri bəsləyirlər.

Azərbaycan Respublikasının prezidenti kimi fəaliyyətinizin 10 ili də bir tarixdir və olduqca xoş tarixdir. Bu gün mən xüsusi qeyd etməliyəm ki, hazırda Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan arasında təşəkkül tapmış strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin memarı və yaradıcısı şəxsən Siz olmusunuz. Vladimir Vladimiroviç Putin çıxışlarından birində açıq demişdir ki, Heydər Əliyeviç münasibətlərimizdə qapıları açıq saxladı ki, biz münasibətlərimizi yeni, daha yüksək, xalqları-

mızın dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin ruhuna uyğun səviyyəyə qaldıra bilək. Bütün bunlara görə çox sağ olun.

Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin indiki vəziyyəti ilə bağlı bəzi məsələlərdən, hökumətlərarası iqtisadi əməkdaşlıq komissiyasının iclasından danışmaq istəyirəm. Əmtəə dövriyyəsi ötən il 87 faiz, cari ilin üç ayı ərzində isə 20 faizdən çox artmışdır. Bu nəticələr bizi sevindirir və biz onların üzərində Sizin 2002-ci ilin yanvarında dövlət səfəriniz zamanı verdiyiniz birgə göstərişlər əsasında işləmişik. Müqayisə üçün demək lazımdır ki, Rusiya–Azərbaycan ticarətinin həcmi Rusiyanın Gürcüstan və Ermənistanla birlikdə götürdükdə əmtəə dövriyyəsindən 2,2 dəfə artıqdır.

Heydər Əliyev: Orada satmağa bir şey yoxdur.

Nikolay Ryabov: Heydər Əliyeviç, orada nə olduğunu bilmirəm, ancaq onu bilirəm ki, ticarət sahəsində biz yaxşı nəticələr əldə etmişik və ciddi irəliləyişlər vardır. Biz indi energetika sahəsində əlaqələrin inkişafına xüsusi diqqət yetiririk, aqrar-sənaye kompleksində artıq ciddi müsbət nəticələr vardır. Rusiya şəhərlərinə kənd təsərrüfatı təyinatlı məhsulların göndərilməsi müntəzəm hal almış, kənd təsərrüfatı maşınqayırması istehsalında, buraya kombaynlar göndərilməsinə dair lizinq münasibətlərində, mikrobiologiya komponentləri istehsalında, bitkilərin məhsuldarlığının artırılmasında və bir çox digər sahələrdə əməkdaşlığın təməli qoyulur. Deməliyəm ki, Moskvada Sizin şəxsən verdiyiniz təkliflərin yerinə yetirilməsi sahəsində metallurgiya sənayesində, məsələn, alüminium sənayesində əməkdaşlığı fəallaşdırmışıq. Artıq indi demək olar ki, müsbət nəticə əldə edəcəyik.

Azərbaycan bu gün iritonnajlı yük avtomobilləri istehsalçısıdır. Burada KAMaz-ların yığılması qaydaya salınmışdır, lakin biz belə qərara gəldik ki, hər halda, yenidən

Gəncəyə qayıdaq və orada QAZEL-lərin – kiçik tonnajlı avtomobillərin yığılmasına başlayaq. Azərbaycan fermerlərinin də, kiçik sahibkarların da belə maşınlara ehtiyacı var, onlar şəhərdə də lazımdır. Bir sözlə, Azərbaycanla əməkdaşlıq edərək, Gəncəni də yavaş-yavaş inkişaf etdirəcəyik.

Bu gün mən ölkəmizin hesablama palatalarının iclasında oldum, orada mənə dedilər ki, Azərbaycan respublikasının prezidenti məni qəbul edəcəkdir. Rusiya Federasiyası Hesablama Palatasının sədri Sergey Stepaşin onun səmimi salamını və bu palataların əməkdaşlığına rəvac verdiyinizə görə təşəkkürünü Sizə yetirməyi xahiş etdi. Bütün palata tam heyətlə buradadır. Palata xaricə ilk dəfə səfərə çıxaraq Azərbaycana gəlmişdir və sırf əməli məsələləri – prezidentin büdcə barədə palataya göndərdiyi məktubun təhlilindən tutmuş büdcə vəsaitindən istifadənin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi və kadr hazırlığındakı məsələləri müzakirə edir. Bu, dövlətlərimizin əməkdaşlığının gözəl göstəriciləri, nümunələridir. Burada heç bir siyasət yoxdur, mənafeələrə xidmət edən işgüzar əməkdaşlıq var. Sizin palatanızın yaşı bir ildən bir qədər artıqdır, bu gün qeyd olunduğu kimi, artıq təcrübə toplayıb və onu Rusiya da öyrənə bilər. Bu çox yaxşıdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Rusiya hökuməti adından söylədiyiniz sözlərə görə sizə təşəkkür edirəm. Mən xəstəliyim dövründə Vladimir Vladimiroviç Putinin xüsusi diqqətini hiss etdim. O mənə tez-tez zəng edir, hal-əhval tutur və hətta buraya gəlmək istəyirdi. Bildiyiniz kimi, sonra biz bu səfəri təxirə saldıq. Odur ki, mən bütün bunlara görə ona təşəkkür edirəm. Putin, həqiqətən, həssas qəlbli prezidentdir. Bu çox xoşdur. Yeri gəlmişkən, haqqında danışdığınız münasibətlər, onların inkişafı Rusiyada, əsasən Vladimir Vladimiroviç hakimiyyətə gəldəndən sonra təşəkkül tapmışdır. Ümumiyyətlə,

yətlə, münasibətlər ikitərəfli olmalıdır. Əgər Azərbaycan əməkdaşlığa çalışırsa, Rusiya tərəfindən isə adekvat cavablar yoxdursa, əlbəttə, nə qədər səy göstərsən də, bir şey çıxmayacaqdır. Burada isə Rusiya, Vladimir Vladimiroviç daha böyük təşəbbüs göstərdi. Budur, qısa müddətdə sizin açıqladığınız nəticələr əldə edilmişdir.

Mən yüksək mükafata – Müqəddəs Apostol Andrey Perovzvanı ordeninə görə Vladimir Vladimiroviçə çox təşəkkür edirəm. Bəli, bu, həqiqətən çox yüksək mükafatdır və sizin dediyiniz kimi, ilk dəfədir ki, əcnəbi şəxsə verilir. Odur ki, mən bunu xüsusi qiymətləndirirəm və düşünürəm ki, Vladimir Vladimiroviç də görülmüş işləri qiymətləndirir. Çox sağ olun, mən bizim əməkdaşlığımıza çox şadam. Biz bu yolla gedəcəyik.

Nikolay Ryabov: Heydər Əliyeviç, Sizinlə tamamilə razıyam, bu, iki prezidentin qarşılıqlı addımları idi, lakin razılaşın ki, Sizin keçmiş sovet məkanındakı rolunuz və missiyanız olduqca böyük və əhəmiyyətlidir. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin bizim hamımız üçün nə qədər əhəmiyyətli şəxsiyyət olduğunu bilirik. Əlbəttə ki, Rusiyanın mövqeyinin, onun prezidentinin hörməti, Sizin dediyiniz kimi, böyük insani keyfiyyətlərinin də təsiri var. Vladimir Vladimiroviç, həqiqətən, həmişə narahatdır, istəyirdi ki, ona daim məlumat verək, Sizinlə əlaqə saxlayırdı. Bu onu göstərir ki, o Sizi, həqiqətən, hətta mən deyərdim ki, bir ata kimi sevir. Həqiqətən sevir və dərin hörmət bəsləyir.

Heydər Əliyeviç, bildiyiniz kimi, iyunun 12-də bizim bayramımız – Rusiya günüdür. Əgər imkan tapsanız, qısa müddətə də olsa, təşrif gətirin.

Heydər Əliyev: Baxarıq. Hələ vaxt var.

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Sankt-Peterburqun 300 illik yubileyi münasibətilə Sizi, bütün Rusiya xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Bu əlamətdar hadisəyə həsr olunmuş yubiley təntənələri bir daha təsdiq edir ki, Sankt-Peterburq həqiqətən dünya tarixinin, siyasətinin, elm və mədəniyyətinin tanınmış mərkəzlərindən biridir.

Sankt-Peterburqun təkrarsız simasında öz əksini tapmış bütün 300 illik tarixi onun Rusiya dövlətçiliyinin inkişafında və möhkəmlənməsində, rus mədəniyyətinin zənginləşməsində xüsusi yerinin və rolunun inkaredilməz sübutudur.

Sankt-Peterburq Azərbaycan ilə Rusiya arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin təşəkkülündə də mühüm rol oynamışdır. Azərbaycanın yüksək ixtisaslı mütəxəssislərinin, görkəmli siyasi və ictimai xadimlərinin parlaq bir nəslinin yetişməsi bu şəhərin adı ilə bağlıdır.

Mən Sizin doğma şəhərinizdə keçirdiyim gənclik çağlarımı həmişə böyük məmnunluq hissi ilə xatırlayıram.

Əziz Vladimir Vladimiroviç!

Əminəm ki, Sankt-Peterburqun 300 illiyinə həsr olunmuş yubiley təntənələri xalqlarımızın rifahı, regionda sülh və sabitlik naminə Azərbaycan ilə Rusiya arasında qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın daha da dərinləşməsinə xidmət edəcəkdir.

Bir daha Sizi, bütün Rusiya xalqını bu bayram münasibətilə təbrik edirəm. Hamıya xoşbəxtlik və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 24 may 2003-cü il

ÖLKƏMİZDƏ SOSIAL-İQTİSADI VƏZİYYƏT VƏ 2003-cü İL PREZİDENT SEÇKİLƏRİNƏ HAZIRLIQ BARƏDƏ MƏSƏLƏLƏRİN MÜZAKİRƏSİNƏ HƏSR OLUNMUŞ MÜŞAVİRƏDƏ* GİRİŞ SÖZÜ

Prezident sarayı

31 may 2003-cü il

Salam, hörmətli müşavirə iştirakçıları!

Biz bu müşavirəni böyük məqsədlər üçün keçiririk. Ümumiyyətlə, ölkəmizdə iqtisadiyyat inkişaf edir, sosial məsələlər həll olunur. Ancaq ola bilər ki, hər yerdə belə deyildir. Bəlkə bəzi yerlərdə problemlər, yaxud həll olunmayan məsələlər var. Bu xüsusən indi, prezident seçkiləri ərəfəsində çox vacib məsələdir.

İndi kənd yerlərində yaxşı məhsul yetişdirilmişdir. Yığma başlayacaqlar. Gərək bu il məhsul yığımı heç bir itki olmadan təmin edilsin. Bu işdə də bizim rayonlara köməyimiz lazımdır.

Nəhayət, biz prezident seçkilərinə gedirik. Bu da bizdən tələb edir ki, indiyə qədər həll olunmamış məsələlər həll edilsin, bizim seçicilər razı qalsınlar və prezident seçkilərini xoş əhval-ruhiyyə ilə keçirək. Bunlar bizim bugünkü söhbətimizin əsas mövzularıdır. Ola bilər, başqa məsələlər də olsun. Ona

* Prezidentin İcra Aparatının, Nazirlər Kabinetinin məsul işçiləri, Baş nazirin müavinləri, nazirliklərin, dövlət komitələrinin, şirkətlərin və konsernlərin rəhbərləri müşavirədə iştirak edirdilər.

görə də mən sizinlə bu görüşə gəlmişəm. Yəqin bunun əhəmiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, son vaxtlar sizinlə birinci dəfədir görüşürəm.

Yəqin ki, siz də darıxmısınız, mən də darıxmışam.

Hesab edirəm ki, indi mən sözü Ramiz Mehdiyevə verim, o, əsas məsələləri bildirsin.

Ramiz Mehdiyev (*Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri*): Bilirsiniz ki, «Seçki Məcəlləsi» Milli Məclisdə qəbul edilmişdir. Qarşıdakı dövrdə seçkilərə hazırlıq məsələləri ilə ciddi məşğul olunmalıdır. Prezident Heydər Əliyevin tapşırığı əsasında respublikanın şəhər və rayonlarında mövcud sosial-iqtisadi problemlərin öyrənilməsi, onların tezliklə həlli üçün tədbirlər planı hazırlanmışdır.

Sənaye müəssisələrinin işinin gücləndirilməsinə, yeni iş yerlərinin açılmasına kömək etmək üçün müvafiq qurumlarla birlikdə konkret tədbirlər işləyib hazırlamaq zəruridir. Əhali tərəfindən qaldırılan məsələlərin, o cümlədən aqrar sektorda çalışanların ehtiyaclarının, habelə sosial problemlərin öyrənilməsi və bunların aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməsi, sosial müdafiəyə və yardıma ehtiyacı olan insanlara, o cümlədən müharibə iştirakçılarına və əlillərə xüsusi qayğı göstərilməsi, gənclərin asudə vaxtının təşkilinə fikir verilməsi, siyasi təbliğat işlərinin gücləndirilməsi və s. qarşıda duran əsas məsələlərdir.

Prezident seçkilərinin açıq, şəffaf və mütəşəkkil keçirilməsi üçün bütün lazımi tədbirlər həyata keçiriləcək, seçki dairələri və məntəqələrinin yerləşdiyi binaların lazımi avadanlıq və texniki vasitələrlə təmin olunması, seçki komissiyalarının normal işləməsi üçün bütün imkanlar yaradılacaqdır.

Heydər Əliyev: Siz bilirsiniz, mən bir də xatırlatmaq istəyirəm ki, biz seçkiləri tam şəffaf, tam ədalətli, tam

aşkarlıq şəraitində keçirməliyik. Heç bir qanun pozuntusuna, qaydaların pozuntusuna yol verilməməlidir və siz indidən bu rayonlarda lazımi işi aparmalısınız ki, camaat daha da çox öyrənsin. O cümlədən seçki məntəqələrinin üzvləri öyrənsinlər ki, bu çox mühüm məsələdir. Ona görə mən xahiş edirəm ki, bu məsələyə ciddi yanaşasınız.

İkinci məsələ, siz yerlərdə həm icra orqanları ilə, həm də Yeni Azərbaycan Partiyası təşkilatlarının nümayəndələri ilə birgə işləməlisiniz. Hər yerdə Yeni Azərbaycan Partiyasının yaxşı təşkilatı var. Ola bilər, onlar nöqsanları, səhvləri, xüsusən sosial-iqtisadi məsələləri sizə daha da doğru çatdırsınlar. Ona görə gərək siz hər yerdə vəziyyəti tam öyrənəsiniz və harada hansı iş görmək lazımdırsa, müəyyən edəsiniz. Buna vaxt var və bu müddətdə bunları tam həll edib seçkilərə yaxşı şəraitdə getməliyik.

Ə l i Ə h m ə d o v (*Yeni Azərbaycan Partiyasının icraçı katibi*): Hörmətli müşavirə iştirakçıları, icazə verin qarşıdan gələn prezident seçkilərinin yüksək səviyyədə keçirilməsi üçün partiyanın sədri tərəfindən verilən tapşırıq və tövsiyələr əsasında görülən işlərin istiqamətləri barədə məlumat verim. Mən seçkilərin müasir tələblərə, demokratiya şəraitinə uyğun keçirilməsi üçün işlənilib hazırlanmış hərtərəfli konsepsiya əsasında YAP-ın yerli strukturlarına müvafiq tapşırıqlar vermişəm. Biz partiyanın malik olduğu böyük potensialdan səmərəli istifadə etməklə, ötən 10 il ərzində Azərbaycan prezidentinin gördüyü işləri geniş təbliğ və izah etməklə seçicilərin fəallığını yüksəltməyə, YAP-ın namizədi cənab Heydər Əliyevin tam dəstəklənməsinə nail olacağıq.

Əli Əhmədov seçicilərlə fərdi görüşlərin keçirilməsindən, seçki komissiyalarında YAP-ın təmsilçilərinin müəyyənləşdirilməsindən və digər məsələlərdən də danışdı.

YEKUN NİTQİ

Biz bu seçkilərdə Azərbaycanda yüksək demokratiyanın olduğunu göstərməliyik, buna nail olmalıyıq.

İki ay bundan öncə Amerika Birləşmiş Ştatlarının «Respublikaçılar» İnstitutu ABŞ-dakı Xüsusi Sosial Mərkəzin nümayəndələri ilə birlikdə Azərbaycanda çox yüksək, peşəkar səviyyədə sorğu keçiriblər. Onun nəticəsini bizə də, müxalifət partiyalarının başçılarına da veriblər. O sorğuda belə sual qoyulub ki, əgər indi seçkilər keçirilsə, siz kimə səs verəcəksiniz?

69 faiz Yeni Azərbaycan Partiyasına, yəni Heydər Əliyevə səs veribdir. 7 faiz Müsavat Partiyasına, 4 faiz AXCP-yə, 3 faiz ADP-yə səs veribdir.

Konkret şəxslər üzrə keçirilən sorğuların nəticələri belə olmuşdur: Heydər Əliyev 64 faiz, İsa Qəmbər 7 faiz, Əli Kərimli 4 faiz, Etibar Məmmədov 3 faiz, Rəsul Quliyev 3 faiz, Ayaz Mütəllibov 3 faiz.

Bu bizim sorğu deyil ki?! Bu tamamilə müstəqil və bilirsiniz ki, hər bir ölkədə, o cümlədən Azərbaycanda demokratiyanı yüksəltməkdə, inkişaf etdirməkdə çox maraqlı olan bir ölkənin nümayəndələrinin keçirdiyi sorğudur.

Burada bizim də sorğu mərkəzlərimiz var. Onlar da daim sorğu aparırlar. Onların aldığı nəticələr həmin dediyim bu nəticələrlə, demək olar, eynidir. Demək, biz bir neçə yerdə belə sorğular keçirmişik. Seçkidə qalib gəlmək üçün 51 faiz səs almaq lazımdır. Amma bizim bu gün 69 faizimiz var. Bu hələ seçkilərdə neçə ay əvvəl keçirilmiş sorğunun nəticələridir.

Ancaq seçki kampaniyasının gedişində, apardığımız işlər nəticəsində bu göstəricilər bizim xeyrimizə, Yeni Azərbaycan Partiyasının xeyrinə daha da yüksək olacaqdır.

Ona görə bunları nəzərə alaraq, bunları bilərək, yerlərdə işi daha da gücləndirməliyik. Bu o demək deyil ki, biz bunu seçkilərqabağı edirik. Bu bizim borcumuzdur, gələcəkdə də vaxtaşırı bu tədbirləri keçirəcəyik. Bu borcumuzdur ki, yerlərdə – hər bir şəhərdə, rayonda, qəsəbədə, kənddə bütün vəziyyəti bilək və həll olunmayan məsələləri həll edək. Ona görə də mən sizdən xahiş edirəm ki, bu tapşırıqlara tam ciddiyyətlə yanaşsınız və göstərsiniz ki, bəli, Azərbaycanda azadlıq var, demokratiya var, hüquqi dövlət var. Bu sizin vəzifənizdir.

Sağ olun.

«XƏZƏR NEFT, QAZ, NEFTAYIRMA VƏ NEFT KİMYASI – 2003» 10-cu BEYNƏLXALQ SƏRGİ VƏ KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA

Hörmətli sərgi və konfrans iştirakçıları!

Sizi – «Xəzər neft, qaz, neftayırma və neft kimyası – 2003» 10-cu beynəlxalq sərgi və konfransının iştirakçılarını Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində böyük məmnuniyyət hissi ilə salamlayıram.

Bu il möhtəşəm tədbirin 10 yaşı tamam olur. Gənc, müstəqil Azərbaycan dövlətində ardıcıl olaraq belə bir mühüm əhəmiyyətli tədbirin yaşaması həyata keçirdiyimiz müasir neft strategiyasının düzgün olduğunu bir daha bariz şəkildə sübut edir.

«Xəzərneftqaz» sərgisi ildən-ilə genişlənir, onun beynəlxalq aləmdə nüfuzu artır. Gözəl ənənəyə çevrilmiş bu Bakı görüşlərində dünyanın neft və neft sənayesi ilə bağlı müxtəlif şirkətlərinin nümayəndələri, dövlət adamları, mütəxəssislər görüşür, yeni-yeni ideyaları müzakirə edir, fikir mübadiləsi aparır, müqavilələr imzalayırlar. 1994-cü ildən etibarən sərgi və konfransda 55 ölkədən 3 minə yaxın yerli və xarici şirkət təmsil olunmuşdur.

Əminəm ki, bu yubiley sərgisi də Xəzər hövzəsinin zəngin karbohidrogen ehtiyatlarının səmərəli istifadəsi sahəsində «Əsrin müqaviləsi» ilə təməli qoyulmuş global əməkdaşlığın məntiqi davamı olacaqdır.

Belə ki, hələ yaxın keçmişdə gerçəkləşməyəcək xəyal sayılan «Şərq–Qərb» enerji dəhlizi bu gün tam gücü ilə inkişaf edir. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac boru kəmərinin inşası,

«Şahdəniz» layihəsi çərçivəsində Bakı–Tbilisi–Ərzurum Cənubi Qafqaz boru kəmərinin tikintisinə sanksiyanın verilməsi – budur ədalətli və bərabər əməkdaşlığın bəhrəsi. Biz gələcəyə ümidlə baxırıq. Güman edirəm ki, məhz belə uzunmüddətli əməkdaşlığın nəticəsində yüzlərlə yeni layihələr işıq üzü görəcək, yeni zirvələr fəth ediləcəkdir.

Hörmətli sərgi və konfrans iştirakçıları! Bir daha hamınıza bu yubiley sərgi və konfransına «Xoş gəldiniz!» deyirəm. Azərbaycan torpağında çalışan xoşməramlı insanlara səmərəli iş, əmin-amanlıq, tərəqqi və rifah arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 iyun 2003-cü il

İSVEÇİN KRALI ƏLAHƏZRƏT XVI KRAL QUSTAVA

Əlahəzrət!

İsveç Krallığının milli bayramı – İsveç bayrağı günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm. Ümidvaram ki, Azərbaycan ilə İsveç arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı daim xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost İsveç xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 iyun 2003-cü il

**İSVEÇ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB YORAN PERSSONA**

Hörmətli cənab Baş nazir!

İsveç Krallığının milli bayramı – İsveç bayrağı günü mü-nasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, dost ölkələrimiz arasında qarşılıqlı əlaqələri genişləndirmək üçün göstərdiyimiz səylər xalqlarımızın rifa-hına yeni-yeni töhfələr verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, xalqınıza əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 iyun 2003-cü il

BEYNƏLXALQ ELMLƏR AKADEMİYALARI ASSOSİASİYASININ PREZİDENTİ AKADEMİK BORİS YEVGENYEVİÇ PATONA

Çox hörmətli Boris Yevgenyeviç!

Sizi və Beynəlxalq Elmlər Akademiyaları Assosiasiyası Şurasının bütün üzvlərini 10 illik yubiley münasibətilə təbrik edirəm.

Bu illər tariximizdə kifayət qədər çətin illər olmuşdur. Post-sovet dövrünün mürəkkəb sosial-iqtisadi prosesləri akademik elmin müxtəlif strukturlarının təşəkkül tapmış fəaliyyət mexanizmini, əslində, pozmuşdu. Biz fəxr edirik ki, bu çətin vaxtda Azərbaycanda Elmlər Akademiyasını nəinki saxlaya bildik, həm də onun daha da inkişaf etməsi, beynəlxalq əlaqələrinin, o cümlədən Beynəlxalq Elmlər Akademiyaları Assosiasiyası çərçivəsində əlaqələrinin genişlənməsi üçün çox işlər görə bildik.

Sizin başçılıq etdiyiniz assosiasiya bu gün faydalı elmi əməkdaşlığın inkişafına təkan verən səmərəli beynəlxalq təşkilata çevrilmişdir. Xeyli birgə elmi-texniki layihələrimiz Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iqtisadi inkişaf konsepsiyasına uyğun olaraq həyata keçirilir. Əminəm ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Beynəlxalq Assosiasiya ilə əməkdaşlığı bundan sonra da uğurla inkişaf edərək ümumi elmi məkanın formalaşmasına öz töhfəsini verəcəkdir.

Beynəlxalq Elmlər Akademiyaları Assosiasiyasına bundan sonra da inkişaf və tərəqqi, BEAA-ya daxil olan bütün milli akademiyalara elmin inkişafında yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5iyun 2003-cü il

BÖYÜK BRİTANİYANIN ENERGETİKA VƏ SƏNAYE NAZİRİ BRAYAN UİLSONUN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

3 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Hörmətli nazir, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Biz Xəzər dənizində neft çıxarmaq üçün İngiltərə ilə çox geniş əməkdaşlıq edirik. Demək olar ki, indi burada işləyən bütün şirkətlərin hamısından ən böyüyü *bp*-dir. Ona görə bizim əlaqələrimiz dövlət tərəfindəndir və daimi olmalıdır. Biz artıq Bakı–Tbilisi–Ceyhan ixrac kəmərinin tikintisinə başladıq və 2004-cü ilin sonuna qədər onu bitirəcəyik. Buyurun.

Brayan Uilson: Cənab Prezident, bizimlə görüşdüyünüzə görə Sizə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Çox xoşdur ki, burada, Bakıda yenidən beynəlxalq sərgidə iştirak edirəm. Bu sərgiyə üçüncü dəfədir gəlirəm. Mən həm də Baş nazir Toni Bleyrin səmimi salamlarını Sizə yetirirəm. O çox şadıddır ki, Siz sağalmısınız.

İcazə verin, Sizi 80 illik yubileyiniz və Azərbaycan Respublikasının milli günü münasibətilə təbrik edirəm.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

Brayan Uilson: Cənab Prezident, biz Sizinlə bundan əvvəl də görüşmüşük, neft və qaz barəsində ətraflı söhbətlər etmişik. Çox şadam, bu gün öz gözlərimlə görə bilirəm ki, nəzər-

də tutduğumuz və haqqında danışdığımız bütün layihələrin hamısı həyata keçmək üzrədir. İşlər qaydasında gedir. Bunlar üçün işçi qüvvəsi səfərbər olunubdur. Biz də Azərbaycanın inkişafı üçün öz töhfəmizi verə bilirik.

Heydər Əliyev: Doğrudur, razıyam.

Brayan Uilson: Cənab Prezident, əlbəttə, heç şübhəsiz ki, bütün bu layihələrin yerinə yetirilməsi Sizin uzaqgörənliyiniz sayəsində mümkün olmuşdur. Mən çox şadam ki, Böyük Britaniya şirkətləri də burada həlledici rol oynayırlar. Beləliklə, biz əlaqələri Siz dediyiniz kimi inkişaf etdiririk. Elə bilirəm ki, qarşımızda növbəti layihə «Şahdəniz» olacaqdır və bu layihə üzrə də biz qaz kəməri çəkməliyik. Ümid edirəm ki, hər şey Azərbaycan üçün müsbət nəticələnəcəkdir.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Sizin sözlərinizə görə təşəkkür edirəm. Sizə bildirirəm ki, biz *bp* ilə, Böyük Britaniyanın digər şirkətləri ilə əməkdaşlığımızı həmişə davam etdirəcəyik. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac neft kəməri 2004-cü ilin sonunda tamamilə qurtaracaqdır. Artıq biz Ceyhana böyük neft ixrac edəcəyik.

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ JANDARM QÜVVƏLƏRİNİN BAŞ KOMANDANI, ORDU GENERALI M.ŞENER ERUYGUR VƏ ONU MÜŞAYİT EDƏN ŞƏXSLƏRLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

3 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Xoş gəlmisiniz! Sizin gəlməyinizdən çox məmnunam.

Biz Silahlı Qüvvələrimizin hamısını Türkiyə modeli əsasında, Türkiyədən nümunə götürərək qururuq. Burada da sizin nümayəndələr var, onlar bizə kömək edirlər.

M.Şener Eruygur: Hörmətli Cümhur başqanı, vaxt ayırıb bizi qəbul etdiyinizə görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Buraya gəldiyim andan etibarən çox böyük qonaqpərvərlik gördüm. Buna görə də ayrıca təşəkkür edirəm.

Azərbaycana səfərə gəlmək ərafəsində Baş Qərargah rəisi-mizi ziyarət edib, onun istəyini də öyrəndim. O, zati-alinizə səmimi salamlarını, hörmət və ehtiramını çatdırmağı xahiş etdi. Mən də bunu ərz etməkdən böyük qürur duyuram.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

M.Şener Eruygur: Hörmətli Cümhur başqanı, mən 1992-ci ildə Azərbaycanı ziyarət etmişdim. Keçən illər ərzində Azərbaycanda, Bakıda çox gözəl inkişafı görməkdən məmnunluq duydum. Bunu da zati-alinizə söyləməyi borc bilirəm. İcazənizlə, bəzi məsələlər barədə qısa məlumat verərdim.

Heydər Əliyev: Mən bir-iki kəlmə demək istəyirəm. 1992-ci ildə siz Azərbaycanı çox pis vəziyyətdə görmüsünüz.

M.Şener Erugur: Bəli.

Heydər Əliyev: 1993-cü ilin əvvəllərində Xalq Cəbhəsi – onlar hakimiyyətdə bir il qaldılar – işləri apara bilmədi. Sonra bəzi ordu nümayəndələri, Gəncədən bir dəstə gəlib onlara qarşı hücum etdilər.

Mən onda Naxçıvanda idim, orada yaşayırdım. Məni buraya onlar özləri dəvət etdilər. Gəlmək istəmirdim, ancaq sonra fikirləşdim ki, bizim Vətənimizdir, gedim, görüm burada niyə belə hadisələr olur. Gəldim, Əbülfəz Elçibəy qaçdı, dağa getdi, onun orada kəndi var. O biriləri də oraya-buraya. Burada xaos idi, iqtisadiyyat dağıdılmışdı. İnsanlar bir-biri ilə pis münasibətdə idilər. Biz işləməyə başladıq.

1994-cü ildə Gəncədən və başqa yerlərdən dövlət çevrilişi etməyə çalışdılar. Silahsız, filansız qarşısını aldım. Mən televiziya ilə xalqa müraciət etdim. Axşam idi, saat 10-da. Bir saatdan sonra buradakı meydan insanlarla dolmuşdu. Onlar bizi müdafiə elədilər, biz də çevriliş cəhdinin qarşısını ala bildik.

Sonra, 1995-ci ildə polkovnik Rövsən Cavadov silah toplamağa başladı. Bakıda bir yerdə yığışdılar və bizə ultimatum verdilər ki, hakimiyyətdən getməlisiniz. Hətta o vaxt Moskvadan, başqa yerlərdən jurnalistlər gəlmişdi. Çünki çox maraqlı idi. Hətta bəzi televiziya kanalları deyirdilər ki, hakimiyyət artıq Rövsən Cavadovdadır.

Mən onlarla çox, bir neçə gün danışmışam. Hətta Cavadovun atası ilə də görüşdüm, onunla danışmışam. Bir şey çıxmadı. Onlar buraya, Prezident sarayına, Milli Məclisə, bizim Müdafiə Nazirliyinə hücum etmək istəyirdilər. Onda biz silah işlətməyə məcbur olduq. Çünki onlar silahlı idilər. Orada vuruşma oldu. Bilmirəm, 36, ya 40 adam onlar-

dan həlak oldu, təxminən 30–32 nəfər də bizdən həlak oldu. Amma onları tamamilə dağıtdıq. Ondan sonra onların ayrı-ayrı nümayəndələri gəlib burada təxribat etmək istəyirdilər, imkan vermədik.

Belə bir şəraitdə biz 1993-cü ildən iqtisadiyyatla məşğul olurduq. Ancaq bu dediklərim bizim vaxtımızı çox alırdı. Bu işləri qurtarandan sonra iqtisadiyyatın inkişafına, sosial məsələlərə ciddi fikir verməyə başladıq. Mən sizə deyim ki, 1996-cı ildən 2002-ci ilə qədər bütün göstəricilərin hamısı yüksəkdir. Gəlirlərimiz var. Məsələn, 1992-ci ildə Azərbaycanın büdcəsi bilmirəm, deyəsən təxminən 100 milyon dollar idi. Amma bizim gördüyümüz işlər nəticəsində indi Azərbaycanın büdcəsi 1 milyard 200 milyon dollardır. Bunlar hamısı bizə imkan verdi ki, sosial məsələləri həll edək. Eyni zamanda, Bakı şəhərinə fikir verək. İndi burada böyük evlər tikilib, küçələr çox yaxşı vəziyyətdədir. Şəhərdə camaat çox rahat yaşayır, hər şey etmişik. Bunları dedim ki, siz biləsiniz.

M.Ş e n e r E r u y g u r: Cənab Prezident, mən bunlar barədə hörmətli nazirinizə də bildirdim. Təbiidir, iqtisadi çətinliklər olacaqdır. Hər halda, bu da müəyyən zamandan sonra ötüb keçəcəkdir. İcazə versəniz, qısaca məlumat vermək istəyirəm.

Ölkələrimiz arasında müştərək tarixi mədəni birlik olduğuna görə, biz Azərbaycanla münasibətlərimizə çox böyük əhəmiyyət veririk. Azərbaycan-Türkiyə əlaqələrində, ilk növbədə, bir-birinin daxili işlərinə qarışmamaq prinsipinə əsaslanaraq, iki ölkənin xoşbəxtliyini, rifahını arzulayaraq, əlimizdən gələn hər cür köməyin göstərilməsi ilə bağlı fikirlərimizi zati-alinizə çatdırmaq istəyirəm. Bu baxımdan böyük əhəmiyyət verdiyimiz bir ölkədə olmağımdan duyduğum məmnunluğu yenidən nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Ölkə-

lərimiz arasındakı münasibətlərin səviyyəsini göstərmək baxımından Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri və Bakı–Tbilisi–Ərzurum qaz kəməri layihəsi çərçivəsindəki əməkdaşlığımız bütün ölkələr tərəfindən qibtə ilə baxılan səviyyədədir.

Heydər Əliyev: Ərzurum sizin vətəninizdir.

M.Şener Eruygur: Buna görə də xoşbəxtlik hissləri keçirirəm. Zati-alinizin dəfələrlə ifadə etdiyi «Bir millət, iki dövlət» müdrik kəlamına biz də ürəkdən şərikik. Azərbaycanın bir hissəsi olan Naxçıvanın inkişafı məsələsinə də biz böyük əhəmiyyət veririk. Sizin də çox yaxşı bildiyiniz kimi, biz Türkiyə Silahlı Qüvvələri olaraq Naxçıvana da hər cür dəstək və qayğı göstərməyə çalışır, qardaşlarımıza kömək etməkdən qürur və sevinc hissi duyuruq.

Hörmətli cənab Prezident, Sizin çox yaxşı bildiyiniz kimi, 2001-ci il sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarında baş verən hadisələrdən sonra dünya terrorizm anlayışında yeni bir dövrə daxil olmuşdur. Bu çərçivədə terrorla mübarizədə əməkdaşlıq məsələsində yeni imkanlar açılmışdır. Amma Türkiyə bundan əvvəlki dövrdə illər boyu terrorizmlə mübarizədə çox vaxt yalnız qalmışdı. Ancaq sentyabr hadisələrinə baxmayaraq, hələ də bu əməkdaşlığın arzu edilməz səviyyədə olduğuna inanmırıq. Biz Türkiyə olaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən terrorun bir tərəfinin müəyyənləşməsinin və buna qarşı çıxan ölkələrin müəyyən zamanlarda BMT tərəfindən terroru dəstəkləyən ölkələr kimi ictimaiyyətə təqdim edilməsinin faydalı olacağını düşünürük. BMT-nin 1373 nömrəli qərarının, heç bir ayrı-seçkilik olmadan, bütün terror fəaliyyətlərinə tətbiq edilməsinin faydalı olacağını düşünürük.

Çox yaxşı bildiyimiz kimi, 2002-ci ilin aprel ayında Trabzonda Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə arasında terro-

rizmə, mütəşəkkil cinayətkarlığa və digər ağır cinayətlərlə mübarizəyə dair əməkdaşlıq sazişi imzalanmışdır.

Siz həmin mərasimdə iştirak edirdiniz. Bu sazişin qüvvəyə minməsinin həmin sahədəki əməkdaşlığa təkan verəcəyinə inanırıq. Mən hörmətli nazirinizlə görüşümdə bildirdim, biz Türkiyə Jandarm Qüvvələri olaraq Qala qəsəbəsidəki fəaliyyətimizi davam etdirəcəyik. Sizin Daxili Qoşunlar komandanını arzu etdiyi zaman Türkiyədə qarşılayıb, imkanlarımız çərçivəsində yardım göstərməyə hazır olduğumuzu zati-alinizin diqqətinə çatdırmaq istəyirəm.

1993-cü ildən bu yana Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə ləvazimat və təlim sahəsində göstərdiyimiz yardım Sizə məlumdur. İndiyə qədər 1600 nəfərə yaxın azərbaycanlıya Türkiyədə, 25 min nəfərə isə Azərbaycanda təlim keçilmişdir. Biz bununla bağlı çox böyük xoşbəxt hisslər keçiririk. Eyni zamanda, 1992-ci illə müqayisədə əsgərlərin hər cəhətdən dəyişdiyini gördükdə sevinc hissləri duyuruq.

Cənab Prezident, vaxtınızı çox almaq istəmirəm, məni qəbul etdiyinizə görə Sizə bir daha minnətdarlığımı bildirirəm.

H ə y d ə r Ə l i y e v: Azərbaycan da terrorizmlə çox illərdir mübarizə aparır. Mənim sizə dediyim o iki dövlət çevrilişinə cəhd də elə terrorudur, onlar terroristlərdir. Biz onların qarşısını aldığımız. Başqa belə hadisələr də olub, biz onlarla qəti mübarizə aparmışıq.

Amerikada 11 sentyabr hadisəsindən sonra biz bu işləri daha da gücləndiririk və nəhayət, Amerika İraqı tərksilah etmək üçün başladığı kampaniyada Azərbaycan Amerika–Britaniya koalisiyasının üzvü oldu. Biz bütün sahələrə ciddi fikir veririk. İndi terrorizm çox qorxulu bir hal olduğuna görə, təbiidir ki, daha da ciddi olmaq lazımdır.

ABŞ DÖVLƏT DEPARTAMENTİNİN XƏZƏRİN ENERJİ DİPLOMATİYASI ÜZRƏ MÜŞAVİRİ STİVEN MƏNNİN RƏHBƏRLİK ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

4 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Cənab Stiven Mənn, xoş gəlmisiniz. Sizinlə bizim çox sıx əlaqəmiz var, tez-tez görüşürük və siz Amerika Birləşmiş Ştatlarının Xəzərin enerji diplomatiyası üzrə müşaviri kimi, çox faydalı fəaliyyət göstərirsiniz. Sizə təşəkkür edirəm.

Stiven Mənn: Cənab Prezident, Sizinlə görüşmək həmişə böyük şərəfdir. Elə bilirəm ki, bu gün bizim yaxşı xəbərlərimiz var. Sizinlə yaxşı məsələləri müzakirə edəcəyik. Lakin bundan əvvəl icazə verin, Sizi 80 illiyiniz münasibətilə təbrik edim. Dövlət katibi Kolin Pauell Sizə ən səmimi, xoş salamlarını göndərmişdir.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Prezident Corc Buş Respublika günü münasibətilə təbrik məktubu göndərmişdi. Eyni zamanda, Bakıda keçirilən neft-qaz sərgisində siz prezident Buşun sərgi ilə əlaqədar teleqramını oxudunuz.

Bu hadisələr bizi çox sevindirir və prezident Buşun Azərbaycana diqqətinin artdığını göstərir. Mən çox məmnunam. Mən də cavab məktubları yazacağam. Bunlara görə

təşəkkür edirəm. Xahiş edirəm, mənim salamımı və xoş arzularımı prezident Buşa çatdırasınız.

S t i v e n M ə n n: Cənab Prezident, mən geri qayıdarkən Sizin salamlarınızı prezident Buşa yetirəcəyəm. Sərgi zamanı mənim oxuduğum məktubdan yəqin Sizə məlum oldu ki, əldə edilmiş tərəqqidə prezident Buşun da rolu az deyildi.

H e y d ə r Ə l i y e v: Elədir.

S t i v e n M ə n n: Cənab Prezident, eyni zamanda, biz amerikalılar da Sizin bu işə böyük dəstəyinizi, hökumətinizin söylərini yüksək qiymətləndiririk. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Amerika Birləşmiş Ştatları Azərbaycanda enerji sahəsinin inkişafına bundan sonra da böyük diqqət yetirəcək və onu dəstəkləyəcəkdir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm.

**SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI KRALLIĞININ NEFT
VƏ MİNERAL SƏRVƏTLƏR NAZİRİ
ƏLİ BİN İBRAHİM ƏN-NƏİMİNİN
BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

Prezident sarayı

4 iyun 2003-cü il

Əli bin İbrahim ən-Nəimi: Zati-aliləri cənab Prezident, vaxt ayıraraq bizi qəbul etdiyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirir və bu görüşdən böyük şərəf duyduğumu bildirirəm. Mən ilk əvvəl, kral Fəhd ibn Əbdüləziz Al Səudun salamlarını, xoş arzularını Sizə yetirirəm. Eyni zamanda, vəliəhd Abdullah ibn Əbdüləziz Al Səudun salamını və xoş arzusunu Sizə çatdırıram. İkinci vəliəhd Sultan ibn Əbdüləziz Al Səudun da Sizə səmimi salamı vardır. Onların hamısı Azərbaycana tərəqqi arzulayır və Sizə ən xoş diləklərini yetirir.

Heydər Əliyev: Çox sağ olsunlar. Xahiş edirəm mənim də ən xoş arzularımı və salamımı onların hamısına çatdırasınız.

Əli bin İbrahim ən-Nəimi: Cənab Prezident, sağ olun. Sizin salamlarınızı krala çatdırmaq mənim üçün başucalıq olacaqdır.

Səudiyyə Ərəbistanında biz Sizin siyasətinizi, xüsusilə də neft və qaz sahəsindəki siyasətinizi daim izləyirik. İnanırıq ki,

ölkənizin karbohidrogen ehtiyatlarının dünya üçün açılması Sizin tərəfinizdən atılan müdrik bir addım idi. Biz Sizin bu addımınızı tam dəstəkləyirik.

Eyni zamanda, beynəlxalq neft bazarının inkişaf etdirilməsi bizi çox maraqlandırır. Biz istəyirik ki, beynəlxalq neft bazarı həm istehsalçılar, həm də istehlakçılar üçün sabit və ədalətli olsun.

Heydər Əliyev: Biz də bunu istəyirik.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Düşünürəm ki, Səudiyyə Ərəbistanı və Azərbaycan Respublikasının bu sahədə birgə işləmək üçün geniş imkanları vardır.

Heydər Əliyev: Mən sizin fikrinizlə razıyam. Dünyada neftin qiyməti gərək həmişə sabit olsun. Mən istərdim ki, bundan aşağı düşməsin. İndi 28 dollardır. Bu, yaxşı rəqəmdir. Sizin ölkə OPEK-in üzvüdür və böyük imkanlarınız var ki, bu qiymət aşağı düşməsin.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Cənab Prezident, biz şərəf duyuruq ki, Səudiyyə Ərəbistanı OPEK ölkələri içərisində liderdir. Biz daim çalışırıq ki, bir barrel xam neftin qiyməti 22–28 dollar arasında olsun.

Heydər Əliyev: 28 dollar.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Biz çalışırıq 28 dollar olsun. Amma Zati-aliləri, Sizə bildirim ki, bugünkü qiymət təxminən 27 dollardır.

Heydər Əliyev: Qoy 27 olsun.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Çalışacağıq ki, 28-ə qaldıraq. Bu məqsədə yetmək üçün bizə əməkdaşlıq lazımdır. Əslində, biz bu əməkdaşlığı həmişə axtarıq. İstər OPEK-in üzvü, istərsə də neft hasil edən digər ölkə olsun.

Heydər Əliyev: Biz bu barədə sizinlə əməkdaşlığa hazırıq.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Cənab Prezident, sağ olun. Artıq bu əməkdaşlığın ruhunu sizin ölkəyə gəldiyim gündən həm mənə olan münasibətdən, həm də sizin ekspertlərinizlə olan müzakirələrdən hiss edirəm.

Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, son dörd ildə bizim bu əməkdaşlığımız kifayət qədər uğurlu olubdur. Biz əsas istehsalçılarla əməkdaşlığı yaxşı aparmışıq və nail olmuşuq ki, neft bazarında qiymətlər həm hasilatçılar, həm də istehlakçılar üçün sabit və ədalətli olsun. Haqqında danışdığımız 22–28 dollar arasındakı qiymət – əlbəttə, bizim istədiyimiz 28-dir – hamı üçün sərfəlidir. Ən vacibi isə odur ki, bu, beynəlxalq neft şirkətləri üçün olduqca mühüm rəqəmdir.

Yəni onların marağı olur ki, neft hasil edən ölkələrə sərmayələrini daha da artırınsınlar.

Heydər Əliyev: Doğrudur, düz deyirsiniz.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Cənab Prezident, çox sağ olun. Biz Səudiyyə Ərəbistanında çox ümid edirik ki, bu sahədə, Azərbaycanın karbohidrogen ehtiyatlarının işlənilməsində əməkdaşlığımız davam edəcəkdir, daha da genişləncəkdir. Düşünürəm ki, gələcəkdə informasiya mübadiləsini artırmaq, ekspertlər, mütəxəssislər mübadiləsini genişləndirmək vacibdir.

Heydər Əliyev: Sağ olun. Mən sizin dediklərinizlə razıyam. İndiyə qədər sizin ölkə ilə neft sahəsində əməkdaşlığımız, demək olar ki, olmayıbdır. İndi təşəbbüs sizin tərəfinizdən olmalıdır. Biz bu əməkdaşlığa çox geniş səviyyədə hazırıq. Əgər siz Azərbaycanla əlaqələri yaxşı inkişaf etdirsəniz, biz bundan məmnun olacağıq.

Əli bin İbrahim Ən-Nəimi: Cənab Prezident, çox sağ olun. Bu mənim sizin ölkəyə ilk səfərimdir. Elə ilk səfərim vaxtı da özümlə dəvətnamələr gətirmişəm. Həm sizin Yana-

caq və Energetika nazirinizi, həm də Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidentini öz ölkəmizə dəvət edirik. Biz gərək Azərbaycanda və Səudiyyə Ərəbistanında neft sahəsinin inkişafı ilə bağlı əməkdaşlıq edək.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun, mən razıyam. Amma neft sahəsindən savayı, Səudiyyə Ərəbistanı ilə əməkdaşlığımız var. Səudiyyə Ərəbistanı burada müəyyən təşkilatlar yaradıbdır, səfir bunu bilir. Onlar burada yaxşı fəaliyyət göstərirlər və qaçqınlara, başqalarına yardım edirlər. Mən buna görə təşəkkür edirəm. Güman edirəm ki, bu yardımlar gələcəkdə də davam edəcəkdir.

Əli bin İbrahim ən-Nəimi: Cənab Prezident, mən də əminəm, ölkələrimiz arasında əlaqələr var və bunlar daha da güclənəcəkdir. Amma tutduğum vəzifə məndən tələb edir ki, enerji məsələləri ilə məşğul olum. Ona görə də mən bu məsələ ilə ciddi məşğul oluram. Çünki hər iki ölkənin uğuru, əslində, bu sahənin inkişafından çox asılıdır.

Zati-aliləri, çox sağ olun ki, iş cədvəlinizdən vaxt ayırdınız, məni qəbul etdiniz. Ümid etmək istəyirəm ki, ölkələrimiz arasında rəsmi səfərlər artacaq və əlaqələr daha da genişləncəkdir.

Heydər Əliyev: Bir daha xahiş edirəm ki, mənim salamımı, ən xoş arzularımı kral Fəhd ibn Əbdüləziz Al Səuda və ölkənizin vəliəhdi Abdullah ibn Əbdüləziz Al Səuda çatdırasınız.

Əli bin İbrahim ən-Nəimi: Cənab Prezident, çox sağ olun. Sizin salamlarınızı və xoş arzularınızı böyük məmnuniyyətlə çatdıracağam.

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Rusiya Federasiyasının dövlət bayramı – Dövlət müstəqilliyi haqqında Bəyannamənin qəbul edilməsi günü münasibətilə Sizi, bütün Rusiya xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Şadam ki, ötən dövrdə Rusiya dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsində, demokratiyanın genişləndirilməsində, iqtisadiyyatda və sosial sahədə islahatların həyata keçirilməsində mühüm uğurlar qazanmışdır.

Bu yaxınlarda Sankt-Peterburqun 300 illiyi münasibətilə keçirilmiş yubiley təntənələri Rusiyanın mənəvi dəyərlərinin dirçəldilməsinin daha bir parlaq sübutudur.

Sizin ardıcıl və dərinlən düşünülmüş siyasətiniz nəticəsində bu gün Rusiyanın beynəlxalq nüfuzu dönmədən artır, dünya birliyində ölkənizin mövqeləri möhkəmlənir.

Əminəm ki, xalqlarımızın rifahı naminə açıq siyasi dialoq və səmərəli, qarşılıqlı surətdə faydalı əməkdaşlıq əsasında Azərbaycan ilə Rusiya arasında dinamik inkişaf edən dostluq münasibətlərinin xoş ənənələri bundan sonra da regionda sülhə və tərəqqiyə xidmət edəcəkdir.

Fürsətdən istifadə edərək, mənə göstərdiyiniz diqqətə, Rusiyanın yüksək mükafatı – Müqəddəs Apostol Andrey Pervozvannı ordeni ilə məni təltif etdiyinizə görə, Sizə,

əziz Vladimir Vladimiroviç, dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və uğurlar, dost Rusiya xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 6 iyun 2003-cü il

**FİLİPPİN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM QLORİYA MAKAPAQAL ARROYOYA**

Hörmətli xanım Prezident!

Filippin Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan ilə Filippin arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Filippin xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 6 iyun 2003-cü il

**SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI KRALLIĞININ
ŞURA MƏCLİSİNİN SƏDRİ
SALEH BİN ABDULLA HÜMEYDİN
BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

Prezident sarayı

7 iyun 2003-cü il

Saleh bin Abdulla Hümejd: Zati-aliləri, vaxt ayıraraq bizi qəbul etdiyinizə görə minnətdarlığımı bildirir və bu görüşdən böyük şərəf duyduğumu söyləyirəm. İcazə verin, iki müqəddəs məscidin xadiminin, vəliəhdin və Nazirlər Şurası sədrinin, eləcə də Səudiyyə Ərəbistanı xalqının səmimi salamlarını, xoş arzularını Sizə yetirim.

Azərbaycan parlamentinin sədrinə səmimi təşəkkürümüzü bildirmək istəyirik ki, bizə belə bir dəvət göndərdi və ziyarətimiz üçün çox yaxşı proqram hazırlandı. Səfərimiz çox maraqlı və səmərəli keçdi. Qəti əminik ki, bu Sizin müdrik tövsiyələriniz və tapşırıqlarınız əsasında belə təşkil olunmuşdu.

Zati-aliləriniz yaxşı bilir ki, bizim səfərimiz ölkələrimiz arasında qardaşlıq və dostluq əlaqələrinin daha da möhkəmlənməsi işinə xidmət edir. Çox sevinirik ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr artıq həyatın müxtəlif sahələrində, o cümlədən siyasi, iqtisadi, turizm, mədəniyyət və başqa sahələrdə inkişaf etməyə başlamışdır.

Milli Məclisin sədri ilə danışıqlarımız çox səmərəli keçdi. Biz dostluq qrupu yaratdıq və razılaşdıq ki, parlament nümayəndə heyətlərinin mübadiləsini həyata keçirək, beynəlxalq təşkilatlarda fəaliyyətimizi əlaqələndirək. Bu səfərimiz zamanı Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının sabit və qətiyyətli mövqeyini bir daha vurğuladıq. Əlbəttə, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının bu mövqeyi onun islami mövqeyindən irəli gəlir.

Allah-təala Səudiyyə Ərəbistanı Krallığına belə bir şərəfət qismət edib ki, məhz Qurani-Kərim orada nazil olub, islamın peyğəmbəri orada anadan olub və islamın müqəddəs ocaqları bu ölkədədir. Əlbəttə, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı bu şərəfətlə fəxr edir və bu şərəfdən doğan məsuliyyətini, müsəlman qardaşları qarşısındakı məsuliyyətini də hiss edir. Səudiyyə Ərəbistanı Krallığının müsəlmanların problemləri ilə bağlı sabit və qətiyyətli mövqeyi məhz bundan irəli gəlir.

Biz ölkəmizin iqtisadi vəziyyətindən və dünya miqyasındakı yerindən çıxış edərək, belə bir mövqe tuturuq. Eyni zamanda, ölkəmizin beynəlxalq forumlardakı yerindən də istifadə edərək bu mövqedəyik. Bu mənada ölkəmiz çalışır ki, onun mövqeyi həmişə haqq və ədalətin müdafiəsi mövqeyi olsun. Əlbəttə, mənim üçün çox xoşdur ki, zati-alinizin hüzurundayam. Mənə verilən belə gözəl fürsətdən sui-istifadə edib söhbəti uzatmaq istəmirəm. Amma çox istərdim ki, Sizin hüzurunuzda saatlarla olam.

Mən bir daha vurğulamaq istəyirəm ki, Azərbaycan xalqının qədim tarixi, zəngin adət-ənənələrə malik olması ilə biz də fəxr edirik. Biz Sizin müdrik rəhbərliyinizlə Azərbaycana, xalqınıza daha böyük irəliləyiş və tərəqqi arzulayırıq. Çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Sizin çox dəyərli sözlərinizi yüksək qiymətləndirirəm. Mən də bu sözləri demək istəyirdim. Amma bu sözlərin hamısını dediniz. Elə bil ki, mənim fikirlərimi oxudunuz.

Saleh bin Abdulla Hümeyd: Zati-aliləri, bu mənim üçün böyük şərəfdir.

Heydər Əliyev: Amma bir neçə kəlmə demək istəyirəm.

Səudiyyə Ərəbistanı ilə Azərbaycan arasında çox sıx dostluq əlaqələri var. Mənim Səudiyyə Ərəbistanına səfərimdən sonra bu əlaqələr daha da inkişaf edib, genişləndirilib. Biz buna çox şadıq. Bu əlaqələr bütün sahələri əhatə edir. Mən çox şadam ki, bütün sahələrdə biz dostluq edirik.

Səudiyyə Ərəbistanı böyük tarixə malik olan dövlətdir. İslamın peyğəmbəri də orada anadan olub, Qurani-Kərim də orada yazılıbdır.

Beləliklə, Səudiyyə Ərəbistanı bütün islamiyyətin köküdür. Biz müsəlmanlıq və müsəlmanlığımızı qoruyub saxlamışıq. Baxmayaraq ki, elə şəraitdə yaşamışıq ki, bu, mümkün deyildi. Müsəlman kimi, biz həmişə Səudiyyə Ərəbistanına hörmət edirik, əlaqələrimizi daha da genişləndirmək istəyirik və bu əlaqələrdən daha da səmərəli istifadə etmək istəyirik. Çünki bütün sahələrdə əməkdaşlıq var. Amma onların böyük nəticələri yoxdur. Lazımdır ki, bizim əməkdaşlığımız daha da sıx olsun və konkret nəticələr versin. Düşünürəm ki, siz də belə fikirdəsiniz.

Səudiyyə Ərəbistanında bizim tələbələr oxuyur. 30 tələbənin oxuması çox yaxşı haldır. Orada Azərbaycandan 180 həkim işləyir.

Saleh bin Abdulla Hümejd: Səudiyyə Ərəbistanının bəzi sərmayədarları da Azərbaycanda fəaliyyət göstərir.

Heydər Əliyev: Bəli. Amma biz istərdik ki, bu sərmayələr daha da çox olsun. Çünki bizdə buna imkanlar var. Yaxşı olar ki, siz sərmayənizi burada işə qoyasınız, nəinki başqa yerdə.

Saleh bin Abdulla Hümejd: Ona görə də biz bu gün İqtisadi İnkişaf Nazirliyində olduq və bu məsələləri nazirlə müzakirə etdik. Bizim Şura Məclisinin bəzi üzvləri biznesmendirlər. Onlar da bizim söhbətimizdə iştirak etdilər və bu məsələlər barədə fikir mübadiləsi apardılar.

Heydər Əliyev: Çox məmnunam. Əməkdaşlıq inkişaf etməlidir. Biz daha da yaxın olmalıyıq. Bizim əlaqələrimiz sarsılmazdır.

Mən Məkkədə, Mədinədə oldum. Məkkədə heyrətamiz bir mənzərə gördüm. Sizin İslam dini qarşısında böyük xidmətiniz ondan ibarətdir ki, bütün çətin dövrlərdə Məhəmməd peyğəmbərin qəbrini qoruyub saxlamısınız, Qurani-Kərimi qoruyub saxlamısınız və hamısını dünyaya bəxş etmişiniz. İndi o saraylar çox zəngindir. Bəlkə də bir milyon, iki milyon insan bu saraylarda eyni vaxtda namaz qılır.

Saleh bin Abdulla Hümejd: Zati-aliləri, binanın özü bir milyon adamın namaz qılmasına imkan verir. Amma binanın, məscidin ətrafındakı sahə ondan da artıq adamların namaz qılmasına imkan verir.

Heydər Əliyev: Çox yaxşı. Mən bunları görəndə düşündüm, Səudiyyə Ərəbistanı indi zəngin dövlətdir. Amma keçmişdə belə zəngin olmayıbdır. Zəngin olmadığı dövrdə oranı qurub, yaradıb və mühafizə edibdir.

Sizin dövlətiniz, hörmətli kral çox iş görüblər. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm. Xahiş edirəm, mənim səmimi salamlarımı, əziz dostum krala çatdırasınız, Şura Məclisinə çatdırasınız, orada bütün islam hümmətindən olan adamlara çatdırasınız. Mən sizin parlamentə, onun işinə çox yüksək qiymət verirəm, görünür, çox yaxşı işləyirsiniz. Sizə təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Saleh bin Abdulla Hümeyd: Zati-aliləri, mən və həmkarlarım doğrudan da böyük fəxarət duyuruq ki, Siz bizim ölkə haqqında ürəkdən gələn belə xoş sözlər deyirsiniz.

Bizim kral həzrətləri hətta kral titulundan imtina edərək, iki müqəddəs məscidin xadimi titulunu üzərinə götürübdür. Doğrudan da Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı həmin o iki müqəddəs məscidə xidmət etməklə, ümumən, islam dininə, xalqlarına xidmət etməklə böyük fəxr duyur.

Zati-aliləri, bu hədiyyə Kəbənin üstünə örtülmüş kisvanın bir parçasıdır. Oradan Sizə gətirilibdir. Bu çox qiymətli hədiyyədir. Bu isə ərəb qəhvəsi içmək üçündür. Xalis qızıldan hazırlanmış dəstdir.

Heydər Əliyev: Təşəkkür edirəm. Çox sağ olun.

Saleh bin Abdulla Hümeyd: Zati-aliləri, Allah amanında qalın, Sizə minnətdarıq.

Heydər Əliyev: Sağ olun.

**PORTUQALIYA RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB JORJİ SAMPAYYUYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Portuqaliya Respublikasının milli bayramı – Portuqaliya günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan Respublikası ilə Portuqaliya Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyi naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Portuqaliya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 iyun 2003-cü il

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Ərzincan şəhəri yaxınlığında avtomobil qəzası nəticəsində insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznlə başsağlığı verir, xəsarət alanların tezliklə sağalmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 iyun 2003-cü il

RUSİYANIN XALQ ARTİSTİ ALEKSANDR ABDULOVA

Hörmətli Aleksandr Qavriloviç!

Sizi – tanınmış teatr və kino aktyorunu 50 illik yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edir, Sizə xoşbəxtlik, cansağlığı və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Qeyri-adi aktyorluq istedadınız Sizə bütöv bir nəslin pərəstişkarları sırasına daxil olmuş çoxsaylı obrazlar yaratmağa imkan vermişdir. Aktyorluq tərcümeyi-halınızda çox uğurlu çağlar olmuş 70–80-ci illər sizi, haqlı olaraq, keçmiş SSRİ-nin ən parlaq aktyorlarından biri kimi şöhrətləndirmişdir. Son işlərinizdən biri olan və çəkilişləri Azərbaycanda da aparılmış «Bremen musiqiçiləri» filmi özündə nəinki Sizin rejissor amalinızı əks etdirmiş, həm də post-sovet məkanında pərəstişkarlarınızın sayını xeyli artırmışdır.

Özünü xas cazibədarlıq və insanlarla ünsiyyət yaratmaq bacarığınız Sizə çox böyük sayda dostlar – o cümlədən də ölkəmizdə – qazanmağa imkan vermişdir. Sizinlə, eləcə də iştirak etdiyiniz tamaşa və filmlərlə hər bir görüş Azərbaycanın mədəni həyatında həmişə əlamətdar hadisəyə çevrilir. Əminəm ki, yaradıcılıq qüvvələrinizin çiçəkləndiyi bir dövrünü yaşayaraq, Siz sənətinizin pərəstişkarlarını yeni-yeni uğurlu işlərlə hələ dəfələrlə sevindirəcəksiniz.

Sizə uzun ömür diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 iyun 2003-cü il

TÜRKİYƏNİN SƏHİYYƏ NAZİRİ RƏCƏB AKDAĞ VƏ ONU MÜŞAYİT EDƏN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

11 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Hörmətli qonaqlar, xoş gəlmisiniz. Azərbaycanın Səhiyyə Nazirliyi ilə Türkiyə Cümhuriyyətinin Səhiyyə Nazirliyi arasında çox xoş münasibətlər yaranıb. Bu iki nazirlik yaxşı əməkdaşlıq edir. Biz bu sahədə Türkiyədən çox təcrübə götürürük. Ona görə sizin bu gəlişiniz, hesab edirəm ki, əlaqələrin daha da inkişaf etməsinə səbəb olacaqdır.

Mən çox məmnunam ki, nəinki Bakıda, həm də bizim qaçqınların məskunlaşdığı yerlərdə olacaqsınız. Bizim qonaqlarımızın bir çoxu Bakıya gəlirlər. Amma Bakıdan savayı, Azərbaycanın başqa bölgələri var. Mən bunu xüsusən o mənada deyirəm ki, bizim ölkədə bir milyon qaçqın ağır şəraitdə, çadırlarda yaşayır. Onların vəziyyəti ilə tanış olmaq, onlara ruh vermək, təbii ki, bizim üçün çox yardım olacaqdır. Mən sizin proqramınıza baxdım. Sizin belə bir ziyarətiniz var. Bu çox yaxşıdır.

Rəcəb Akdağ: Hörmətli Cümhur başqanım, səmimi qəbula görə minnətdarlığımı bildirirəm. Doğrudan da, Azərbaycan və Türkiyə bir millətin iki ayrı dövlətidir. Azərbaycan

canı özümüzə qardaş ölkə kimi qəbul edirik. Bizim gəncliyimiz də belə keçmişdir. Siyasətə başladıqdan sonra deyil, siyasətə başlamazdan əvvəl də belə olmuşdur. Həqiqətən, hər iki ölkə arasında bir çox sahələrdə olduğu kimi, səhiyyə sahəsində də ciddi işbirliyi vardır. Əslində, artıq bunun bəhrəsini, səmərəsini görmüşük. Mən buraya ziyarətim zamanı bunun bir daha şahidi oldum.

Hörmətli Səhiyyə nazirinizlə birlikdə bir çox xəstəxanayı ziyarət etdik. Mən burada türk həkimlərinin çalışdığı çağdaş bir xəstəxana görməkdən çox məmnun oldum. Onu da söyləməliyəm ki, həqiqətən, Azərbaycanın çağdaş tibbin tələb etdiyi texnologiya sahəsində inkişafı Bakıda gözəl şəkildə həyata keçirilmişdir.

Başqa yerləri də ziyarət etdik. Vərəm dispanseri, göz xəstəlikləri xəstəxanası və özəl bir klinika ilə tanış olduq. Bu sahədə qazanılmış nailiyyətlərdən çox məmnun oldum. Əlbəttə, bunun daha da inkişaf etməsi lazımdır.

Türkiyədə bir çox azərbaycanlı həkim təhsilini artırır, təcübə keçir. Bizdən də Azərbaycana gələn həkimlər vardır. Bundan sonra həm təhsil sahəsində, həm də səhiyyə sahəsində işbirliyinin, əlaqələrin daha da artaraq davam etdirilməsini istəyirik. Bunun üçün də müştərək bir çalışma qrupu təşkil olunur.

Sizin də dediyiniz kimi, Azərbaycan təkcə Bakıdan ibarət deyildir. Qaçqınlar problemi Azərbaycan üçün çox önəmli bir məsələdir. Biz bu sahədə əlimizdən gələn köməyi etməyi arzulayırıq. Hazırda həkimlərimizin bir qrupu çadır düşərgəsinin birindədir, digər qrupu isə «Qızıl Ay» Cəmiyyətinin xətti ilə insanların sağlamlığı, xüsusilə vərəm xəstəliyi ilə bağlı gərəkli müalicə işləri görür. Biz də hörmətli nazirinizlə birlikdə həmin yerləri ziyarət edəcəyik.

Mən həkim məsləkdaşlarım adından Sizə təşəkkür edirəm. Bu gün sizin Səhiyyə nazirinizlə danışarkən məlum oldu ki, onların əmək haqlarını artırmısınız. Onlar buna görə böyük məmnuniyyətlərini bildirdilər. Əlbəttə, işləyənlərin maaşlarının artırılması sağlamlıq baxımından son dərəcə önəmlidir. Ölkəm, nazirliyim və nümayəndə heyətim adından Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

H e y d ə r Ə l i y e v: Dünən sizin Baş nazir ilə telefonla danışdıq. Çox geniş söhbət etdik. O mənə Türkiyədə olan durum barədə məlumat verdi. Sonra Bakı–Tbilisi–Ceyhan haqqında bir-birimizə məlumatlar verdik. Çox məmnun olduq ki, işlər yaxşı gedir. İndi Türkiyədə də vəziyyət yaxşıdır. O, Azərbaycana olan diqqətini, qaygısını bildirdi, bizim işlərimizlə maraqlandı. Mən ona bildirdim, çox məmnun oldu. Dünənki bu danışq Türkiyə–Azərbaycan əlaqələrinin nə qədər yüksək səviyyədə olmasını göstərir. Eyni zamanda, Türkiyə ilə Azərbaycanın qardaş ölkə kimi daim bir yerdə olacağını göstərir.

Türkiyənin həkimləri çox bilikli həkimlərdir. Bizim mərkəzi klinik xəstəxananı, bir çox yerləri Türkiyənin həkimləri yaratdılar. Bizim Səhiyyə Nazirliyi üçün bir çox işlər görüblər. Mən həmin xəstəxananın yaradılması üçün 30 milyon dollar vəsait verdim. Sonra getdim baxdım, gördüm ki, bunu çox düzgün etmişəm. Çünki çox gözəl xəstəxanadır. Sizin həkimlər də bəzən gəlirlər, orada çalışırlar və nümunə göstərirlər. Bu, sevindirici haldır.

Siz indi təsəvvür edin, Azərbaycanda Türkiyənin həkimlərinə, sağlamlıq işçilərinə nə qədər inam var. Çünki Azərbaycanın cümhur başqanı iki dəfədir ki, gedib Gülhanədə müayinə olunur. Hər halda, onlar nə edirlərsə, mən bunu qəbul edirəm. Demək, bu bizim münasibətlərimizin göstəri-

cisidir. Mənim üçün dünyada hər yer var. Avropa ölkələrindən, Amerikadan məni daim dəvət edirlər. Ancaq mən hər dəfə deyirəm ki, öz həkimlərim var, lazım olanda gələcəyəm. Bəzən lazım olanda Amerikaya gedirəm. Amma əsas Türkiyədir. Bunların hamısı birlikdə bizim müstəqilliyimiz dövründə Azərbaycan ilə Türkiyənin münasibətlərinin nə qədər inkişaf etdiyini göstərir. Mən bundan çox məmnunam. Güman edirəm ki, bu istiqamətdə işlər bundan sonra daha sürətlə davam edəcəkdir.

Sizə təşəkkür edirəm. İstəyirəm ki, burada işləriniz yaxşı getsin.

**İSLANDİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB OLAVUR RAQNAR QRİMSSONA**

Hörmətli cənab Prezident!

İslandiya Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost İslandiya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 iyun 2003-cü il

**BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDİYA
BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ KRALIÇASI
ÜLYAHƏZRƏT II ELİZABETƏ**

Ülyahəzrət!

Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının milli bayramı – Kraliçanın təvəllüd günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Böyük Britaniya arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, qarşılıqlı əlaqələrimizin inkişafı daim xalqlarımızın rifahına töhfələr verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost xalqınıza əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 iyun 2003-cü il

**BÖYÜK BRİTANİYA VƏ ŞİMALİ İRLANDİYA
BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB TONİ BLEYRƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının milli bayramı – Kraliçanın təvəllüd günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ölkələrimiz arasında münasibətlərin hərtərəfli və ardıcıl inkişafından məmnunluq duyuram. Əminəm ki, dövlətlər-
arası əlaqələrimiz bundan sonra da qarşılıqlı surətdə faydalı
əməkdaşlığımız üçün yeni-yeni imkanlar açacaqdır.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost ölkənizə
sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 11 iyun 2003-cü il

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ BAKIDAKI SƏFİRİ ROSS UİLSON İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

14 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram. Çox təəssüf hissi keçirirəm ki, Siz Azərbaycanı tərk edirsiniz. Biz son illər dostluq, strateji tərəfdaşlıq prinsipləri əsasında Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Azərbaycan arasında münasibətlərimizi xeyli yüksəklərə qaldırmışıq. Amerika–Azərbaycan əlaqələrində qısa bir müddətdə çox işlər görüldür. Hamısını demək mümkün deyildir. Amma bir neçəsini yada salmaq lazımdır. Xəzər dənizində Azərbaycanın gördüyü işləri Amerika Birləşmiş Ştatları həmişə dəstəkləyib, özü də çox dəyərli dəstəkləyibdir. Bunun nəticəsində biz bu işləri apara bilmişik. Bakı–Tbilisi–Ceyhan böyük bir layihədir. Biz artıq onu həyata keçiririk və bu sahədə Amerika Birləşmiş Ştatlarının dəstəyini daim hiss etmişik. Xüsusən keçən ilin sentyabrında Azərbaycanda Bakı–Tbilisi–Ceyhan xəttinin təməlini qoyanda prezident Corc Buş bizə məktub göndərdi və bizi dəstəklədi. İndi biz bu işi uğurla aparırıq.

Mən çox məmnunam ki, bizim başqa nazirliklərlə də Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əlaqələr inkişaf edibdir. Azərbaycanın Sərhəd Xidməti qoşunları sizin çox yardımınızı alıbdir və bu bizim sərhəd xəttinin, sərhəd dəstələrinin möh-

kəmlənməsinə kömək edibdir. Bilirəm ki, Amerika Birləşmiş Ştatları bu barədə Azərbaycana bundan sonra da kömək edəcəkdir.

Müdafiə Nazirliyinin də Amerika Birləşmiş Ştatlarının Müdafiə Nazirliyi ilə əlaqələri inkişaf edibdir. Bəzi məsələlərdə biz sizdən kömək almışıq. Mən bunu da müsbət qiymətləndirirəm. Azərbaycan hərbiçilərinin vaxtilə Kosovo-da sülhməramlı işlərdə fəaliyyət göstərməsi, hesab edirəm ki, bizim münasibətlərimizin yaxşı bir göstəricisidir. Sonra Əfqanıstanda biz bu münasibətlərimizi genişləndirdik. Nəhayət, İraq problemi zamanı – hansı ki, dünyada çox çətin bir problem idi – biz dərhal Amerika Birləşmiş Ştatlarının başçılıq etdiyi koalisiyaya daxil olduq və öz xidmətlərimizi təqdim etdik. Güman edirəm ki, bu yaxınlarda bizim hərbi kontingent İraqa gedəcək, orada lazımi xidmətlər göstərəcəkdir. Bizim bu hərbi əməliyyatlarda iştirak etməyimiz özü, mənə elə gəlir ki, xüsusi qiymətə layiqdir.

Cənab səfir, siz bizimlə birlikdə bu işləri praktiki həyata keçirəsiniz. Buna görə mən sizə təşəkkür edirəm. Ancaq sizin bizimlə birgə fəaliyyətiniz, əməkdaşlığınız bunlarla qurtarmır. Azərbaycanda demokratiyanın inkişafında, mətbuatın daha da azad olmasında, insan hüquqlarının qorunması probleminə bizə siz çox yardım etmişiniz. Mən buna görə də təşəkkür edirəm.

Mən bu gün istəmirəm bu barədə böyük bir məruzə edim. Bu dediyim sözlər, sadəcə, bizim bu qısa zamanda əməkdaşlığımızın ən yüksək göstəriciləridir. Buna görə də mən, bizim hökumətimiz sizə təşəkkür edir və sizə gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayırıq.

Siz Azərbaycanda Amerika Birləşmiş Ştatlarının səfiri kimi, öz fəaliyyətinizlə yaxşı hörmət qazanmışınız. Təəssüf ki,

əvvəlki vaxtlarda biz bunu müşahidə edə bilməmişik. Ona görə də Azərbaycanı sizin tərk etməyiniz tək məni təəssüfləndirmir, eyni zamanda çox adamları, bizim xalqımızı təəssüfləndirir.

Hər halda, mən istərdim ki, Amerika Birləşmiş Ştatları ilə əlaqələrimizdə sizin kimi adamlar çox olsun. O cümlədən Amerika Birləşmiş Ştatlarının gələcəkdə fəaliyyət göstərəcək səfirləri də bu səviyyədə olsun.

Mən dedim ki, təəssüf edirəm, məhz bunlara görə təəssüf edirəm. Çünki biz sizinlə çox səmərəli əməkdaşlıq etmişik. Mən bunu bir dəfə sizə dedim, amma siz dediniz ki, Dövlət Departamentinin qərarıdır. Dövlət Departamentinin qərarının əleyhinə çıxmaq olmaz. Onsuz da bu, «qorxulu» təşkilatdır, götürüb bir bəyanat verər, qurtardı getdi, bütün işlərimiz korlanır. Ona görə biz Amerika Birləşmiş Ştatlarının qəbul etdiyi qərara tabe olmalıyıq. Ancaq təəssüf edirəm. Güman edirəm ki, sizinlə bizim əlaqələrimiz gələcəkdə də davam edəcək, hər halda, yollarımız kəsişəcəkdir. Mən bunu arzulayardım.

Beləliklə, burada olduğumuz müddətdə sizin fəaliyyətiniz, sizinlə olan şəxsi münasibətlərimiz, mənim sizinlə şəxsi münasibətim – bunların hamısı böyük bir işdir. Güman edirəm ki, bunlar vaxtilə diplomatiya tarixində öz yerini tapacaqlar. İndi isə mən məcburam qəbul edilmiş qərara tabe olum. Ancaq mən də qərar qəbul etmişəm, fərman vermişəm, sizi Azərbaycandakı xidmətlərinizə görə Azərbaycanın yüksək ordeni – «Şöhrət» ordeni ilə təltif etmişəm. Bu, Azərbaycanın təcrübəsində ilk haldır ki, Azərbaycan dövləti xarici dövlətin səfirini, diplomatik nümayəndəsini təltif edir. Bu, birinci sizə nəsisb olubdur. Hər şeyin birincisi var, burada da birinci sizsiniz. Beləliklə, gələcəyə yaxşı yol göstərirsiniz.

Mən böyük məmnuniyyət hissi ilə ordeni sizə təqdim etmək istəyirəm. Hesab edirəm ki, siz bu ordeni almaq üçün mənəvi cəhətdən hər şeyi qazanmışınız.

* * *

ABŞ səfirinin «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunması haqqında Azərbaycan prezidentinin fərmanı oxundu:

Amerika Birləşmiş Ştatları ilə Azərbaycan Respublikası arasında dostluq və strateji əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişaf etdirilməsindəki xidmətlərinə görə, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycan Respublikasındakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri Ross Li Uilson «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilsin.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 14 iyun 2003-cü il

* * *

Dövlətimizin başçısı səfirə ordeni, onun vəsiqəsini və təltif haqqında fərmanı təqdim etdi. Səfirə gül dəstəsi təqdim olundu.

R o s s U i l s o n: Cənab Prezident, sağ olun. Mənim üçün bunu Azərbaycandan və xüsusən də şəxsən Sizdən qəbul etmək çox böyük şərəfdir.

Cənab Prezident, bu, gözlənilməz, lakin başucalığı gətirən bir təsadüf oldu. Həm Sizin tərəfinizdən, həm də Azərbaycan Respublikası tərəfindən mənə verilən bu şərəfə görə Sizə minnətdaram.

Amerika Birləşmiş Ştatlarını Azərbaycanda təmsil etmək mənim üçün başucalığı və böyük şərəf idi. Eyni zamanda, Sizinlə birlikdə işləmək, sizin hökumətinizlə çalışmaq, Sizin xalqınızla təmasda olmaq və qarşılıqlı maraq kəsb edən məsələləri irəli çəkmək mənim üçün həqiqətən, böyük xoşbəxtlik idi. İki il yarım müddətində Sizinlə yaradılmış əlaqələrə, münasibətlərə görə Sizə minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Ölkələrimiz arasında münasibətlərin daha irəli getməsinə, yaratdığınız münasibətlərə görə Sizə minnətdaram. Lakin xüsusilə, aramızda yaranmış şəxsi münasibətlərə görə Sizə minnətdaram. İki il yarımından bir qədər çoxdur ki, yəni 2000-ci ilin oktyabrında mən etimadnaməni Sizə təqdim etmişdim, amma mənə elə gəlir ki, bu, cəmi bir neçə həftə bundan əvvəl baş vermiş hadisədir.

Lakin bu həm də uzun müddət idi. Çünki ötən müddət ərzində bizim münasibətlərimiz həqiqətən, dəyişdi və bu, yaxşılığa doğru gedən fundamental dəyişiklik idi. Münasibətlərimiz ölkələrimiz arasında xoş münasibətlərə doğru, dövlətlərimizin maraqlarına xidmət etməyə doğru dəyişdi.

Cənab Prezident, xatirinizdədirsə, 2001-ci il sentyabrın 11-də Sizin mənə etdiyiniz telefon zəngi həqiqətən, mənə güc verdi. Səfirliyimizin əməkdaşlarına güc verdi, ümumiyyətlə, səfirliyimizin qüvvəsini daha da artırdı. Siz bu zənglə bizimlə birlikdə olduğunuzu, bu hücumlara qarşı çıxdığınızı bildirdiniz. Daha sonra bizim Kosova mövzusunda, Əfqanıstan mövzusunda, İraq məsələsində əməkdaşlığımız daha da artdı və bütün bunlara görə mən Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Mənim hökumətimin ən yüksək səviyyəsində buna hörmətlə yanaşılır.

Mən buraya gələrkən bizim planlaşdırdığımız «Azəri», «Çıraq», «Günəşli», Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri layihəsi, «Şahdəniz» layihəsi və digər transxəzər layihələri yalnız

konsepsiya şəklində mövcud idi. Biz bunları işləyərək, həqiqətən, reallığa çevirə bildik. Bu Sizin aydın, uzaqgörən siyasətinizin nəticəsi idi. Eyni zamanda, bizim ölkəmizin Sizə olan, Azərbaycanın, habelə Gürcüstanın və regionda olan digər ölkələrin müstəqilliyinə, onların inkişafına və çiçəklənməsinə dəstəyi, «Şərq–Qərb» enerji dəhlizinin inkişafına dəstəyi idi.

Mən buraya gələrkən Azərbaycanın beynəlxalq maliyyə təsisatları ilə münasibətləri heç də xoşagələn deyildi. Qərbdə bir çoxları sual edirdilər ki, Azərbaycan həqiqətən, bazar iqtisadiyyatı islahatlarına sadıqdır, yoxsa, yox? Mən Sizə etimadnaməni təqdim etdikdən dərhal sonra, oktyabr ayının sonunda bu məsələyə toxundum. O zamandan etibarən Azərbaycan beynəlxalq maliyyə təsisatları ilə münasibətlərini tamamilə dəyişə bildi, ölkədə iqtisadi islahatlar sürətlə aparılmağa başladı. Bütün bunların nəticəsində ölkəyə sərmayələrin cəlb olunması, biznesin inkişaf etməsi üçün yaxşı şərait yarandı. Sizin yaratdığınız neft strategiyası nəticəsində ölkəyə firavanlıq gəlməyə başladı.

Cənab Prezident, Sizin əhali qarşısında etdiyiniz bəyanatlar və eləcə də mənimlə təkbətək görüşlərinizdəki bəyanatlarınız, yəni demokratiyaya sadıq olmağınız, mətbuat azadlığına, din azadlığına, seçki azadlığına, insan haqlarına, söz azadlığına sadıq olmağınız bizim hökumətimiz tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilib və bu bizim əlaqələrimizin əsasını təşkil edir.

Ümidvarıq ki, 2003-cü ilin prezident seçkilərində adını çəkdiyim bütün mövzular üzrə tərəqqi əldə olunacaqdır.

Eyni zamanda, ölkədə sabitlik və təhlükəsizlik qorunub saxlanılacaqdır.

Bizə elə gəlir ki, bütün bu sahələrdə ölkələrimiz lap yüksək səviyyəyə çatmışdır, amma bununla belə, görülməli işlər hələ

çoxdur. Elə bilirəm ki, məndən sonra gələcək səfirin də hələ burada görəsi işləri çoxdur.

Məni məyus edən bir məsələ vardır, elə bilirəm ki, bu Sizi məndən də çox məyus edir. Bu da ki, Qarabağ məsələsində indiyədək sülh əldə edə bilməməyimizdir. Mən buraya böyük ümidlərlə gəlmişdim, çox şey gözləyirdim. Gözləyirdim ki, səfirliyim müddətində bunların öhdəsindən gələ biləcəyik. Çox məyusam ki, ötən müddət ərzində bu məsələ həll oluna bilmədi. Lakin eyni zamanda, mənim hökumətim Sizin apardığınız sülh danışıqları siyasətini tam dəstəkləyir. Biz ümid edirik ki, danışıqlar vasitəsilə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh əldə olunacaqdır. Cənubi Qafqaz regionuna uzunmüddətli sabitlik gələcəkdir.

Cənab Prezident, Sizə və Sizin vasitənizlə bütün Azərbaycan xalqına minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Burada mənə göstərilən münasibətə, qonaqpərvərliyə görə, səmimiyyətə görə minnətdaram. Minnətdarlığımı bildirirəm ki, biz bu müddət ərzində qarşılıqlı maraq kəsb edən məsələlər ətrafında işləyərək, onları uğurla həyata keçirə bilmişik.

Cənab Prezident, biz tərəqqi etmiş ölkəyik, Azərbaycan tərəqqidə olan ölkədir. Mən ümid edirəm ki, haradasa 5, 10, 15 ildən sonra buraya gələcəyəm və Azərbaycanı lap irəli getmiş bir ölkə kimi görəcəyəm. Siz də Vaşinqtona, Amerika Birləşmiş Ştatlarına səfər etmək qərarına gəlersinizsə, orada Sizinlə görüşməkdən çox məmnun olaram.

H e y d ə r Ə l i y e v: Təşəkkür edirəm. Bir də sizə təşəkkür edirəm. Sizi Azərbaycanın bu yüksək ordeni ilə təltif olunmağınız münasibətilə təbrik edirəm. Sizə və ailənizə cansağlığı, səadət, gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN SƏDRLİYİ İLƏ KEÇİRİLMİŞ MÜŞAVİRƏDƏ NİTQ

Prezident sarayı

16 iyun 2003-cü il

Son günlər ölkəmizdə bir neçə ictimai-siyasi tədbir keçirilmişdir. Əgər bir az əvvəlki günləri götürsək, Xalq Cümhuriyyətinin 85 illiyi ilə əlaqədar tədbirlər, indi Qurtuluş günü ilə əlaqədar tədbirlər və başqa tədbirlər keçirilmişdir. Mən müşahidə edirəm ki, ümumiyyətlə, son aylarda ölkəmizdə ictimai-siyasi tədbirlər mənalı keçir, insanların birləşməsinə, bir-birinə daha da yaxın olmasına kömək edir. Xüsusən həm yaşlı nəsle, həm də gənc nəsle çox gözəl imkan verir ki, onların estetik səviyyəsi daha da yüksəlsin.

Mən dünən televiziya ilə Milli parkda keçirilən tədbirə baxırdım. Əvvəldən axıradək baxdım. Çox gözəl idi, indiyə qədər belə şey olmamışdı. Yaxşı təşkil edilmişdi. Orada nə qədər adam olduğunu bilmirəm, hər halda, bizim Milli park insanlarla dolu idi. Məni maraqlandıran bir cəhət də əksəriyyətin gənclər olması idi. Saat 8-də başladı, fikirləşdim, yaqin ki, bir saatdan sonra camaat dağılısacaq, mən də televizorun qabağından durub gedərəm.

Amma saat 8-dən 12-nin yarısınaqədər adamlar dağılışmadı, heç kəs getmədi. Konsertin axırcı nömrələrinə elə qulaq asırdılar ki, elə bil, təzəcə başlamışdır.

Düzü, mən televizora çox baxmağı sevənlərdən deyiləm. Fikirləşirdim ki, bir hissəsinə baxaram, qalanını da mənə danışarlar. Amma mən ayrıla bilmədim, dedim ki, bir on dəqiqə də oturum, on dəqiqə də oturum., ondan sonra da gördüm ki, atəşfəşanlıq oldu, amma bununla qurtarmadı.

Təbrik edirəm, bunu yaxşı keçirmisiniz. Təkcə musiqi, mahnı proqramı deyildi. Bizim xalqın, millətin indiki yaşayış səviyyəsini, həyat səviyyəsini və estetik səviyyəsini göstərdi. Mən gördüm, adamlar var idi ki, uşaqları boyunlarına almışdılar. Fikirləşirdim ki, yorulacaqlar, amma bir saat, iki saat keçdi, heç yorulmadılar. Çox yaxşıdır. Təbii ki, bu da bizim Azərbaycanda mövcud olan ictimai-siyasi sabitliyin xalq üçün, millət üçün verdiyi gözəl töhfələrdir.

Mən sizi təbrik edirəm. Təşəkkür edirəm ki, izdihamlı, eyni zamanda çox məzmunlu, mənalı bir bayram keçirdiniz. Ondan əvvəl Yeni Azərbaycan Partiyası Opera və Balet Teatrında Milli Qurtuluş gününün 10 illiyinə həsr olunmuş bayram keçirmişdir. Düzü, mənim yadımdan çıxıb ki, bunun 10 ili tamam olubdur. Vaxt çox tez gəlib keçibdir. Mən baxdım, məruzəçi Abutalıbovu da dinlədim, çox adam vardı, Ramiz Mehdiyev də, Murtuz müəllim də orada idi. Konsert proqramı oldu, çox yaxşı tədbir oldu.

Rayonlarda başqa tədbirlər keçirdilər. Bunlar keçən illərdəkindən fərqlənir. Mən hesab edirəm ki, indiki ictimai-siyasi durum, əhval-ruhiyyə ən yüksək səviyyədədir. Təbii ki, bu da insanların həm həyat tərz, həm yaşayışı ilə, həm də bütün başqa məsələlərlə əlaqədardır. Əgər insanlar rahat olmasalar, hansısa çatışmazlıqları olsa, şəhərin o başından Milli parka gəlməyəcəklər. Bu bizim xalqımızın yüksək mədəni, siyasi səviyyəsini nümayiş etdirir.

Mən sizə bunları demək istəyirdim. Həm də istərdim ki, sizi dinləyim. Yaxşı cəhətləri mən sizə dedim. Amma nöqsansız da deyil. Məsələn, dedilər atəşfəşanlıq olacaq. Mən balkona çıxdım ki, oradan daha yaxşı görüm. Atəşfəşanlıq yaxşı olmadı. Sizin bəzi raketlər zay idi, heç yuxarıya qalxmırdı. Mən gözləyirdim ki, atəşfəşanlıq o tərəfdən, bu tərəfdən bütün səmanı bürüyəcəkdir. Bu cəhətdən yaxşı işləyə bilməmişiniz. Əgər sizə zay raketlər veriblərsə, görün başqalarına nə veriblər. Sözüən həqiqi mənasında atəşfəşanlıq olmadı. Mən də balkonda durub gözləyirdim ki, hələ bundan sonra olacaqdır. Amma bununla da qurtardı. Mən bir çatışmazlığı dedim. Qalanlarını da özünüz bilirsiniz.

* * *

R a m i z M e h d i y e v (*Prezidentin İcra Aparatının rəhbəri*): Həqiqətən, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 85 illiyi ilə əlaqədar ölkəmizdə geniş tədbirlər – elmi konfranslar, yığıncaqlar, təntənəli iclaslar keçirilmişdir. Bütün bunlar barədə televiziya və mətbuat vasitəsilə məlumat verilmişdir. Təxminən bir həftədir ki, respublikanın hər yerində Milli Qurtuluş günü ilə əlaqədar ən müxtəlif tədbirlər keçirilir. İyunun 15-də isə Bakı şəhərində bu münasibətlə möhtəşəm bayram şənlikləri təşkil olunmuşdur.

Builki tədbirlər ötən illərdəkindən tamamilə fərqlənir. İnsanların bu şənliklərdə yaxından iştirak etməsi həm də onların yaşayış tərzindəki, əhval-ruhiyyəsindəki dəyişiklikdən xəbər verir. Builki bayram tədbirləri əvvəlkilərdən məzmun baxımından da fərqlənir. Şənliklərə toplaşan insanlar çıxış edərək prezidentimizin siyasəti, ölkə həyatının müxtəlif sahələrində gedən müsbət proseslər haqqında fikirlərini söyləyirdi-

lər. Bu tədbirlər xalqımızın öz prezidentinə dərin hörmət və ehtiramını bir daha nümayiş etdirdi.

Xüsusi vurğulamaq istəyirəm ki, Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət çox yaxşıdır və xalq öz prezidentini sevir, qarşıdakı seçkilərdə də ona səs verəcəkdir. Biz bu yöndə tədbirləri davam etdirməli, işimizi daha da təkmilləşdirməli və qarşımıza qoyduğumuz vəzifələrin yerinə yetirilməsinə nail olmalıyıq.

Müsavirədə Qurtuluş günü münasibətilə iyunun 15-də Milli parkda Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti və Azərbaycan televiziyasının yüksək səviyyədə təşkil etdikləri bayram şənliyindən razılıqla bəhs olundu.

Hacıbala Abutalıbov (Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı): Cənab Prezident, paytaxtda Respublika gününə həsr edilmiş tədbirlər yüksək səviyyədə keçmişdir. Bunları yüksək qiymətləndirdiyinizə görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Söz verirəm ki, bu işdə olan çatışmazlıqlar gələcəkdə aradan qaldırılacaqdır.

Hazırda paytaxtın bütün küçələrində əsaslı və cari təmir işləri gedir. Bu günlərdə isə hava limanından Mərdəkan yoluna qədər olan magistralın əsaslı təmirinə başlanacaqdır. Hazırda yolun həmin hissəsi çox pis vəziyyətdədir. İstirahət yerlərinə gəlincə, dövlətimizin başçısını əmin edirəm ki, Bakının bütün parkları və bağları yüksək səviyyədədir. Çalışacağıq sentyabrın 1-dək şəhərimizin bütün rayonlarında hər bir həyət, məhəllə yüksək səviyyədə istirahət güşəsi olsun. Bütün bunlar prezidentimizin ölkədə yaratdığı ictimai-siyasi sabitliyin nəticəsidir. İyunun 15-də Milli parkda keçirilən bayram şənliyinə insanların çoxu ailə üzvləri ilə birlikdə gəlmişdi. Biz özümüz bütün günü orada olmuşuq, hamı prezidentimizə minnətdarlıq edir, uzun ömür, möhkəm cansağlığı arzulayır-

dı. Bu bir daha sübut edir ki, insanlar qarşıdakı seçkilərdə yenə də öz prezidentlərinə səs verəcəklər. Bir milyondan çox əhalinin bayram şənliklərində həvəslə iştirak etməsi dövlətimizin başçısına ümumxalq məhəbbətinin əyani təzahürü idi.

Milli parka gələnlərin sayı 1 milyon 300 min nəfərdən çox idi. Biz hətta Azərneft meydanından Azadlıq meydanınadək ərazidə prospektdəki minik maşınlarının götürülməsi barədə göstəriş verməyə məcbur olmuşduq. Gecə saat birin yarısındanadək park hələ də boşalmamışdı.

Ə l i Ə h m ə d o v (*Yeni Azərbaycan Partiyasının icraçı katibi, Milli Məclisin deputatı*): Əvvəlki çıxışlarda deyilənlərlə razılaşıaraq bildirirəm ki, bu bayram tədbirlərinin belə əzəmətli olmasının bir neçə səbəbi var. Bu, ilk növbədə ölkədəki əmin-amanlıqla, insanların ailə qayğılarının olmaması və ümumi əhval-ruhiyyənin yüksəlməsi ilə bağlıdır. Lakin eyni zamanda, bu bayram tədbirləri insanları xəyalən 10 il bundan əvvəlki günlərə aparır. O dövrə ki, adamlar axşam qaranlıq düşəndə həyətə, küçəyə çıxıb bilmirdilər, övladlarının təhlükəsizliyi sarıdan narahatlıq keçirirdilər. İnsanlar həmin günləri unutmamışlar. Respublika gününün və ondan az sonra Milli Qurtuluş gününün qeyd edilməsi Azərbaycanın müstəqilliyinin əbədi və dönməz olmasının daha bir sübutuna çevrildi və insanlar buna ürəkdən inanırlar. İnsanlarımız bilirlər ki, Milli Qurtuluş günü Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışının bayramıdır. Ona görə də bu, həmin təntənələrdə iştirak edən insanların ötən on ildə ölkəmizin həyatındakı bütün müsbət dəyişikliklərin əsl səbəbkarı olan prezident Heydər Əliyevi qarşıdakı seçkilərdə də birmənalı şəkildə dəstəkləyəcəyini sübut edir. İnsanların əhval-ruhiyyəsi kifayət qədər yüksəkdir və onlar sabaha inamla baxırlar. Dərk edirlər ki, bugünkü dinc həyatı, əmin-amanlığı Heydər Əliyev təmin

edib və onun gələcəkdə davam etdirilməsi də Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olacaqdır. Bu, həmin tədbirlərdən bizim çıxardığımız əsas nəticədir.

Heydər Əliyev: Müşavirə iştirakçılarına tapşırıram ki, bu tədbirlərin hamısını bir daha gözdən keçirsinlər, yaxşı cəhətlərdən gələcəkdə də istifadə etsinlər, çatışmazlıqları aradan qaldırsınlar ki, xalqın əhval-ruhiyyəsi daha da yüksək olsun.

Ramiz Mehdiyev: Cənab prezident, məlumat verim ki, Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzi may ayında sorğu aparmışdır. Bu sorğunun nəticələri ABŞ-ın Respublikaçılar İnstitutunun əvvəllər keçirdiyi sorğunun nəticələrini tamamilə təsdiqləyir, hətta bəzi göstəricilərdə onu üstələyir. Ona görə də indi burada səslənən fikirlərin real əsası vardır. Ölkədəki vəziyyət bunu bir daha təsdiq edir.

Əli Həsənov (*Prezidentin İcra Aparatının ictimai-siyasi şöbəsinin müdiri*): Cənab prezident, bayram günlərində Türkiyədən gəlmiş bir qrup jurnalist də respublikamızda idi. Onlar həm Bakının ayrı-ayrı rayonlarında keçirilən tədbirləri, həm də Milli parkdakı bayram şənliyini öz gözləri ilə görmüşlər. Onlar deyirdilər ki, dünyanın heç bir ölkəsində xalq ilə ölkənin rəhbəri arasında belə yaxınlıq yoxdur, seçkilərə hələ bir neçə ay qalmış xalq bu tədbirlərdə fəal iştirak etməklə öz münasibətini açıq ifadə edir. Türkiyədən, eləcə də Rusiyadan gəlmiş jurnalistlər Azərbaycandakı ictimai-siyasi vəziyyət və xalqımızın əhval-ruhiyyəsi barədə təəssüratı bilavasitə özləri hər şeyi görüb aldılar.

**AZƏRBAYCAN RƏSSAMLIQ AKADEMİYASININ
REKTORU, MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ
AKADEMİKİ, XALQ RƏSSAMI
ÖMƏR ELDAROV İLƏ GÖRÜŞ**

Prezident sarayı

16 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Sizi salamlayıram. Bir neçə gün bundan qabaq sizinlə görüşdük. Problemləriniz haqqında mənə danışdınız və dediniz ki, sizə böyük məbləğdə vəsait lazımdır. O vaxt bu nə qədər idi?

Ömər Eldarov: 1 milyon 600 min dollar. Bu, tədris korpusu üçün lazım olan vəsait idi. Həmin korpus çox yüksək səviyyədə hazırdır.

Heydər Əliyev: İndi istədiyiniz vəsait nə üçündür?

Ömər Eldarov: Akademiyanın Moskva prospektinə baxan binası üçün lazımdır. Orada biz istəyirik ki, muzey, sərgi salonu, akt salonu, kitabxana, kompüter şöbəsi yara-daq. Ona görə də bizə yenə də bir az vəsait lazımdır.

Heydər Əliyev: 1 milyon dollar...

Ömər Eldarov: Bəli, əlavə 1 milyon dollar vəsait lazımdır.

Heydər Əliyev: Yaxşı, mən Maliyyə naziri ilə danış-dım, Baş nazirlə danışdım, bu məsələləri həll edəcəyəm. Sən mənə qısaca de görüm, akademiya yaranandan indiyə qədər nə iş görülüb və nə iş görülməkdir?

Ömər Eldarov: Cənab Prezident, bizdə on iki ixtisas – rəngkarlıq, heykəltəraşlıq, memarlıq, qrafika, kitab qrafikası, tətbiqi sənət, xalçaçılıq, keramika, metalışləmə, dizayn, interyer üzrə rəssam və s. ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlanır. İndi 700-ə yaxın tələbəmiz var, sənətsünas ixtisası üzrə də kadrlar hazırlayırıq. Onların sayı çoxdur. Həmin ixtisas üzrə akademiya 150 tələbə təhsil alır. Təhsil müddəti 6 ildir. Tələbələr 4 il oxuduqdan sonra bakalavr dərəcəsi alır, sonra iki il də magistraturada oxuyurlar. Yaxşı oxuyanlar təhsillərini davam etdirib magistr dərəcəsi alırlar. Magistrliyə də tələbələr müsabiqə yolu ilə seçilir.

Bir neçə gündən sonra diplom müdafiəsi başlanacaqdır. Akademiyamıza Fransadan, Polşadan, Almaniyadan qonaqlar gəlirlər. Biz diplom müdafiəsi işlərini onlara göstəririk. Onlar bu diplom işlərinə çox yüksək qiymət verirlər.

Deyirlər ki, belə yüksək diplom işi heç yerdə görməyiblər. Mən onlara deyirəm ki, bizim bundan da yüksək diplom işlərimiz olacaqdır. Biz tədris prosesinə çətin şəraitdə başlamışıq. Birinci dərş ilində akademiyanın binalarında təmir-tikinti işləri gedirdi. Biz belə bir şəraitdə tədris prosesini aparmışıq. İkinci ildir ki, şəraitimiz yaxşılaşıbdır.

Cənab Prezident, akademiya üçün bundan yaxşı binalar tapmaq qeyri-mümkündür. Binalar geniş və işıqlıdır, istilik sistemi var. Eyni zamanda, akademiyanın həyətində bağ var, yay günlərində burada tələbələrımızlə birlikdə təcrübə məşğələləri keçirik.

Heydər Əliyev: Müəllim heyətiniz nə qədərdir?

Ömər Eldarov: 150-yə yaxın müəllimimiz var.

Heydər Əliyev: Yaxşı müəllimləriniz var?

Ömər Eldarov: Yaxşı müəllimlərdir... Nə qədər yaxşı rəssamlarımız varsa, onların hamısı bizdədir.

Heydər Əliyev: Hamısı sizdədir?

Ömər Eldarov: Bəli. SSRİ Xalq rəssamı Mikayıl Abdullayev dünyasını dəyişib, o da bizdə işləyibdir. Xalq rəssamı Mirəli Mirqasimov da bizdə işləyibdir, indi məsləhətçidir.

Heydər Əliyev: Yaxşı, akademiyanı lazım olan səviyyəyə nə vaxt tam qaldıracaqsınız?

Ömər Eldarov: Bu il, amma bir şərtlə. Biz kənar müşahidəçi yox, sifarişçi olsaydıq, podratçı təşkilatı özümüz tapardıq. Belə olsa, elə bu il bütün işləri qurtarardıq.

Fatma Abdullazadə (*Prezidentin İcra Aparatının şöbə müdiri*): Bizdə təcrübə belədir ki, Nazirlər Kabineti hansısa tikinti təşkilatına vəsait ayırır. Bunlar isə məsələ qaldırır ki, vəsait bilavasitə akademiyanın özünə ayrılısın. Özləri tikinti təşkilatı seçib müqavilə bağlasınlar və görülən işi özləri qəbul etsinlər. Təchizat da, keyfiyyət də, tikinti də onda daha yüksək səviyyədə olar.

Ömər Eldarov: Layihə işləri başlananda bizim özümüzün buna nəzarət etməyimiz lazımdır. Çünki bu layihə bizdə aparılacaq tikinti işləri üçün hazırlanır.

Heydər Əliyev: Yaxşı, səninlə görüşəndən sonra mən dedim, Maliyyə naziri ilə danışdım, Baş nazirlə danışdım. Büdcədə 830 min dollar nəzərdə tutulubdur. Siz bunun hamısından istifadə edəcəksiniz. Bu işləri bir gündə etmirsiniz ki. Nə vaxt ki, bu qurtardı, çatmadı – sən deyirsən ki, bir milyon dollar – bir milyonu da verəcəyik. Oldumu?

Ömər Eldarov: Cənab Prezident, çox sağ olun.

Heydər Əliyev: Bu məsələni indi mən Maliyyə naziri ilə danışaram, Nazirlər Kabineti ilə danışaram. Mən başa düşürəm ki, niyə vəsaiti tikinti təşkilatına verirlər. Gərək sifarişçiyə versinlər.

Fatma Abdullazadə: Onlar müsabiqə keçirirlər, hansı tikinti təşkilatı aşağı səviyyədə qiymətlər təklif edirsə...

Heydər Əliyev: Kim keçirir?

Fatma Abdullazadə: Nazirlər Kabineti hansısa bir tikinti ilə bağlı müsabiqə keçirir, vəsaiti o təşkilata ayırır, onlar tikirlər. Ömər müəllim xahiş edir ki, bu vəsait bilavasitə bunlara ayrılınsın.

Heydər Əliyev: Mən bunu başa düşdüm. Ümumiyyətlə, niyə belə edirlər?

Fatma Abdullazadə: Çünki mövcud olan praktika belədir.

Heydər Əliyev: Yaramaz praktikadır. Yəqin otuz il bundan qabaqkı praktikadır. Demək, bunu belə həll edirik. Orada artıq 200 milyon manat ayırıblar ki, siz işə başlayasınız. Qalanlarını da sonra ayıracaqlar. Beləliklə, siz işinizi görəcəksiniz.

LÜKSEMBURQUN BÖYÜK HERSOQU ƏLAHƏZRƏT ANRIYƏ

Əlahəzrət!

Lüksemburq Böyük Hersoqluğunun milli bayramı – Böyük Hersoqun təvəllüd günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 iyun 2003-cü il

**XORVATIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB STİPE MESİÇƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Xorvatiya Respublikasının milli bayramı – Dövlətin elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz və xalqlarımız arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 iyun 2003-cü il

**SLOVENIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB YANEZ DRNOVŞEKƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Sloveniya Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, xalqlarımızın dəstəyi ilə ikitərəfli əlaqələrimizi inkişaf etdirmək yolundakı səylərimizi davam etdirəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Sloveniya xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 17 iyun 2003-cü il

**MOZAMBİK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ ALİLƏRİ
CƏNAB JOAKİM ALBERTU ÇİSSANOYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Mozambik Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan–Mozambik əlaqələrinin inkişafı ölkələrimizin mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Mozambik xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının prezidenti

Bakı şəhəri, 17 iyun 2003-cü il

YUNANISTAN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİNİN MÜAVİNİ İOANNİS MAQRİOTİS İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

18 iyun 2003-cü il

H e y d ə r Ə l i y e v: Sizi səmimi-qəlbdən salamlayıram. Sizin Azərbaycana bu səfərinizi yüksək qiymətləndirirəm. Avropa Birliyində sizin sədrlik səlahiyyətləriniz başa çatır. Bu müddətdə Avropa Birliyi xeyli iş görüb. Təbii ki, bunda Yunanistanın böyük rolu var.

İ o a n n i s M a q r i o t i s: Cənab Prezident, Sizə təşəkkür edərək bildirmək istəyirəm ki, bizimlə, həm mənimlə, həm də həmkarlarımla yenidən görüşmək imkanı yaradırsınız. Sizinlə əvvəlki görüşdə mənə dediklərinizin hamısının qeydiyyatını apardım və bunların hamısına çox diqqətlə yanaşdım. Bizim birinci görüşümüzdən il yarım vaxt keçibdir. Bu müddət ərzində Bakı çox dəyişibdir, siz çox irəliyə getmisiniz.

Avropa Birliyində Yunanistanın sədrlik dövrü artıq başa çatır. Biz qərara almışıq ki, Qafqaz ölkələrinə səfərə çıxmaq və bu müddət ərzində Yunanistanın sədrliyi ilə görülən işlər barədə fikir mübadiləsi aparaq.

Əziz cənab Prezident, Sizin bildiyiniz kimi, Yunanistan sədrlik etdiyi dövrdə ilk dəfə olaraq Qafqaz ölkələri məsələsini Avropa Birliyinin gündəliyinə çıxardı. Baxmayaraq ki, bu müddət ərzində İraqda baş vermiş münaqişə çoxlu vaxt apar-

dı, işimizin dinamikasına təsir göstərdi, ancaq biz hesab edirik ki, ötən dövrdə bir sıra işlər görülmüşdür.

Sizin nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, Cənubi Qafqaz ölkələrinə Avropa Birliyinin xüsusi nümayəndəsi təyin olunmuşdur. Bu bizim sədrliyimiz dövründə baş vermişdir. Onu da xatırlatmaq istəyirəm ki, Danimarka öz sədrliyi dövründə belə bir təkliflə çıxış etmişdi, amma onun bu təklifi Avropa Birliyi ölkələri tərəfindən qəbul olunmamışdı. Məhz bizim təklifimizi onlar qəbul etdilər. Həmin nümayəndə bir sıra məsələlər ətrafında və xüsusilə də bu regionda olan münasibətlər üzərində işləyir.

TASİS proqramını xüsusilə vurğulamaq istəyirəm. Bu proqram çərçivəsində gözəl iş görülmüş, proqram praktiki olaraq Azərbaycanın reallıqlarına, tələblərinə uyğun modernləşdirilmişdir. Artıq Azərbaycanla Avropa Birliyi nümayəndələri arasında energetika məsələlərinə dair dialoq başlamışdır. Böyük məmnuniyyətlə demək istəyirəm ki, sizin qaz sənayesi sahəsindəki mütəxəssisləriniz bizim ölkəyə səfər etmişlər və çox faydalı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Bilirəm ki, enerji daşıyıcıları hasilatı Azərbaycan üçün, Avropa Birliyi üçün çox vacib bir sahədir. Deyə bilərəm ki, biz bu sahədə əlaqələrin yaradılmasında yeni bir mərhələ açırıq. Bakıda «Avropa evi» adlı bir qurum fəaliyyət göstərir. Deyə bilərəm ki, gələcəkdə bu, praktiki olaraq Avropanın buradakı nümayəndəliyinə çevriləcəkdir.

Cənab Prezident, bu ilin payızında Sizin istəyinizlə bizim ölkənin prezidenti Konstantinos Stefanopulos Azərbaycana səfər edəcəkdir. Həmin səfər zamanı çoxlu sayda ikitərəfli anlaşma sənədlərinin imzalanması gözlənilir. Xüsusilə də iqtisadi sahədə imzalanan sənədlərin sayı çox olacaqdır.

Həmin səfərdə prezidenti Yunanıstan biznesmenlərinin bir qrupu müşayiət edəcəkdir.

Cənab Prezident, sonda demək istəyirəm ki, 2001-ci ilin noyabr ayında Sizinlə görüşərkən bu istəyi ifadə etmişdiniz ki, biz münasibətlərimizi siyasi səviyyədə də yüksəyə qaldıraaq. Gördüyünüz kimi, artıq biz Sizinlə bütün sahələrdə əməkdaşlığa başlamışıq. Ümid edirəm ki, bu əməkdaşlıq daha da artacaqdır. Ölkələrimiz arasında ümumi cəhətlər çoxdur. Çox sahədə əməkdaşlıq etmək üçün geniş imkanlar var. Ümid edirik ki, bizim prezidentin sizin ölkəyə səfərindən sonra bu imkanlar daha da genişlənəcək və əməkdaşlığın mümkün olan bütün sahələrini əhatə edə biləcəyik.

Merkurios Karafotias (*Yunanıstanın Bakıdakı səfiri*): Cənab Prezident, buraya heç də yalnız Azərbaycan və Yunanıstan arasında münasibətlər aid deyildir. Həm də Azərbaycan və Avropa Birliyi arasında münasibətlər aiddir. Avropa Birliyinin tərkibində Yunanıstan Azərbaycanı daim dəstəkləyəcəkdir.

Heydər Əliyev: Yunanıstan nazirinin müavininə təşəkkür edərək bildirirəm ki, Avropa Birliyinə sədrlik dövründə gördüyünüz işlər haqqında verdiyiniz məlumat mənə məmnun edir. Bunlar sizinlə bizim birgə gördüyümüz işlərin nəticəsidir. Amma qeyd etmək istəyirəm ki, Yunanıstanın Avropa Birliyinə sədrlik etdiyi dövrdə Qafqaz ölkələri, o cümlədən Azərbaycan çox səmərəli əlaqələr yaradıbdır. Təbii ki, burada sizin, Yunanıstanın böyük rolu var. Qafqaz ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda geniş fəaliyyət göstərməyinizi alqışlayıram. Biz sizin dediyiniz bütün sahələrdə bundan sonra da əməkdaşlıq etməyə hazırıq.

Təbii ki, Avropa Birliyi ilə biz daim sıx əlaqədə olmalıyıq. Bəzən bir az qəribə fikir doğur: Azərbaycan Avropa ölkəsi-

dir, eyni zamanda, biz Avropa Birliyi ilə Azərbaycan arasında əlaqələrdən danışırıq. Biz Avropa ölkəsiyik. Əgər indi Avropa Birliyinin üzvü ola bilmiriksə, bu o demək deyil ki, biz Avropa deyilik. Güman edirəm, burada elə bir şey yoxdur. Təbiidir, biz Avropa Birliyi ilə əməkdaşlığa gec qoşulmuşuq. Ancaq biz çalışırıq və çalışacağıq ki, Avropa Birliyinə daxil olmaq üçün lazımi imkanlar əldə edək.

Neft və qaz sahəsində əməkdaşlığın çox böyük perspektivləri var. Biz bu sahədə fəal iş görmək üçün çalışırıq. Lazımdır ki, Avropa Birliyi, xüsusən Yunanıstan bu məsələdə sona qədər eyni mövqedə olsun.

Mən sizin prezidentin Azərbaycana səfərini gözləyirəm. Mənim səbəbimdən bu görüş indi mümkün olmadı, buna təəssüf edirəm. Ancaq siz dediyiniz vaxt biz bu görüşü keçirəcəyik. Yunanıstan prezidentini Azərbaycanda qəbul edəcəyik və sizin dediyiniz iqtisadi məsələləri müzakirə edəcəyik. Bizim də çox təkliflərimiz var və birlikdə sənədlər imzalayacağıq. Güman edirəm ki, Yunanıstan Avropa Birliyinin üzvü olaraq, sədrlik dövrü bitəndən sonra da Azərbaycanla əvvəlki kimi əməkdaşlıq edəcəkdir.

Avropa Birliyinin Cənubi Qafqaz üzrə nümayəndəsinin məhz sizin sədrliyiniz dövründə təyin olunması Yunanıstanın Qafqaza nə qədər böyük maraq göstərdiyini sübut edir. Biz sizin nümayəndə ilə əməkdaşlıq edəcəyik və təbiidir, gözləyəcəyik ki, Azərbaycanda Avropa Birliyinin xüsusi nümayəndəsi olsun.

Ümumiyyətlə, hesab edirəm ki, Azərbaycan ilə Avropa Birliyi arasında əlaqələrin yaxşı perspektivi var. Biz bu istiqamətdə lazımi iş aparırıq, bundan sonra da aparacağıq.

**BELARUS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALEKSANDR LUKAŞENKOYA**

Hörmətli Aleksandr Qriqoryeviç!

Azərbaycan Respublikası ilə Belarus Respublikası arasında diplomatik əlaqələr yaradılmasının 10 illiyi münasibətilə Sizi səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Ötən dövrdə xalqlarımız və ölkələrimiz arasındakı ənənəvi dostluq münasibətləri daim inkişaf etmiş və genişlənmişdir.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Belarus arasında hərtərəfli əməkdaşlıq, regional və beynəlxalq təşkilatlarda ölkələrimizin qarşılıqlı dəstəyi bundan sonra da xalqlarımızın rifahına, regionda sülhə, sabitliyə və təhlükəsizliyə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dövləti fəaliyyətinizdə uğurlar, Belarus xalqına sülh, firavanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 18 iyun 2003-cü il

RUSİYA TİBB ELMLƏRİ AKADEMİYASININ HƏQİQİ ÜZVÜ ARKADİ PAVLOVİÇ NESTEROVA

Hörmətli Arkadi Pavloviç!

Sizi, tibb elminin və səhiyyənin görkəmli xadimlərindən birini 80 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edir, Sizə möhkəm cansağlığı və firavanlıq arzulayıram.

Siz öz elmi və əməli fəaliyyətinizlə müasir dövrdə oftalmologiyanın inkişafına sanballı töhfə vermişiniz. Sizin göz xəstəliklərinin aktual problemlərinə həsr olunmuş, SSRİ-nin və Rusiyanın Dövlət mükafatlarına layiq görülmüş fundamental əsərləriniz Rusiya elminin şöhrətini artıraraq, dünyada geniş nüfuz qazanmışdır.

Uzun müddətdir ki, Sizi respublikamızda tibb elminin görkəmli nümayəndələri ilə sıx dostluq və əməkdaşlıq telləri bağlayır. Ümidvaram ki, Siz Azərbaycan və Rusiya oftalmoloqları arasında əməkdaşlığın möhkəmlənməsinə və genişlənməsinə bundan sonra da kömək edəcəksiniz.

Sizə uzun ömür arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 iyun 2003-cü il

**SOVET İTTİFAQI QƏHRƏMANI,
TƏYYARƏÇİ-KOSMONAVT
VALENTİNA VLADİMİROVNA TEREŞKOVAYA**

Hörmətli Valentina Vladimirovna!

Sizi, dünyada ilk kosmonavt qadını kosmosa tarixi uçuşunuzun 40 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, Sizə səadət, cansağlığı və firavanlıq arzulayıram.

Bütün bu qırx il ərzində Siz yer üzündə yaşayan milyonlarla insan üçün əfsanəvi qadın simvolusunuz. Siz həmişə hamının diqqət mərkəzində olmusunuz, dövlətçilik fəaliyyəti ilə və ictimai fəaliyyətlə aktiv məşğul olmusunuz. Sizin layiq görüldüyünüz çoxsaylı mükafatlar və ad-sanlar həm kosmik hünərinizin etiraf olunması, həm də qeyri-adi şəxsiyyətinizin gücünün və cazibədarlığının inikasıdır.

Sizə uzun ömür arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 19 iyun 2003-cü il

**LATVİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM VAYRA VİKE-FREYBERQAYA**

Hörmətli xanım Prezident!

Latviya Respublikasının prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Latviya arasında mövcud olan dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə böyük əhəmiyyət verirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı əlaqələr xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq daim genişlənəcək və inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, dost Latviya xalqının rifahı naminə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 21 iyun 2003-cü il

**CİBUTİ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB İSMAIL ÖMƏR CİLİYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Cibuti Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan Respublikası və Cibuti Respublikası arasında dostluq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 23 iyun 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SİLAHLI QÜVVƏLƏRİNİN ŞƏXSİ HEYƏTİNƏ

Əziz əsgərlər, çavuşlar, matroslar və miçmanlar!

Hörmətli zabitlər və generallar, Silahlı Qüvvələrin veteranları!

2003-cü ilin mayında xalqımız Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin elan olunmasının 85 illiyini təntənə ilə qeyd etdi. Bu il həm də ilk milli ordu hissəmizin – Əlahiddə Azərbaycan Korpusunun yaradılmasının 85 ili tamam olur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ənənələrinə hörmət və sədaqət nümayiş etdirərək, mən həmin tarixi hadisənin baş verdiyi günü – iyunun 26-nı Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri günü elan etmişəm. Bu əlamətdar gün hər il dövlət bayramı kimi, xalqımız tərəfindən layiqincə qeyd edilir.

Azərbaycanda ordu quruculuğu prosesi çox çətin, mürəkkəb və ziddiyyətli mərhələlərdən keçmişdir. Xalq Cümhuriyyətinin mövcud olduğu 1918–1920-ci illərdə Səməd bəy Mehmandarov, Əliağa Şıxlinski və digər peşəkar hərbiçilərin rəhbərliyi altında yüksək intizama və hərbi hazırlığa malik, döyüş qabiliyyətli milli ordu hissələri formalaşdırılmışdı. Azərbaycanın yeni yaradılmış ordusu Ermənistanın təcavüzünün qarşısının alınması, Qarabağda və digər ərazilərdə separatçı hərəkətlərin yatırılması və ölkə sərhədlərinin qorunmasında mühüm rol oynamış, öz hərbi qabiliyyətini nümayiş etdirə bilmişdi.

Azərbaycanın bolşevik Rusiyası tərəfindən işğalından sonra müstəqilliyin ən mühüm atributu olan milli ordu hissələri

ləğv edilmiş, azərbaycanlılar Sovet Silahlı Qüvvələri sıralarında hərbi xidmətə cəlb edilmişdir. Azərbaycanın SSRİ tərkibində olduğu illərdə milli zabit korpusunun formalaşmasına, azərbaycanlıların yüksək hərbi vəzifələrə irəli çəkilməsinə müxtəlif süni maneələr yaradılırdı. Belə bir şəraitdə biz hələ ötən əsrin 70-ci illərində xeyli çətinliklə C.Naxçıvanski adına hərbi məktəbin açılmasına nail olduq. İndi Hərbi lisey adlanan bu məktəbin o zaman təsis edilməsi ölkəmizdə hərbi sənətinə marağın güclənməsinə, zabit kadrları hazırlığının yüksəlməsinə, respublikamızın müstəqil gələcəyinə hesablanmış bir addım idi. Bu gün iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, hal-hazırda Azərbaycan ordusunda xidmət edən zabitlərin böyük əksəriyyəti məhz C.Naxçıvanski adına hərbi məktəbin yetirmələridir.

1991-ci ildə öz müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş Azərbaycan mürəkkəb sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və beynəlxalq vəziyyətlə üzləşdi. Müstəqilliyin ilk illərində ordu quruculuğunda kobud səhvlərə yol verildi, ordu daxili siyasi mübarizəyə cəlb olundu, ayrı-ayrı şəxslərə və siyasi qruplara xidmət edən silahlı dəstələr yaradıldı. Bu səhvlər son nəticədə torpaqlarımızın 20 faizinin işğalı, milyona yaxın soydaşımızın köçkün vəziyyətinə düşməsi ilə nəticələndi.

1993-cü ilin sonlarından başlayaraq həyata keçirilmiş xüsusi tədbirlər nəticəsində milli ordu quruculuğu keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoydu, qısa müddətdə vahid komandanlığa tabe olan nizami ordu formalaşdırıldı. Hazırda Azərbaycanın Silahlı Qüvvələri müasir hərbi texnika ilə təchiz edilmiş, möhkəm nizam-intizam, yüksək döyüş ruhu ilə seçilən, düşməyə sarsıdıcı zərbə vurmağa qadir olan bir ordudur.

Milli ordumuz müstəqil dövlətimizin ən böyük dayağı, xalqımızın təhlükəsizliyinin və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təminatçısıdır.

Bu gün biz xalqımızın ən ağırlı problemi olan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin beynəlxalq hüquq və ədalət prinsiplərinə uyğun həlli üçün bütün vasitələrdən istifadə edirik. Münaqişənin həllində dinc yola, diplomatik danışıqlara, beynəlxalq birliyin dəstəyinə üstünlük verdiyimizi dəfələrlə bəyan etmişik. Lakin danışıqların uğurla nəticələnməsi üçün ordumuzu daha da gücləndirməli, ölkəmizin müdafiə qüdrətini və hərbi potensialını daim artırmalıyıq. Övladlarımız hərbi xidməti Vətən qarşısında ən müqəddəs borc və ən şərəfli vəzifə saymalıdırlar. Silahlı Qüvvələrin şəxsi heyəti öz fiziki və hərbi hazırlığını dönmədən təkmilləşdirməli, döyüş texnikasına dərinlən yiyələnməli, ən mürəkkəb şəraitdə ondan istifadə etməyi bacarmalıdır. Şəxsi heyətin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olan bütün zabıt korpusu əsl vətənpərvərlik nümayiş etdirməli, fədakarlıq və mətinlik nümunəsi olmalıdır. Tərxis olunmuş hər bir gənc bizim cəmiyyətdə, həyatımızın bütün sahələrində ən dəyərli insan hesab edilməli, hərbi xidmət keçmiş şəxslərin təcrübəsindən, bilik və bacarığından geniş istifadə olunmalıdır.

Azərbaycan ordusu dövlət orqanlarının, bütün vətəndaşların diqqət və qayğısı ilə əhatə olunmalı, yeniyetmə və gənclərin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsi ön plana çəkilməlidir. Ədəbiyyat və incəsənət əsərləri, kütləvi informasiya vasitələri ilk növbədə hər bir azərbaycanlıda Vətənə məhəbbət, dövlətçiliyə sədaqət, Silahlı Qüvvələrə hörmət hissinin tərbiyə olunmasına yönəlməlidir. Bir sözlə, hər bir dövlət orqanı, respublikamızın hər bir vətəndaşı müstəqilliyimizin dönməz və əbədi olması, dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi üçün əlindən

gələni əsirgəməməli, ordu quruculuğu prosesinə öz layiqli töhfəsini verməlidir.

Bu bayram günündə Azərbaycanın müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş bütün vətəndaşlarımızın xatirəsini dərin hörmət və minnətdarlıq hissi ilə yad edir, onlara Allahdan rəhmət diləyirəm.

Əziz hərbcilər!

Vətənin şanlı müdafiəçiləri!

Sizin hamınızı əlamətdar bayram – Silahlı Qüvvələr günü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edir, hər birinizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, ailə xoşbəxtliyi və hərbi xidmətdə uğurlar arzulayıram!

Yaşasın qəhrəman Azərbaycan əsgəri!

Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinə eşq olsun!

HEYDƏR ƏLİYEV

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti,
Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı**

Bakı şəhəri, 24 iyun 2003-cü il

**KANADANIN BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB JAN KRETYENƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Kanadanın milli bayramı – Kanada günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərinin inkişafı işgüzar əlaqələrin və əməkdaşlığın genişlənməsinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost xalqınıza sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 iyun 2003-cü il

**KANADANIN GENERAL-QUBERNATORU
ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM ADRIENN KLARKSONA**

Hörmətli xanım general-qubernator!

Kanadanın milli bayramı – Kanada günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Kanada arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyi naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 26 iyun 2003-cü il

KİYEV VİLAYƏTİ ADMINISTRASIYASININ SƏDRİ ANATOLİ ZASUXANIN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

27 iyun 2003-cü il

Heydər Əliyev: Hörmətli qonaqlar, Azərbaycanla xoş gəlmisiniz!

Mən sizin gəlişinizə şadam. Konkret işlərlə həyata keçirilən Ukrayna–Azərbaycan münasibətlərinin daha da inkişaf etdirilməsinə dair təşəbbüsünüz yüksək diqqətə layiqdir. Bizim Ukrayna ilə həmişə dostluq münasibətlərimiz olmuşdur və bu gün də mövcuddur. Lakin bu münasibətlər prezidentlər, baş nazirlər, nazirlər səviyyəsindədir, amma bu proses daha da irəlilədikcə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İndiki halda siz Azərbaycanla böyük diqqət yetirirsiniz. Biz bunu yüksək qiymətləndiririk və səfirliyimiz də sizinlə fəal əməkdaşlıq edir.

Anatoli Zasuxa: Çox hörmətli Heydər Əliyev, sağ olun. Səmimi qəbula görə Sizə təşəkkür edirik. Mən Ukrayna prezidenti Leonid Daniloviç Kuçmanın şərəfli tapşırığını yerinə yetirərək, onun çox böyük salamını və ən xoş arzularını Sizə yetirməliyəm. Eyni zamanda, Ukraynada qələbə rəmzi olan bu toppuzu Ukrayna prezidenti adından Sizə təqdim etməli, qarşıdakı seçkilərdə Sizə uğurlar arzulamalıyam. Ukraynada biz hamımız bilirik ki, ictimai rəyin 90 faizi

Heydər Əliyeviç Əliyevin tərəfindədir. Leonid Daniloviç bir daha xahiş etdi ki, bunu Sizə deyim və toppuzu təqdim edirəm. Onu möhkəm tutun və gözəl ölkənizə hələ uzun müddət və qətiyyətlə rəhbərlik edin!

İcazə verin, daha bir şərəfli tapşırığı da yerinə yetirim və Ukrayna prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının fəxri doktoru diplomunu Sizə təqdim edirəm. Akademiyanın Elmi Şurası bu qərarı aprelin 15-də qəbul etmişdir. Daha bir şərəfli tapşırıq. Ukraynanın mədəniyyət ictimaiyyəti* «Şərəf» ordeni adlı xüsusi orden təsis etmişdir. «Şərəf» ordeninin Ali Şurası Sizi bu ordenlə mükafatlandırır. Bu ordenə indiyədək yalnız iki prezident – Ukrayna prezidenti Leonid Daniloviç Kuçma və Rusiya Federasiyasının prezidenti Vladimir Vladimiroviç Putin layiq görülmüşlər. Mən Ukraynanın mədəniyyət ictimaiyyətindən bu ordeni Sizə təqdim etmək tapşırığı almışam və onu yerinə yetirməkdən çox böyük şərəf duyuram.

Heydər Əliyev: Çox sağ olun.

Anatoli Zasuxa: Heydər Əliyeviç, demək istəyirəm ki, Sizi Ukraynada əfsanəvi insan kimi tanıyırlar, 1986-cı ildə Çernobıl atom elektrik stansiyasında qəza baş verən vaxtda Sizin çox fəal və mühüm köməyinizi xatırlayırlar. O vaxt SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini kimi, Siz bu faciəyə çox böyük diqqət yetirirdiniz. Sizin köməyinizi, həyranlığınızı və diqqətinizi Ukraynada bu gün də unutmayıblar. Biz Sizin Ukraynaya dövlət səfərinizi xatırlayırıq. Suveren dövlətin prezidenti kimi, Sizin şərəfinizə toplardan 21 yaylım salam atəşi açılmışdı. Bunu bütün Ukrayna xatırlayır. Ukrayna mədəniyyət ictimaiyyətinin Sizin yüksək ordenlə

* Ukraynanın mədəniyyət ictimaiyyəti–rəssamları, şairləri birləşdirən ictimai təşkilatdır.

təltif olunmağınız haqqında qərar qəbul etməsində həmin səfər həlledici rol oynamışdır.

Sizin bizi qəbul etməyiniz, diqqətiniz bizim üçün, nümayəndə heyətinin üzvləri üçün böyük hadisədir, çünki əfsanəvi insanla görüşmək, həqiqətən, böyük şərəfdir. Dünən biz meriyada olduq və sonra yaylım atəşi zamanı sahil parkında gəzmək imkanı qazandıq. Biz insanların mehriban, gözəl və xoşbəxt çöhrələrini, sahil parkının necə də təmiz olduğunu gördük. Azərbaycanda rahatlıq və qayda-qanun olduğuna görə onların öz prezidentinə, Heydər Əliyevə, Sizə necə minnətdarlıq etdiklərini gördük. Bunu eşitmək hamıya, hətta bizə – Azərbaycana ilk dəfə gələn qonaqlara da xoş idi. Bu bir daha inam yaradır ki, Siz qalib gələcəksiniz və Azərbaycan xalqı yenə də düzgün və yaxşı seçim edəcəkdir.

Heydər Əliyev: Mənim ünvanıma dediyiniz xoş sözlərə görə çox sağ olun. Dedikləriniz bəlkə də əslində olduğundan daha çoxdur, buna baxmayaraq, onları eşitmək xoşdur. Görüşümüzün əvvəlində dedim ki, Ukrayna ilə bizim çox səmimi münasibətlərimiz var. Bu dostluq münasibətləri, əvvəla, onunla bağlıdır ki, sovet hakimiyyəti illərində mən burada KP MK-nın birinci katibi işləyərkən, sonra isə Moskvada Siyasi Büronun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini olarkən Ukraynaya bütün işlərdə yaxından kömək edirdim. Mən burada işləyəndə də biz çox sıx əməkdaşlıq edirdik. Odur ki, dostluq və əməkdaşlığımızın çox dərin kökləri var.

Biz dövlət müstəqilliyi əldə etdiyimiz vaxtdan bəri isə dostluğumuz dərin siyasi xarakter almışdır. Çünki dünya siyasətinin bir çox məsələlərində biz Ukrayna ilə, dostum Leonid Daniloviç Kuçma ilə eyni mövqelərdə dururuq. Məsələn, biz MDB-də iştirak edirik, amma ayrı-ayrı məsələlər

barəsində öz fikrimiz var. Beynəlxalq forumlarda biz Leonid Kuçma ilə mövqelərimizi həmişə razılaşıdırırıq. Məhz o, mən və digər prezidentlər Strasburqda olarkən bir araya gəlib, GUAM-ın əsasını qoyduq. O vaxtdan bəri biz bir-birimizi dəstəkləyirik. Bütün bunlar Ukrayna ilə böyük dostluğumuza və Ukraynanın bizimlə böyük dostluğuna və Leonid Kuçma ilə Heydər Əliyev arasında böyük şəxsi dostluğa sübutdur.

Bu dostluq ötən dövrdə çoxlu sınaqlardan çıxmışdır və dünya siyasətindəki bütün dəyişikliklərə tab gətirmişdir. Mən Ukraynaya dövlət səfərimi xatırlayıram, onda Leonid Daniloviç Kuçma məni ali ordenlə – Yaroslav Mudrı ordeni ilə təltif etdi. Bu, böyük işdir. Bu dostluq aşağı səviyyələrə də keçmişdir. Bilirəm, bizim səfir bu cəhətdən sizinlə fəal əməkdaşlıq edir.

Buna xeyirxahlıqla, diqqətlə və Azərbaycana ən yaxşı münasibətlərlə cavab verdiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm. Ona görə də biz Ukrayna dedikdə, nəzərdə tuturuq ki, o dostumuzdur. Leonid Daniloviç Kuçma mənim yaxın dostumdur, özü də çox yaxşı və etibarlı dostumdur. Beynəlxalq görüşlər, forumlar zamanı biz onunla fikir mübadiləsi aparır, məsləhətləşirik. Ukraynada xoşagəlməz bir hadisə baş verəndə biz narahatlıq keçiririk, bizdə də bir şey olanda, bilirəm ki, Leonid Daniloviç Kuçma narahatlıq keçirir. Ona görə də bu dostluq artıq bütün dövrlər üçün təşəkkül tapmışdır və əbədi davam edəcəkdir.

Biz müstəqil dövlətlərik. Əlbəttə, Ukrayna 50 milyon əhalisi, çox geniş iqtisadi və insan potensialı olan böyük dövlətdir. Ukrayna ilə müqayisədə biz kiçik ölkəyik, 8 milyon əhalimiz var. Ukrayna kimi, biz də müstəqilik, suverenik. Odur ki, ölkələrimizin ərazisindəki fərqdən asılı olmayaraq, biz bərabər tərəflər kimi dostluq edirik və bu dostluq həm Uk-

raynaya, həm də Azərbaycana aid bir çox məsələlərin həllində bizə kömək edir.

Anatoli Zasuxa: Hörmətli Heydər Əliyev, prezidentimiz Leonid Daniloviç Kuçmanın ünvanına söylədiyiniz səmimi və xoş sözlərə görə sağ olun. Biz sizin dostluğunuzdan xəbərdarıq. Hamı bilir ki, vəziyyətimiz ağır olduqda – 1999-cu ildə, məhsul yığımı ərəfəsində Ukrayna neft məhsulları olmadığından blokadada qalmışdı – Siz bizə dostluq əlinizi uzatdınız, göstəriş verdiniz və Ukraynaya dizel yanacağı göndərildi. Azərbaycandan yanacaq gətirən ilk tanker Ukrayna limanına daxil olan kimi, başqaları da bizə tərəf üz tutdu və Ukraynaya dizel yanacağı satmağa başladı. Bunu hamı xatırlayır və bilir. Təcrübəli və müdrik rəhbər kimi, çox böyük həyat təcrübəsinə malik insan kimi, Sizin kifayət qədər çox xeyirxah və dəyərli xüsusiyyətlərinizi məhz bu səciyyələndirir. Buna görə sağ olun və bilin ki, biz və Ukraynada yaşayan azərbaycanlılar bunu həmişə xatırlayırıq, bilirik və Heydər Əliyev, burada, Azərbaycanda hər şeyin yaxşı olması üçün əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik.

Heydər Əliyev: Çox şadam ki, Ukraynada kifayət qədər azərbaycanlı var, onlar Ukraynanın digər vətəndaşları kimi yaşayır və işləyirlər. Bu çox gözəldir. Mən Ukraynada – Kiyevdə, Yaltada olarkən onlarla görüşmüşəm. Onlar çox razıdırlar, deməli, mən də razıyam. Bu da ukraynalıların beynəlmiləçilik hisslərindən xəbər verir. Bir sözlə, mən sizə və Leonid Daniloviçə təşəkkür edirəm, ümidvaram ki, bu cür münasibət gələcəkdə də davam edəcəkdir.

Tələt Əliyev (*Azərbaycanın Ukraynadakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri*): Biz bu il aprelin 15-də Kiyevdə Sizin yubileyinizə həsr olunmuş böyük beynəlxalq elmi-praktiki konfrans keçirdik. Bu konfransın materiallarını Sizə təqdim

etmək istərdim. Zərifə xanım Əliyevanın yubileyi ilə əlaqədar Kiyevdə kitab buraxılmışdır.

«Qadınlar. Azərbaycan – mənim taleyim» adlanan bu kitabda ona həsr olunmuş şeirlər, onun elmi fəaliyyətini əks etdirən nadir fotoşəkillər toplanmışdır. Bundan əlavə, Sizin yubileyiniz şərəfinə biz Ukraynada ilk dəfə olaraq, Azərbaycan dili olimpiadası keçirdik. Olimpiada iki mərhələdə keçirildi. Birinci mərhələdə məktəb şagirdləri, ikinci mərhələdə isə ali məktəblərin tələbələri iştirak edirdilər. Qaliblər 1,2 və 3-cü dərəcəli diplomlarla mükafatlandırıldılar. Biz bu diplomları yadigar olaraq Sizə də təqdim etmək istərdik.

Bundan əlavə, Kiyevdə Vaqif Abdullayevin artıq kifayət qədər tanınmış və sevimli siyasi və dövlət xadimimiz İlham Əliyevə həsr olunmuş «O, böyük siyasətə hazırdır» kitabı Ukrayna dilində çapdan çıxmışdır. Bu kitabın Ukraynada təqdimatı keçirildi, o, ölkənin bütün kitabxanalarına göndərildi və indi biz onlardan bu kitaba görə dərin minnətdarlıq ifadə edilən məktublar alırıq. Yuxarıda adı çəkilən konfransda prezident Leonid Daniloviç Kuçmanın, Ali Radanın sədri Vladimir Litvinin, Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərovun, Kiyevin meri Aleksandr Omelçenkonun, «Yeni Ukrayna» Xalq Demokratik Birliyinin rəhbəri cənab Kuşnaryukun təbrikləri səsləndi.

Azərbaycan televiziyasının köməyi ilə Ukraynada «Heydər Əliyev iki əsrin fenomenidir» filmi çəkilmişdir. Bu filmdə Sizin böyük dostunuz, çox hörmətli Leonid Daniloviç Kuçmanın, Ukraynanın ən məşhur siyasi, dövlət, elm və mədəniyyət xadimlərinin, habelə cənab Çernomırdinin Sizin fəaliyyətiniz haqqında rəyləri, fikirləri səslənir. Konfransda Ukraynanın tanınmış elm xadimləri çıxış etdilər. Onu Ukrayna hökuməti sədrinin müavini cənab Dmitri Tabaçnev və Milli

Elmlər Akademiyası prezidentinin birinci müavini cənab Kuros aparırdılar. Bu videokasetdə bütün elm xadimlərinin çıxışları yazılmışdır. Onların hər biri Sizə indi heç bir dövlət xadiminin və siyasi xadimin qazana bilmədiyi çox yüksək qiyməti vermişdir. Təbii ki, biz bu konfrans üçün qələm və döş nişanı hazırlamışdıq. Bu, Ukraynada yaşayan bütün azərbaycanlıların adından, konfransın hazırlanmasında iştirak edən bütün insanların adından hədiyyədir.

H e y d ə r Ə l i y e v: Xahiş edirəm dostum Leonid Dani-loviç Kuçmaya, məni tanıyan bütün rəhbərlərə salamımı yetirəsiniz. Sizə bütün işlərinizdə uğurlar arzulamaq istəyirəm. Sizdə prezident seçkiləri olacaqmı?

A n a t o l i Z a s u x a: Gələn ilin oktyabrında olacaq.

H e y d ə r Ə l i y e v: Sizə hər cür uğurlar arzulayıram. Biz bu əlaqələri çox yüksək qiymətləndiririk, gəlin onları davam etdirək. Biz Ukraynanın səviyyəsinə gəlib çatmaq üçün daha fəal çalışmalıyıq.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DAXİLİ İŞLƏR ORQANLARININ ŞƏXSİ HEYƏTİNƏ

Hörmətli polis əməkdaşları və veteranlar!

Sizi Azərbaycan polisinin yaranmasının 85-ci ildönümü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

1918-ci il iyulun 2-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin qərarı ilə müstəqil dövlətin zəruri təsisatlarından biri olan milli polis orqanlarının əsası qoyulmuşdur. Bu gün özünün şanlı yubileyini qeyd edən Azərbaycan polisi çətin və şərəfli yol keçərək, xalqına və dövlətinə sədaqətlə xidmət etmiş, əhalinin dinc və təhlükəsiz yaşayışının qorunmasında əzmkarlıq nümayiş etdirmişdir. Öz inkişaf yolunu asayışı mühafizə dəstələrinin təşkilindən başlayan Azərbaycan polisi 1918–1920-ci illərdə ilk müstəqil Azərbaycan dövlətinin formalaşmasında, milli maraqların qorunmasında mühüm rol oynamış, müstəqilliyin müdafiəsinin ön sıralarında olmuşdur.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra SSRİ dövründə fəaliyyət göstərən sovet milisi sosialist quruluşuna uyğun, mahiyyətə sinfi xarakter daşıyan orqan idi və ondan siyasi məqsədlər üçün istifadə edilirdi. Lakin buna baxmayaraq, həmin dövrdə Azərbaycanın daxili işlər orqanları böyük təcrübə qazanmış, yüksək bilik və peşə hazırlığı əldə etmiş, təşkilati cəhətdən möhkəmlənmişdir.

1991-ci ildə müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycan Respublikası öz tarixinin mürəkkəb dövrünə qədəm qoymuşdu. Müstəqilliyinin ilk illərində mövcud olan qeyri-sabit ictimai-siyasi vəziyyət, dağıdıcı proseslər nəticəsində qanunlara itaət-

sizlik, insan hüquqlarının kütləvi surətdə pozulması, hərc-mərclik, özbaşnalıq və bu kimi digər hallar dözülməz həddə çatmışdır. Saysız-hesabsız qanunsuz silahlı dəstələr və ayrı-ayrı şəxslərdə olan silah-sursat respublikanın kriminogen durumunu xeyli gərginləşdirmiş, əhalidə vahimə və qorxu hissi, dövlət orqanlarına inamsızlıq yaratmışdı. Əslində, cinayətkarlıqla mübarizə aparmalı, hüquq qaydalarını qorumalı olan daxili işlər orqanlarının tərkibində həmin illərdə dövlətə tabe olmayan cinayətkar silahlı dəstələr yaranmış, kadr siyasəti ciddi şəkildə təhrif olunmuş, polisə şəriştəsiz, yararsız, əməkdaş adına ləkə gətirən və hətta əvvəllər cinayət törətmiş şəxslər qəbul edilmiş və rəhbər vəzifələrə irəli çəkilmişdi. Bütün bunlar əhali arasında polis orqanlarının nüfuzdan düşməsinə gətirib çıxarmışdı. Dövlətin mühüm qurumlarından biri olan polisin fəaliyyətinə bu cür səthi və şəriştəsiz münasibət cinayətlərin kəskin artmasına öz təsirini göstərmiş, cinayətkarlığa qarşı mübarizə və sabitliyin bərqərar olunması işini səmərəsiz etmişdir.

Son on il ərzində daxili işlər orqanlarına tələbkarlığın artırılması, nizam-intizamın gücləndirilməsi, şəxsi heyətin saflaşdırılması, polis orqanlarına dövlət tərəfindən mütəmadi qayğı göstərilməsi və onun maddi-texniki təminatının möhkəmləndirilməsi nəticəsində polisin fəaliyyətində əsaslı dönüş yaranmışdı. Bu da öz növbəsində cinayətlərin qarşısının alınmasına, qanunsuz silahlı dəstələrin zərərsizləşdirilməsinə, cəmiyyətdə əmin-amanlığın, sabitliyin, ictimai təhlükəsizliyin təmin olunmasına öz müsbət təsirini göstərmişdir. Bütün bunlar görülmüş tədbirlərin, o cümlədən də polis əməkdaşlarının gərgin əməyinin nəticəsində mümkün olmuşdur.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsində, respublikamızın suverenliyinə və torpaqlarımızın ərazi bütövlüyünə qarşı erməni silahlı qüvvələri tərəfindən təcavüzlərin

dəf edilməsində, vətəndaş sülhünün bərqərar olunmasında, qanunun aliliyinin təmin edilməsində Azərbaycan daxili işlər orqanlarının və onun əsas tərkib hissəsi olan polisin xidmətləri danılmazdır.

Bu gün Azərbaycan polisi özünün inkişaf və təkmilləşmə mərhələsini yaşayır. Hüquq mühafizə orqanları sistemində mühüm yer tutan polisin fəaliyyətini nizama salan onlarca qanunlar və digər normativ hüquqi aktlar qəbul edilmişdir. Yeni qanunvericilik polisin ictimai qaydanın qorunması, ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, cinayətlərin qarşısının alınması, insanların həyat və sağlamlığının, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təminatı, onların hüquqazidd əməllərdən müdafiəsi kimi funksiyalarını dəqiq müəyyən etmişdir.

Bu gün ölkəmizdə polisin fəaliyyəti, bütünlüklə hüquq sisteminin vəziyyəti beynəlxalq standartlara cavab verir. Eyni zamanda dövlətimizin güclənməsi, demokratiyanın inkişafı, qanunun aliliyinin təmin edilməsi sahəsində biz əldə edilmiş nailiyyətlərlə kifayətlənməməliyik. Bu sahədə fəaliyyəti daha da gücləndirmək üçün hər bir polis əməkdaşı öz vəzifələrini icra edərkən qanunçuluğa və müəyyən olunmuş davranış qaydalarına ciddi riayət etməli, ictimai asayişin qorunmasında və cinayətkarlıqla mübarizədə barışmaz və qətiyyətli olmalı, insan hüquq və azadlıqlarının keşiyində sayıqlıqla durmalı, vətəndaşların etimad və inamını qazanmalıdır.

Əmin olduğumu bildirirəm ki, dövlətçiliyə və peşə borcuna sadıq olan Azərbaycan polisi bundan sonra da xalqa və dövlətə sədaqətlə xidmət edəcəkdir!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 1 iyul 2003-cü il

**BELARUS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALEKSANDR LUKAŞENKOYA**

Hörmətli Aleksandr Qriqoryeviç!

Ölkənizin milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və Belarus xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Belarus arasında ənənəvi dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın və dövlətlərimizin mənafeyi naminə bundan sonra da inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə uğurlar, Belarus xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 iyul 2003-cü il

**VENESUELA BOLİVAR RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB HÜQO RAFAEL ÇAVEZ FRİASA**

Hörmətli cənab Prezident!

Venesuelanın milli bayramı – Müstəqilliyin elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında əlaqələr xalqlarımızın mənafeyi naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Venesuela xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 iyul 2003-cü il

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ ƏDLİYYƏ NAZİRİ CƏMİL ÇİÇƏYİN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

Prezident sarayı

4 iyul 2003-cü il

H e y d ə r Ə l i y e v: Hörmətli nazir, bizim ölkələrimiz arasında dostluq, qardaşlıq əlaqələri var. Bu on il içərisində biz bir çox məsələləri bir-birimizlə məsləhətləşmişik, bəzi qanunları da məsləhətləşib qəbul etmişik. Ədliyyə sahəsində əməkdaşlıq çox vacibdir və əhəmiyyətlidir. Əməkdaşlıq var, bəzi müqavilələr, protokollar da var. Bu sənədlər vaxtaşırı imzalanıbdır. Ancaq mənə belə gəlir ki, Azərbaycana lazım olan cinayətkarların sizin ölkədə axtarılması, tapılması və eyni zamanda Azərbaycanda sizə lazım olan cinayətkarların tapılması haqqında biz lazımı səviyyədə əməkdaşlığa nail olmamışıq. Güman edirəm, bizim bu görüşlərimizdə, danışıqlarımızda bunların hamısını həll etmək olar. Çox məmnunam ki, siz Azərbaycana gəlmisiniz.

C ə m i l Ç i ç ə k: Hörmətli Cümhur başqanı, çox gərgin işinizdən vaxt ayırıb məni və nümayəndə heyətimizin üzvlərini qəbul etdiyinizə görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Sözü-mün əvvəlində Türkiyə prezidenti Əhməd Necdet Sezərin Sizə və Sizin şəxsinizdə Azərbaycan xalqına türk milləti və öz adından ən xoş diləklərini, arzularını çatdırmaq istərdim. Mən buraya gələrkən, cənab Sezəri ziyarət etdim, tapşırıqları

olub-olmadığını soruşdum. O da mənim vasitəmlə Sizə ən xoş diləklərimi yetirməyi tapşırdı.

Biz iki gündür Bakıdayıq. Hörmətli naziriniz çox böyük qonaqpərvərlik göstərdi, bizi yüksək səviyyədə qəbul etdi. Biz ölkələrimizin ədliyyə nazirlikləri arasındakı işbirliyini daha da yaxşılaşdırmaq barədə faydalı müzakirələr keçirdik. Ali Məhkəmənin sədri və bir sıra hakimlərlə görüşdük, fəaliyyətləri haqqında məlumat aldığımız. Doğrusu, burada gördüklərim, eşitdiklərim məni son dərəcə məmnun etdi, çox sevindirdi. Biz Türkiyədə Azərbaycandakı inkişafı həmişə yüksək qiymətləndiririk.

Mən Türkiyənin Böyük Millət Məclisində zati-alinizin nitqini o vaxt dinlədim. Siz orada çox gözəl təkliflər verdiniz. Həmin təkliflərdən əlavə, Sizin təbirinizcə demək istəyirəm ki, bir millət, iki dövlət arasında hüquqi sahədə də görüşləri çox önəmli işlərin və addımların olması barədə tövsiyələrinizi biz sözsüz qəbul edirik. Həyata keçirilmiş anlaşmalar da, imzalanmış sənədlər də var. Bunları böyük və birgə səylərlə yerinə yetirməyə çalışırıq.

Keçmişdə bəzi sənədləri imzalamaqla bərabər, Türkiyə seçim ab-havasına girdi, hökumət dəyişikliyi oldu. Dəyişikliyə görə bu işi yerinə yetirmək mümkün olmadı. Amma indi Türkiyədə yeni bir dövr başlayıb. Digər sahələrdə olduğu kimi, ədliyyə sahəsində də Azərbaycan ilə görəcəyimiz çox işlər vardır. Hesab edirəm, bizim bu ziyarətimiz faydalı oldu. Qayıdandan sonra həmin işlərin icrasına çalışacağıq.

Biz zati-alinizə dərin hörmətimizi bir daha bildirmək imkanı qazandığımız üçün Sizə xüsusi təşəkkür edirik.

Heydər Əliyev: Sağ olun, təşəkkür edirəm.

Türkiyənin ədliyyə sistemi, ədliyyə orqanları böyük tarixə və çox böyük təcrübəyə malikdir. Atatürkün vaxtından dün-

yəvi dövlət prinsipi yaratmaq, ədliyyə işini, məhkəmə işini Avropa standartları, tələbləri səviyyəsinə qaldırmaq və insanların hüquqlarını qorumaq təcrübəsi həqiqətən sizdə var. Çünki siz uzun tarixə malik olan bir dövlətsiniz və artıq neçə ildir ki, dünyəvi dövlət şəraitində yaşayırsınız. Parlament respublikasıınız.

Biz bu yola yeni düşmüşük. Ancaq bu yolu qətiyyətlə gedirik və mütləq axıradək gedəcəyik. Biz uzun müddət sovet ədliyyə sistemində, onun məhkəmə orqanlarında olmuş qanun-qayda ilə işləmişik. İndi insanların beynindən onu çıxarıb daha da mütərəqqi bir şeyi onlara anlatmaq asan iş deyil. Amma biz bunu edirik və nailiyyətlərimiz də var. Təbii ki, hələ görüləsi işlərimiz çoxdur. Biz bunların hamısını edəcəyik.

Ancaq mən onu demək istəyirəm ki, biz sizin ölkənizin təcrübəsindən istifadə etməliyik və istifadə edirik. Ancaq bizim ədliyyə orqanlarımız arasında əməkdaşlıq daha da möhkəm, daha da sıx olmalıdır. Sizin keçdiyiniz yolu və əldə etdiyiniz nailiyyətləri bizim ədliyyə sistemi bilməlidir və onunla əlaqədar lazımi tədbirlər görməlidir. Bunların hamısının ümumi qanunları, qaydaları var, kitablarda da yazılıbdır və biz bunları bilirik. Ancaq indi bunları həyata keçirmək və insanları məhz bu istiqamətə yönəltmək, tərbiyə etmək bizim işimizdir. Bu sahədə Türkiyənin yardımına böyük ehtiyacımız var. Güman edirəm ki, bu görüşlərdən sonra siz Azərbaycan ilə daha da yaxından tanış oldunuz, gördünüz. Belə halda daha da yaxın münasibətlər olacaqdır və siz bizimlə əməkdaşlığı daha da artıracaqsınız.

C ə m i l Ç i ç ə k: Hörmətli Cümhur başqanım, zati-alinizin də buyurduğu kimi, Türkiyə belə bir hüquqi dövrü 1920–1930-cu illərdə böyük Atatürkün rəhbərliyi ilə gerçəkləşdirdi. Türkiyə belə bir təcrübəyə sahibdir və bu təcrübəni

qardaş Azərbaycan ilə paylaşmaqdan böyük məmnunluq duyar. Keçirdiyimiz görüşlərdə də qarşılıqlı təcrübə və birgə axtarışların yollarını aramağa çalışdıq, bununla bağlı sənədlər imzaladıq.

Ancaq bizim də Azərbaycandan öyrəniləsi çox şeylər vardır. Mən onu burada gördüm. Bizdə Apellyasiya Məhkəməsi yoxdur, amma Azərbaycanda var. Biz də yaratmaq istəyirik. Ona görə Siz bizdən bir addım öndəsiniz. Eyni zamanda, biz Türkiyədə ombudsman təsisatını yaratmağa çalışırıq.

Heydər Əliyev: Sizdə ombudsman yoxdur?

Cəmil Çiçək: Bizdə yoxdur. İndi yaratmağa çalışırıq. Amma sizdə bir illik təcrübə var. Qardaş ölkədə bu cür təcrübənin olması bizim üçün olduqca yaxşıdır. Yəni Azərbaycanda öyrənilməli məlumatlar, təcrübələr var. Ona görə də mən buradan ölkəmə böyük və faydalı bilgilerlə dönəcəyəm. Bu sahədə qarşımıza çıxan problemlər olsa, biz dəyərli məsləhəşimizi aramaqdan, onunla görüşməkdən məmnun olacağıq.

Heydər Əliyev: Bəs nə üçün Türkiyədə indiyə qədər ombudsman yaranmayıbdır?

Cəmil Çiçək: Bizdə bu yaranmadı. Çünki başqa işlərlə məşğul olduq. Bir qanun layihəsi hazırlamışıq və bunu hələ müzakirə edirik. Hələlik bizdə ombudsman yoxdur. Amma indi buna ehtiyacın olduğu düşünülür. Bununla bağlı bizim ölkədə, hüquq dairələrində müzakirələr gedir. Amma Azərbaycanda bir ildir ki, ombudsman yaradılmışdır və fəaliyyəti də yaxşıdır. Bu bizim üçün çox önəmli bir təcrübədir.

Heydər Əliyev: Apellyasiya Məhkəməsinə mütələq yaratmaq lazımdır.

Cəmil Çiçək: Bizim cümhuriyyətin ilk illərindən 1924-cü ilə qədər belə bir məhkəmə var idi. Ancaq 1924-cü ildə ləğv

edilmişdir. Bu gün yenidən yaratmaq istəyirik. Türkiyə Böyük Millət Məclisinə qanun layihəsi təqdim etmişik. 1924-cü ildə bu məhkəmənin ləğvinin səbəbi bu məhkəmələrdə çalışan yetərli sayda hakimin olmaması idi. Zati-aliləri, bilirsiniz ki, Anadolu türkləri təhsil almış nəslinin önəmli bir hissəsini Çanaqqala savaşında itirdi. Onların arasında hüquqşünas da, həkim də, mühəndis də var idi. Biz cümhuriyyəti quranda bu məhkəmələrdə fəaliyyət göstərəcək lazımi səviyyəyə, biliyə sahib, yetərinə hüquqşünas olmamışdır.

Hətta bizim ədliyyəimizin tarixində yazılır ki, o zaman məhkəmələrə təyin ediləcək hakim tapılmadığı üçün işi daha az biliyə sahib olanlar aparmışlar. Ona görə də o vaxt bu məhkəmə ləğv edilmişdir. Aradan illər keçəndən sonra buna ehtiyac duyulduğu önə çıxır. Biz də hökumət olaraq belə bir məhkəmənin mövcudluğunu vacib bilib Böyük Millət Məclisində məsələ qaldırdıq. Amma Azərbaycanda bu işə başlanılmışdır. Bu bizim üçün xüsusi təcrübə qaynağıdır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Demək, sizin də öyrənməyə ehtiyacınız vardır.

C ə m i l Ç i ç ə k: Bəli, vardır. Hörmətli Cümhur başqanı, hər dövrün öz ehtiyacı vardır.

H e y d ə r Ə l i y e v: Elədir. Lap yaxşı.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XALQ ARTİSTİ TAMARA SİNYAVSKAYAYA

Əziz Tamara İlyiniçna!

Sizi – görkəmli müğənnini və gözəl insanı əlamətdar yubileyiniz münasibətilə təbrik edir, Sizə səadət, cansağlığı və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Heyrətamiz gözəlliyə və nadir tembrə malik səsiniz, demək olar, qırx ildir teatr və konsert səhnələrindən gələrək, istedadınızın pərəstişkarlarının sayını artırır. Sənətdə ilk addımlarınız mötəbər beynəlxalq müsabiqələrin bir sıra mükafatları ilə dərhal qeyd olunmuşdur. Bütün sonrakı fəaliyyətiniz isə belə bir əbədi həqiqəti bir daha təsdiqləmişdir ki, insanların yaddaşında doğrudan da ulduzlara bürünmüş iz buraxmağa ancaq fitri istedadla olduqca böyük əməksevərliyin və yüksək sənətə fədakarcasına xidmət etmək arzusunun ahəngdar surətdə birləşdiyi mədəniyyət xadimləri qadırlar.

Sizin parlaq şəxsiyyətinizə Azərbaycanda xüsusi məhəbbət və hörmət bəsləyirlər. Azərbaycana hər bir gəlişiniz böyük sənət bayramı kimi qarşılanır. Sizi zəmanəmizin görkəmli müğənnisi Müslüm Maqomayevlə bağlayan ailə və yaradıcılıq telləri də buna kömək edir. Artıq neçə illərdir ki, sizin ailə duetiniz yaradıcılığınızı qiymətləndirənlərin hamısına çox böyük sevinc bəxş edir və sözsüz, Rusiya–Azərbaycan mədəni əlaqələrinin inkişafına öz töhfəsini verir.

Sizə uzun ömür diləyirəm.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

**RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Tuşino aerodromu rayonunda törədilmiş partlayışlar nəticəsində insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verir, yaralananların və xəsarət alanların tezliklə sağalmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

**PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB PƏRVİZ MÜŞƏRRƏFƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Kvetta şəhərindəki məsciddə baş vermiş partlayış nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznlə başsağlığı verirəm.

Allah rəhmət eləsin!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2003-cü il

**MONQOLUSTANIN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NATSAQIYN BAQABANDIYƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Monqolustanın milli bayramı – Xalq İnqilabı günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Monqolustan xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 iyul 2003-cü il

**FRANSA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB JAK ŞİRAKA**

Hörmətli cənab Prezident!

Əziz dostum!

Fransa Respublikasının milli bayramı – Bastiliyanın alınması günü münasibətilə Sizi və Fransa xalqını ürəkdən təbrik edirəm. Azərbaycan ilə Fransa arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafına böyük əhəmiyyət verirəm. Ölkələrimiz arasında əlaqələrin gündən-günə genişlənməsi məmnunluq doğurur.

ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədri kimi, Fransa xalqımızın ən ağır problemi olan Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə nizama salınması sahəsində bilavasitə və mütəmadi iş aparır. Şəxsən Sizin, cənab Prezident, bu istiqamətdə ardıcıl söylərinizə görə təşəkkürümü bildirirəm.

Bu əlamətdar gündə Sizə bir daha ən xoş arzularımı yetirir, möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Fransa xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq diləyirəm.

Səmimi dostluq hissləri ilə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 7 iyul 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev iyulun 8-də Türkiyənin Gülhanə Hərbi Tibbi Akademiyasında tibbi müayinədən keçmək üçün Ankaraya getmişdir. Azərbaycanın Türkiyədəki səfiri Məmməd Əliyev telefonla verdiyi müsahibədə demişdir:

Azərbaycan Respublikasının möhtərəm prezidenti cənab Heydər Əliyev planlaşdırıldığı kimi, müayinədən keçmək üçün Ankaraya–Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyasına gəlmişdir. İyulun 9-da səhərdən müayinələr davam edir. Gözlənildiyi kimi, ilk müayinələrin nəticələri olduqca yaxşıdır.

Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin Ankarada Türkiyə prezidenti ilə və bu ölkənin yüksək vəzifəli digər şəxsləri ilə görüşləri gözlənilir. Hörmətli prezidentimiz Türkiyəyə gələn kimi, Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyasının rəhbərlərini qəbul etmişdir.

Mən də möhtərəm prezidentimizlə yarım saatdan çox görüşmək, Türkiyədəki vəziyyət barədə məlumat vermək şərəfinə nail olmuşam. Hörmətli prezidentimizin səhhəti çox yaxşıdır, əhval-ruhiyyəsi yüksəkdir. Cənab prezident müayinə ilə bərabər görüşlər də keçirir. Ümid edirəm ki, qısa müddətdə – bir neçə gündən sonra bu müayinə bitəcək və cənab prezident vətənimizə qayıdacaq.

**BANQLADEŞ XALQ RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB İACUDDİN ƏHMƏDƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Banqladeşin Çandpur şəhərinin yaxınlığında baş vermiş gəmi qəzası nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznlə başsağlığı verirəm.

Allah rəhmət eləsin.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

10 iyul 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNƏ

Konstitusiya Məhkəməsinin hörmətli hakimləri və əməkdaşları!

Sizi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinin yaradılmasının beşinci ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Demokratik dəyərlərə əsaslanan, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini ali məqsəd kimi bəyan edən Azərbaycan Konstitusiyası ölkəmizdə yeni təsisat olan Konstitusiya nəzarətini və Konstitusiya Məhkəməsinin dövlət hakimiyyəti sistemində mühüm rolunu və yerini müəyyən etmişdir. Bütün zəruri hüquqi və təşkilati tədbirlər həyata keçirildikdən sonra 1998-ci ildə Konstitusiya Məhkəməsi yaradılmış, həmin ilin iyul ayının 14-də ilk hakimlərinin təyin olunması ilə fəaliyyətə başlamış və özünün təşəkkül mərhələsini başa çatdırmışdır.

Keçən beş il ərzində Konstitusiya Məhkəməsi ölkəmizdə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesində fəal iştirak etmiş, qəbul etdiyi qərarlarla hər kəsin Azərbaycan Konstitusiyasına, qanunlarına hörmət və ehtiramının, ədalət, azadlıq və humanizm kimi prinsiplərin möhkəmləndirilməsinə, demokratiyanın və hüquqi mədəniyyətin inkişafına, konstitusionalizm ideyalarının həyata keçirilməsinə dəyərli töhfəsini vermişdir.

Hazırda biz Konstitusiya Məhkəməsinin simasında milli dövlətçiliyimizi, Konstitusiyaya əsaslanan hüquq qaydasını,

ən əsası isə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını həqiqətdən müdafiə edən mötəbər təsisata maliklik. Öz səmərəli fəaliyyəti nəticəsində Konstitusiya Məhkəməsi həm ölkəmizdə, həm də beynəlxalq aləmdə böyük nüfuz qazanmışdır. Onun Avropa Konstitusiya Məhkəmələrinin Konfransına üzv seçilməsi bunu bir daha sübut edir və Avropa konstitusionalizminin qabaqcıl meyillərinin dövlətimizin hüquq sistemində əks etdirilməsinə kömək edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində mühüm beynəlxalq sənədlərə əsaslanaraq qəbul etdiyi qərarlar insanların siyasi, iqtisadi, sosial və digər hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinə, dövlətin hüquqi bünövrəsinin möhkəmləndirilməsinə, gələcək nəsillər üçün zəngin hüquqi irsin formalaşmasına xidmət edir. Bütövlükdə isə, Konstitusiya nəzarəti cəmiyyətin ardıcıl inkişafını təmin etmək yolu ilə onun sabitliyinin qorunmasına, dövlət hakimiyyəti sisteminin təkmilləşməsinə və ictimai münasibətlərin hüquqi tənziminə qulluq edir, yüksək ictimai şüuru və dövlətçilik təfəkkürünü formalaşdırır. Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyəti həm də ictimai mühitə tərbiyəvi təsir göstərir, cəmiyyətin hər bir üzvünü hüquqi, konstitusion davranış tərzinə sövq edir.

Bu gün Konstitusiya Məhkəməsinin qarşısında mühüm vəzifələr durur.

2002-ci ilin avqust ayında keçirilmiş referendum nəticəsində Konstitusiya Məhkəməsinə müraciətlə bağlı Konstitusiyamıza dəyişikliklər edilmiş və hər bir şəxsin onun hüquqlarının bərpa edilməsi üçün qanunla müəyyən olunmuş hallarda Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək hüququ təsbit edilmişdir. Bununla əlaqədar, Konstitusiya Məhkəməsinin işinin daha əhəmiyyətli və məsuliyyətli dövrü başlanır. Belə

ki, vətəndaşların öz hüquqlarının müdafiəsi və bərpası üçün daha effektiv mexanizm əldə etməsi ilə yanaşı, Konstitusiya Məhkəməsi də insan hüquqları ilə əlaqədar ictimai münasibətlərin tənzimlənməsində daha fəal iştirak etmək imkanı əldə etmişdir. Ümidvar olduğumu bildirmək istədim ki, Konstitusiya Məhkəməsi bu işin öhdəsindən layiqincə gələcək və bu da demokratik dövlətin mühüm amili olan əsas hüquq və azadlıqların təsirli müdafiəsinə şərait yaradacaqdır.

Hörmətli hakimlər və əməkdaşlar!

Sizə möhkəm cansağlığı və ölkəmizdə demokratiyanın inkişafına, Konstitusiyanın və qanunların aliliyinin təmin edilməsinə, hüquq və ədalət ideallarının müdafiəsinə yönəlmiş fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

12 iyul 2003-cü il

**BELÇİKA KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB GI VERHOFSTADTA**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Belçika Krallığının milli bayramı – Kralın andıçmə günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin genişlənməsi üçün bundan sonra da birgə səylər göstərəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

15 iyul 2003-cü il

BELÇİKANIN KRALI ƏLAHƏZRƏT II ALBERTƏ

Əlahəzrət!

Belçika Krallığının milli bayramı – Kralın andiçmə günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm. Əminəm ki, Azərbaycan–Belçika dövlətlərarası münasibətlər xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcəkdir. Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Belçika xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

15 iyul 2003-cü il

**KOLUMBİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALVARO URİBE VELESƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Kolumbiya Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərinin inkişafı əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

15 iyul 2003-cü il

**MİSİR ƏRƏB RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MƏHƏMMƏD HÜSNÜ MÜBARƏKƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Misir Ərəb Respublikasının milli bayramı – İnqilab günü münasibətilə Sizi və xalqınızı səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Misir arasında ənənəvi əlaqələrin genişlənməsindən məmnunam.

Əminəm ki, dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərimiz xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

18 iyul 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏTBUAT İŞÇİLƏRİNƏ

Hörmətli mətbuat işçiləri!

Sizi əlamətdar bayramınız – Milli Mətbuat günü münasibətilə ürəkdən təbrik edir və hər birinizə ən səmimi arzularımı çatdırıram.

Azərbaycan mətbuatı tarixi boyu daim mütərəqqi ictimai idealların carçısı kimi çıxış etmiş, xalqımızın ən ülvəi arzularının reallaşmasına öz töhfəsini vermiş, onun müstəqillik amalının güclənməsində, mənəvi dəyərlərinin tərəqqisində, milli şüurun, mədəniyyətin formalaşmasında böyük rol oynamışdır.

XX əsrin sonlarında yenidən dövlət müstəqilliyini bərpa etmiş ölkəmizdə dövlətçilik ənənələrinin möhkəmlənməsində, demokratik prinsiplərin bərqərar olmasında, Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun artmasında mətbuatımızın müstəsna xidmətləri danılmazdır.

Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi uğurla həyata keçirilir. Respublika Konstitusiyasında demokratiyanın əsas prinsiplərindən olan söz və fikir azadlığı təsbit olunmuşdur. Ölkəmizdə siyasi plüralizmin tələblərinə dönmədən əməl edilir. Söz, fikir və əqidə azadlığının təmin olunması, kütləvi informasiya vasitələrinin hərtərəfli inkişafı, onların sərbəst fəaliyyəti üçün zəruri şərait yaradılması Azərbaycanın dövlət rəhbəri kimi, mənim qarşımda duran mühüm vəzifələrdəndir. Yaşadığımız informasiya əsrində cəmiyyətin aktual problemlərinin ictimailəşməsində, əhəlinin müxtəlif təbəqələri arasında ictimai münasi-

bətlərin tənzimlənməsində, sivil dünyaya inteqrasiya prosesində özünəməxsus yeri olan kütləvi informasiya vasitələrinin problemləri müstəqillik əldə edəndən sonra daim dövlətin diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu gün Azərbaycanda yüzlərlə mətbuat orqanı, informasiya agentlikləri, teleradio şirkətləri müstəqil fəaliyyət göstərir və ölkəmizin etibarlı media şəbəkəsini təşkil edirlər. Mətbuatın sərbəst fəaliyyəti, dünya təcrübəsindən bəhrələnməsi üçün münbit şərait yaradılmış, Keçən illərdə Azərbaycan prezidentinin fərman və sərəncamları ilə kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, jurnalistlərin peşə səviyyəsinin yüksəldilməsi və hüquqlarının tam təmin edilməsi üçün bütün zəruri addımlar atılmışdır, kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına mənfi təsir edən maneələr aradan qaldırılmış, mətbuatın dövlət tənzimlənməsindən imtina edilmiş, maddi vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün qəzetlərin dövlət nəşriyyatına olan çoxmilyardlı borcları dondurulmuş, onlara əlavə olaraq güzəştli kreditlər ayrılmış və digər tədbirlər həyata keçirilmişdir. Dövlətimiz ictimai əsaslarla formalaşdırılmış və mətbuatın fəaliyyətini tənzimləyən ictimai orqan kimi, Mətbuat Şurasının yaradılmasına müsbət yanaşır və onun fəaliyyətinə mühüm əhəmiyyət verir. Milli Teleradio Şurasının təsis edilməsi ilə ölkəmizdə teleradio fəaliyyətinin müasir səviyyədə tənzimlənməsi, elektron KİV-lərin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun fəaliyyəti təmin edilmişdir.

Jurnalistika böyük zəhmət, xüsusi səy, professional yanaşma, hadisələri obyektiv dəyərləndirmək və prosesləri düzgün analiz etmək bacarığı tələb edən sənətdir. Azərbaycan prezidenti kimi, mən mətbuat işçilərinin ağır və məsuliyyətli əməyini daim yüksək qiymətləndirmiş, mətbuatın inkişafı yolun-

da qarşıya çıxan problemlərin həll edilməsi üçün müntəzəm qayğı göstərmişəm və bundan sonra da göstərəcəyəm.

Hər bir ölkədə demokratiyanın səviyyəsinin göstəricisi kimi, azad mətbuatın əsas vəzifəsi siyasi plüralizmi, söz və fikir azadlığını daha da dərinləşdirməkdən, vətəndaşların informasiya ehtiyaclarını ödəməkdən ibarətdir. Lakin bununla yanaşı, mətbuat cəmiyyətdəki mövcud çatışmazlıqları da güzgü kimi əks etdirməyi bacarmalı, müstəqil, demokratik dövlət quruculuğu prosesinin fəal iştirakçısına çevrilməli, həqiqət carçısı, insanları yüksək ideallara, humanist əməllərə səsləyən və səfərbər edən vasitə olmalıdır.

Bu əlamətdar gündə əmin olmaq istədiyimi bildirirəm ki, zəngin və şərəfli inkişaf yolu keçmiş, mütərrəqqi ənənələri ilə fərqlənən Azərbaycan mətbuatı, onu təmsil edən jurnalistlər ordusu azad sözün şərəfini həmişə uca tutacaq, ölkəmizdə və beynəlxalq aləmdə baş verən hadisələrin ictimaiyyətin diqqətinə təqdim edilməsində, xüsusilə Azərbaycanın taleyüklü problemlərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasında əsl dövlətçilik və vətəndaşlıq mövqeyindən çıxış edərək obyektivlik, yüksək peşəkarlıq və prinsipiallıq nümayiş etdirəcəkdir.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 iyul 2003-cü il

**MALDİV RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MƏMUN ƏBDÜL QƏYYUMA**

Hörmətli cənab Prezident!

Maldiv Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm. Əminəm ki, ölkələrimiz arasında əlaqələrin inkişafı daim xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 iyul 2003-cü il

MƏRAKEŞİN MƏLİKİ ƏLAHƏZRƏT VI MƏHƏMMƏDƏ

Əlahəzrət!

Mərakeşin milli bayramı – Taxt-tac günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Mərakeş arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və firavanlıq, tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 iyul 2003-cü il

«LİDER» YARIMDALMA ÜZƏN QAZMA QURĞUSUNUN İSTİSMARA BURAXILMASI MƏRASİMİNİN İŞTİRAKÇILARINA

Hörmətli mərasim iştirakçıları!

Əziz neftçilər!

Bu gün Azərbaycanın neft sənayesinin tarixində əlamətdar bir hadisə baş verir. Respublikamız tərəfindən dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə bağlanmış və uğurla həyata keçirilən sazişlər çərçivəsində Xəzər dənizinin sularının altında zəngin neft və qaz yataqlarının kəşfini və hasilatını təmin edəcək yeni yarım dalma üzən qazma qurğusu istismara verilir.

Bu əlamətdar hadisə münasibətilə qurğunun yaradılmasında iştirak etmiş neftçilərimizi, mühəndislərimizi, mütəxəssislərimizi, xarici şirkətlərin nümayəndələrini səmimi-qəlbdən təbrik edirəm!

Mən bu qurğunun adını «Lider» qoydum. Həqiqətən, bu qazma qurğusu müasir elmin və texnologiyanın ən son standartlarına cavab verən nəhəng, əzəmətli istehsal müəssisəsidir. Xəzər dənizində ən böyük və güclü olan bu qurğunun istismara verilməsi bütün neft sənayesi infrastrukturunun inkişafında keyfiyyətə yeni mərhələdir. Texniki göstəricilərinə görə «Lider» Xəzərin istənilən dərinliyini fəth etməyə qadirdir. Əminəm ki, bu qurğu daim irəlidə gedən əsl lider olacaq!

Tarix boyu Azərbaycan Xəzər dənizində karbohidrogen ehtiyatlarının işlənilməsində birinci olub. 1994-cü ildə müstəqil Azərbaycan öz yeni neft strategiyasını bəyan etdikdən

sonra neftçilərimiz müxtəlif dərinliklərdə işləyə bilən «Dədə Qorqud», «İstiqlal» və «Qurtuluş» kimi müasir qazma qurğularını əldə ediblər. Fərəhləndirici haldır ki, bu qurğular indi də layiqincə öz vəzifələrini yerinə yetirirlər.

Dənizdə çalışan insanlar çox mətin, qoçaq, qəhrəman olurlar. Mən «Lider» qazma qurğusunda işləyənlərə möhkəm cansağlığı, Vətənimizin, xalqımızın naminə yeni-yeni nailiyyətlər arzulayıram!

Hörmətli mərasim iştirakçıları!

Bir daha hamınızı salamlayıram, sizə səmərəli iş, əmin-amanlıq və tərəqqi diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

24 iyul 2003-cü il

**İSVEÇRƏ KONFEDERASIYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB PASKAL KUŞPENƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

İsveçrə Konfederasiyasının milli bayramı – Konfederasiyanın yaranması günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə İsveçrə arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq davam etdiriləcək və daha da genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost İsveçrə xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 iyul 2003-cü il

**BENİN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MATUE KEREKUYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Benin Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında yaranmış dostluq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyi naminə inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 iyul 2003-cü il

QAFQAZ MÜSƏLMANLARININ XI QURULTAYINA

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Sizi – Qafqaz müsəlmanlarının Bakı şəhərində keçirilən XI qurultayının nümayəndələrini səmimi-qəlbdən salamlayır, qurultayınızın işinə uğurlar arzulayıram.

Qafqaz qədim zamanlardan burada məskunlaşmış insanların formalaşdırdığı adət-ənənələrin, mənəvi dəyərlərin zənginliyinə görə dünyanın nadir bölgələrindən biridir. Qafqaz xalqlarının tarix boyu bəşər mədəniyyətinə verdiyi töhfələr olduqca sanballı və qiymətli olmuşdur. İslamın Qafqazda yayılması ilə region xalqlarının tarixində yeni bir dövr başlanmış, müqəddəs kitabımız Qurani-Kərimin ilahi hökmləri insanların həyat tərzinin, milli-mənəvi dəyərlərinin əsasını təşkil etmişdir. Bu dövrdən başlayaraq islam sivilizasiyası Qafqaz xalqlarının sosial-iqtisadi, ictimai, elmi və mədəni inkişafına güclü təkan vermiş və regionun dahi şəxsiyyətləri də həmin sivilizasiyanın zənginləşməsi yolunda böyük xidmətlər göstərmişlər.

İslam dini sülh, qardaşlıq və əməkdaşlıq dinidir. 2001-ci il sentyabrın 11-də Amerika Birləşmiş Ştatlarında törədilmiş faciəli hadisələr bütün sülhsevər qüvvələr kimi, müsəlman din xadimləri tərəfindən də birmənalı şəkildə pisləndi, eyni zamanda, terrorizmə dini don geyindirmək cəhdləri qətiyyətlə rədd edildi. Həqiqətən də, mərhəmət və şəfqət prinsiplərinə əsaslanan islam dininin hər hansı zorakılıq və terror halları ilə əlaqəsi ola bilməz.

Başqa dinlərlə dözümlülük, dinc yanaşı və anlaşma şəraitində yaşamaq islam dininin nəcib xüsusiyyətlərindən biridir. Bu, tarix boyu Qafqazda da, Azərbaycanda da həmişə öz əməli ifadəsini tapmışdır. Biz iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, bölgəmizdə dini zəmində heç vaxt qarşıdurma halları olmamışdır. Belə bir hal Qafqaz müsəlmanlarının həmişə sülh və əmin-amanlığa dəvət edən islami dəyərlərə sadıq olduğunu əyani şəkildə nümayiş etdirir. Bölgəmizdə bəzi siyasi qüvvələrin qərəzli məqsədlərlə törətdikləri münaqişələrin, o cümlədən Qarabağ münaqişəsinin heç bir dini və ya etnik səbəbi yoxdur. Bu, ölkələrimizin müstəqilliyinə, suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə qənim kəsilmiş qüvvələrin apardıqları separatçılıq siyasətinin nəticəsidir. Bölgədə dini dözümlülüyn bərqərar edilməsi, münaqişələrin aradan qaldırılması yolunda Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin, müsəlman din xadimlərinin göstərdikləri səylər sabitliyin və əmin-amanlığın bərqərar edilməsi baxımından təqdirəlayiqdir. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq yolunu tutmuşdur və bu yolla da irəliləyir. Azərbaycan dövləti öz vətəndaşları üçün Konstitusiyada təsbit olunmuş bütün azadlıqların, o cümlədən vicdan azadlığının təmin edilməsini öz siyasətinin əsas tərkib hissəsi hesab edir. Azərbaycanda formalaşmış dövlətin münasibətləri beynəlxalq aləmdə bu sahədə səmərəli və əlverişli model kimi qəbul edilir. Azərbaycan vətəndaşlarına islamın gözəl mənəvi dəyərlərinin aşılınması, onların bu zəmində tərbiyələndirilməsi cəmiyyətdə sağlam mənəviyyatın hökm sürməsi işinə öz güclü müsbət təsirini göstərir. Azərbaycan dövləti müsəlman din xadimlərinin bu sahədə apardıqları işi yüksək qiymətləndirir.

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Qafqaz müsəlmanlarının XI qurultayı üçüncü minillikdə keçirilən ilk qurultaydır. Yeni əsr cəmiyyətin bütün təbəqələri, o cümlədən din xadimləri qarşısında yeni vəzifələr, yeni tələblər qoyur. Əminəm ki, siz bu qurultayda Qafqaz müsəlmanlarının gələcək fəaliyyətinin həmin vəzifələrə uyğun qurulması, Ümumqafqaz məsələlərinin həll edilməsi, islam dini dəyərlərinin təbliğ olunması üçün daha sıx əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə edəcək və müvafiq qərarlar qəbul edəcəksiniz.

Yüksək amallara xidmət edən nəcib fəaliyyətinizdə sizə böyük uğurlar diləyir, hər birinizə cansağlığı və səadət arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

29 iyul 2003-cü il

**RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Mozdok şəhərində törədilmiş partlayış nəticəsində çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Baş vermiş faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznlə başsağlığı verir, yaralananların və xəsarət alanların tezliklə sağalmasını arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

2 avqust 2003-cü il

**UKRAYNANIN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB LEONİD KUÇMAYA**

Hörmətli Leonid Daniloviç!

Əlamətdar yubileyiniz – anadan olmağınızın 65 illiyi münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edirəm.

Şadam ki, Sizin səyləriniz və qətiyyətiniz sayəsində Ukrayna demokratik dəyişikliklərin, sosial-iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi, beynəlxalq aləmdə mövqelərinin möhkəmləndirilməsi sahəsində mühüm uğurlar qazanmışdır.

Bu gün Azərbaycan ilə Ukrayna arasındakı ənənəvi dostluq münasibətləri keyfiyyətcə yeni xarakter alır. Əminəm ki, dövlətlərarası münasibətlərimizin inkişafı və möhkəmləndirilməsi bundan sonra da xalqlarımızın rifahına, regionda sülhə və sabitliyə xidmət edəcəkdir.

Aramızdakı şəxsi münasibətləri yüksək qiymətləndirirəm. Həmişə səmimilik və qarşılıqlı anlaşma ruhunda keçən görüşlərimizi və söhbətlərimizi böyük məmnuniyyətlə xatırlayıram.

Əziz Leonid Daniloviç, Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və dövləti fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

2 avqust 2003-cü il

**SİNGAPUR RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB SELLAPAN RAMA NATSANA**

Hörmətli cənab Prezident!

Sinqapur Respublikasının milli bayramı – Milli gün münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərinin inkişafı yolunda səylərimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, xalqınıza əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

4 avqust 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XALQ ARTİSTİ YULİ SOLOMONOVİÇ QUSMANA

Hörmətli Yuli Solomonoviç!

Sizi –tanınmış mədəniyyət xadimi, Bakının əfsanəvi Şən və Hazırcavablar Klubu komandasının kapitanını 60 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edir, Sizə xoşbəxtlik, cansağlığı və firavanlıq arzulayıram. Əminəm ki, yubileyiniz günü Bakıda keçən gəncliyinizi, yetkinləşdiyiniz illəri, Azərbaycanda təhsilin və səhiyyənin inkişafına layiqli töhfə vermiş gözəl valideynlərinizi xatırlayacaqsınız. Siz Bakıdan getsəniz də, qəlbən həmişə bu bənzərsiz şəhərlə min tellərlə bağlanmış bakılı olaraq qalmısınız.

Sizin geniş ictimai şöhrət tapmış fəaliyyətiniz zamanəmizin, eləcə də şəxsiyyətinizin və istedadınızın bir çox cəhətlərini özündə əks etdirir. Azərbaycan xalqının nadir tarixi irsi, mədəniyyətlərin dialoquna sövq edən mənəvi mühit, cəmiyyətimizin çox yüksək səviyyədə olan tolerantlığı yaradıcılığınıza, şübhəsiz, təsir göstərmiş, ona xüsusi kolorit və cazibədarlıq vermişdir. Özünüza xas tükənməz enerji Sizə çətin zamanəmizdə də yeni-yeni layihələri müvəffəqiyyətlə həyata keçirməyə imkan verir. Sizə uğurlar diləyirəm.

Ən xoş arzularla,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

4 avqust 2003-cü il

**KOREYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NO MU HYUNA**

Hörmətli cənab Prezident!

Koreya Respublikasının milli bayramı – Dirçəliş günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında yaranmış dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Koreya xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

4 avqust 2003-cü il

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB AVUL PAKİR CAYNULABDİN
ƏBDÜL KALAMA**

Hörmətli cənab Prezident!

Hindistan Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, xalqlarımızın ənənəvi dostluğundan qaynaqlanan dövlətlərarası münasibətlərimiz bütün sahələrdə əlaqələrimizin inkişafı üçün yeni-yeni imkanlar açacaqdır.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Hindistan xalqına sülh və rifah arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

4 avqust 2003-cü il

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ATAL BİHARİ VACPAİYƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Hindistan Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, Azərbaycan–Hindistan əməkdaşlığını qarşılıqlı surətdə faydalı zəmində inkişaf etdirmək üçün bundan sonra da birgə səylər göstərəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

4 avqust 2003-cü il

**ƏFQANİSTAN İSLAM DÖVLƏTİ KEÇİD
HÖKUMƏTİNİN BAŞÇISI
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB HƏMİD KƏRZAYƏ**

Hörmətli Həmid Kərzai!

Əfqanıstanın milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında əlaqələrin genişləndirilməsi yolunda səylərimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Əfqanıstan xalqına sülh və əmin-amanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

18 avqust 2003-cü il

**UKRAYNANIN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB LEONİD KUÇMAYA**

Hörmətli Leonid Daniloviç!

Ukraynanın milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Ukrayna xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Şadam ki, Sizin başçılığınız ilə Ukrayna müstəqillik dövründə qarşıya çıxan bütün çətinlikləri aradan qaldıraraq böyük nailiyyətlər qazanmışdır.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Ukrayna arasında tarixi ənənələri olan dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyi naminə, regionumuzda sülh və tərəqqi naminə bundan sonra da inkişaf edəcəkdir.

Hörmətli Leonid Daniloviç!

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Ukrayna xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

18 avqust 2003-cü il

**URUQVAY ŞƏRQ RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XORXE LUİS BATLYE İBANYESƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Uruqvay Şərq Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında təşəkkül tapan dostluq münasibətləri əməkdaşlıq imkanlarını artıracaqdır.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

18 avqust 2003-cü il

**BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ
BAŞ KATİBİ
CƏNAB KOFİ ANNANA**

Hörmətli cənab Baş katib!

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Bağdaddakı nümayəndəliyinə qarşı törədilmiş terror aktı nəticəsində İraqdakı xüsusi nümayəndə Serjio Viera de Mellonun həlak olması, çoxsaylı insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Terrorizmi qətiyyətlə pisləyir, onun bütün təzahürlərinə qarşı kəskin mübarizə aparılmasını zəruri hesab edirəm.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

20 avqust 2003-cü il

**BRAZİLİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB LUİS İNASİU LULA DA SİL VAYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Bağdaddakı nümayəndəliyinə qarşı törədilmiş terror aktı nəticəsində BMT Baş katibinin İraqdakı xüsusi nümayəndəsi – həmvətəniniz, görkəmli diplomat Serjio Viera de Mellonun həlak olması xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, mərhumun ailəsinə, bütün Braziliya xalqına dərin hüznlə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

20 avqust 2003-cü il

**MOLDOVA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR VORONİNƏ**

Hörmətli Vladimir Nikolayeviç!

Moldova Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Moldova xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra Moldova islahatlar yolunu tutaraq, cəmiyyətin həyatının bütün sahələrində əsaslı dəyişikliklərə nail olmuş, beynəlxalq miqyasda nüfuz qazanmışdır.

Bu gün Azərbaycan ilə Moldova arasında ənənəvi dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin genişlənməsi, bir çox beynəlxalq və regional layihələrdə ölkələrimizin birgə fəaliyyəti məmnunluq doğurur.

Əminəm ki, dövlətlərarası münasibətlərimiz və əlaqələrimiz xalqlarımızın rifahı, regionda sülh və sabitlik naminə daim inkişaf edəcəkdir.

Hörmətli Vladimir Nikolayeviç, Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Moldova xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 avqust 2003-cü il

AZƏRBAYCAN MƏRKƏZİ KOOPERATİVLƏR İTTİFAQININ XX QURULTAYINA

Hörmətli qurultay iştirakçıları!

Sizi Azərbaycan Mərkəzi Kooperativlər İttifaqının XX qurultayının öz işinə başlaması münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycanda hələ on doqquzuncu əsrin axırlarında ayrı-ayrı kiçik kooperativlər şəklində təşəkkül taparaq inkişaf etməyə başlayan kooperasiya hərəkəti ötən əsrin ikinci onilliyində bütün ölkəni əhatə edən möhtəşəm bir quruma çevrilmişdir. Koordinatorların əsas vəzifələri öz üzvlərinin, eləcə də fəaliyyət göstərdikləri ərazidə yaşayan əhalinin mal, iş və xidmətlərə olan tələbatının ödənilməsi olmuş və bu sahədə böyük nailiyyətlər əldə etmişlər. Ötən illər ərzində kooperatorlar xalq təsərrüfatının inkişafında mühüm rol oynamışlar. Bu dövrdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafını kooperasiyanın rolu olmadan təsəvvür etmək mümkün deyildi. Xüsusilə keçən əsrin 70–80-ci illərində özünün yüksək inkişaf səviyyəsinə çatan kooperasiya ölkə əhalisinin yarıdan çoxuna ticarət və iaşə xidməti göstərmiş, 100 min tonlarla kənd təsərrüfatı məhsulları tədarük etmişdir. Eyni zamanda, dövlət sifarişlərini yerinə yetirərək, ölkə sənayesinin xammalla təchizatında böyük rol oynamışdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən sonra iqtisadiyyatın inkişafında kooperasiyanın da rolu olmuşdur. Bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə əsaslanan yeni dövrdə kooperasiyanın inkişafı üçün ölkədə yaradılmış lazımi şəraitdən istifadə

edən kooperatorlar öz işlərini yeni təsərrüfatçılıq üsulu əsasında həyata keçirməyə başlamışlar. Bu gün kooperatorlar ayrı-ayrı bölgələrdə fermer təsərrüfatlarının, özəl təşəbbüskarlığın inkişafına və yeni təsərrüfat subyektlərinin yaranmasına hərtərəfli dəstək verir və onların məhsullarının bazarlara çıxarılmasına yardım göstərirlər.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq aləmə inteqrasiya olunması ölkə kooperatorları qarşısında da geniş perspektivlər açmışdır. Azərbaycan Mərkəzi Kooperativlər İttifaqı indi dünyanın ayrı-ayrı ölkələrinin müvafiq qurumları və beynəlxalq təşkilatlarla hərtərəfli əlaqələr qurmaq üçün bütün imkanlara malikdir.

Hörmətli qurultay iştirakçıları!

Ümid edirəm ki, Azərbaycan kooperasiyası müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq öz fəaliyyətini yenidən quracaq, payçıların hüquq və mənafeələrinin qorunmasında, əhəlinin mal, iş və xidmətlərə olan tələbatının ödənilməsində, sahibkarlığın inkişafına yardım göstərilməsində layiqli yerini tutacaqdır. Hesab edirəm ki, Azərbaycan Mərkəzi Kooperativlər İttifaqının XX qurultayının qəbul edəcəyi qərarlar bütün kooperatorları bu vəzifələrin yerinə yetirilməsinə səfərbər edəcəkdir.

Qurultayın işinə uğurlar, qəbul edəcəyiniz qərarların həyata keçirilməsində sizə və bütün kooperatorlara böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

23 avqust 2003-cü il

**MALAYZİYANIN ALİ BAŞÇISI ƏLAHƏZRƏT
TUANKU SAYED SİRACUDDİN SAYED PUTRA
CAMALULLAILƏ**

Əlahəzrət!

Malayziyanın milli bayramı – Müstəqillik elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Malayziya arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Malayziya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 avqust 2003-cü il

**MALAYZIYANIN BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MAHATHİR MƏHƏMMƏDƏ**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Malayziyanın milli bayramı – Müstəqillik elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, dost ölkələrimiz arasında əlaqələrin, faydalı əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün bundan sonra da birgə səylər göstərəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, xalqınıza sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 avqust 2003-cü il

**RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

Hörmətli Vladimir Vladimiroviç!

Kamçatkada Mİ-8 vertolyotunun qəzaya uğraması nəticəsində qubernator İqor Farxutdinovun həlak olması, insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Baş vermiş faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailələrinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 avqust 2003-cü il

QƏTƏR DÖVLƏTİNİN ƏMİRİ ƏLAHƏZRƏT ŞEYX HƏMƏD BİN XƏLİFƏ ƏT-TANİYƏ

Əlahəzrət!

Qətər dövlətinin milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Qətər arasında yaranmış dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı daim xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Qətər xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 avqust 2003-cü il

**VYETNAM SOSIALİST RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ÇAN DIK LIONQA**

Hörmətli cənab Prezident!

Vyetnam Sosialist Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafı üçün səylərimizi bundan sonra da davam etdirəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Vyetnam xalqına əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 avqust 2003-cü il

**LİVİYA İNQİLABININ RƏHBƏRİ, LİVİYA
ƏRƏB SOSİALİST XALQ CƏMAHİRİYYƏSİNİN
BAŞÇISI ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MÜƏMMƏR QƏDDAFİYƏ**

Hörmətli cənab başçı!

Liviya Ərəb Sosialist Xalq Cəmahiriyyəsinin milli bayramı – İnqilab günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, ölkələrimiz arasındakı dostluq münasibətlərinin inkişafı əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Liviya xalqına əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 avqust 2003-cü il

**SLOVAKİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB RUDOLF ŞUSTERƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Slovakiya Respublikasının milli bayramı – Konstitusiya günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Slovakiya arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Slovakiya xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 avqust 2003-cü il

**ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB İSLAM KƏRİMOVA**

Hörmətli İslam Əbdüqəniyeviç!

Özbəkistan Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Özbəkistan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Ötən illər ərzində Özbəkistan qarşıya çıxan hər cür çətinlikləri aradan qaldıraraq, genişmiqyaslı islahatlar xəttini uğurla həyata keçirmiş, beynəlxalq aləmdə nüfuz qazanmışdır.

Müstəqil dövlətçiliyimiz dərin tarixi kökləri olan əlaqələrimizin genişlənməsi üçün yeni imkanlar açmışdır. Əminəm ki, xalqlarımızın iradəsini həyata keçirərək, regionumuzda sülh və sabitlik naminə dostluq və əməkdaşlıq ənənələrimizin inkişafına bundan sonra da yeni-yeni töhfələr verəcəyik.

Hörmətli İslam Əbdüqəniyeviç, Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Özbəkistan xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 avqust 2003-cü il

**ƏMƏKDAR İNCƏSƏNƏT XADİMİ,
KİNOREJİSSOR
VAQİF MUSTAFAYEVƏ**

Hörmətli Vaqif Mustafayev!

Sizi – Azərbaycan kino sənətinin görkəmli nümayəndəsini anadan olmağınızın 50 illiyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Sizin yaradıcılığınız Azərbaycan kinosu tarixinin unudulmaz səhifələrindən birini təşkil edir. Fitri istedad və bacarığınız sayəsində yaratdığınız kinofilmlərinizlə siz Azərbaycan xalqının müasir həyatının aktual problemlərinin bədii vasitələrlə əks olunmasında böyük xidmətlər göstərmisiniz. Kinonun geniş imkanlarından bəhrələnərək yaratdığınız obrazlar öz həyatiliyi ilə səciyyələnir. Sizin mahir rejissor və ssenarist kimi formalaşdırdığınız dəst-xəttiniz əsərlərinizə baxan tamaşaçının gözü önündə sanki şəxsiyyətinizi canlandırır. Hələ 1980-ci illərdə çəkdiyiniz filmlərdəki cəsarətli fikirləriniz sizi sovet kinosunun möhtəşəm nümunələrini yaratmış sənətkarlarla bir cərgəyə qoymuşdur.

Bədii-sənədli film kimi orijinal bir sahədə yaratdığınız əsərləriniz Azərbaycan kinematoqrafında xüsusi yer tutur. Bu filmlərdə dünyada cərəyan edən hadisələrə müasir həmvətənlərimizin gözü ilə nüfuz edərək çıxardığınız məntiqi nəticələriniz tamaşaçıya sizin yaradıcılığınızı siyasi tariximizin mötəbər bir mənbəyi kimi dəyərləndirmək imkanı yaradır.

Sizin ən müxtəlif kinofestivallar və forumlarda qazandığınız uğurlar və aldığınız mükafatlar əməyinizə verilən yüksək qiymətin ifadəsidir.

İnanıram ki, Siz ömrünüzü həsr etdiyiniz Azərbaycan kinosunun inkişafı və çiçəklənməsi naminə bundan sonra da var gücünüzü əsirgəməyəcək, kino həvəskarlarını yeni əsərlərlə sevindirəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yaradıcılığınızda uğurlar arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

27 avqust 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT NEFT ŞİRKƏTİNİN «AZƏRNEFTYANACAQ» NEFT EMALI ZAVODUNUN KOLLEKTİVİNƏ

Hörmətli neftçilər!

Sizi – «Azərneftyanacaq» neft emalı zavodunun kollektivini müəssisənin istismara buraxılmasının 50 illiyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Bu zavodun istismara buraxılması neft sənayemizin həyatında əlamətdar hadisə olmuşdur. Yarıməsrlük tarixi ərzində müəssisənin kollektivi Azərbaycan neftçiləri içərisində öz dəst-xətti ilə daim seçilmişdir. Bugünkü «Azərneftyanacaq»ı səciyyələndirən əsas cəhətlərdən biri işçilərin və mühəndis-texniki heyətin zəhmətsevərliyi, yüksək əmək məhsuldarlığı və buraxılan məhsulun keyfiyyətidir.

Azərbaycanda neftin hasil edilməsi, daşınması və emalının çox zəngin ənənələri vardır. Hələ XX əsrin 70–80-ci illərində Yeni Bakı neftayırma zavodunda tikilən ELOU– AVT-6, Katalitik Riforminq, Katalitik Krekinq və Tədrici Koklaşma qurğuları bu gün imkan verir ki, neft emalı prosesində beynəlxalq standartlara cavab verən çeşidli məhsullar istehsal olunsun. Ona görə də müasir dövrdə də müstəqil respublikamız bütün dünyada aparıcı neft ölkələrindən biri kimi tanınır və bu sahənin inkişafına öz önəmli töhfələrini verir.

Əminəm ki, öz peşəkarlığı və fədakar əməyi ilə seçilən «Azərneftyanacaq» neft emalı zavodunun kollektivi gələcəkdə də qazandığı müvəffəqiyyətləri möhkəmləndirmək üçün bütün səylərini səfərbər edəcək və neft sənayemizin ön cərgə-

lərində layiqli yerini tutacaq. Milli iqtisadiyyatımızın çiçəklənməsində aparıcı rolunu qoruyub saxlayan Azərbaycan neftçiləri, zavodunuzun kollektivi də daxil olmaqla, ölkəmizin dünya iqtisadiyyatına integrasiya olunmasına öz layiqli töhfəsini verəcəkdir.

Bir daha sizi – müəssisənizin bütün kollektivini salamlayır, hər birinizə möhkəm cansağlığı, səmərəli iş və rifah arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

29 avqust 2003-cü il

**QIRĞIZISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏSGƏR AKAYEVƏ**

Hörmətli Əsgər Akayeviç!

Qırğızıstan Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Qırğızıstan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Ötən illər ərzində Qırğızıstan milli dövlətçiliyin inkişafı, ölkədə siyasi, iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi sahəsində uğurlar əldə etmişdir.

Əminəm ki, bu gün müstəqil dövlətlər olan Azərbaycan ilə Qırğızıstan arasında tarixi ənənələrə malik dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq bundan sonra da inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Hörmətli Əsgər Akayeviç, Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Qırğızıstan xalqına əmin-amanlıq və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

30 avqust 2003-cü il

**KOREYA XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASI
MÜDAFİƏ KOMİTƏSİNİN SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB KİM ÇEN İRƏ**

Hörmətli cənab sədr!

Ölkənizin milli bayramı – Koreya Xalq Demokratik Respublikasının yaranması günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, ölkənizə əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

1 sentyabr 2003-cü il

**TACİKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB İMAMƏLİ RƏHMONOVA**

Hörmətli İmaməli Şaripoviç!

Tacikistan Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Tacikistan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Tacikistan müstəqilliyin çətin yollarından keçərək bu gün siyasi sabitliyə, iqtisadi yüksəlişə, demokratik dəyişikliklərə nail olmuşdur.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Tacikistan arasındakı çoxəsrlik tarixi ənənələri olan dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri bu gün yeni məzmun kəsb edərək xalqlarımızın mənafeyi, regionumuzda sülh və təhlükəsizlik naminə daim inkişaf edəcəkdir.

Hörmətli İmaməli Şaripoviç! Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Tacikistan xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

1 sentyabr 2003-cü il

XALQ YAZIÇISI RƏSUL HƏMZƏTOVA

Çox hörmətli Rəsul Həməzətoviç!

Sizi – müasir ədəbiyyatın görkəmli xadimini 80 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edir, Sizə möhkəm cansağlığı və firavanlıq arzulayıram.

İnsanlara hədsiz məhəbbətlə dolu, incə lirizm və milli koloritlə aşılانmış bütün yaradıcılığınız dərin fəlsəfi məna və məzmun daşıyır. Sizin yaradıcılığınız həm özünün rəngarəngliyi ilə, həm də zamanənin sosial problemlərinin böyük söz sənətinin yüksək tələbləri ilə əlaqələndirilməsi baxımından insanların qəlbini fəth edir. Poeziyanızda təcəssümünü tapan ümumbəşəri dəyərlər belə mürəkkəb dövrdə yaşayan bizim hamımızı, şübhəsiz ki, bir-birinə yaxınlaşdırır, mədəniyyətlərin və xalqların dialoquna təkan verir.

Artıq tarixə qovuşmuş XX əsri sizin yaradıcılığınızı, şeirlərinizin emosional vüsətini nəzərə almadan təsəvvür etmək çətinidir. Böyük humanizm ruhu ilə aşılانmış poeziyanız, əlbəttə ki, sizin bənzərsiz şəxsiyyətinizin inikasıdır. Avar xalqı Sizinlə, eləcə də, bir çox digər xalqların da sizi öz doğması kimi qəbul etməsi ilə haqlı olaraq fəxr edir.

Bizim ölkəmizdə sizin yaradıcılığınız müasir insanın mənəvi aləmi haqqında təsəvvürlərimizi zənginləşdirmiş parlaq fenomen kimi qiymətləndirilir. Pərəstişkarlarınızın məhəbbət və ehtiramı xeyli dərəcədə həm də onunla əlaqədardır ki, sizin bir çox şeirlərinizdə Azərbaycanla və onun paytaxtı Bakı ilə bağlı ülvı hisslər öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda

Azərbaycanın mədəniyyət xadimləri də sizin yaradıcılığınıza dəfələrlə müraciət edərək, ondan ilham almışlar.

Əziz Rəsul!

Xalqlarımızın mənəvi birliyi sizin bütün poeziyanızda gözəl əks olunmuşdur. Siz Azərbaycan və Dağıstan xalqları arasında dostluğun və əməkdaşlığın möhkəmlənməsi üçün xeyli səylər göstərmisiniz. Ümidvaram ki, sizin parlaq istedadınız və çox böyük fitri müdrikliyiniz bundan sonra da bizim hamımızı sevindirəcəkdir.

Ən xoş arzularla,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

8 sentyabr 2003-cü il

**İSVEÇ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB YORAN PERSSONA**

Hörmətli cənab Baş nazir!

İsveç Krallığının Xarici İşlər naziri xanım Anna Lindin vəfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu ağır itki ilə əlaqədar Sizə, mərhumun ailəsinə və yaxın adamlarına dərin hüznə başsağlığı verirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

11 sentyabr 2003-cü il

XALQ ARTİSTİ ARİF MƏLİKOVA

Hörmətli Arif Məlikov!

Sizi–Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında böyük xidmətləri olan görkəmli bəstəkarı 70 illik yubileyiniz münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Siz xalqımızın yetirdiyi böyük sənətkarlar nəslinin gözəl və nəcib sənət ənənələrini ləyaqətlə davam etdirərək Azərbaycan musiqi salnaməsinə parlaq səhifələr yazmısınız. Zəmanəmizin dahi bəstəkarı Qara Qarayev məktəbinin istedadlı yetirməsi və davamçısı olub, hələ gənc yaşlarınızdan bəstələdiyiniz əsərlərlə siz musiqi həvəskarlarının dərin hörmət və sevgisini qazanmışınız. Milli musiqi mədəniyyətinin çoxəsrlik tarixə malik bünövrəsi üzərində yüksələn sənətkar kimi, mahir professionallıqla simfoniya, balet, operetta, kantata, vokal, kamera və digər janrlarda yaratdığınız bu nümunələr Azərbaycan musiqi xəzinəsinin qiymətli inciləri sırasına əbədi daxil olmuşdur. Bəşəri idealları özündə əks etdirən, zamanın yüksək sənət qarşısında qoyduğu tələblərə layiqincə cavab verən musiqi əsərləriniz dünyanın ən məşhur teatrlarında səhnə təcəssümünü tapmışdır.

Bir çox görkəmli sənətkarlar kimi, siz də musiqi yaradıcılığınızla yanaşı, pedaqoji fəaliyyəti uğurla həyata keçirirsiniz. Bakı Musiqi Akademiyasının professoru və bəstəkarlıq kafedrasının müdiri kimi, öz zəngin təcrübənizdən bəhrələnərək yeni gənc bəstəkarlar nəslinin yetişdirilməsində indi də əvəzsiz xidmətlər göstərirsiniz.

Doğma Azərbaycanın üzləşdiyi ən ağır sınaq günlərində nümayiş etdirdiyiniz vətəndaşlıq mövqeyi sizə xalq arasında böyük hörmət və rəğbət qazandırmışdır.

Yarım əsrlik bir dövrü əhatə edən səmərəli və məhsuldar yaradıcılıq yolunuz bəstəkar kimi, xalqa sədaqətlə xidmətin, musiqi sənətinə sonsuz bağlılığın nümunəsinə çevrilmişdir. Sizin yaradıcılığınız dəfələrlə yüksək mükafatlara layiq görülmüşdür. Ən ali mükafatınız isə, heç şübhəsiz, fitri istedad və musiqi sənəti ənənələrinə sədaqətiniz sayəsində qazandığınız dünya şöhrətidir.

İnanıram ki, geniş yaradıcılıq potensialına malik bir bəstəkar və pedaqoq olaraq siz bundan sonra da Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafı, ölkəmizdə gənc sənətkarların hazırlanması üçün bilik və bacarığınızı əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

12 sentyabr 2003-cü il

**İKİ MÜQƏDDƏS OCAĞIN XADİMİ,
SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANININ
KRALI ƏLAHƏZRƏT FƏHD BİN
ƏBDÜLƏZİZ AL SƏUDA**

Əlahəzrət!

Səudiyyə Ərəbistanının milli bayramı münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Səudiyyə Ərəbistanı arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın mənafeyi naminə bundan sonra da inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Səudiyyə Ərəbistanı xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

12 sentyabr 2003-cü il

**SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI KRALLIĞININ
VƏLİƏHDİ ƏLAHƏZRƏT ABDULLAH BİN
ƏBDÜLƏZİZ AL SƏUDA**

Əlahəzrət!

Səudiyyə Ərəbistanının milli bayramı münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında dostluq münasibətlərinin, əlaqələrin mütəmadi inkişafı xalqlarımızın rifahına yeni-yeni töhfələr verəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Səudiyyə Ərəbistanı xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

12 sentyabr 2003-cü il

RUS MƏTBUATININ V ÜMUMDÜNYA KONQRESİNİN İŞTİRAKÇILARINA

Hörmətli konqres iştirakçıları!

Sizi – Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində öz işinə başlayan Rus Mətbuatının V Ümumdünya Konqresinin iştirakçılarını səmimiyyətlə salamlayır və konqresin işinə uğurlar diləyirəm.

Konqresin təbliğ etdiyi ideyalar – rus dilinin yayılması, humanitar əlaqələrin, mədəni-informasiya mübadiləsinin güclənməsi – bütün bunlar vahid informasiya mühitinin formalaşdırılmasında, uzaq və yaxın xarici ölkələrin rusdilli kütləvi informasiya vasitələrinin əlaqələrinin möhkəmlənməsində mühüm rol oynayır.

Bu gün dünyada A.Puşkinin, F.Dostoyevskinin, L.Tolstoyun öz dahi əsərlərini yaratdıqları rus dili ilə yanaşı, zəngin ənənələri olan rus mətbuatı da məşhurdur. Muasir rus mətbuatı özünün yüksək peşəkarlığı, mövzu seçimi, humanizm ideallarına xidmət etməsi ilə səciyyələnir. Biz Azərbaycan xalqının mədəni inkişafında, qabaqcıl bəşəri dəyərlərə qovuşmasında rus dilinin və rus mətbuatının rolunu daim yüksək qiymətləndirmişik və indi də buna böyük əhəmiyyət veririk.

Düşünürəm ki, konqresin keçirildiyi yer kimi, Azərbaycan Respublikasının və xüsusən Bakı şəhərinin seçilməsi də təsadüfi deyildir. Azərbaycanda bütün xalqlara, dinlərə və dillərə münasibətdə həmişə hörmət və tolerantlıq mühiti hökm sürmüşdür. Respublikada rus mədəniyyətinə və rus dilinə böyük hörmət göstərilmişdir və göstərilir. Bu gün ölkədə rus dilində xeyli sayda qəzet və jurnallar nəşr olunur, orta və ali məktəblər fəaliyyət göstərir, televiziya və radio verilişləri yayımlanır.

Rus dili təkcə Rusiyanın deyil, həm də onun yaxın qonşularının milli sərvətidir. Məhz bu dil keçmiş Sovetlər Birliyində xalqlararası ünsiyyət dili olmuşdur və bugünkü MDB məkanında da öz əhəmiyyətini saxlamaqdadır.

Qloballaşmanın geniş vüsət aldığı XXI əsrdə ayrı-ayrı xalqları və bütün bəşəriyyəti narahat edən məsələlərin müəyyənləşdirilməsi və həll edilməsində kütləvi informasiya vasitələrinin üzərinə düşən məsuliyyət kifayət qədər artmışdır. Müasir dövrdə kütləvi informasiya vasitələri istər hər bir ölkənin ictimai həyatına, istərsə də dövlətlər və xalqlar arasında dostluq münasibətlərinin qurulmasına, iqtisadi və mədəni əlaqələrin genişlənməsinə, mənəvi dəyərlərin mübadiləsinə böyük təsir göstərir.

Mətbuat, elektron kütləvi informasiya vasitələri ölkələrin və xalqların yaxınlaşmasına daha fəal kömək etmək, işgüzar və mədəni əməkdaşlığa önəmli töhfələr verməklə yanaşı, həm də bütün dünyada sülhə və əmin-amanlığa təhlükə olan beynəlxalq terrorizmə, ekstremizmə və təcavüzkar separatçılığa qarşı mübariz və prinsipial mövqe tutmalıdır. Bunun üçün hər bir jurnalist yüksək peşəkar olmalı, həqiqi bəşəri və demokratik dəyərlərə xidmət etməli, hadisə və faktlara münasibətdə obyektiv mövqe tutmalıdır.

Ümidvaram ki, rus mətbuatı əməkdaşlığın, qarşılıqlı informasiya mübadiləsinin daha da genişlənməsinə nail olacaq, dünyada sülhün, təhlükəsizliyin və əmin-amanlığın möhkəmlənməsi işinə öz sanballı töhfələrini verəcəkdir.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

19 sentyabr 2003-cü il

**ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XU SZİNTAOYA**

Hörmətli cənab Sədr!

Çin Xalq Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Çin arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafına böyük əhəmiyyət verirəm. Əminəm ki, əlaqələrimizi bütün sahələrdə genişləndirmək və dərinləşdirmək üçün qarşılıqlı səylərimizi bundan sonra da əzmlə davam etdirəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Çin xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

24 sentyabr 2003-cü il

**NİGERİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB OLUSEQİN OBASANCƏOYA**

Hörmətli cənab Prezident!

Nigeriya Federativ Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında təşəkkül tapmış münasibətlər xalqlarımızın mənafeyi naminə daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Nigeriya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

24 sentyabr 2003-cü il

**ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ
FEDERAL PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB YOHANNES RAUYA**

Hörmətli cənab federal Prezident!

Ölkənizin milli bayramı – Alman birliyi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan ilə Almaniya arasındakı münasibətlərə böyük əhəmiyyət verirəm. Ümidvaram ki, əlaqələrimizin hərtərəfli genişlənməsi üçün bundan sonra da ardıcıl səylər göstərəcəyik.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Almaniya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

24 sentyabr 2003-cü il

**ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ
FEDERAL KANSLERİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB GERHARD ŞRÖDERƏ**

Hörmətli cənab federal kansler!

Almaniya Federativ Respublikasının milli bayramı – Alman birliyi günü münasibətilə Sizi və xalqınızı səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Ölkələrimiz arasında yaranmış dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinin inkişafından məmnunam. Əminəm ki, ikitərəfli əlaqələrimiz xalqlarımızın mənafeyi naminə bundan sonra da daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Almaniya xalqına sülh və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

24 sentyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCANIN YƏHUDİ İCMASINA

Hörmətli həmvətənlər!

Sizi – respublikamızın yəhudi əhalisini Yeni il bayramınız – Roş-Ha-Şana münasibətilə ürəkdən təbrik edir, hamınıza cəsağlığı və səadət arzulayıram.

Əsrlərdən bəri ölkəmizdə məskunlaşıb yaşayan yəhudilər heç zaman Azərbaycanda təqiblərə və ayrı-seçkiliyə məruz qalmamış, öz milli-mədəni qoruyub saxlayaraq, respublikamızın ictimai-siyasi və elmi-mədəni həyatında yaxından iştirak etmişlər. Azərbaycan milli müstəqillik qazandıqdan sonra respublikamızda yaşayan digər xalqların nümayəndələri kimi, yəhudilər də demokratik dövlət quruculuğu prosesində fəal vətəndaşlıq mövqeyi nümayiş etdirir, ölkəmizin tərəqqisi və inkişafı üçün əllərindən gələni əsirgəmirlər.

Əziz həmvətənlər!

Hər il Azərbaycanda təntənə ilə qeyd olunan Roş-Ha-Şana yenilik, tövbə, mənəvi saflıq bayramıdır.

Qoy bu bayram hamınızın həyatına xoş ovqat, ailələrinizə xoşbəxtlik və sevinc gətirsin.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

26 sentyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYINA

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Sizi müstəqil Azərbaycan Respublikası Qadınlarının II qurultayının açılışı münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan cəmiyyətində qadınların rolu həmişə yüksək qiymətləndirilmişdir. Biz qadınlarımızın mənəviyyatı və intellektual səviyyəsi ilə daim fəxr etmişik. Zəhri gözəlliyi ilə daxili aləminin paklığının vəhdət təşkil etdiyi, öz səbri, təkmini ilə səciyyələnən Azərbaycan qadını dəyanət və sədaqət rəmzinə çevrilmişdir. Onun şəninə dastanlar qoşulmuş, ona dahilər və qəhrəmanlar anası deyilmişdir. Tariximizin keşməkeşli səhifələrində Azərbaycan qadını qayğıkeş ana, fitri istedadla malik şair, möhkəm iradəli hökmdar, dərin zəkalı mütəfəkkir kimi öz adını həkk etdirmişdir. İftixar hissi ilə qeyd edilməlidir ki, qadınlarımız öz əcdadlarının yolunu bu gün də davam etdirərək, müasir dünya qadınları arasında özlərinə məxsus yer tuturlar.

Son qurultayınızdan keçən beş il ərzində respublikanın ictimai-siyasi, iqtisadi və mədəni həyatında nəzərəcarpacaq nailiyyətlər əldə edilmişdir. Azərbaycanın müasir dünya birliyinə inteqrasiyası daha intensiv və dönməz xarakter almışdır. Azərbaycan irimiqyaslı beynəlxalq layihələrə qoşulmuş, dünya xalqları ailəsinin tamhüquqlu üzvünə çevrilmiş və bəşəriyyət qarşısında duran problemlərin həllində yaxından iştirak etməyə başlamışdır. Milli dövlətçilik mövqeyini həmişə yüksək tutan qadınlarımız da daim bu proseslərin mərkəzində duraraq

Azərbaycanın fırvan, qüdrətli və əmin-amanlığın hökm sürdü-yü, çiçəklənən və inkişaf edən bir diyara çevrilməsi yolunda aparılan əzəmətli işlərə öz dəyərli töhfələrini vermişlər.

Bu qurultay Azərbaycan qadınlarının XXI əsrdə topladığı ilk qurultaydır. Əminəm ki, cəmiyyət qarşısında öz məsuliyyətli missiyasını dərk edən qurultay Azərbaycanda qadın hərəkətinin inkişafında yeni mərhələ olmaqla, qadınlarımızın yeni-yeni uğurlar qazanmasına təkan verəcəkdir.

Sizin qurultayın işinə uğurlar diləyir, hər bir Azərbaycan qadınına cansağlığı, xoşbəxtlik və ölkəmizin gələcəyi naminə daha böyük fəallıq göstərməyi arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

27 sentyabr 2003-cü il

AKADEMİK AZAD MİRZƏCANZADƏYƏ

Hörmətli Azad Mirzəcanzadə!

Sizi–müasir Azərbaycan elminin inkişafında mühüm xidmətləri olan tanınmış alimi 75 illik yubileyiniz münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Siz Azərbaycanın tətbiqi mexanika və neft-mədən işləri sahəsində apardığınız araşdırmalar ilə böyük nüfuz qazanmışınız. Neftin çıxarılmasında texnoloji proseslərin mexanikası, riyazi fizika metodlarının neft sahəsində tətbiqi ilə bağlı məsələlər sizin tərəfinizdən fundamental elm səviyyəsində tətqiq olunmuşdur. Neft və qaz-kondensat yataqlarının mənimlənməsi və istismarının əsaslarına həsr olunmuş əsərlərinizdə neft sənayesinin qazma, istehsal və neft maşınqayırması kimi sahələrinin bir sıra aktual problemləri öz konkret həllini tapmışdır ki, bu da neft yataqları istismarının səmərəliliyini xeyli artırmaq imkanı vermişdir. Elmi fəaliyyətinizdə neft və qaz çıxarılması proseslərinin global optimallaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirməyiniz də təqdirəlayiqdir.

Ötən əsrin ortalarından başlayaraq əldə etdiyiniz elmi nəticələr ölkə neftçilərinin əməli işində öz əskini tapmışdır. Neft sənayesinin inkişafına töhfələrlə zəngin yaradıcılığınız bu baxımdan elm və istehsalatın sıx bağlılığının gözəl nümunəsidir.

Bir çox dünya dillərində nəşr olunmuş əsərləriniz və nüfuzlu beynəlxalq forumlardakı çıxışlarınızla siz Azərbaycan elmini ləyaqətlə təmsil etmişiniz. Geniş diapozonlu pedaqoji fəaliyyətiniz də elmi yaradıcılığınızı ahəngdar bir şəkildə ta-

mamlayır. Respublikamız, habelə xarici ölkələr üçün hazırladığınız yüksək peşəkar kadrlar məhz sizin yetirməniz olduqlarına görə fəxr edirlər.

İnanıram ki, siz Azərbaycanın inkişafı naminə zəngin elmi təcrübənizi, bilik və bacarığınızı bundan sonra da əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

29 sentyabr 2003-cü il

ALTINCI AVRASIYA İQTİSADI SAMMİTİNİN İŞTİRAKÇILARINA

Hörmətli sammit iştirakçıları!

Sizi–Türkiyə Cümhuriyyətinin prezidentinin himayəsi və Mərmərə Qrupu Strateji və Sosial Araşdırmalar Vəqfinin təşəbbüsü ilə keçirilən Altıncı Avrasiya İqtisadi Sammitinin iştirakçılarını səmimiyyətlə salamlayır, hamınıza uğurlar arzulayıram.

Türkiyə hökumətinin yardımı və dəstəyi ilə hər il keçirilən bu sammit Avrasiya ölkələrinin dövlət və siyasi xadimlərini, millət vəkllərini, diplomatlarını, bir sıra nüfuzlu beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatlarının, iqtisadi qurumların nümayəndələrini bir araya gətirərək, ölkələrimiz və xalqlarımız arasında formalaşan çoxtərəfli münasibətlərin daha da möhkəmlənməsinə, inkişaf etməsinə və mədəni integrasiyasına xidmət edən gözəl bir ənənəyə çevrilmişdir. Bu ənənənin davam etdirilməsinə və sammitin yüksək səviyyədə təşkil olunmasına görə Türkiyə Cümhuriyyətinin prezidentinə, hökumətinə və fəxri sədri olduğum Mərmərə Qrupu Strateji və Sosial Araşdırmalar Vəqfinin rəhbərliyinə minnətdarlığımı bildirirəm.

Əlamətdar haldır ki, Altıncı Avrasiya İqtisadi Sammiti Azərbaycan üçün də böyük tarixi əhəmiyyəti olan hadisənin – XX əsrin dahi siyasi və dövlət xadimi Mustafa Kamal Atatürkün rəhbərliyi altında Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulmasının 80 illiyi ilə bir vaxta düşür.

Dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycanın qarşısında duran ən mühüm vəzifələr demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu, azad bazar iqtisadiyyatına keçid və Avroatlantika strukturlarına integrasiya olmuşdur.

1993-cü ildən bəri həyata keçirdiyimiz siyasətin ana xəttini cəmiyyətin siyasi, iqtisadi, hüquqi, qanunvericilik və digər sahələrində müxtəlif islahatlar təşkil etmişdir. 1995-ci ildə ölkənin bəşəri demokratik dəyərləri özündə əks etdirən Konstitusiyasının qəbul edilməsi, çoxpartiyalılıq prinsipi əsasında demokratik prezident, parlament və bələdiyyə seçkilərinin keçirilməsi, ölkə tarixində ilk dəfə olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətə başlaması və bu kimi çoxsaylı tədbirlər Azərbaycanın yüksəliş yolunda atdığı önəmli addımlardandır.

1994-cü ilin sentyabrında «Əsrin müqaviləsi» adını almış irimiqyaslı neft müqaviləsinin bağlanması, Xəzərin Azərbaycan sektorunun karbohidrogen ehtiyatlarının istismarı ilə əlaqədar yeni müqavilələrin imzalanması ölkəmizin iqtisadi potensialının dirçəlməsi, xarici investisiyaların artması üçün geniş imkanlar yaratmışdır. İndiyədək dünyanın aparıcı dövlətlərinin nəhəng şirkətləri tərəfindən Azərbaycanın neft sənayesinə 6 milyard dollardan çox vəsait qoyulmuşdur. 2004-cü ildə bütün maliyyə mənbələri üzrə sərmayələrin həcmi 18,3 trilyon manat, xarici investisiyaların həcmi isə 3 milyard dollar təşkil edəcəkdir.

Azərbaycanın uğurla həyata keçirdiyi neft strategiyası ölkəmizin region dövlətləri ilə qarşılıqlı münasibətlərinin daha konstruktiv və intensiv xarakter almasına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Bakı–Tbilisi–Ceyhan əsas ixrac neft, Bakı–Tbilisi–Ərzurum qaz kəmərləri layihələrinin, Şərq–Qərb enerji dəhlizinin gerçəkləşməsi və tarixi Böyük İpək Yolunun bər-

pası regional təhlükəsizliyin möhkəmlənməsinə əlverişli şərait yaratmışdır.

Həyata keçirilən səmərəli iqtisadi siyasət nəticəsində Azərbaycanı istehsal edilən ümumi daxili məhsulun həcmi 1998-ci ilə nisbətən 45 faiz artaraq, 2002-ci ilin yekunlarına görə 29,6 trilyon manat olmuşdur. Qeyd olunan dövrdə sənaye məhsullarının istehsalı 20,5 faiz, kənd təsərrüfatı məhsullarının həcmi 41,8 faiz artmışdır. Bir neçə ildir ki, ümumi daxili məhsulun illik artımı 10 faizə bərabərdir.

İndi Azərbaycan dünyaya açıqdır, geniş ikitərəfli əlaqələrə malikdir, mühüm beynəlxalq təşkilatların, birliklərin, iqtisadi və maliyyə qurumlarının üzvüdür. Ölkəmizin dünya birliyində nüfuzu günü-gündən artır, dövlətimiz beynəlxalq və regional siyasətin həyata keçirilməsində getdikcə daha fəal iştirak edir.

Ermənistan–Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ATƏT çərçivəsində həll edilməsi ilə bağlı Azərbaycanın diplomatik səyləri Ermənistanın mövqeyini xeyli zəiflətməmişdir. Lakin Ermənistan rəhbərliyi təcavüzkar millətçilik, separatizm və terrorizm ideologiyasını əsas tutmaqda davam edərək, öz xalqını dərin böhran uçurumuna sürükləyir. Azərbaycan münaqişənin beynəlxalq hüquq normalarına uyğun, dinc yolla həllinin tərəfdarıdır. Bununla belə, Azərbaycanın səbri tükənməz deyildir. Biz heç zaman «mövcud reallıqlar» əsasında həll variantı ilə razılaşmayacağıq və topraqlarımızın bir qarışını belə heç kimə verməyəcəyik.

11 sentyabr hadisələrindən sonra Azərbaycan ABŞ-ın formalaşdırdığı antiterror koalisiyasına qoşulmuş və terrorizmə qarşı mübarizədə barışmaz mövqe tutmuşdur. Erməni terrorundan əziyyət çəkən Azərbaycan bu problemin aradan qaldırılması üçün beynəlxalq qurumlarla və ayrı-ayrı ölkələrlə əməkdaşlıq edir.

Bu günlər ölkəmiz demokratiyanın növbəti yetkinlik mərhələsini yaşayır. Oktyabrın 15-də Azərbaycanda prezident seçkiləri keçiriləcəkdir. Ölkədə azad, şəffaf, demokratik və ədalətli seçkilərin keçirilməsi üçün beynəlxalq standartlara uyğun qanunvericilik bazası yaradılmışdır. Mən Azərbaycan xalqının müdrik seçiminə inanıram.

Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, hazırkı sammit bizim çoxtərəfli əməkdaşlığımızın inkişafı, regionumuzda və Avrasiyada sülhün, sabitliyin və etimadın möhkəmlənməsi üçün əhəmiyyətli rol oynayacaqdır.

Fürsətdən istifadə edib bir daha sammit iştirakçılarna Azərbaycan xalqının və hökumətinin salamlarını çatdırır, sammitin işinə uğurlar diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

30 sentyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCANIN RUS İCMASI İCTİMAİ TƏŞKİLATININ YARADILMASININ 10 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ KEÇİRİLƏN TOPLANTININ İŞTİRAKÇILARINA

Hörmətli həmvətənlər!

Sizi – Azərbaycanın Rus İcması İctimai Təşkilatının bütün üzvlərini təşkilatınızın yaradılmasının 10 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, hamınıza ən xoş arzularımı yetirirəm.

Rusların Azərbaycanda məskunlaşıb yaşaması tarixi 160 ildən artıq bir dövrü əhatə edir. Bu müddət ərzində onlar heç vaxt milli və dini ayrışdırıcıya məruz qalmamış, əksinə, öz etnik adət-ənənələrini, milli özünəməxsusluğunu, dil və mədəniyyətini qoruyub saxlamaqla Azərbaycanın ictimai-siyasi, elmi-mədəni və iqtisadi həyatında yaxından iştirak etmişlər. Müxtəlif tarixi-siyasi səbəblər üzündən taleyini Azərbaycanla bağlamalı olmuş yüz minlərlə rus əhalisi bu gün haqlı olaraq buranı özünün doğma vətəni sayır. Təsədüfi deyil ki, 1988–1989-cu illərdə Ermənistanda azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilmiş deportasiya siyasəti orada yaşayan rslardan da yan keçməmiş və minlərlə rus daimi yaşayış yeri kimi, məhz Azərbaycanı seçmişdir.

Dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasında beynəlxalq normalara uyğun olaraq demokratik hüquqi prinsiplər bərqərar edilmiş, dilindən, dinindən, irqi-etnik mənsubiyyətindən açılı olmayaraq bütün vətəndaşlarımıza insan hüquq və azadlıqlarından azad istifadə üçün

hüquqi-siyasi şərait təmin olunmuşdur. Respublikamızın digər milli azlıqları kimi, rus əhalisi də bu hüquq və azadlıqlardan geniş yararlanmaqdadır.

Bir sıra MDB ölkələrindən fərqli olaraq Azərbaycanda rus dilinin işlənməsinə və rus dilində təhsilə heç bir məhdudiyyət qoyulmamış, əvvəllər mövcud olmuş tədris müəssisələri bağlanmamışdır. Bu gün ölkəmizdə onlarca rusdilli orta ümumtəhsil məktəbləri, ali məktəblərdə rus bölmələri, Bakı Slavyan Universiteti fəaliyyət göstərir.

Azərbaycanda yaşayan ruslar ölkədə gedən demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesində fəal iştirak edir, dövlətin ali icra və qanunvericilik strukturlarında, hüquq-mühafizə sistemində, elmi-mədəni, sosial-iqtisadi və istehsalat sahələrində geniş təmsil olunurlar.

Minnətdarlıq hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, milliyyətə rus vətəndaşlarımız torpaqlarımızın erməni işğalından azad edilməsi uğrunda da əsl vətənpərvərlik nümunələri göstərmişlər. Milli qəhrəmanlarımız Yuri Kovalyov, Yevgeni Karlov, Viktor Seryoqin, Sergey Senyuşkin kimi qeyrətli oğullarımız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü üçün öz canlarını fəda etmiş, bir çoxları respublikanın yüksək hərbi mükafatlarına layiq görülmüşlər.

Əziz həmvətənlər!

Azərbaycanın Rus İcması İctimai Birliyi respublikanın ən kütləvi təşkilatlarından olmaqla sıralarında 80 min nəfərdən çox insanı birləşdirir. Bu təşkilat fəaliyyət göstərdiyi on il ərzində dövlət müstəqilliyimizin daha da möhkəmləndirilməsində, azad vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda ictimai fəallığı ilə seçilmiş, Azərbaycan həqiqətlərinin, Ermənistanın hərbi təcavüzü və işğalçılıq siyasəti barədə obyektiv məlumatların Rusiyanın və digər ölkələrin ictimaiyyətinə çatdırılması sahə-

sində təqdirəlayiq işlər görmüşdür. Əminəm ki, bundan sonra da təşkilatınız Azərbaycan Respublikasının və Rusiyanın xalqları və dövlətləri arasında ictimai-mədəni əlaqələrin, mehriban dostluq və qonşuluq münasibətlərinin daha da yaxınlaşması və inkişafı üçün var gücü ilə çalışacaqdır.

Bu nəcib və xeyirxah yolda hər birinizə cansağlığı, xoşbəxtlik və uğurlar arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

1 oktyabr 2003-cü il

TURAN XANIM CAVIDƏ

Hörmətli Turan xanım!

Sizi – Azərbaycanın tanınmış mədəniyyət xadimini yubileyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Siz respublikamızın mədəni həyatında uzun illərdən bəri yaxından iştirak edən ziyalı kimi, ölkəmizdə yaxşı tanınırsınız. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində sizin Azərbaycan teatr tarixinə dair otuz ildən də artıq bir dövr ərzində oxuduğunuz mühazirələr gənc nəslin milli-mənəvi dəyərlərə sdaqət ruhunda böyüməsi baxımından əhəmiyyətli olmuş, milli mədəniyyətimizin inkişafına ləyaqətli xidmətin parlaq nümunəsini təşkil etmişdir.

Siz uzun müddət Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Teatr Muzeyinin direktoru vəzifəsində çalışmış, tarixi yaddaşımızın böyük bir parçasının qorunması üçün əlinizdən gələni əsirgəməmisiniz. Bu gün isə Azərbaycanın milli sərvətlərindən sayılan bir mədəniyyət ocağının – Hüseyn Cavidin ev-muzeyinin direktoru kimi göstərdiyiniz nəcib fəaliyyət sayəsində Cavid yaradıcılığı ilə maraqlananlar da, elmi işlə məşğul olanlar da qiymətli sənədlərlə zəngin bu muzeydə özləri üçün lazımi məlumatları toplaya bilmək imkanına malikdirlər. Bununla yeni nəsil ulu əcdadlarımızın əsrlər boyu yaratdığı mənəvi dəyərlərin xalqımıza qaytarılması üçün sizin də yorulmadan göstərdiyiniz səylər sayəsində tariximizin zəngin bir dövrü ilə tanış olmaq, görkəmli şəxsiyyətlərimizi daha da yaxından tanımaq imkanı əldə etmişdir.

Siz mətnşünaslıq sahəsində də uğurlu fəaliyyət göstərmisiniz. Böyük Azərbaycan şairi Hüseyn Cavidin işıq üzü görən bütün əsərlərinin tərtibçisi kimi, sizin fəaliyyətiniz hər cür təqdirə layiqdir. Hüseyn Cavid irsini – bu əvəzsiz söz xəzinəsini bir çox təhriflərə məruz qalmaqdan məhz siz xilas etmiş, onlara yenidən Cavid nəfəsi vermisiniz.

Ata ocağı qarşısında həqiqi vəfalı övladlıq borcunu ömür boyu şərəflə yerinə yetirən və öz taleyini doğma xalqının taleyi ilə birləşdirən şəxsiyyət kimi, sizin həyatınız, sizin ləyaqətiniz və ən çətin anlarda göstərdiyiniz dəyanət, dözümlü ibrətamiz olub, bugünkü və gələcək nəsillər üçün bir nümunə, bir həyat dərslidir.

Sizə uzun ömür, cansağlığı arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

1 oktyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

Əziz həmvətənlər, hörmətli Azərbaycan vətəndaşları!

Bu günlərdə mənim Azərbaycan Respublikasına bütövlükdə rəhbərliyimin 34, müstəqil Azərbaycan dövlətinə prezident kimi rəhbərliyimin isə 10 ili tamam olur. Bu illərdə istər bir azərbaycanlı, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, istərsə də onun rəhbəri, prezident kimi, mənim həyat amalım yalnız sizə – bütün varlığım qədər sevdiyim Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mənəvi inkişafına xidmət olmuşdur. Bu yolda bütün gücümü və iradəmi yalnız müdrik və qədərbilən xalqımdan almışam. Ən çətin anlarda, ən mürəkkəb vəziyyətlərdə yalnız və yalnız xalqıma arxalanmışam. Bu da mənə dözümlü, iradə verib və bütün uğurlarımı təmin edib.

Azərbaycan xalqı dünyanın ən qabaqcıl xalqları sırasında öz layiqli yerini tutub. Onun zəngin mənəvi aləmi, dünya mədəniyyət xəzinəsinə bəxş etdiyi özünəməxsus töhfələr, sivil dünya dəyərlərinə yiyələnmək qabiliyyəti artıq hamıya məlumdur. Azərbaycanlıların öz əməyi, istedadı ilə bütün sahələrdə dünya xalqları ailəsinə getdikcə daha sürətlə inteqrasiya olması indi heç kimi təəccübləndirmir.

Müstəqil dövlətimiz bu gün dünya ölkələrinin ən qabaqcıl təcrübələrindən və dəyərlərindən bəhrələnərək inkişaf edir. Demokratik cəmiyyət, hüquqi dövlət, insan və vətəndaş haqlarının aliliyi, siyasi plüralizm prinsiplərini rəhbər tutaraq Azərbaycan Avropanın və dünyanın ən qabaqcıl, qüdrətli dövlətləri ilə çiyin-çiyinə fəaliyyət göstərir. Ölkəmiz beynəlxalq aləmdə öz layiqli yerini tutub. İndi dünyanın, regionun və bizi əhatə edən xarici aləmin əsas strateji və global məsə-

lələri bizim rəyimiz, mənafelərimiz nəzərə alınmadan həll edilmir. Bizi tanıyırlar, qəbul edirlər və əsas məsələlərdə bizimlə hesablaşırlar.

Azərbaycanın iqtisadi həyatı yenidən qurulur, yüksək dinamizmlə dirçəlir və inkişaf edir. Ölkə iqtisadiyyatına daxili və xarici kapital qoyuluşu ildən-ilə artır, aqrar sahə, yeyinti sənayesi və yüngül sənaye modernləşir, iqtisadiyyatda qeyri-neft sektorunun payı yüksəlir, manatın sabitliyi qorunur, valyuta ehtiyatları artır, yeni-yeni yüksək maaşlı iş yerləri açılır. Bütün bunlar 1994-cü ildən başlayaraq həyata keçirilən yeni neft və iqtisadi inkişaf strategiyasının nəticəsidir. Mən əminəm ki, biz belə davam etsək, qarşıdan gələn bir neçə ildə Azərbaycanda nə bir işsiz, nə bir kasıb insana rast gəlinəcəkdir. Maaşlar, təqaüdlər və insanların ümumi gəlirləri yüksələn sürətlə artacaq. Azərbaycan dövləti, iş adamlarımız təkcə ölkəmizdə deyil, xarici aləmdə də ən perspektivli və gəlirli layihələrdə iştirak etmək, investisiya qoymaq imkanına və gücünə malik olacaqlar.

Dövlətimiz getdikcə öz müdafiə qabiliyyətini artırır, hərbi cəhətdən güclənir. Milli ordumuz qabaqcıl təcrübə və texnologiyalara yiyələnir, gənclərimiz həvəslə xidmətə gedirlər.

Bütün bunlar asan başa gəlməmişdir. Keçən dövrdə biz sizinlə birlikdə həm daxildən, həm də xaricdən qaynaqlanan nə qədər təhlükəli irticanın, təxribatın və digər antiəzərbaycan aksiyaların qarşısını almışıq, nə qədər çətinliklərə sinə gərmişik. Siz bunları çox yaxşı bilirsiniz.

1988-ci ildən ermənilərin Dağlıq Qarabağda başladıkları avantürist millətçi separatizmin qarşısı Azərbaycan rəhbərliyinin qətiyyətsizliyi üzündən vaxtında alınmadı. 1990–1993-cü illərdə respublikamızda yaranmış siyasi və hakimiyyət böhranından, idarəsizlik və qarmaqarışıqlıqdan istifadə edən Ermənistan ordusu Azərbaycanın torpaqlarını işğal etdi, bir milyon-

dan çox soydaşımızı qaçqın və köçkün vəziyyətinə saldı. Daxildə ölkə vətəndaşları bir-birinə qarşı silahlı toqquşmaya, qarşıdurmaya təhrik edildi, dövlətimizi və dövlətçiliyimizi məhv etməyə, dağıtmağa nə qədər səylər göstərildi. Biz bütün bunların qarşısını aldığımız. Lakin xaos və anarxiya dövründə Azərbaycanın pozulmuş ərazi bütövlüyünü, qaçqın və köçkünlərin öz yurd-yuvasına qaytarılması problemini hələ də həll edə bilməmişik. Mən əminəm ki, biz bu məsələni də mütləq həll edəcəyik.

Buna baxmayaraq, bu illərdə xalqımız və dövlətimiz üçün taleyüklü əhəmiyyət kəsb edən məsələləri həll edə bilmişik.

İlk növbədə dövlətçiliyimizin əsasını təşkil edən ictimai-siyasi sabitliyə nail olmuş, milli birlik və qanunların aliliyinə söykənən vətəndaş cəmiyyətinin təməlini qoymuşuq.

İkincisi, hər bir dövlətin, onun yaşamasının qayəsini təşkil edən ölkə iqtisadiyyatını yenidən qurmuşuq, inkişaf yoluna çıxarmışıq.

Üçüncüsü, Azərbaycan xalqının istək və arzularının ifadəsi olan, özünün bütün müvafiq təsisatlarına malik güclü, demokratik dövlətimizi qura bilmişik, onun müstəqilliyinin dönməzliyini təmin etmişik.

Yalnız milli birliyə, ictimai-siyasi sabitliyə malik, iqtisadiyyatı dinamik inkişaf edən, güclü dövlət təsisatları olan, demokratik və vətəndaş cəmiyyətinə əsaslanan müstəqil dövlətlə hər şeyi, o cümlədən ərazi bütövlüyü və digər məsələləri həll etmək olar. Əminəm ki, bu məhz belə də olacaq.

Əziz Azərbaycan vətəndaşları, əziz xalqım!

Mən öz mənalı həyatımın düz 60 ilini xalqımın bu günü və sabahı ilə yaşamışam. Bunun son on ili müstəqil Azərbaycan dövlətinə xidmətdə keçib. Bu sahədə görülən işlər sizə məlumdur, lakin mənim hələ tamamlanmamış çox perspektivli planlarım var. Son vaxtlar səhhətimdə yaranan bəzi problemlər mənə imkan vermir ki, bütün bu başladığım, nəticələri aydın

gördüyüm işləri tamamlayım. Buna baxmayaraq, 2003-cü ilin 15 oktyabrında keçiriləcək prezident seçkilərində iştirak etmək üçün mənim də namizədliyim irəli sürülüb və qeydiyyatla alınıb. Yüz minlərlə insan seçki kampaniyasına qoşularaq mənim təbliğatımı aparır. Fərsətdən istifadə edərək bu insanlara, namizədliyimi irəli sürən və dəstəkləyən Yeni Azərbaycan Partiyasının bütün üzvlərinə, digər ictimai-siyasi təşkilatların nümayəndələrinə, elm, təhsil və mədəniyyət xadimlərinə, ziyalılara və mənə dəstək verən bütün Azərbaycan xalqına dərin təşəkkürümü bildirirəm. Ümidvaram ki, tezliklə səhhətimi bərpa edərək Vətənə dönəcək, xalqımla yenidən birlikdə olacağam. İndi isə öz namizədliyimi İlham Əliyevin xeyrinə geri götürürəm.

Üzümü sizə – həmvətənlərimə tutaraq qarşıdan gələn prezident seçkilərində prezidentliyə namizəd, mənim siyasi varisim, Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin I müavini İlham Əliyevi dəstəkləməyə çağırıram. O, yüksək intellektli, pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini və iqtisadiyyatını gözəl bilən, enerjili və təşəbbüskar bir şəxsiyyətdir. Sizi əmin edirəm ki, həm İlham Əliyev, həm də Yeni Azərbaycan Partiyası bundan sonra da xalqımızın ən layiqli övladlarını öz ətrafında sıx birləşdirəcək Azərbaycan dövlətinin inkişafı və xalqımızın firavanlığı yolunda çox işlər görəcəklər. İnanıram ki, mənim axıra çatdıra bilmədiyim tələyüklü məsələləri, planları, işləri sizin köməyiniz və dəstəyinizlə İlham Əliyev başa çatdıra biləcək. Mən ona özüm qədər inanıram və gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm.

Dərin hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

1 oktyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMLƏRİNİN XII QURULTAYINA

Hörmətli qurultay iştirakçıları!

Əziz müəllimlər!

Sizi – Azərbaycan müəllimlərinin XII qurultayının iştirakçılarını ürəkdən salamlayır, hər bir Azərbaycan müəlliminə, ölkənin bütün təhsil işçilərinə ən xoş arzularımı yetirirəm.

Müəllimlik şərəfli bir sənətdir. Azərbaycan müəllimləri bu yüksək adı ləyaqətlə daşıyırlar. Mən həmişə müəllimlərimizin əməyinə hörmətlə yanaşmışam. Bu gün də Azərbaycan müəllimlərinə cəmiyyətin inkişafı naminə göstərdikləri fədakarlığa görə öz adımdan və bütün xalqımız adından minnətdarlığımı bildirirəm. Biz hamımız Azərbaycan məktəbinə, Azərbaycan müəllimlərinə, Azərbaycanın təhsil işçilərinə borcluyuq.

Təhsilimiz qədim və zəngin tarixə malikdir. XX əsrdə isə Azərbaycan maarifinin əldə etdiyi böyük nailiyyətlər tariximizin parlaq səhifələrini təşkil edir. Bu dövrdə Azərbaycanda savadsızlığın aradan qaldırılması və xalqın maariflənməsi istiqamətində böyük irəliləyiş əldə olunmuşdur. Bu dövrün üstün cəhəti, misilsiz uğuru təhsilin bütün pillələrində xalqın doğma ana dilində təhsil almaq hüququnun təmin edilməsi olmuşdur. Bütün bunların sayəsində Azərbaycan qısa müddətdə əhalisinin təhsil və elmi səviyyəsinə görə qabaqcıl və inkişaf etmiş ölkələrdən birinə çevrilmişdir.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etməsi milli dövlətçilik prinsiplərinə və ümumbəşəri dəyərlərə cavab verən islahatların aparılmasını zəruri etmişdir. Ölkəmizdə dövlət

proqramına uyğun olaraq, təhsil quruculuğu sahəsində əsaslı islahatlara başlanılmış, bu proses dönməz xarakter alaraq təhsil sisteminin bütün pillələrini əhatə etmiş, Azərbaycan təhsilinin dünya təhsil sisteminə inteqrasiyasının dərinləşməsinə təmin etmişdir.

Təhsil millətin gələcəyi, müstəqil dövlətin təməlidir. Azərbaycan Respublikasının prezidenti kimi, sizi əmin etmək istəyirəm ki, təhsil sahəsi, təhsil islahatları hər zaman mənim diqqət və qaygım altındadır. Hesab edirəm ki, dövlət ən çətin vaxtlarında belə, təhsilə və təhsil işçilərinə, məktəbə və müəllimə kömək etməlidir. Bu, fəaliyyətimin bütün dövrlərində mənim prinsipial mövqeyim olmuşdur.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının «Təhsil əsri» elan etdiyi XXI əsrin inkişaf strategiyasının tələbləri Azərbaycan təhsilinin qarşısında da mühüm vəzifələr qoyur. Ümidvaram ki, yeni əsrdə keçirilən bu ilk qurultayınız ötən qurultaydan sonrakı müddət ərzində ölkəmizdə milli təhsilin inkişafı sahəsində qazanılmış nailiyyətləri layiqincə qiymətləndirəcək, bu sahədə mövcud olan problemləri aşkar edəcək və milli təhsilimizin tərəqqisi naminə qəbul edəcəyi qərarların yerinə yetirilməsinə ölkənin bütün intellektual potensialını səfərbər edəcəkdir.

Qurultayın işinə uğurlar diləyir, hər birinizə cansağlığı, xoşbəxtlik və nəcib fəaliyyətinizdə müvəffəqiyyətlər arzulayıram!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

3 oktyabr 2003-cü il

İSPANİYANIN KRALI ƏLAHƏZRƏT I XUAN KARLOSA

Əlahəzrət!

İspaniya Krallığının milli bayramı – İspan millət günü münasibətilə Sizi və bütün xalqınızı səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rihafı naminə daim inkişaf edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost İspaniya xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

7 oktyabr 2003-cü il

**İSPANİYA KRALLIĞI NAZİRLƏR ŞURASININ
SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XOSE MARİA ASNARA**

Hörmətli cənab sədr!

İspaniya Krallığının milli bayramı – İspan millət günü münasibətilə Sizi və bütün xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm. Ümidvaram ki, dost ölkələrimiz arasında əlaqələrin hərtərəfli genişləndirilməsi üçün göstərdiyimiz səylər bundan sonra da xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, xalqınıza sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

7 oktyabr 2003-cü il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI GƏNCLƏRİNİN ÜÇÜNCÜ FORUMUNA

Hörmətli forum iştirakçıları!

Azərbaycan torpağının əziz və mehriban övladları!

Sizi – Azərbaycan Respublikası gənclərinin üçüncü forumunun iştirakçılarını, bütün gənclərimizi ürəkdən salamlayır, Azərbaycan gənclərinin hər bir nümayəndəsinə cansağlığı, xoşbəxtlik və doğma Azərbaycanın gələcəyi naminə fəaliyyətində yeni nailiyyətlər arzulayıram.

Tarixən hər bir xalq özünün xoşbəxt gələcəyə olan ümidlərini ilk növbədə gənc nəsillə bağlayır. Gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması onun mənsub olduğu xalqın rifahının, ölkənin çiçəklənməsinin rəhnidir. Bu gün iftixar və qürur hissi ilə bildirmək istəyirəm ki, müasir Azərbaycan gəncliyi milli-mənəvi dəyərlərimizi, doğma ana dilimizi, ata-babalardan qalan gözəl adət-ənənələrimizi göz bəbəyi kimi indi də qoruyub yaşadır. O öz həyatını qurarkən öncə müstəqil Azərbaycanın bu günü və gələcəyi haqqında düşünür, öz fəaliyyətində yüksək vətəndaşlıq hisslərinə malik olduğunu nümayiş etdirir.

Bu gün Azərbaycan Respublikası öz tarixinin şərəfli və mürəkkəb bir dövrünü yaşayır. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin və suverenliyinin qorunub möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi, o cümlədən işğal olunmuş torpaqlarımızın azad olunması, ölkə iqtisadiyyatının sürətlə inkişaf etdirilməsi, əhalinin sosial problemlərinin həll edilməsi, Azərbaycanın dünya birliyində öz layiqli yerini tutması

yolunda görülməsi işlər hələ çoxdur. XXI əsrdə müstəqil Azərbaycanın inkişafı naminə görülmək bu əzəmətli işlərin həyata keçirilməsinin əsas ağırlığı və məsuliyyəti isə bugünkü gənclərin üzərinə düşür. İnanıram ki, zəngin və dərin mədəniyyətə sahib, vətənpərvər gəncliyi olan xalqımızın daha böyük, daha parlaq gələcəyi var. Ona görə də Azərbaycanı, Azərbaycan dövlətçiliyini yaşatmaq, onu qüdrətli etmək üçün siz, yüksək amallı Azərbaycan gəncləri daim hazır olmalısınız.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ölkəmizdə müstəqil dövlət quruculuğunun fəal iştirakçısı kimi, gənclərə göstərilən diqqət və qayğı daha da artmışdır. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlər gənclərin respublikada cərəyan edən ictimai-siyasi proseslərdə daha yaxından iştirakı üçün şərait yaratmış, gəncliyin problemlərinin həllinə dövlət qurumlarının diqqətinin yönəldilməsi baxımından əhəmiyyətli olmuşdur. Əmin ola bilərsiniz ki, gənclərlə bağlı dövlət siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi bundan sonra da təmin ediləcəkdir.

Ümidvaram ki, müstəqil Azərbaycan gənclərinin bu mötəbər məclisi ötən forumdan sonrakı müddət ərzində görülmə işləri layiqincə qiymətləndirəcək, gənclərə azərbaycançılıq məfkurəsinin aşılınması yollarını müəyyənləşdirəcək, qərarların yerinə yetirilməsi üçün ölkənin bütün qüvvələrini səfərbər edəcəkdir.

Forumunuzun işinə uğurlar diləyirəm.

Sizə böyük ümid, dərin məhəbbət və ehtiramla,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

13 oktyabr 2003-cü il

XALQ ŞAİRİ MƏMMƏD ARAZA

Hörmətli Məmməd Araz!

Sizi – müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsini anadan olmağınızın 70 illiyi münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Zamanın ağır sınaqlarından çıxmış Azərbaycan poeziya sənətinin zəngin ənənələrini müstəqillik dövründə də qoruyub saxlayan və yaşadan ədəbi nəslin nümayəndələri sırasında sizin adınız həmişə böyük ehtiramla çəkilir. Xalq ruhuna dərin bağlılığı sayəsində Azərbaycan şeirinin mühüm hadisəsinə çevrilən yarım əsrlik irsiniz sizə geniş ümumxalq məhəbbəti qazandırmışdır. Özünəməxsus bədii üslubu ilə dövrümüzün canlı poetik salnaməsini yaradan və uğurlu misraları dillər əzbərinə çevrilən əsərlərinizin başlıca mövzusu vətənpərvərlik ideyalarının tərənnümü, milli özünüdərkə çağırışdan ibarətdir.

İnsanı, həyatı, təbiəti məhəbbətlə təsvir edən, oxucunu düşündürən və bədii sözün gücünə inandıran şair kimi. sizin yüksək poetik ilhamla yaratdığınız dərin fəlsəfi məzmunlu əsərlərdə Azərbaycan xalqının tarixi keçmişi, milli-mənəvi dəyərləri, ümumbəşəri fikirlər geniş əks olunmuşdur. Xalqın azadlıq arzusunu ədəbiyyatımızın böyük idealına çevirərək, onu yüksəklərə qaldıran əzəmətli poeziyanız vətən sevgisi, vətəndaşlıq amalı ilə səciyyələnir. Müasir insanın həyatla, dünya ilə bağlı düşüncələri sizin yaradıcılığınızda öz parlaq əksini tapmışdır. Şeirlərinizə bir çox musiqi əsərlərinin yazılması isə sübut edir ki, siz dilimizin bədii imkanlarından

məharətlə bəhrələnmiş və sözün əsl mənasında poetik fikrin gözəl nümunələrini yarada bilmisiniz.

Sizin ədəbi yaradıcılıqla yanaşı, publisistika, tərcümə və nəşirlik sahəsindəki fəaliyyətiniz də təqdirəlayiqdir.

İnanıram ki, Azərbaycan poeziyasının gənc nümayəndələri azadlıq ideallarını tərənnüm edən, ədəbi-bədii düşüncə tariximizi ana vətən, doğma təbiət haqqında yaddaqalan obrazlarla zənginləşdirən yaradıcılığınızdan tükənməz məktəb kimi faydalanacaqlar. Dövrümüzün sənət zirvəsinə yüksələn poeziyanız müstəqil Azərbaycanımızın bundan sonra da neçə-neçə nəslinə mənəvi saflıq və vətənpərvərlik ruhunun aşılması işində əvəzsiz mənbələrdən biri olacaqdır.

Sizə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni uğurlar arzu edirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

13 oktyabr 2003-cü il

**ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XU SZİNTAOYA**

Zati-aliləri!

Çin Xalq Respublikasının «Şençou-5» kosmik gəmisinin kosmosa müvəffəqiyyətlə uçuşu münasibətilə Sizi və bütün Çin xalqını ürəkdən təbrik edirəm. Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Çin xalqına sülh və tərəqqi arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

16 oktyabr 2003-cü il

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

İstanbul yaxınlığında baş vermiş avtomobil qəzası nəticəsində insan tələfatı xəbəri məni ürəkdən kədərləndirdi.

Bu faciə ilə əlaqədar Sizə, həlak olanların ailə üzvlərinə və yaxın adamlarına, bütün qardaş Türkiyə xalqına dərin hüznlə başsağlığı verirəm.

Allah rəhmət eləsin!

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

20 oktyabr 2003-cü il

**MACARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB FERENTS MADLA**

Hörmətli cənab Prezident!

Macarıstan Respublikasının milli bayramı münasibətilə Sizi və xalqınızı səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan ilə Macarıstan arasındakı mövcud dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri xalqlarımızın rifahı naminə daim inkişaf edəcək və genişlənəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Macarıstan xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 oktyabr 2003-cü il

VATIKAN DÖVLƏTİNİN BAŞÇISI PAPA II İOHANN PAVEL HƏZRƏTLƏRİNƏ

Möhtərəm Papa həzrətləri!

Vatikan dövlətinin milli bayramı – Müqəddəs taxta əyləşmə günü münasibətilə Sizi və bütün katolikləri ürəkdən təbrik edirəm.

Ümidvaram ki, ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri, səmimi dialoq xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq bundan sonra da müvəffəqiyyətlə davam edəcəkdir. Sizə möhkəm cansağlığı, humanizm idealları naminə nəcib fəaliyyətinizdə uğurlar, dost Vatikan xalqına xoşbəxtlik və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

21 oktyabr 2003-cü il

**TÜRKMƏNİSTANIN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB SAPARMURAD NİYAZOVA**

Hörmətli Saparmurad Atayeviç!

Türkmənistanın milli bayramı – Müstəqillik günü münasibətilə Sizi və dost Türkmənistan xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Müstəqil dövlət quruculuğu yolunu tutmuş Türkmənistan ötən dövrdə Sizin rəhbərliyiniz altında bir çox uğurlar qazanmışdır.

Ümidvaram ki, xalqlarımızın iradəsinə uyğun olaraq, ölkələrimiz arasındakı dostluq və əməkdaşlıq münasibətləri daim inkişaf edəcək və genişlənəcək, regionda sabitliyin və əmin-amanlığın bərqərar olmasına öz töhfəsini verəcəkdir.

Hörmətli Saparmurad Atayeviç, Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Türkmənistan xalqına sülh və fərvanlığı arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

22 oktyabr 2003-cü il

**AVSTRİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB TOMAS KLESTİLƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Avstriya Respublikasının milli bayramı münasibətilə Sizi və xalqınızı ürəkdən təbrik edirəm.

Ölkələrimiz arasında əlaqələrin gündən-günə genişlənməsindən məmnunam. Əminəm ki, dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərimizin inkişafı bundan sonra da xalqlarımızın mənafeyinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, dost Avstriya xalqına xoşbəxtlik və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

22 oktyabr 2003-cü il

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

Hörmətli cənab Prezident!

Əziz dostum və qardaşım!

Türkiyə Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və qardaş Türkiyə xalqını ürəkdən təbrik edirəm.

Şadam ki, Atatürk ideallarına sadıq qalan Türkiyə bu gün dünya birliyində böyük nüfuz sahibinə çevrilmişdir.

Əminəm ki, xalqlarımızın sarsılmaz dostluğundan, yenilməz iradəsindən güc alan Azərbaycan–Türkiyə birliyi əbədi yaşayacaqdır.

Hörmətli cənab Prezident!

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, qardaş Türkiyə xalqına xoşbəxtlik və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 oktyabr 2003-cü il

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞANA**

Hörmətli cənab Baş nazir!

Türkiyə Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizə ən səmimi təbriklərimi yetirirəm.

Qardaş Türkiyənin dünyanın qüdrətli dövlətlərindən birinə çevrilməsindən, beynəlxalq işlərdə rolunun artmasından qürur hissi duyuram.

Əminəm ki, xalqlarımızın əzəli və əbədi qardaşlığından bəhrələnən dövlətlərarası münasibətlərimiz daim indiki kimi, özünün ən yüksək səviyyəsində qalacaqdır.

Sizə möhkəm cansağlığı, işlərinizdə uğurlar, qardaş Türkiyə xalqına əmin-amanlıq və firavanlıq arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 oktyabr 2003-cü il

**TÜRKİYƏ BÖYÜK MİLLƏT MƏCLİSİNİN SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB BÜLƏND ARINCA**

Hörmətli cənab sədr!

Türkiyə Respublikasının milli bayramı – Respublika elan edilməsi günü münasibətilə Sizi və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin bütün üzvlərini təbrik edirəm.

Əminəm ki, xalqlarımız arasında tarixən mövcud olmuş dostluq və qardaşlıq münasibətləri daim yaşayacaq və ölkələrimizin rifahına, daha da qüdrətlənməsinə xidmət edəcəkdir.

Sizə möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik, işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Hörmətlə,

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

25 oktyabr 2003-cü il

**AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ,
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİRZA OĞLU
ƏLİYEVİN VƏFATI İLƏ BAĞLI RƏSMİ
MƏLUMAT**

2003-cü il dekabr ayının 12-də Bakı vaxtı ilə saat 19.00-da Amerika Birləşmiş Ştatlarının Klivlend şəhərinin tibb klinika-sında Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əlirza oğlu Əliyev uzun sür-rən ağır xəstəlikdən sonra vəfat etmişdir.

Heydər Əlirza oğlu Əliyevin cənazəsi 2003-cü il dekabr ayı-nın 14-də Azərbaycana gətiriləcəkdir.

* * *

Azərbaycan xalqı bu günlər sonsuz kədər hissi içərisindədir. Otuz ildən artıq bir dövrdə ölkəmizə rəhbərlik etmiş görkəmli şəxsiyyət, dünya şöhrətli siyasətçi və dövlət xadimi, müstəqil Azərbaycan Respublikasının qurucusu, Yeni Azərbaycan Parti-yasının yaradıcısı Heydər Əlirza oğlu Əliyevin əbədiyyətə qo-vuşması Vətənimiz və xalqımız üçün əvəzsiz itkidir.

Heydər Əliyev ölkəmizə rəhbərlik etdiyi dövrdə daim tərəqqisi üçün çalışdığı, zəngin mədəniyyəti, böyük tarixi keçmişi ilə həmi-şə qürur duyduğu və gələcək taleyi üçün düşündüyü doğma yurdu Azərbaycanı bir dövlət kimi zamanın ağır və sərt sınaqlarından çıxarmışdır.

O, böyük siyasi və dövlət xadimi, xalqın şəksiz lideri olaraq hələ sağlığında canlı əfsanəyə çevrilmişdi. Bütün bu illər ərzində əsl rəhbər kimi məhz Heydər Əliyev Azərbaycan həqiqətlərini bütün dünyaya tanıda bilmiş, Azərbaycanın beynəlxalq aləmdən təcrid olunmaq təhlükəsi arxada qalmışdır. Dünya siyasət meydanında cərəyan edən proseslərə təsir baxımından O həmişə öz sözü, öz çəkisi, öz sanbalı ilə seçilmişdir.

Xalqımızın yetirdiyi nadir dövlət xadimlərindən olan Heydər Əliyev həyatı boyu vətəninə düşünmüş, onun ürəyi Azərbaycanın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, doğma xalqının xoşbəxtliyi üçün çırpınmışdır. Dövlət başçısı kimi, Heydər Əliyev Azərbaycanın ən çətin anlarında onu xilas etmək üçün misilsiz fədakarlıqlar göstərmiş, xalqını və ölkəsini bəlalardan qurtarmağı bacarmışdır. Müasir dövrdə nəinki Azərbaycanda, hətta bütün postsovet məkanında, eləcə də dünya miqyasında gedən prosesləri Heydər Əliyevin şəxsiyyətindən və fəaliyyətindən kənarda təsəvvür etmək mümkün deyildir.

Heydər Əliyev zamanəmizin böyük filosofu və mütəfəkkiri idi. Onun formalaşdırdığı və inkişaf etdirdiyi azərbaycançılıq fəlsəfəsi ölkəmizin müasir dünyada xüsusi yerini müəyyən etmiş, milli dövlətçiliyimizin bünövrəsini təşkil edərək, dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır.

Heydər Əliyev öz parlaq zəkası və istedadı sayəsində yeni Azərbaycanı, onun bugünkü gerçəkliklərini yaratmış və ölkəmizi gələcəyə aparan yolları müəyyən etmişdir. Məhz buna görə də Azərbaycan tarixinin 1969-cu ildən sonrakı dövrü Heydər Əliyevin adı ilə sıx bağlıdır və tariximizə Heydər Əliyev dövrü kimi həkk olunmuşdur. Bu dövrün isə Azərbaycanın gələcək tarixi baxımından başlıca məzmunu azərbaycançılıqdır.

Bu gün Azərbaycan xalqı özünün dahi oğlunu son mənzilə yola salır. Lakin O, bütün mənalı həyatını həsr etdiyi xalqının qəl-

bində yaşayacaq, qurub-yaratdığı, sözün əsl mənasında, memarı olduğu Azərbaycan əbədi olduğu kimi, Heydər Əliyev də təkcə tariximizdə deyil, Vətənin təəssübünü çəkən, onun sabahını düşünən hər bir azərbaycanlının ürəyində yaşayacaqdır. Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə xalqımızın neçə-neçə görkəmli şəxsiyyətinə abidələr qoyulmasına nail olmuşdur. Lakin O, vətən, xalq qarşısında misilsiz xidmətləri ilə milyonların qəlbində özünə abidə ucaltmışdır. Belə şəxsiyyətlər həyatdan cismən köçürlər, ruhən isə sonsuz olan əbədiyyətə qədər yaşayırlar.

Ramiz Mehdiyev

*Azərbaycan Respublikası Prezidenti
Administrasiyasının rəhbəri, Azərbaycan
Milli Elmlər Akademiyasının akademiki*

**Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyi yaradan və yaşadan –
Ümummilli Lider Heydər Əliyevin qadir siyasətidir**

İstər bir azərbaycanlı, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, istərsə də onun rəhbəri, Prezidenti kimi mənim həyat amalım yalnız sizə – bütün varlığım qədər sevdiiyım Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mədəni inkişafına xidmət olmuşdur.

Heydər Əliyev

Böyük missiyanı gerçəkləşdirən siyasi düha

Dövlət qurmaq, müstəqil yaşamaq bəşər tarixində heç də bütün xalqlara nəsib olmur. Milli quruculuğun lideri kimi, xalqın böyük əzm və etimadına layiq olmaq siyasətçinin, dövlət

xadiminin fədakar əməyini, böyük dühasını tələb edir. Tarixdə vaxtı ilə dövləti olan, sonra müxtəlif səbəblərdən varlığına son qoyulan ölkələr də, zahirdə öz suverenliyini hissə-hissə itirən (Ermənistan kimi) formal müstəqil dövlətlər də az olmamışdır. Dövlətlərin yaranması və inkişaf tarixi çox çətinliklərdən keçib, çiçəklənmə və tənəzzül fazalarını yaşayıblar.

Bütün bu proseslərdə danılmaz və ümumi olan bir cəhət var. Bu, həmin proseslərin həlledici bir amilə – “milli siyasi lider” faktoruna bağlı olmasıdır. Hər bir dövlətin uğurları bu konkret amildən asılı olur.

Tarixdə adı dövlətçiliyin simvoluna çevrilən və onunla qoşa çəkilən çox az siyasi liderə rast gəlmək olar. Tanrının və taleyin hökmü ilə müstəqil dövlətimizin ən müasir tarixi də məhz belə liderin adı ilə bağlıdır və dövlətçilik salnaməsinə şanlı səhifələr məhz onun siyasi xətti ilə, rəhbərliyi ilə yazılıb. XX əsr tarixində, dünya siyasətində etiraf edilən fenomen şəxsiyyət Heydər Əliyevin yaratdığı milli dövlətçilik tarixin bizə bəxş etdiyi milli sərvətdir və onun dəyərini dərk etməliyik.

İstər Azərbaycan tarixində, istərsə də xalqın yaddaşında Heydər Əliyev müstəqil və suveren dövlətin simvolu, xarizmatik siyasət dahisi, cəsur insan və ən böyük vətəndaş kimi qalmışdır və qalacaq. O, Azərbaycanın ən yeni tarixində bütöv bir epoxanı özündə təcəssüm etdirən, müstəqil dövlətin siyasi, iqtisadi, hüquqi, sosial-mədəni, elmi əsaslarını yaradan, onların ardıcıl inkişafını təmin edən siyasi kursun və milli inkişaf strategiyasının müəllifidir. Bu gün biz Azərbaycanlıların ölkəmiz haqda danışanda fəxr edə biləcəyi, qürurla öyünəcəyi çox uğurları

var. Onların istisna olmadan hamısı Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Müstəqil Azərbaycanda elə bir sahə yoxdur ki, onun inkişafında Heydər Əliyevin zəhməti olmasın.

Belə deyim var ki, insanlar yaxşıya tez alışır, onları adi kimi qəbul edirlər. Eyni zamanda Azərbaycanı əvvəllər görən, uzun zaman burada olmayan və yenidən gələn insanlar onun nə qədər inkişaf etdiyini görərək heyratlarını sadəcə gizlədə bilmirlər. Bu həmin qadیر siyasətin təntənəsidir.

Milli dövlət və milli lider müasir tarixin fenomenləridir.

Ümumi qənaətə görə, məhz XX əsrdə "dövlət" və "şəxsiyyət" anlayışları bir simada- "milli lider" simasında cəmlənə bilmiş və həmin əsr tarixə dünya şöhrətli liderlər bəxş etmişdir. Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyev həmin lider şəxsiyyətlərdən biridir.

Milli lider olmağın meyarları və izahı müxtəlifdir. Hələ Aristotel yazırdı ki, "siyasi liderliyin ilkin şərti dövlətin gələcəyini öncədən görmək və gördüyünü həyata keçirə bilməkdir."

Adətən dünyanın klassik siyasi sistemlərində (məsələn, ABŞ-da) dövlətin Konstitusiyasını yaradanlar millətin, xalqın lideri hesab edilə bilərlər. Həmin Konstitusiyalarda dövlət başçısının, prezidentin səlahiyyət və vəzifələri barədə yazılır. Onlar dövlətin daxili və xarici siyasətini müəyyən edən, onu beynəlxalq münasibətlərdə təmsil edən ali vəzifəli şəxslər kimi qeyd edilir.

Azərbaycan xalqı bilir ki, dövlətimizin ilk, müstəqil və demokratik Konstitusiyasının – Ana Qanunun müəllifi də Heydər Əliyevdir. Lakin o Ümummilli Lider zirvəsinə təkcə

buna görə qərar tutmayıb. İlk əvvəl Konstitusiyada adı həkk olunacaq "Müstəqil Azərbaycan dövlətini" yaratmışdır və onun bütün sahələrdə sarsılmaz təməllərini müəyyən etmişdir.

Onun xalq üçün gördüyü, sadalanması mümkün olmayan başqa neçə-neçə tarixi xidmətləri, fədakarlıqları var. Təkcə bu misal Ümummilli Liderin həm yaddaşıımızda, həm də azərbaycanlıların qəlbində tutduğu müstəsna tarixi yer haqda təsəvvür əldə etməyə imkan verir. Həm də göstərir ki, Heydər Əliyevin xidmətləri dünya siyasi sistemlərində müəyyən edilən "milli lider" çərçivəsinə, hüdudlarına sığmır. Bu necə baş verir?

Dövlətlər kimi dövlət başçıları da çoxdur və hər birinə siyasi lider olmaq nəşib olmur. Siyasi liderliyin mahiyyəti – dövlətinin milli maraqlarına cavab verən yeganə və bənzərsiz inkişaf yolunu müəyyən etmək, xalqını yeni zəfərlərlə dolu qalibiyyətli gələcəyə aparan siyasəti təmin etməkdir.

Buna görə ki, həyata keçirilən siyasətin nəticələri, ayrıca dövlətin uğurlar tarixinə çevriləndə sanki möcüzə baş verir. Milli lider həyatdan getsə də, onun siyasi xətti institutsionallaşır- siyasi idarəçilik nəzəriyyəsinə, alternativli olmayan dövlətçilik fəlsəfəsinə, milli quruculuğun nəzəriyyə və təcrübəsinə çevrilir. Daha dəqiq deyilsə, "əbədiyaşar milli quruculuq elmi" zirvəsinə yüksəlir. Hər gələn nəşil yenidən və yenidən bu siyasi irsi öyrənməli olur. Onların həyatda ən böyük nailiyyəti kimi yeni dövlətçilik, müstəqil respublika, yeni Konstitusiya, əvvəlki heç bir idarəçilik formasına bənzəməyən MİLLİ

QURUCULUQ yolunun siyasi fəlsəfəsi sonrakı nəsillərə nemət və irs kimi qalır.

Buna görədir ki, Heydər Əliyev aramızdan getsə də onun yaratdığı dövlətçilik fəlsəfəsi hər gün bizimlə qoşa, bizdən öndə addımlayır, yaşayır.

Dünya tarixinin təcrübəsi göstərir ki, böyük şəxsiyyətlərin ideyaları cəmiyyətdə baş verən hadisələrə çox ciddi təsir göstərir. Bu baxımdan, milli liderin dünya görüşü, həyat təcrübəsi və siyasi iradəsi inkişaf strategiyasının xüsusiyyətlərini şərtləndirir, ən çətin məqamlarda optimal seçimlər etməyə imkan verir.

XX əsin sonu Azərbaycan xalqının həyatında taleyüklü bir dövrdür. Tarixin bu dövründə baş verən hadisələr dahi tarixi şəxsiyyəti Heydər Əliyevi siyasi səhnəyə gətirmişdir. Dünya siyasi tarixində baş verən hadisələrin mürəkkəbliyi, bir quruluşa malik dövlətlərin məhvi, digərlərinin yaranması baxımından XX əsrin sonları heç bir dövrlə müqayisə edilə bilməz. Azərbaycanın mövcud olduğu coğrafiya, zəngin təbiəti, Şərq və Qərb arasında ortaqlıq-sintez sivilizasiya missiyası ilə tarix boyu diqqət mərkəzində olmuşdur və belə bir dövlətin lideri olmaq daha da çətinləşir.

Heydər Əliyevin siyasi xidmətlərini dəyərləndirmək üçün ilk növbədə onun hakimiyyətə gəlişi zamanı mövcud olan dəyişiklik və inqilab dalğasının nə qədər güclü mənbələrdən yönəldildiyini yada salmaq kifayətdir. Xarici və daxili siyasi milli gündəlikdə duran məsələlərin mürəkkəbliyi, antiazərbaycançı qüvvələrin son dərəcə fəallaşması səhv etmək imkanlarını tükəndirmişdi.

Əsrin sonlarında sivilizasiya qarşısında duran problemlər həm tarixi miqyası, həm də mürəkkəbliyi baxımından demək olar ki, bütün dünya ölkələri üçün "yeni" problemlər idi. Onların başlıca spesifikasiyası isə bu sahədə tətbiq edilə biləcək universal beynəlxalq təcrübənin olmaması idi. Başqa ölkələrin təcrübəsi isə konkret məkanların siyasi, mədəni-tarixi spesifikasiyası ilə üz-üzə gəldikdə yeni-yeni problemlər spektrini şərtləndirirdi.

Milli dövlətin yaranmasında və inkişafında, milli birliyin və maraqların təmin edilməsində milli liderin tarixi rolu əvəz edilməzdir. Çünki bütün bu məsələlərin həlli onun şəxsi keyfiyyətinə, inamına və təcrübəsinə əsaslanır. Bu inkaredilməz bir faktdır. Milli maraqlar millətin gələcək inkişaf məqsədlərinin təyin edilməsi ilə səciyyələnir. Dövlət başçısı, bu məqsədlərin və ona nail olmaq üçün vasitələrin seçimini, fəaliyyət planının hazırlanmasını təmin etməklə milli maraqların müəyyənləşməsində əsas rolu öz üzərinə götürür. O riskləri və mövcud vasitələri dəyərləndirir, ölkənin xoşbəxt gələcəyini təmin edəcək yeni perspektivlər haqqında qərarlar verir.

Azərbaycan xalqının dövlətçilik tarixində mürəkkəb mərhələlər çox olmuşdur. Tarix boyu bütün çətinliklərə rəğmən heç bir qüvvə xalqımızın dövlətçilik arzularını, əhəmətlərini məhv edə bilməmiş, hər dəfə tarixi şəraitə müvafiq olaraq milli, müstəqil respublika yaratmaq yönündə səylər qarşısalınmaz kimi yenidən baş qaldırmışdır.

Məhz Heydər Əliyevin xidmətləri sayəsində Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin əsasları gücləndirildi. Bu illərdə xalqımız

qeyri-adi cahanşümul tarixi proseslər içərisində olduq. Bir dövlət quruluşu yox oldu, yerində yeni milli dövlət yarandı, dünyanın siyasi xəritəsi kökündən dəyişdi. Bu siyasi xəritədə nüfuzu bütün dünyada etiraf edilən Azərbaycan adlı məmləkət müstəqilliyini bərpa etdi.

Məlumdur ki, 90-cı illərin əvvəlində Azərbaycanın daxilində və onun ətrafında yaranan siyasi vəziyyət o zaman hakimiyyətdə olan insanların şəxsi xüsusiyyətlərindən irəli gəlirdi.

Daxili çəkişmələr, Ermənistanın təcavüzü, ölkəni idarə edənlərin təyin etdiyi siyasətin doğurduğu fəsadlar böyük çətinliklər yaratmış, dövlət müstəqilliyinin taleyini sual altına almışdı.

Buradan aydın etmək olur ki, milli lider dövlətin özünü-tədsiqində, beynəlxalq siyasətin formalaşmasında mühüm rol oynayan əsas amildir.

90-cı illərin çətin anlarında Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanı böyük bəlalardan, dağılmaqdan xilas etdi. O Azərbaycanın müstəqilliyinin reallaşmasında və möhkəmlənməsində, beynəlxalq nüfuzunun artmasında, iqtisadiyyatın dirçəlməsində əsas aparıcı tarixi şəxsiyyət idi.

XX əsrdə ikinci dəfə müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanda demokratikləşmə milli inkişafın vacib faktoru kimi dövlət siyasətinin strateji prioritetinə çevrildi. 1995-ci ildə qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası insan hüquqlarının, fikir plüralizminin, söz və məlumat azadlığının, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının formalaşdırılması və inkişafına etibarlı zəmin yaratdı.

Suveren Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı olan Ulu Öndərin siyasi portretini, ideal lider obrazını, zaman çərçivəsinə sığmayan şəxsiyyətini, milyonlarla dünya azərbaycanlılarının qürur ünvanı, cəmiyyət həyatının bütün sahələrində milli intibahın qarantı kimi sağlığında ikən əfsanəyə çevrilən, həyatının hər məqamı bizlər üçün örnək olan nadir dövlət xadimi kimi dərin elmi təhlilini bir yazı ilə əhatə etmək qeyri-mümkündür.

Azərbaycana həmişə yeni-yeni zəfərlər gətirəcək milli inkişafın bitkin nəzəri konsepsiyası, mütərəqqi irəliləyişin Azərbaycan modeli kimi təqdim edilmişdir.

Milli dövlətçiliyin təməl əsasları

Müasir Azərbaycanın otuz ildən artıq müddətdə dövlət quruculuğu, iqtisadi dirçəliş, ictimai-siyasi və sosial həyatda tərəqqi dövrünü əhatə edən bütöv bir epoxa Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Təkcə sovet hakimiyyəti illərində onun fəaliyyəti böyük bir təcrübə xəzinəsi, dövlət idarəçiliyi akademiyasıdır. Bu gün Azərbaycanın istifadə etdiyi iqtisadi, siyasi, elmi, hərbi, energetik, mədəni, ictimai və sosial potensial məhz həmin illərdə Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi sayəsində yaradılmışdır. Məhz həmin illərdən xalqımızın şüurunda azərbaycançılıq ideyası həmişəlik hökm sürməyə başlamışdır.

Kommunist ideologiyasının şəriksiz hökm sürdüyü sovet dövründə "milli dövlət" anlayışı yasaq idi. Buna baxmayaraq,

Heydər Əliyevin respublikaya bacarıqla rəhbərlik etməsi sayəsində Azərbaycan elitasının mənlilik şüurunda "milli maraqlar" anlayışı dərinlən kök saldı. Məhz sovet dövrü çərçivəsində milli maraqların real siyasətdə ardıcıl gerçəkləşməsi keçən əsrin 80-ci illərinin sonunda ölkədə milli hərəkətin genişlənməsi üçün zəmin hazırlamış, 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyinin qazanılması üçün baza yaratmışdır.

Heydər Əliyev son dərəcə yüksək təhsilli və dərin biliklərə malik bir insan idi. Onun şəxsiyyətində Azərbaycan ziyalılarından bir neçə nəslə tərəfindən formalaşdırılmış milli ideallar sistemi ümumbəşəri dəyərlərlə ahəngdar şəkildə birləşmişdir. Özünün nadir siyasi istedadı sayəsində o, ümummilli dəyərlər və müqəddəs amallar haqqında təsəvvürləri milli dövlətçiliyin konkret fəlsəfi konsepsiyasında təcəssüm etdirməklə yanaşı, həm də bizim müasir Azərbaycan adlandırdığımız dövləti, onun bugünkü reallıqlarını və sabahkı günün etibarlı əsasını yarada bilmişdir.

Məlum olduğı kimi, ötən əsrin 60-cı illərinin sonunda keçmiş SSRİ-nin inzibati-ərazi vahidlərindən biri olan Azərbaycanın istər sosial-iqtisadi, istərsə də ictimai-siyasi həyatında təşviş doğuran tam tənəzzül meylləri aşkar görünürdü. Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olan başqa müttəfiq respublikaların diqqəti cəlb edən fasiləsiz inkişafı fonunda Azərbaycanda cəmiyyət həyatının bütün sahələrində geriləmə müşahidə olunur, mənfə meyllər və təzahürlər getdikcə daha dərin kök salır, hakimiyyət uğrunda səhnəarxası mübarizə ifrat dərəcəyə çataraq eybəcər formalar kəsb edir, respublikanın

iqtisadi potensialının zəifləməsi isə xalqın milli-mənəvi birliyinə vurulan zərərdən heç də az olmayan təhlükəli miqyas alırdı.

Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında böhran xalqın mənəvi-psixoloji durumuna da mənfi təsir göstərirdi, respublika rəhbərliyində kosmopolit əhval-ruhiyyə hökm sürürdü. Milli kadrların hazırlanması, milli dilin düşünülmüş şəkildə inkişafı və onun tətbiq sahəsinin genişləndirilməsi, dövlət orqanlarında milli kadrların faizinin artırılması istiqamətində heç bir ciddi addım atılmırdı. Siyasi amorfluq, təfəkkürdə və dövlətin idarə edilməsində durğunluq halları milli mənlilik şüuruna, milli təfəkkürə və mentalitetə malik olan kadrlar yetişdirilməsinə ciddi əngəl idi.

Respublikanı bürümüş böhranın ən qısa müddətdə aradan qaldırılması, sağlam mənəvi-psixoloji ab-hava və ictimai ovqat yaradılması zərurəti ən ciddi, hətta qeyri-standart qərarlar qəbul olunmasını tələb edirdi. Lakin bundan daha vacibi çoxşaxəli dəyişikliklər və yenilənmə proseslərini həyata keçirməyə qabil olan şəxsiyyətin ölkə rəhbərliyinə gəlməsi idi. Respublikanın rəhbəri vəzifəsinə Heydər Əliyevin gəlişindən sonrakı dövrün tarixi yekunları ona dəlalət edir ki, Heydər Əliyevə üstünlük verilməsini təsadüf saymaq olmaz.

Respublikada yaranmış iqtisadi, sosial, mənəvi-psixoloji vəziyyət rəhbər seçimi məsələsinə xüsusi məsuliyyətlə yanaşmağı tələb edirdi. Rəhbərin şəxsi keyfiyyətlərinə, onun istedadına maksimum sərt tələbkarlıq olmasa, respublikanın qarşısında duran tarixi məsələlərin uğurla həll ediləcəyinə hər hansı zamanət barədə danışmaq olmazdı. Təkcə bu səbəbdən

1969-cu ildə Azərbaycanda qəbul edilmiş siyasi qərar Heydər Əliyevin liderlik keyfiyyətlərinin, dövlətçilik təcrübəsinin və ustalığının etiraf edilməsi kimi qiymətləndirilməlidir. O tarixi vaxtdan ötən bir neçə onillik ərzində xalqımızın keçdiyi tərəqqi və azadlıq yolu bu həqiqətin əyani təsdiqi olmuşdur.

İndi tam qətiyyətlə demək olar ki, milli mənləyin ifadə edilməsinin bütün formalarının, Azərbaycanda milli şüurun güclənməsinin geniş inkişafına stimül yaradan sürətli inkişaf strategiyasının seçilməsi və onun uğurla həyata keçirilməsi Heydər Əliyevin rəhbərlik fəlsəfəsinin ideya-siyasi prinsipinə çevrilmişdir. Bu fəlsəfənin əsası keçən əsrin 70-ci illərində qoyulmuşdur. Sübuta ehtiyac yoxdur ki, həyatın bütün sahələrində sürətli yüksəliş, istehsalın, elmin, mədəniyyətin, məna-viyyətin tərəqqisi, bir sözlə, Heydər Əliyev hakimiyyətə gələn-dən sonra respublikada ictimai-mənəvi ab-havanı səciyyələndirən bütün amillər əslində milli ruhun inkişafına, milli mənlük şüurunun və milli qürurun yüksəlişinə xidmət edən möhtəşəm planın tərkib hissəsinə çevrilmişdir.

Başqa imperiyalarla müqayisədə Sovet İttifaqını fərqləndirən cəhət ondan ibarət idi ki, bu ölkəyə daxil olan müttəfiq respublikalar iqtisadi cəhətdən bir-biri ilə sıx bağlı idi və onların heç biri ayrılıqda tam istehsal dövriyyəsinin infrastrukturuna, demək olar ki, malik deyildi. Digər tərəfdən, tarixi, milli mənəvi ənənələr, mədəni sərvətlər, xalqın inamı kimi dəyərlər keçmişin qalığı adlandırılır və vətəndaşlarımızın şüurunda bu dəyərlərin kökü kəsilir, insanları öz tarixi keçmişini unutmağa məcbur etmək cəhdləri göstərilir, bununla

razılaşmayanlar isə təqib olunurdular. 1969-cu il iyulun 14-nə, yəni, Heydər Əliyev Azərbaycan rəhbərliyinə gələnə qədər ölkəmiz və xalqımız bu acı mənzərə ilə üzləşmişdi.

Bununla əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyevin idarəçilik fəlsəfəsi onun sələflərinin və başqa müttəfiq respublikalardakı həmkarlarının idarəçilik fəlsəfəsindən əsaslı şəkildə fərqlənirdi. O, Azərbaycanda hakimiyyətə Moskvanın canışını olmaq, respublikanı İttifaq üçün istismar obyektinə çevirmək, xalqı öz tarixi keçmişindən ayırmaq və "sovet xalqı"nın bir seqmentinə çevirmək üçün gəlməmişdi. Onun konkret missiyası, fəaliyyət proqramı Azərbaycana xidmət etməklə bağlı idi. O, respublikanın gələcəyini aydın təsəvvür edirdi. Nadir idarəçilik keyfiyyətlərinə, xarizmatik lider məziyyətlərinə, fitri istedadla, böyük vətənpərvərlik hissinə malik olan Heydər Əliyev hələ xüsusi xidmət orqanlarında işlədiyi dövrdə sovet idarəetmə maşınının və bütövlükdə bu sistemin formalarını və məzmununu, onun bütün incəliklərini dəqiqliyi ilə öyrənmişdi. O, sovet bürokratik aparatının total nəzarəti altında Azərbaycanı inkişaf etdirməyə, hətta öz ideyalarını reallaşdırmaq üçün mərkəzin dəstəyini almağa çox gözəl nail olurdu.

Hakimiyyətdə olduğu elə ilk illərdə təxirəsalınmaz sosial-iqtisadi məsələləri həll edəndən sonra Heydər Əliyev SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycanı, ilk növbədə, xammal əlavəsi kimi saxlamaq siyasətinin nəticələrini aradan qaldırmaq üçün respublikanın mənafeələrinə cavab verən tarazlı milli iqtisadiyyat formalaşmasına yönəlmiş ardıcıl tədbirlər həyata keçirməyə

başladı. Bu məqsədlə əsas diqqət Azərbaycanda maşınqayırma müəssisələri, olduqca zəngin yerli xammaldan məhsul hazırlanması üzrə digər sənaye obyektləri yaradılmasına yönəlmişdi. Bütün bunlar Azərbaycanı xammal əlavəsindən müasir texnologiya əsasında hazır məhsul istehsalını həyata keçirən və onu ixrac edən respublikaya çevirməyə yönəlmiş uğurlu addımlar idi.

İqtisadiyyatda sürətli artım əvvəlki onilliklərdə yığılıb qalmış çoxsaylı problemlərin həlli üçün zəmin yaratmışdı. Bütövlükdə 1970–1980-ci illərdə respublikanın inkişaf modelinin səciyyəvi cəhətlərindən biri həyatın ayrı-ayrı sahələrinin kompleks şəkildə inkişafı, irəliyə doğru harmonik hərəkətin təmin edilməsi idi. Heydər Əliyevin nəzərində sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyasının təməl daşı belə bir müddəadan ibarət olmuşdur ki, istənilən iqtisadi artım həmişə xalqın sosial-iqtisadi ehtiyaclarının təmin edilməsi, insanların həyatının yaxşılaşdırılması məqsədlərinə tabe olmalıdır. Təsədüfi deyildir ki, 1970–1980-ci illərdə qısa müddətdə sürətli iqtisadi artım sosial sahənin də inkişafına təkan vermiş, həyat səviyyəsində və tərzində kəskin dəyişikliklərə səbəb olmuşdur.

Həmin illərdə qazanılmış bütün iqtisadi nailiyyətlər rəqəmlər şəklində ümumiləşdirildikdə görülmüş işlərin möhtəşəmliyi xüsusilə aşkar nəzərə çarpır. Bu illər ərzində respublikanın milli gəliri 2,5 dəfə, sənaye istehsalının həcmi 2,7 dəfə artmış və ya əvvəlki 30 ildə istehsal edilmiş məhsulun ümumi həcmindən iki dəfə çox olmuşdur. Kənd təsərrüfatı məhsullarının ümumi həcmi də 2,7 dəfə artmışdır. İqtisadiyyatın inkişafına əsaslı

vəsait qoyuluşunun həcmi əvvəlki 50 il üçün müvafiq göstəricidən 1,4 dəfə çox olmuşdur. Azərbaycan quruculuq, yarıdıcılıq və tərəqqi dövrü keçirirdi, cəmiyyətin bütün təbəqələrində fasiləsiz inkişaf, irəliləyiş ruhu hökm sürürdü. Məhz bütün deyilənlərin nəticəsində yalnız Azərbaycan, həmçinin keçmiş SSRİ respublikalarından Rusiya və Ukrayna ittifaq büdcəsindən dotasiya almırdı. Tarixdən məlum olduğu kimi, iqtisadi müstəqillik, iqtisadi qüdrət millətin siyasi müstəqilliyinin bazisini təşkil edir. Bu baxımdan keçən əsrin 70-80-ci illərində Azərbaycanın iqtisadi sahədə qazandığı nailiyyətlər siyasi müstəqillik yolunda mühüm təməl hesab edilməlidir.

Bu kontekstdə Heydər Əliyevin sovet Azərbaycanına rəhbərliyi ölkənin gələcək müstəqillik perspektivinə hazırlığının ilkin mərhələsi kimi səciyyələndirilə bilər, əsas işlər isə 1990-cı illərin əvvəlində, Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın Prezidenti olanda başlanmışdır. Milli tariximizin bu dövrü milli dövlətçilik quruculuğuna o vaxt zəruri olan qətiyyətli etatist yanaşmanın əsası, ilk mənbəyi, onun bazis konsepti isə Azərbaycan cəmiyyətinin siyasi, iqtisadi və sosiomədəni baxımdan səfərbər edilməsinin prioritet komponenti sayılan Realpolitik olmuşdur. Bu yanaşma Azərbaycanı siyasi maraqların toqquşma arenasına və müxtəlif kliyentalist qrupların eksperimentlər keçirmək üçün bir meydançaya kimi görənlərin siyasi romantizmə və uzaqgörməzliyə əsaslanan səylərini alt-üst etdi.

Heydər Əliyev mürəkkəb geosiyasi dövrdə ölkəni vətəndaş qarşındurması və hərc-mərclik, dərin iqtisadi və sosial-siyasi

böhran vəziyyətindən çıxarmağa, onu sabit inkişaf səviyyəsinə qaldırmağa nail oldu.

1993-cü ildən 2003-cü ilə qədər olan onillik ən müxtəlif təhdidləri və təhlükələri əhatə edirdi. Gənc respublikaya təzyiq həddən artıq çox idi. Heydər Əliyevin siyasi nüfuzu və onun vaxtında qəbul etdiyi qərarlar Azərbaycanın simasız dövlət vəziyyətinə düşməsi təhlükələrini heçə endirdi. Bu on il ərzində Azərbaycan dövlətçiliyin bərqərar olması, demokratik tranzit və həmrəyliklə paralel surətdə genişmiqyaslı iqtisadi islahatlar, ölkənin siyasi sisteminin və sosial münasibətlərin humanistləşdirilməsi yolu keçmişdir.

Dövlətçilik və milli şüur, iqtisadiyyat və sosial quruluş, siyasi sistem və identiklik staqnasiya və reqressiya dövrünü yaşadığı o tarixi vaxtdan təxminən 20 il keçəndən sonra cəsarətlə demək olar ki, 1993–2003-cü illərdə Heydər Əliyevin Prezident olduğu on ilin əsas uzunmüddətli tərkib hissələri aşağıdakılar olmuşdur:

- *ölkənin həyatında çox zəruri olan ictimai-siyasi sabitləşmə, demokratik prinsiplərin və təsisatların yaradılması və təkmilləşdirilməsi;*

- *dövlət aparatının möhkəmləndirilməsi və iş qabiliyyətli dövlət idarəçilik təsisatlarının formalaşdırılması;*

- *cəmiyyətdə yeni davranış norma və stereotiplərinin yaradılması, yeni – açıq və demokratik vətəndaşlığın formalaşdırılması;*

- 1994-cü ildən etibarən Qarabağ cəbhəsində atəşkəs rejimi şəraitində iqtisadi inkişafın əsas prioritetlərinin formalaşdırılması;

- müstəqil dövlətin neft strategiyasının yaradılması, bu strategiyanın əsası olan "Əsrin müqaviləsi" sazişinin imzalanması, ölkənin əsas regional energetik aktora transformasiyasının başlanması;

- "Böyük İpək Yolu" layihəsində fəal iştirak etməklə Azərbaycanın regional logistik mərkəz kimi rolunun dəyişməsi;

- həyat qabiliyyətli tarazlı xarici siyasət modelinin formalaşdırılması;

- müasir və döyüş qabiliyyətli ordunun yaradılması və s.

Heydər Əliyev həm nəzəri səviyyədə, həm də praktikada norma və dəyərlər məcmusunu həyata keçirmiş, bu məcmu həyat qabiliyyətli demokratiya modelinə çevrilmişdir. Heydər Əliyevin Prezident olduğu dövrdə ölkənin müasir inkişafı üçün möhkəm təməl qoyulmuş, Azərbaycanın qərarlaşmış dövlət kimi qəbul olunması təmin edilmiş, gələcəkdə Azərbaycanın müasir dünyaya integrasiyası üçün şərait yaradılmışdır.

Dövlət dilimizin böyük himayədari

Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi yaşaması, möhkəmlənməsi, inkişaf etməsi də bizim ən böyük nailiyyətlərimizdən biridir. Bu, təkcə dil məsələsi deyil, həm də azərbaycançılıq məsələsidir.

Heydər Əliyev

Bütövlükdə Heydər Əliyev epoxası yüksəliş epoxasıdır. İqtisadiyyatdan başlamış mədəniyyətə qədər müxtəlif sahələrdə yüksəliş. Məsələn, hazırda hamının obyektiv olaraq Azərbaycanda müasir renessans dövrü kimi qiymətləndirdiyi 1970–1980-ci illər o vaxta qədər xalqın qəlbində və ən ülvəniyyətlərində illərlə gizli qalan milli ideyanın, azadlıq və müstəqillik, suveren Azərbaycan dövləti ideyasının dirçəldilməsi, onun ideya-mənəvi özək və gələcək milli azadlıq hərəkətinin hərəkətverici qüvvəsi səviyyəsinə yüksəlməsi üçün əlverişli zəmin yaratmışdır.

Bu illərdə Azərbaycanda milli mənlilik şüuru xüsusilə güclənmişdi. Heydər Əliyev bu prosesi çox böyük həssaslıq və uzaqgörənliklə idarə edir və tənzimləyirdi. Sovet sisteminin güclü təzyiqinə baxmayaraq, Azərbaycanın gələcək milli dövlətçiliyi naminə mühüm addımlar atılırdı. Bu fəaliyyətin ən mühüm istiqamətlərindən biri Heydər Əliyev tərəfindən yaradılmış milli dövlətçilik, xalqımızın ümummilli mənəvi

birliyi konsepsiyasında mühüm yer tutan Azərbaycan dilinin hərtərəfli dəstəklənməsi olmuşdur.

Mübaligəsiz deyə bilərik ki, XX əsrin son 30 ilində Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişaf etməsi və zənginləşməsi, onun dövlət dilinə, rəsmi sənədlərin dilinə çevrilməsi, gündəlik həyatda, praktikada bu dildən istifadə edilməsi, beynəlxalq münasibətlər, dünya diplomatiyası sahəsində tətbiqi və onun hörmət qazanması – bütün bunlar Heydər Əliyevin yorulmaz və çoxşaxəli fəaliyyətinin, daimi diqqət və qayğısının nəticəsi olmuşdur. O, Azərbaycan dilinin inkişaf etməsi, onun insanların mənəvi-əxlaqi və siyasi dünyagörüşünün əsasına çevrilməsi, cəmiyyətimizdə layiqli yer tutması üçün nə etmək lazım olduğunu çox gözəl bilir və hiss edirdi.

Bu halda onu da unutmamalıyıq ki, Azərbaycan dili çox əlverişsiz inkişaf şəraitində olduğu bir vaxtda ilk dəfə bu problemə Heydər Əliyev müraciət etmişdir. Məlumdur ki, dil ona qarşı zorakılığa dözmür, bu və ya digər dilin istifadəsi və inkişafı sahəsini məhdudlaşdırmaq arzusuna əsaslanan hər hansı siyasi kateklizmlərə son dərəcə həssas reaksiya verir.

Bir sıra geosiyasi səbəblər üzündən mürəkkəb tarixi proseslərin yol ayrıcında olmuş Azərbaycan xalqı müxtəlif etnosların, mədəniyyətlərin və konfessiyaların qarşılıqlı nüfuzu və bir-birini qarşılıqlı zənginləşdirməsi şəraitində bütün çoxəsrlik tarixi boyunca dilə son dərəcə qayğıkeş münasibət bəsləmişdir. Çox vaxt bu dil bilinçsizlik şəraitində mövcud olmuş, lakin xalq həmişə xüsusi məsuliyyət hissi ilə yanaşmışdır ki, ən çətin və qarışıq dövrlərdə Azərbaycan dili

qorunsun və inkişaf etsin. Heydər Əliyev əsrlərin və minilliklərin kəsişməsində bu tarixi prosesləri qiymətləndirərək deyirdi ki, biz hamımız əvvəlki nəsillərin fədakarlığına görə minnətdar olmalı və fəxr etməliyik, ən əvvəl ona görə ki, tarixi kataklizmlər dövrlərində Azərbaycan dili məhv olmamış, inkişaf və zənginləşməkdə davam etmişdir.

Sovet ideologiyasının ən qızğın məddahları bu ideologiya çərçivəsində milli dillərin hər birini yeni tarixi birliyin – vahid dili rus dili olan sovet xalqının formalaşması və təşəkkülü yolunda yalnız maneə hesab edirdilər. Biz Heydər Əliyevin Azərbaycan dilinin inkişafı və zənginləşməsi ilə əlaqədar fədakar fəaliyyətini məhz mürəkkəb tarixi şərait prizmasından qiymətləndirməliyik.

1960-cı illərin axırlarından respublikaya başçılıq edən Heydər Əliyev özünün zəngin siyasi təcrübəsi, yüksək intellektual qabiliyyəti, milli mədəniyyətimizi, mənəvi meyarlarımızı dərindən bilməsi sayəsində milli dilin inkişafına və tətbiqinə şərait yaratmış uzunmüddətli siyasət işləyib hazırlamış və bütün əngəllərə baxmayaraq durmadan həyata keçirmişdir.

O, mərkəzdən asılı olan, qapalı sistemdə yaşayan və üstəlik, müsəlman-türk olan respublikamızda milli dil siyasətini olduqca dərindən ölçülüb-biçilmiş şəkildə həyata keçirirdi. Heydər Əliyev heç vaxt ötəri imic yaradan tələsik addımlar atmırdı. Onun bu keyfiyyəti milli dilə münasibətdə daha parlaq şəkildə ifadə olunmuşdu. Hər bir vətəndaş və ilk növbədə, yaradıcı ziyalıların nümayəndələri dilə çox ağırlı, həssas münasibət göstərirdilər. O, hər kəsin diqqətini bu

problemə cəlb etməklə onu gündəmə çıxardı və təkcə rəhbərlik səviyyəsində deyil, həm də zəngin tarixə və mədəniyyətə malik olan bütün xalq səviyyəsində həll etdi.

Beləliklə, Azərbaycan dilinin dövlət dili statusu qazanması məsələsi, həmçinin Azərbaycan cəmiyyətində onilliklər boyu yığılıb qalmış iqtisadi, siyasi və sosial problemlər yalnız keçən əsrin 60-cı illərinin sonunda Heydər Əliyev ölkə rəhbərliyinə gələndən sonra bütün kəskinliyi və aktuallığı ilə gündəmə çıxarılmışdır.

Yaşlı nəslin yaxşı yadındadır ki, onilliklərə həm Azərbaycanda, həm də digər sovet respublikalarında bilinqvizm məişətdə məcburi şəkildə tətbiq edilirdi. Dövlət müəssisələrində isə rus dilinin geniş istifadəsi hər vasitə ilə təşviq edilir, bu isə milli dilin dövlət dili kimi inkişafı yolunda ciddi əngəllər yaradırdı.

Keçən əsrin 70-ci illəri Azərbaycan dövlətinin tarixinə iqtisadiyyatın, sənayenin, tikintinin, rabitə, nəqliyyat, sosial və mədəni həyatın, mədəniyyətin bütün sahələrinin sürətli inkişafı dövrü kimi daxil olmuşdur. Bu dövr həm də onunla səciyyəvidir ki, ölkədə bilinqvizmin qanuniləşdirildiyi şəraitdə Azərbaycan dili tədricən rus dilinin kölgəsindən ^{çıxmağa} başlamış, ictimai şüurda və milli dövlətçilik quruculuğunda öz yerini tutmuşdur.

Bu proses təkamül yolu ilə gedirdi və onu dayandırmaq, yaxud geri döndərmək mümkün deyildi. Həmin dövrə qədər yalnız nominal mənada Azərbaycan Respublikasının dövlət dili sayılan Azərbaycan dili artıq kağız üzərində deyil, real

həyatda layiq olduğu yeri tutmağa başlamışdır. Bu illərdə respublikada təmədəyərli ikidillilik şəraitinin bərqərar olmasının tərəfdarı kimi çıxış edən Heydər Əliyev həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi tədbirlərdə Azərbaycan dilində nitq söyləməkdən və danışmaqdan çəkinmirdi. Bu isə mahiyyət etibarilə ana dilinin nüfuzunun artmasını təsdiq edirdi. Yaradıcı təşkilatların, xüsusən Yazıçılar İttifaqının qurultaylarında, genişmiqyaslı yubiley tədbirlərində çıxış edərkən Heydər Əliyev Azərbaycan dilində səlis və gözəl danışmaq bacarığını nümayiş etdirir, bununla da ziyahılarımızın diqqətini ana dilinin inkişaf etdirilməsinə cəlb edirdi. Şübhəsiz, bu da öz növbəsində milli mənlük şüurunun sürətlə inkişaf etməsinə şərait yaradırdı.

Ana dilinə münasibətin ifrat dərəcədə siyasiləşdirildiyi və çox vaxt əsassız siyasi ittihamlar üçün zəmin olduğu illərdə Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin məişət və ədəbi dil səviyyəsindən dövlət dili səviyyəsinə çatdırılmasına yönəlmiş fəaliyyətlə kifayətlənməyib, həm də öz şəxsi nümunəsi ilə ana dilimizin nüfuzunu artırır, onun elmi cəhətdən öyrənilməsi, geniş yayılması üçün stimül yaradırdı. Məsələn, onun təşəbbüsü ilə respublikanın bir qrup dilçi alimi Azərbaycan dilinin tədqiqi sahəsində araşdırmalara görə Dövlət mükafatına layiq görülmüş, respublikada ilk dəfə müstəqil Dilçilik İnstitutu yaradılmışdır. Bu da ana dilinin ictimai-siyasi nüfuzunun möhkəmlənməsinə kömək edir və dilin tarixinə, dialektologiyaya və bir çox digər problemlərə dair fundamental tədqiqatlar aparılmasına imkan verirdi.

Əlbəttə, respublikada milli mənlük şüurunun inkişafı prosesi sovet rəhbərliyinin müqaviməti ilə üzləşdiyi, milli mənlük şüurunun artmasına imkan yaradan yeni ab-hava və təşəbbüslərin qarşısı sərt şəkildə alındığı bir şəraitdə yuxarıda sadaladıqlarımızın hamısının həyata keçirilməsi Heydər Əliyevdən böyük cəsarət, qətiyyət, prinsiplilik və dönməzlik tələb edirdi. Lakin Heydər Əliyevin ölkə rəhbərliyinə gəlməsi ilə Azərbaycanda başlanmış milli-mədəni dirçəliş heç də həmişə müsbət qarşılanmur və müxtəlif dairələr, xüsusən ermənilər tərəfindən əsassız siyasi ittihamlar, yalan və böhtan kampaniyaları ilə müşayiət olunurdu. Onlar bütün mümkün vasitələrdən istifadə edərək ittifaq rəhbərliyini Azərbaycana qarşı yönəldir, türkdilli azərbaycanlılara etimadsızlıq və şübhə yaratmağa çalışırdılar.

Məhz ana dili məsələsində Heydər Əliyevin prinsipliliyi və qətiyyəti sayəsində, onun aktiv fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan Respublikasının 1978-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin Azərbaycan Respublikasının dövlət dili olması haqda məşhur 73-cü maddə daxil edildi. O dövrdə milli dilə Konstitusiya səviyyəsində dövlət dili statusu vermiş üç keçmiş sovet respublikasından biri və yeganə müsəlman respublikası Azərbaycan idi.

Şübhəsiz, bu uzaqgörən tarixi addım Heydər Əliyevin ana dilinə dövlətçilik münasibətinin və siyasi qətiyyətinin parlaq ifadəsi idi. Heydər Əliyev o dövrü belə xatırlayırdı: "Bu maddə Moskvada çox böyük etiraza səbəb oldu. Belə izah edirdilər ki, başqa respublikalarda bu yoxdur, buna ehtiyac

yoxdur... Ancaq o vaxt mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyi, Kommunist Partiyasının rəhbərliyi ilə çox gərgin danışıqlar aparırdım. Sübut etməyə çalışdım ki, biz dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğunu da öz konstitusiyamıza yazmalıyıq və yazacağıq”.

Bu gün inamla demək olar ki, 1970–1980-ci illərdə Heydər Əliyevin milli dil sahəsində apardığı fəal siyasət Azərbaycanda milli dirçəliş, milli mənlilik şüurunun inkişafı prosesini sürətləndirmiş və mahiyyət etibarilə Azərbaycan xalqını milli müstəqillik və milli dövlətçilik qazanmağa hazırlamışdır. Müstəqillik bərpa ediləndən sonra isə Azərbaycan dili xalqımızın ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və elmi-mədəni həyatında rəsmi dövlət dili kimi müstəsna əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır.

Prezident Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycan dövlətinə rəhbərlik etdiyi ilk günlərdən etibarən yeni tarixi şəraitin ruhuna və tələblərinə uyğun olaraq Azərbaycan dilinə göstərilən diqqət və qayğı həm siyasi, həm də praktiki baxımdan fərqlənirdi. Əvvələ, bir fakt göz qabağında idi ki, Azərbaycan dili ölkənin şəriksiz və qeyd-şərtsiz dövlət dili olmuşdur. Müstəqillik illəri Prezidentin ana dilini nə dərəcədə mükəmməl bilməsini və onun imkanlarından həm öz çıxışlarında, həm də əhali ilə görüşlərində necə bacarıqla istifadə etməsini göstərdi. Digər tərəfdən, Prezident Heydər Əliyevin yorulmaz fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan dili daim dövlətlərarası münasibətlərdə dilinə, siyasi dialoq və diplomatik danışıqlarda istifadə edilmiş, onlarca ölkədə səs-

lənmiş və hər yerdə dövlət başçısının öz ana dilinə məhəbbətini əks etdirmişdir.

Heydər Əliyevin "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" və "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsinə dair" fərmanları sayəsində ədəbi dilimizin fəaliyyət sahəsi daha da genişlənmiş, onun müxtəlif üslublarının potensialı bir daha aşkar edilmiş, bütövlükdə bizim dil mədəniyyətinin qarşısında yeni üfüqlər açılmışdır.

Müstəqillik illərində Heydər Əliyev ana dilinə münasibətini, televiziya və informasiya texnologiyaları da daxil olmaqla, həyatımızın bütün sahələrində Azərbaycan dilinin mövqeyinin möhkəmləndirilməsinə dair xüsusi fərmanlarda və qərarlarda son dərəcə aydın ifadə edərək, eyni zamanda, öz çıxışlarında da bu mövzuya müraciət etmişdir. Onun bu mövzuda çoxsaylı fikirlərindən birini xatırlatmaq istərdik: "Millətin milliliyini saxlayan onun dilidir. Şübhəsiz ki, musiqi də, ədəbiyyat da, ayrı-ayrı tarixi abidələr də millətin milliliyini təsdiq edir. Amma millətin milliliyini ən birinci təsdiq edən onun dilidir. Əgər Azərbaycan dili olmasa, Azərbaycan dilində ədəbiyyat da olmaz. Azərbaycan dili olmasa, Azərbaycan dilində mahnılar olmaz, musiqi olmaz. Bunların hamısı bir-birinə bağlıdır".

Müasir mərhələdə siyasi mübarizədə və dövlətin idarə edilməsində dil amilindən Heydər Əliyev kimi ustalıqla istifadə edə bilən başqa bir dövlət başçısı, başqa bir siyasi lider göstərmək çətindir. Bu, ilk növbədə, onun ana dilini, öz xalqının arzu və istəklərini dərindən bilməsi ilə izah edilir. Bir dəfə o

demişdir: "Mən hər bir dilə öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Amma hesab edirəm ki, öz dilimizlə - Azərbaycan dili ilə hər birimiz fəxr edə bilərik. Çünki bu, zəngin dildir, artıq dünyada tanınmış dildir. Xalqımızın adı da tanınıb, respublikamızın adı da tanınıb, dilimizin adı da tanınıb. Bu, reallıqdır".

İnamla demək olar ki, Heydər Əliyev özünün çoxillik yorulmaz, titanik fəaliyyəti ilə həm Azərbaycan dövlətinin, həm də Azərbaycan dilinin nüfuzunu yüksəltmişdir. Məhz onun müdrik rəhbərliyi ilə Azərbaycan dili dünyanın siyasi xəritəsində öz yerini tutmuş dövlətimizin rəsmi dilinə çevrilmişdir.

Burada xatırlatmaq yerinə düşər ki, 1992-ci ildə Azərbaycanda bir sıra konstitusiya və hüquq normaları pozulmaqla Azərbaycan dilinin adının dəyişdirilməsi haqqında qərar qəbul edilmişdi. Bu, həmin təşəbbüsün müəlliflərinin təfəkkürünün məhdudluğuna, onların məsuliyyətsizliyinə və bu addımın siyasi nəticələrini anlamamasına dəlalət edirdi. Lakin o vaxt da xalq öz seçimi ilə Heydər Əliyevə Azərbaycan dövlətində ən yüksək hüquqlar verəndə də o, səhvin düzəldilməsi üçün birbaşa inzibatçılıq yolu ilə getmədi. Elmi tədqiqat müəssisələrində, ali məktəblərdə, Elmlər Akademiyasında çoxlu müzakirələr keçirildi.

Bu diskussiyanın gedişində sırf elmi arqumentlər prioritet əhəmiyyət kəsb edirdi. Bununla belə, son söz yenə xalqa verildi. Dilin adının özü yeni konstitusiya layihəsində əks etdirildi və referendumla çıxarıldı. Beləliklə, dünyada geniş yayılmış "Azərbaycan dili" anlayışının qanuni yaşamaq hüququ ona qaytarıldı. Bu halda dövlətimizin başçısı haqlı

olaraq qeyd etmişdir ki, belə bir qərar qəbul edilməsi "həm bizim keçmişimizə böyük hörmət, həm də gələcək nəsillər üçün böyük dəyərdir. Hesab edirəm ki, biz çox düzgün və əsaslandırılmış qərar qəbul etmişik".

1991-ci ildə müstəqilliyimizin bərpası nəticəsində Azərbaycan dilinin adı haqqında yaranmış diskussiya Azərbaycan cəmiyyətində "biz kimik?" sualı ətrafında gedən debatların təzahürü idi. 1990-cı illərin lap əvvəlində kollektiv identifikasiya formalarından biri – etnik identifikasiya ümumazərbaycan identikliyinə bu komponentinin yetmiş il ərzində rədd edilməsinə cavab kimi prioritet əhəmiyyət kəsb etdi.

Lakin respublikada yaşayan millətlərin heç də hamısı türk etnikliyinin daşıyıcıları deyildi və buna görə də identifikasiyanın bu formasının qəti seçimi cəmiyyətin bütövlüyünə mənfi təsir göstərirdi. Azərbaycanlıların etnik və dil identifikasiyası barədə debatlarda türkçülüyə üstünlük verilməsi cəmiyyətin sabitliyini laxladır, onu etnik əlamətə görə parçalanmaya sövq edirdi. Yalnız azərbaycançılığı vətəndaşlığın dövlət forması kimi etniklikdən üstün tutmuş Heydər Əliyevin bu prosesə vaxtında müdaxilə etməsi problemin kəskinliyini aradan qaldırdı. Bu halda millətin dövlətin adı ilə eyniləşdirilmiş adı saxlandı.

Beləliklə, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə müstəqil Azərbaycan Respublikasında millətin özünü təmsil etdiyi üçün çox vacib olan, onun hələ keçən əsrin 70-ci illərindən başladığı siyasət uğurla davam etdirildi – dilimizə tamdəyərli dövlət dili sta-

tusu verilməsi və ondan dövlət idarəçiliyinin və ictimai həyatın bütün sahələrində fəal istifadə olunmasının təmin edilməsi vəzifəsi həyata keçirildi. Bu, yalnız ardıcıl, çoxillik və ən başlıcası hərtərəfli düşünülmüş, ölçülüb-biçilmiş dövlət siyasəti sayəsində mümkün oldu.

Milli intibah

Xalq heç vaxt öz kökünü yaddan çıxarmamalı, öz tarixini öyrənməli, milli mədəniyyətindən heç zaman ayrılmamalıdır.

Heydər Əliyev

Geniş yayılmış belə bir ifadə var: ölkələr də insanlar kimidir. Həqiqətən də, gizli, naməlum alın yazısı bəzən onları sevinc və xoşbəxtlikdən məhrum edir, ağır imtahanlara çəkir. Ölkələr zəifləyir, xalqlar alçaldılır, fəlakətli təfriqə fazası yaşayır, tarixi oriyentirlərini itirirlər. Azərbaycanın ən yeni tarixində – 1969-cu və 1993-cü illərdə, Heydər Əliyev həm birinci və həm də ikinci dəfə ölkə rəhbərliyinə gələndə də belə olmuşdu. Bu, ictimai münasibətlərin gözlənilmədən kəskinləşməsi, dövlət idarəçiliyinin fundamental əsaslarının dağılması, düşüncələrdə və cəmiyyətin mənəvi dayaqlarında ixtilaf məqamları idi.

Heydər Əliyev iki dəfə öz ölkəsinin dövlət gəmisini dərin tarixi sarsıntılar zolağından keçirə bilmiş, onun milli dəyər-

lərini, insanların mənəvi sağlamlığını, özünə inamını qoruyub saxlamışdır. Azərbaycan tarixində o, iki dəfə siyasətdə və dövlət idarəçiliyində basitliyə, səriştəsizliyə və primitivliyə "yox" deməyi bacarmışdır. Heydər Əliyev onu tənqid edənlərdən və siyasi opponentlərindən fərqli olaraq ölkənin siyasi, iqtisadi və ictimai həyatının əsasını müəyyənləşdirən bir çox problemlərin həlli yollarını tapmışdır.

Onun şəxsiyyətinin və fəaliyyətinin mahiyyətini dərk etmək bir çox onilliklər ərzində Azərbaycan ətrafında baş verən hadisələrin məğzini, mürəkkəb ümummillə problemlərin həlli yollarını aydınlaşdırır. O, əməli işi ilə sübut etdi ki, dünyanı yalnız böyük dövlətlər idarə etmir, rəyləri ilə hesablaşılan kiçik xalqlar da vardır. O, öz şəxsi nümunəsində azərbaycanlıların mətin iradəyə və sarsılmaz ruha, şanlı tarixi yol keçmiş xalqının böyük energetik və intellektual potensiala malik olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirdi.

Qeyd edildiyi kimi, 1960-cı illərin sonlarında Heydər Əliyev birinci dəfə ölkə rəhbərliyinə gələndə Azərbaycanda sosial-iqtisadi həyatın bütün sahələrində geriləmə var idi, respublikanın SSRİ-nin perspektivsiz əyaləti olması fikri formalaşmışdı. Hakimiyyətə yaxın dairələr səviyyəsində fikir var idi ki, məşhur neft yataqları öz əvvəlki əhəmiyyətini itirmişdir və neftə istiqamətlənmiş respublika iqtisadiyyatı tənəzzülə məhkumdur.

İqtisadiyyatı dərin və uzunmüddətli böhran keçirən respublikanı bu ağır vəziyyətdən çıxarmağın yollarını tapmaq, onun prinsipcə yeni konseptual səviyyədə inkişaf planını işləyib hazırlamaq, xalq təsərrüfatında əsaslı struktur dəyişiklikləri

aparmaq, təsərrüfatçılıqda və iqtisadi həvəsləndirmədə yeni metodlar tətbiq etmək zərurəti yaranmışdı. Bununla belə, 1970-ci illərdən başlayaraq Azərbaycan iqtisadiyyatın sürətli inkişafı və iqtisadi potensialın gücləndirilməsi ilə bərabər, demək olar ki, daxildə tədriclə təkamülün tarixən növbəti mərhələsi kimi şərtləndirilmiş müstəqilliyə və istiqlalıyyətə hazırlaşdı.

Heydər Əliyevin müstəqilliyə nail olmağa yönəlmiş strateji proqramında diqqəti cəlb edən məhz odur ki, mənəvi, bədii və estetik təkamül iqtisadiyyatda parlaq nailiyyətlər və insanların rifahının keyfiyyətə yaxşılaşması ilə uzlaşaraq vahid kompleksdə reallaşır. O, Azərbaycan xalqının potensialının inkişafı, onun identikliyinə və milli özünüdərkinin formalaşması üçün milli mədəniyyətin əhəmiyyətini həmişə gözəl başa düşürdü.

Yaxşı məlumdur ki, milli mədəniyyət millətin maddi və mənəvi dəyərlərinin məcmusu kimi cəmiyyətin, dövlətin həyat fəaliyyətinin praktik olaraq bütün sahələrində, onun sosial təsisatlarının təşkilində, həmçinin milli ənənələrdə, mənəvi dəyərlər sistemində, düşüncə tərzində, dil xüsusiyyətlərində və dində özünü göstərir. Milli mədəniyyətin məhz həmin milli birlik üçün səciyyəvi qəbul edilən spesifik elementləri, eyni zamanda, differensasiya və integrasiya funksiyalarını yerinə yetirir. Bununla yanaşı, milli mədəniyyətin yaranmasında başlıca rol dövlətinin mənəvi və siyasi inkişafı üçün məsuliyyəti öz üzərinə götürən millətin yaradıcı elitası oynayır.

Eyni zamanda, tarix göstərir ki, milli mədəniyyətin formalaşması çox zaman millətin və milli dövlətin təşəkkül tapmasını qabaqlayır. Bu halda milli mədəniyyət differensasiya və inteq-

rasiya funksiyaları ilə birlikdə gələcək milli dövlətçiliyin bünövrəsi rolunu oynamağa başlayır.

1969-cu ildə hakimiyyətə gələn Heydər Əliyev iqtisadiyyatla yanaşı, məhz bu bünövrəni qurmağa başladı. Bir tərəfdən o, keçmiş SSRİ-də, sovet və partiya həyatında hökm sürən bütün normalara son dərəcə dəqiq riayət edirdi. Digər tərəfdən isə o, sovet mədəniyyətinin ənənəvi "formaca milli, məzmunca sosialist" formuluna tamamilə yeni məna verə bilmişdi. O, hər nə edirdisə formal olaraq marksizm-leninizm ideologiyasının tələblərinə uyğun idi. Lakin o, köhnə, standart stereotiplərə elə bir şey tətbiq edə bilmişdi ki, həmin illərdə bunu başa düşmək və dürüst ifadə etmək çətin olsa da, son dərəcə dəqiq nəticələrə gətirib çıxarırdı.

SSRİ-nin digər respublikalarında rejimin əleyhinə çıxan ayrı-ayrı elm və mədəniyyət xadimlərinin təqibə məruz qaldığı və sıxışdırıldığı bir vaxtda, Azərbaycanda ziyalılara yaradıcılıq üçün, fikirlərini azad ifadə etmək, cəmiyyətdə, mədəniyyətdə baş verən prosesləri öz düşündükləri kimi yazmaq, əslində isə milli mənəvi dəyərlərin təsdiq olunmasına aparan yolların axtarılması üçün şərait yaradılmışdı. Azərbaycanda "dissident" axtarırları aparılmırdı. Bu da şairlərə, yazıçılara, incəsənət xadimlərinə milli ruhda, milli tarixə və mədəniyyətə uyğun əsərlər yaratmağa imkan verirdi.

O, nəinki milli ruhun dirçəlməsinə, müasiri olduğu Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına nail olmuşdu, həm də bütün ziyalıların, bütün Azərbaycan xalqının diqqətini tarixi və mədəni qaynaqlara yönəltdi. Biz o illərdə nadir mədəniy-

yatımızın bütün laylarını – Azərbaycan dilini, Azərbaycan ədəbiyyatını, Azərbaycan tarixini, Azərbaycan musiqisini özümüz üçün sanki yenidən kəşf edirdik, yenidən dərk edirdik.

Eyni zamanda, Heydər Əliyev tərəfindən atılan ilk addımlar olduqca sadə idi – o, müntəzəm olaraq Azərbaycanın tanınmış şəxsiyyətlərinin yubileylərinin keçirilməsinin əsasını qoydu. Bu, formal hadisə deyildi, bədii əsərləri milli dəyərlərin təsdiqlənməsinə hədəflənən Azərbaycan mədəniyyəti klassiklərinin yaradıcılığının tarixinə və mahiyyətinə əsl müraciət idi. Həmin dəyərlər Heydər Əliyev siyasətinin prioritetini təşkil edirdi. Yubileyləri təntənə ilə qeyd edilən Azərbaycan mədəniyyəti nümayəndələrinin bir çoxunun taleyüklü problemlərlə, xalqın keçmişi və gələcəyi ilə bağlı mühüm konseptual fikirləri bu və ya digər formada şərh edilir, təhlil olunur və sistemləşdirilir, son nəticədə böyüməkdə olan nəslin sərvətinə çevrilərək onların yeni təfəkkür və dünyagörüşünün əsasını formalaşdırırdı.

O illərdə ən çox diqqət yetirilən, Azərbaycan KP MK-nın birinci katibinin himayəsində olan sahələrdən biri də tarix elmi idi. 1969-cu ilə qədər olan Azərbaycan tarixi tamamilə təhrif edilmiş, saxtalaşdırılmış mənbələr və sovet ideologiyası tərəfindən “zənginləşdirilmişdi”. Tarix elmi məhz Heydər Əliyevin sayəsində ciddi dəstək və impuls qazandı, tarixçi alimlərə keçmişimizi dəqiq öyrənmək, elmi cəhətdən işıqlandırmaq üçün lazımi şərait yaradıldı. Milli bənzərsizliyimiz, xalqımızın formalaşma tarixi kimi mühüm məsələlər Heydər Əliyevin bilavasitə nəzarəti altında ciddi elmi tədqiqatların predmeti oldu.

Azərbaycanın şöhrətini yaymağa, onun elmini və mədəniyyətini, adət və ənənələrini, dünyada tanınmış şəxsiyyətlərini təbliğ etməyə xidmət edən genişmiqyaslı tədbirlər Heydər Əliyevin titanik fəaliyyətinin daha bir istiqaməti idi. Tarixi şəxsiyyətlərin adının əbədiləşdirilməsi, tanınmış mədəniyyət xadimlərinə fəxri adların verilməsi, keçmiş sovet respublikalarında, xarici ölkələrdə Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti günlərinin təşkil edilməsi bütün dünyaya göstərdi ki, Azərbaycan təkcə neft, pambıq və üzüm diyarı deyil, həm də qədim və yüksək mədəniyyətə malik olan ölkədir.

Azərbaycanın təkcə SSRİ çərçivəsində deyil, bütün dünyada tanınmasına hərtərəfli yardım göstərmək Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasətinin mühüm tərkib hissəsini təşkil edirdi. Bu istiqamətdə böyük işlər görülürdü. Məlum olduğu kimi, ittifaq respublikaları SSRİ-nin xarici siyasətində bilavasitə iştirak edə bilməzdilər. Lakin bütün maneə və məhdudiyyətlərə baxmayaraq, Azərbaycanın xarici aləmlə elmi-texniki, iqtisadi və mədəni əlaqələrinin genişlənməsi, müxtəlif ölkələrdə Azərbaycan mədəniyyəti günlərinin keçirilməsi üçün maksimum səylər göstərilirdi. Bakıda beynəlxalq miqyaslı tədbirlər keçirilir, xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla əlaqələr qurmaq üçün əməli addımlar atılırdı. O illərdə Bakı dünyanın nüfuzlu elm və mədəniyyət mərkəzinə çevrilmiş, xalqımız qədim tarixə, özünəməxsus mədəniyyətə, adət və ənənələrə malik xalq kimi tanınmış, Azərbaycan isə Cənubi Qafqazın digər respublikaları arasında mühüm mövqelərə çıxmışdı.

Heydər Əliyev Azərbaycanı həm dirçəldir, yenidən qurur, həm də onun gələcəyi barədə düşünürdü. O, gənclərə böyük diqqət yetirirdi. Kadr korpusunun gənclərin hesabına yenilənməsi əvvəllər görünməmiş sürətlə aparılırdı. Gənclər respublikanın elmi-texniki və mədəni potensialını yüksəltmək üçün son dərəcə vacib olan ixtisaslara yiyələnmək məqsədilə Sovet İttifaqının qabaqcıl ali məktəblərinə göndərilirdi. Azərbaycanın elmi və kadr potensialı möhkəmləndirilir, eyni zamanda, gənclərimizin bacarıqlı nümayəndələri vasitəsilə milli mədəniyyətin, mənəvi dəyərlərin təbliği, Azərbaycanın hədudlarından kənarda onun layiqli imicinin formalaşdırılması kimi mühüm məsələlərin həllinə nail olunurdu. Bu gün biz qürur hissi ilə deyə bilərik ki, o illərdə təhsil almağa göndərilən gənclərin bir hissəsi hazırda postsovet ölkələrində və Qərb dövlətlərində Azərbaycan diasporunun ürəyini və beynini təşkil edir, ölkəmizin və xalqımızın maraqlarını ləyaqətlə təmsil edir.

O illərdə milli azadlığın və milli özünüdərkini təbliği üçün yaradılan şərait sonradan öz bəhrələrini verdi. SSRİ-nin dağılması ərəfəsində Azərbaycanda milli müstəqillik ideyalarının daşıyıcısı olan geniş təbəqə əslində formalaşmışdı. Bu ideya ilə dolub-daşan insanlar xalqın bütün təbəqələrində – ziyalılar, fəhlə və kəndlilər, tələbələr, dövlət və partiya orqanlarının işçiləri, o cümlədən yüksək vəzifə tutanlar arasında az deyildi. 1980-ci illərin sonlarında qondarma “Dağlıq Qarabağ problemi” ortaya atıldıqdan sonra xalqımızın yüz minlərlə oğul və qızı respublikanın ərazi bütövlüyünün müdafiəsinə qalxdı. Bu, tədricən milli azadlıq mübarizəsinə keçən geniş xalq hərə-

katının başlanğıcı idi. Danılmaz həqiqətdir ki, bu hərəkətin siyasi, iqtisadi və mənəvi-psixoloji bünövrəsi məhz 1970-ci illərdə, Azərbaycana Heydər Əliyevin başçılıq etdiyi dövrdə qoyulmuşdur.

Əgər xəyalən o illərə qayıtsaq, qazanılan uğurların qəribə mənzərəsi yaranır. Bu uğurların tam miqyasda əhəmiyyəti və mənası yalnız bu gün başa düşülür. Yalnız uzun illərdən sonra, səhv və yanlışlardan keçən Azərbaycan xalqı mənfi təcrübə sayəsində, 1980-ci illərin axırları 1990-cı illərin lap əvvəllərində qarşidan gələn fəlakəti hiss edib Heydər Əliyevin 1969–1982-ci illərdə Azərbaycana rəhbərliyi dövründə nələr etdiyini dərk edə bildi. Aydın oldu ki, o, ilk növbədə milli özünüdərkli sovet ideologiya sisteminin buxovlarından azad edə bilmişdi. Hər şeyi və hamını inkar edən qarışıqlıq dövründə Heydər Əliyevin adını xalqın tarixindən və yaddaşından silməyə çalışanların hər biri ürəyinin dərinliyində gözəl başa düşürdü ki, onun siyasi və dövləti fəaliyyəti xalqın milli dövlətçilik barədə çoxəsrlik arzu və istəklərinin həyata keçirilməsi üçün münbit zəmin yaratmışdır.

Əslində Heydər Əliyev öz siyasəti ilə bolşevizmin qırdığı müqəddəs zaman əlaqələrini təmin etməyə çalışırdı və həqiqətən də bu, çox çətin məsələ 1969–1982-ci illərdə onun tərəfindən həll olundu. Lakin onun Azərbaycan xalqının milli dirçəliş fəlsəfi konsepsiyası tam həcmdə, əlbəttə ki, yalnız müstəqil Azərbaycanda həyata keçə bilərdi. Burada onun fəlsəfi baxışlarının əsasını ümumbəşəri ideallarla milli dəyərlərin həmahəngliyi təşkil edirdi. Bizim bütün tariximiz

onun nəzərlərində özünü əsl böyük humanizm dərsi, ən yüksək tolerantlıq, mədəniyyət və sivilizasiyaların ibrətamiz dialoqu kimi göstərirdi. Azərbaycanın nadir geosiyasi mövqeyi Heydər Əliyev tərəfindən təkcə Böyük İpək Yolumun bərpası kimi irimiqyaslı iqtisadi layihələrin həyata keçirilməsində istifadə olunmurdu. Bu mövqe həm də Azərbaycan mədəniyyətinin tam dolğunluğu və müxtəlifliyi ilə əsl mənasının fəlsəfi dərkinin əsasını təşkil edirdi. Heydər Əliyevin prezident postunda olduğu 10 il müddətində Azərbaycan Respublikasının təqvimində faşizm üzərində Qələbə gününün bərpası kimi sadə addımlardan tutmuş iqtisadiyyat, elm, mədəniyyət və təhsil sahələrindəki islahatlara qədər gördüyü bütün işlər onun milli dirçəliş, azərbaycançılıq ideyasının formalaşdırılması fəlsəfəsinin həyata keçirilməsinə xidmət edirdi.

Eyni zamanda, o, bu milli mənəvi dəyərlərin bütün dünyada populyarlıq qazanmasına böyük əhəmiyyət verirdi. Məsələn, Heydər Əliyevin dahi Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin 500 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı fikirləri bu gün də öz aktuallığını saxlayır. Heydər Əliyev yubileyin məhz müstəqil Azərbaycanda keçirilməsinin vacibliyini qeyd edərək vurğulayırdı ki, "əsl poeziya bayramına, milli mədəniyyət bayramına çevrilmiş bu şənliklər Azərbaycan dövlətçiliyinin, Azərbaycanın müstəqilliyinin bayramıdır".

Milli dirçəliş yolunda atılmış ən mühüm addımlardan biri 1930-cu illərdən "pantürkizm"-i təbliğ edən əsər kimi qadağan edilmiş misilsiz milli sərvətimiz olan "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun xalqımıza qaytarılmasıdır. "Kitabi-Dədə Qorqud"

dastanlarının 1300 illiyinə həsr edilmiş təntənəli yığıncaqdakı çıxışında o, türk xalqlarının ümumi tarixi köklərinin "Dədə Qorqud"la əlaqəsini qeyd etmiş, dastanın bütün türk xalqlarına, lakin ilk növbədə, Azərbaycan xalqına məxsus olduğunu vurğulamış, qəhrəmanlıq eposunu milli sərvətimizin ən möhtəşəm, ən parlaq abidəsi kimi səciyyələndirmişdir.

Heydər Əliyevin onillik prezidentliyi dövründə milli mədəniyyətin qorunması, inkişafı və təbliği sahəsində çoxşaxəli fəaliyyəti əslində ölkənin yeni vətəndaşının və milli dövlətçiliyimizin prinsiplərinin ideya cəhətdən formalaşmasına xidmət edirdi. Bu prosesləri diqqətlə izləyən və çox vaxt onların təşəbbüskarı və iştirakçısı olan Heydər Əliyev belə bir fikri vurğulayırdı ki, "Azərbaycan xalqının milli sərvəti və intellektual mülkiyyəti, eyni zamanda, ədəbiyyat, mədəniyyətdir. Odur ki, biz öz müstəqil dövlətimizi boş yerdə qurmuruq. İqtisadi potensialla yanaşı, bizim intellektual potensialımız da vardır. Bizim mənəvi potensialımız – ədəbiyyat, mədəniyyət intellektual potensialımızın əsasını təşkil edir. Bütün bunlar xalqımızın görkəmli nümayəndələri tərəfindən yaradılmışdır. Onlar yüzilliklərdən bəri bəşər mədəniyyətini zənginləşdirən əsərləri ilə bütün Azərbaycanın mülkiyyəti olan nəhəng intellektual potensial yaratmışlar".

Bu gün global dünyaya integrasiya edərəkən biz bilməliyik ki, Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının milli "Mən"ini, ənənələrini, dilini, tarixini, sosiomədəni fonunu qorumağa necə böyük əhəmiyyət verirdi. Qlobal mədəniyyəti formalaşdıran xarici amillər cəmiyyətimizə nəzərəcarpacaq təsir göstərir.

Bunun nəticəsi ondan ibarət olur ki, milli mədəniyyət, tarix, ənənələr global sosiomədəni koordinat sisteminin törəməsinə çevrilir. Bu koordinat sistemi bütün lokal dəyərləri əvəzləyir və milli sosiomədəni amilləri vahid global amillərə transformasiya edir. Deməli, biz ümumbəşəri dəyərlərə doğru irəliləməyə kömək edən milli xüsusiyyətlərimizi qorumaq uğrunda mübarizə aparmalıyıq. Ona görə də nəinki milli mədəniyyəti və ənənələri qorumaq, həm də onların inkişaf etdirilməsi və gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün şərait yaradılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhz belə yanaşma dahi Heydər Əliyevin bizə miras qoyduğu Azərbaycan milli dövlətçiliyini inkişaf etdirməyə imkan yarada bilər.

Azərbaycan dövlətçiliyi milli ideyanın təəcəssümü kimi

Müstəqil Azərbaycanın əsas ideyası azərbaycançılıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyəti ilə fəxr etməlidir, biz azərbaycançılığı – Azərbaycanın dilini, mədəniyyətini, milli mənəvi dəyərlərini, adət və ənənələrini inkişaf etdirməliyik.

Heydər Əliyev

Azərbaycan dövlətçiliyi minilliklər boyu təşəkkül, tərəqqi və tənəzzül dövrlərini yaşamışdır. Bir hissəsi bu gün Azərbaycan Respublikasının tərkibinə daxil olan ərazilər uzun illər iri dövlətlərin təcavüz obyekti olmuşdur. Ancaq bu gün biz öz müstəqil, suveren dövlətçiliyi Dünya Birliyi tərəfindən tanınan, sayca bir o qədər də çox olmayan xalqlardan biriyik.

Lakin tarix göstərir ki, heç də bütün xalqlar milli dövlətçiliyin qədr-qiyətini obyektiv qavramaq iqtidarında deyil. Bu da son nəticədə onların yox olmasına və ya ümumdünya proseslərində əhəmiyyətinin itməsinə gətirib çıxarır. Digər tərəfdən, hər bir dövlət öz taleyinin sahibi olmur, odur ki, dünya geosiyasətinin adi obyekti kimi dəyiş-düyüş vasitəsinə çevrilir. Bunun əsas səbəblərindən biri millətin strateji fəaliyyət proqramının, dövlətin və millətin mövcudluğunun mənası, in-

kişafın məqsəd və prioritetləri kimi çıxış edən milli ideyanın olmamasıdır.

Milli ideyanı milli gerçəkliyə və tarixi taleyə çevirən əsas qüvvə lider faktorudur. Dünya tarixi də, müstəqillik tariximiz də bunu sübut edir. Xalqın dəstəklədiyi və siyasi liderin fəhmlə duyduğu təməl dəyərlər məsələsində konsensus dövlətin sabitliyi və inkişafının dəyişməz şərtidir.

Heydər Əliyevin missiyası yalnız Azərbaycan dövlətinin dayaqlarının möhkəmləndirilməsi, müstəqilliyin inkişafı və dövlətçilik tariximizin müasir mərhələsinin sürəkliliyinin təmin edilməsi kimi şərəfli bir vəzifəni yerinə yetirməklə məhdudlaşmadı. O, müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradılması konsepsiyasını həyata keçirdi, eyni zamanda Azərbaycan vətəndaşlarını birləşdirən, xalqımızı beynəlxalq aləmdə vahid amal, əqidə, məqsəd və məram ətrafında səfərbər edən milli təlim – “azərbaycançılıq” ideologiyasını da yaratdı. Xalqımızın ümum-milli lideri Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinin təməlini qoymaqla müqəddəs bir missiyanı gerçəkliyə çevirdi: milliliklə dövlətçiliyi bir-birinə qovuşdurdu, onların sarsılmaz vəhdətini təmin etdi. Dünyadakı hər bir xalqın arzusunda olduğu bu əlçatmaz ideal Azərbaycan adlı məkanda da reallaşdı.

Azərbaycan milli ideyası mürəkkəb təşəkkül yolu keçmişdir, öz spesifikasiyaya malikdir, məzmunu, universallığı, insanpərvərliyi, çevikliyi və təbiiliyi ilə seçilir. Bunu XIX əsrin ikinci yarısı – XX əsrin əvvəllərində milli ideyanın təşəkkülünün, daha sonra Azərbaycan Sovet İttifaqının tərkibində olarkən onun müəyyən transformasiyasının, nəhayət, müstəqilliyin

bərpası, milli dövlətçiliyin qurulması və milli özünüdərkini sonrakı inkişaf mərhələsində qəti formalaşmasının tarixi təsdiq edir.

Məlum olduğu kimi, sovet dövrü cəmiyyətin obyektiv əsasları olmayan və süni yaradılmış yeni identifikasiyanın müəyyən olunması ilə seçilirdi. Milli siyasi təşkilatların yaradılmasına qadağalar, həmçinin totalitar, inzibati-amirlik idarəçiliyi sisteminin qurulması Azərbaycan gerçəkliyinə milli təfəkkürün transformasiyaya uğramış, sovet dövrünün tələblərinə uyğunlaşdırılmış modelini gətirdi.

Kommunist ideologiyası proletar təfəkkür haqqında müddəanı irəli sürərək əslində milli özünüdərkini təkamülünə mənfi təsir göstərirdi, orada milli təfəkkürə yer yox idi.

Tələb olunurdu ki, hər halda tarix kommunist partiyasının alternativsizliyi şəraitində milli təfəkkürün və milli iqtisadiyyatın, mədəni dirçəlişin, əhəlinin rifah halının və milli özünüdərkini artırması üçün baza olan təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşmasına hesablanan siyasət yürüdə bilən dövlət xadimini ön sıralara çıxarsın.

Millətin inkişafı problemləri və milli maraqlar Heydər Əliyev üçün həyatın mənası idi. Perspektivə hesablanan kadr potensialının formalaşması, yaradıcı ziyalılara, elm nümayəndələrinə qayğıkeş münasibət 1970–1980-ci illərdə millətin yüksək elmi-texniki və mədəni potensialını əks edən təşəbbüslərin yaranmasına və həyata keçirilməsinə imkan verdi.

Milli dəyərlərin dirçəldilməsi, əhəlinin rifahının artması və təhsilin səviyyəsinin yüksəlməsi insanların davranış model-

lərində dəyişikliklərə əhəmiyyətli təsir göstərdi. O illərdəki dəyişikliklər hər yerə, ölkənin ən ucqar guşələrinə belə yayılırdı. Doğrudur, ənənəvi cəmiyyətin modernləşdirilməsi, hər şeydən əvvəl, ölkənin sənaye mərkəzlərinin əhalisinə təsir göstərir, sonra isə mərkəzdən əyalətə doğru yayılırdı. Əlbəttə, o dövrdə Azərbaycan cəmiyyətinin daxilində milli ideyanın formalaşması məsələlərinə dair geniş diskussiyaların aparıldığını söyləmək olmaz. Lakin fakt odur ki, "milli maraqlar" ("milli ideya"nın əsası kimi) anlayışı Azərbaycan cəmiyyətinin qabaqcıl hissəsinə və Heydər Əliyev başda olmaqla hakim elitaya yad deyildi. İttifaq dövləti çərçivəsində real siyasətdə milli maraqların ehtiyatla və ardıcıl reallaşdırılması ötən əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cı illərinin əvvəllərində ölkədə milli hərəkətin genişlənməsinə zəmin hazırlamış, 1991-ci ildə dövlət müstəqilliyini bərpa etmək üçün baza yaratmışdır.

1991-ci ildə müstəqilik yoluna qədəm qoyulması, düşünmək olardı ki, Azərbaycan tarixində yeni səhifə açır, eyni zamanda, o vaxt meydana çıxan problemlərin dərhal həll edilməsi zərurətini ortaya qoyur.

Əfsuslar ki, müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan dövlət quruculuğunun zəruri vəzifələrinin heç kiçik hissəsini də (xarici təcavüzün dəf edilməsini, daxili siyasi kontekstin sabitləşdirilməsi, cəmiyyətin tam xaos və vətəndaş müharibəsinə sürüklənməsinin qarşısının alınması, heç olmasa, minimum həyat qabiliyyətinə malik iqtisadiyyatın yaradılması) həll etməyə müvəffəq ola bilmədi.

İdarəçilikdə diletant metodlar və ölkə rəhbərliyinin, xüsusilə də xarici siyasət, müdafiə qabiliyyəti və iqtisadi islahatlar sahəsində tam fərasətsizliyi Azərbaycan cəmiyyətində daxili siyasi qarşıdurmanı son həddə qədər qızışdırmış və separatçılıq əhval-ruhiyyəsinin güclənməsi üçün zəmin yaratmışdı. Bu cür şəraitdə hər hansı uzunmüddətli plana nail olmaq üçün millətin birləşməsindən söhbət gedə bilməzdi. Ölkə rəhbərliyi də öz məqsədlərini aydın ifadə etmək iqtidarında deyildi. Uğursuz siyasət nəticəsində dövlət təsisatları və ictimai təsisatlar tamamilə tənəzzülə uğramışdı. 1988-ci ildən 1993-cü ilə qədər olan dövrü tam əminliklə qarışıqlıq, hakimiyyətsizlik və anarxiya dövrü adlandırmaq olar.

Tarixi miqyaslı şəxsiyyət olan Heydər Əliyev ölkədə yaranmış vəziyyəti dəqiq qiymətləndirərək bütün Azərbaycan cəmiyyətini Azərbaycan dövlətinin mövcudluğu baxımından həyati əhəmiyyət daşıyan məsələlərin, o cümlədən hakimiyyət vakuumunun aradan qaldırılması, separatçılıq və silahlı bandit dəstələrinin təhdidlərinin qarşısının alınması, döyüş qabiliyyətli ordu yaradılması məsələlərinin həll edilməsi üçün səfərbər etdi. Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin yorulmaz dövləti fəaliyyəti sayəsində cəmiyyətin daxilindəki ziddiyyətləri həll etməyə və yüksələn inkişaf üçün zəmin yaratmağı bacaran, güclü mənə potensialı ilə yüklənmiş milli ideyaya sahib oldu.

Heydər Əliyevin onillik prezidentliyi dövründə ölkə kökündən dəyişmiş, daxili və xarici siyasətin bir çox istiqamətlərində əhəmiyyətli uğurlar qazanılmışdır. Azərbaycan dövləti uzunmüddətli yaşamaq qabiliyyətini, cəmiyyət isə tarixi prosesin

növbəti mərhələsində iştirak etməyə hazır olduğunu nümayiş etdirmişdir. Müasir Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi həm ölkənin sadə vətəndaşları, həm də global miqyaslı mühüm güc mərkəzləri üçün aksioma çevrilmişdir. Məhz Heydər Əliyev şəxsiyyəti, onun xarizması, bəsirəti, iradəsi, təcrübəsi göstərilən dövrdə bizim üçün "millət", "dövlətçilik", "idarəçilik sistemi", "hakimiyyət", "inkışaf etmiş iqtisadiyyat", "mənəvi dirçəliş", "liderlik", "transformasiya", "çoxvektorluluq" kimi sistem dəyərlərin təşəkkülündə və möhkəmlənməsində mühüm rol oynadı.

1993-cü ilin ortalarından başlayaraq, Azərbaycan strateji seçimini müəyyənləşdirdi. O, müasir, dünyəvi, beynəlxalq birliyə integrasiya edən, demokratik əsaslara sadıq olan ölkə kimi inkışaf etməyə başladı. Siyasi modernləşmə sahəsində artıq ilk addımlar iqtisadiyyatın güclənməsinə təkan verdi. Bu da yığılıb qalan sosial problemlərin tədricən həll olunmasına gətirib çıxardı. Hakimiyyət özü üçün müəyyən etdi ki, səylərini inkışafın yeni alətlərinin axtarışına yönəltməlidir. Çünki bilirdi ki, milli təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsində uğur bir çox hallarda inkışaf etmiş iqtisadiyyat, solumun mənəvi və intellektual səviyyəsi ilə şərtlənir. Aydın idi ki, məhz milli hisslər, milli ənənələrə (milli identikliyin, özünəməxsusluğun dirçəlməsinə, qorunmasına can atmaq, Qərb və Şərqi tarixi nailiyyətləri ilə zənginləşmək zəminində cəmiyyətin modernləşdirilməsi, güclü və müstəqil Azərbaycan qura bilən milli çoxluğun formalaşdırılması) dərindən bağlılıq sarsılmaz və uğurlu dövlət quruculuğunun rəhnidir.

Eyni zamanda, Heydər Əliyevin rəhbərliyi sayəsində Azərbaycan cəmiyyəti 1990-cı illərin əvvəllərinin xaos və özbaşınalığını arxada qoyaraq özündə yeni inkişaf ideologiyası ilə ifadə oluna biləcək dəyərlərə can atmaq həvəsi hiss etdi. Yeni şəraitdə milli və dövlət quruculuğu ideyalarına uyğun olan daha etibarlı dəyərlər bazası və kollektiv özünüdərk zərurəti yarandı. Cəmiyyət, milli identikliyin inkişafı ilə bərabər, ənənəvi dəyərləri saxlamaqla ölkənin rəqabət qabiliyyətini təmin edən yeni inkişaf mənbələrinə müraciət etməyə başladı.

Milli və dövlət müstəqilliyinin qorunması, milli identikliyin inkişafı, Dünya Birliyinə integrasiya bundan belə azərbaycanlıların milli özünüdərkinin struktur hissəsinə çevrildi. Məhz müstəqil Azərbaycan dövləti üçün qürur hissi, onun hadisələrlə zəngin tarixi üçün qürur hissi, Azərbaycan millətinin dünya tarixinə töhfə verməyə hazır olması Heydər Əliyevi bu sözləri söyləməyə ruhlandırmışdır: “Mən fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam”.

Bu kontekstdə “azərbaycançılıq” dövlət siyasətinin strategiyası olaraq Azərbaycan cəmiyyətinin bu gününün və gələcəyinin müasir ideoloji qavranması ilə sıx birləşir. “Azərbaycançılıq” milli ideologiyanın əsası kimi müxtəlif xalqların, mədəniyyətlərin, ənənələrin, konfessiyaların üzvi surətdə birliyini təcəssüm edir. O, milli maraqları ifadə edən güclü dövlət hakimiyyətinə və yüksək milli intizama, formalaşan milli özünüdərkə əsaslanır, ən müxtəlif sosial təbəqələrdə anlaşma axtarır, millətin və dövlətin öz potensialından irəli gələn daimi, lakin qeyri-radikal islahatçılığı təbliğ edir.

“Azərbaycançılıq” xalqımızın iztirabları ilə yoğrulmuş tarixi dəyərdir, real müstəqilliyə nail olunması, vahid, bölünməz Azərbaycanın qorunması və möhkəmləndirilməsi üçün açardır. Bu gün “azərbaycançılıq” milli həyatın, konfessiyaların harmoniyasının çoxəsrlik ənənəsi, ölkədə yaşayan bütün millət və etnik qrupların qardaşlığının, qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı təsirinin tarixi, onların ümumi taleyi və müstəqil Azərbaycanın bütövlüyü uğrunda birgə mübarizələrinin tarixi təcrübəsidir.

Beləliklə, “azərbaycançılıq” ideologiyası etnik yox, siyasi və vətəndaşlıq xarakteri daşıyır, yalnız müstəqil Azərbaycanın vətəndaşlarına münasibətdə deyil, Azərbaycanın müstəqil dövlətçilik ideyasını əziz tutanlara münasibətdə də öz birləşdirici funksiyasını yerinə yetirir.

Nəticədə Heydər Əliyevin dünya azərbaycanlılarının birinci qurultayında dediyi kimi, millətin və dövlətin vəhdəti və bölünməzliyi ideyası əsas götürülür. Heydər Əliyev demişdir: “Azərbaycançılıq öz milli mənsubiyyətinin saxlanılması, milli mənəvi dəyərlərin saxlanması, eyni zamanda, onların ümumbəşəri dəyərlərin sintezi, integrasiyası ilə zənginləşməsi, hər bir insanın inkişafının təmin edilməsi deməkdir”.

Bu gün Azərbaycan müsbət təcrübəni uğurla mənimsəyir. Təsədüfi deyil ki, “özünü azərbaycanlı hiss edən azərbaycanlı sayıla bilər” tezisi yalnız azərbaycanlı doğulanlar üçün deyil, ölkənin etnik bağlantısı olmayan vətəndaşları üçün də aktualdır. Azərbaycan son illərdə bütün azərbaycanlılar üçün vətən olmuşdur. Bu da ilk növbədə, Heydər Əliyevin Azər-

baycan diasporunu formalaşdırması üzrə səylərinin nəticəsidir.

Azərbaycançılıq məfkurəsi fəal sosial təbəqələrin səfərbər edilməsində, hakimiyyətin xalq kütlələri ilə inkişaf və modernləşdirmə strategiyasının ətrafında birləşməsində, ölkənin milli ideyasının həyata keçirilməsində səmərəli vasitə olmuşdur. Həmin strategiyanın hazırkı mərhələdə leytmotivi Azərbaycanın müstəqil varlıq kimi dərk edilməsidir.

Azərbaycan xalqının milli məfkurəsinin təkamül prosesinin iştirakçıları ideoloji konsepsiyanın son variantının formalaşmasına öz töhfələrini vermiş parlaq şəxsiyyətlər olmuşlar. Bu insanların öz xalqına sadıqlığı, milli maraqlar naminə özlərini qurban verməyə hazır olmaları öz böyük işlərinin dərk edilməsinə əsl nümunədir. Onların fəaliyyəti tariximizdə dərin izlər buraxmış, Azərbaycan xalqının taleyini dəyişmişdir. Həyatı boyu Azərbaycana iki dəfə rəhbərlik etməyə, ölkəni böhran vəziyyətlərindən çıxarmağa, milli inkişafın əsas prinsiplərini müəyyən etməyə çağırılmış Heydər Əliyev də bu cür şəxsiyyətlərdən idi.

Heydər Əliyev hesab edirdi ki, milli əsas – azərbaycançılıq, bərabərlik və Azərbaycanda yaşayan bütün millətlərin əməkdaşlığı, milli birlik, milli mənəvi dəyərlərin qorunması, ümumi tarix və ünsiyyət dilinin ümumiliyi etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər bir azərbaycanlıya özünü hamı üçün ümumi olan evin tikintisinə səfərbər edilmiş dəyərli insan kimi hiss etməyə imkan verir.

Gənc müstəqil dövlətin yaranması və inkişaf etməsi bizim əsrdə çox çətin vəzifədir. Yalnız öz gücünə və resurslarına arxalanaraq, real müstəqil daxili və xarici siyasət yürüdülməsi olduqca çətin məsələdir. İllər, onilliklər ötəcək, müstəqil və inkişaf etmiş Azərbaycan vətəndaşlarının nəsilləri dəyişiləcək, yeni çağırışlar meydana gələcək, lakin Heydər Əliyevin milli ideyanın reallaşdırılması üçün etdikləri əbədi olaraq Azərbaycan xalqının kollektiv yaddaşında qalacaqdır.

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlində milli ideya özünün ən ali məqsədini-milli birlik və müstəqilliyi təmin edən qarşısızalmaz gücə çevrilə bilmədi.

Ötən əsin 90-cı illərində, müasir dövrün siyasət dahisi, ümummilli lider Heydər Əliyev milli ideyanı tarixin verdiyi çox qısa və çətin zamanda milli varlığın təcəssümünə çevirməyə nail oldu. Milli ideya ilə bağlı məqalədə qeyd etdiyimiz kimi "Proseslərin gedişi təkidlə tələb edirdi ki, Azərbaycanı tamamilə dağılmaq və ya parçalanmaq təhlükəsindən yalnız sözün həqiqi mənasında tarixi miqyaslı, həm Azərbaycan millətinə xas olan mühüm dəyərlərin müəyyən toplusunun təcəssümü rolunda, həm də qeyri-standart siyasi qərarların güclü və iradəli mənbəyi rolunda çıxış etməyə qadir olan şəxsiyyət xilas edə bilər. Yalnız böyük dövlət xadimi milləti xilas edə, onun ideyasını həyata keçirə bilər."

Milli ideyanın tarixdə ilk dəfə suveren formatda gerçəkləşdirilməsi dövlətçilik ənənəsində etatizmdən – müstəqil dövlətin siyasi təşkilatlanmasından güc alaraq daha qüdrətli zirvələrə yüksəlməsi başlanğıcını götürdü. XX əsrin əvvəl-

lərində milli ideya öz ali məqsədini – etatizmi həyata keçirə bilməmişdi. Suveren dövlət statusunu qazanmaq kimi tarixi nailiyyətə qovuşmaq – arzu olaraq qalmışdı. Yəni milli ideyanın statusu, strukturu, prinsip və funksiyaları, mükəmməl strateji və taktiki hədəflər sistemi hələ formalaşmamışdı.

Ümummilli lider Heydər Əliyev bu cəhanşümul məqsədləri müstəqil Azərbaycan adlı ünvanda reallığa çevirdi. Xalqımızın tarixi, siyasi uğurlarının zəfər trayektoriyası artıq davamlı kəsilməz xarakter aldı. XX əsrin ikinci yarısında global transformasiya və sarsıntılarla paralel müşayiət olunan zamanda, bəzi ölkələrin süqut, bəzilərinin isə yenidən doğulduğu bir ərəfədə dünya siyasi xəritəsində xalqımız şanlı Azərbaycan tarixi adlı portretin cizgilərində özünü tanıdı, milli özünüdərk və mənlilik mərhələlərini qət etdi. Milli ideal – Ümummilli lider nümunəsində ideyanın missiyası bu dövr üçün qələbələrə başa çatdırıldı. Azərbaycanda tarixdə ilk dəfə müstəqil milli dövlət yaradıldı. İlk dəfə milli ideya nəzəri sxem kimi qalмайıb dövlətçiliyin varlığını təmin etdi, onu “əbədi, sarsılmaz və dönməz” (Heydər Əliyev) fenomeni kimi dünya tarixinə həkk etdi. Bütün bunlar: ideya və zamanın mürəkkəb münasibətlərini milli dühası ilə, Azərbaycan naminə fəvqəlsəyləri ilə nizamlayan siyasi lideri Heydər Əliyevi – Milli ideala, Ümummilli lider zirvəsinə ucaltdı. Tariximizdə dəfələrlə qısa və ya uzun müddətə müxtəlif səbəblərdən milli ideyanın qarşısının alınmasına, dövlətçilik ənənəmizin davamlı inkişafına əngəl olan fasilə, məğlubiyyət, süqut kimi xəstəliklərə birdəfəlik sədd çəkildi.

Bunlar azərbaycanlıların neçə nəsilləri durduqca onlar üçün Milli ideal və örnək olacaq Heydər Əliyev şəxsiyyətinin, XX əsrin sonlarında milli ideyamızın nadir subyektinin tarixi xidmətləridir. Ümummilli lider tarixi təcrübə və nəzəri müddəaların varisliyini təmin etməklə yanaşı kollektiv və fərdi identikliyimizin, dövlət ideologiyamızı "azərbaycançılığı" mərkəzi müddəa kimi önə keçirdi. Bunun mənasını isə Heydər Əliyevin bütün fəaliyyəti, dövlətçilik və xalq qarşısında xidmətləri nümunəsində dərk etmək olar.

***Müstəqilliyimiz Ümummilli Lider Heydər Əliyevin
nəsillərə əmanətidir***

Heydər Əliyevin əsəri olan müasir Azərbaycan dövləti daha da qüdrətli, zəngin olacaq, hərtərəfli inkişafa nail olacaqdır.

İlham Əliyev

Azərbaycan xalqının əsas tarixi nailiyyəti olan dövlət müstəqilliyinin 20 ili artıq arxada qalmışdır. Azərbaycan tarixində mahiyyətinə və əhəmiyyətinə görə müstəsna səhifə olan milli müstəqilliyin qazanılması xalqımızın azadlıq və müstəqillik uğrunda çoxillik mübarizəsinin məntiqi nəticəsidir. Milli ideyanı həyata keçirmək, dünya arenasına müasir millət və müstəqil dövlət kimi çıxmaq, öz taleyinin sahibi olmaq, azad və müstəqil yaşamaq hüququ qazanmaq, heç

şübhəsiz, asan başa gəlmədi, xalqımız ziddiyyətli, həyəcanlı, çətin sınaqlarla dolu tarixi mərhələlərdən keçməli odu.

Tarix baxımından qısa müddətdə Azərbaycanca rəhbərlik edən Heydər Əliyev ölkəmizin inkişafının çox möhkəm əsasını qoydu, bu inkişafın perspektivlərini işıqlandıran ideya və prinsipləri müəyyənləşdirdi. Bizə və gələcək nəsillərə bu dahi insanın, ümummilli liderin, XX əsrin böyük ictimai və siyasi xadiminin həyat və yaradıcılığını yaxşı öyrənmək, ideyalarını mənimsəmək və həyatımızda tətbiq etmək qalır. Xalqımızın xoşbəxt gələcəyi bir çox hallarda bundan asılıdır.

Heydər Əliyev artıq 10 ilə yaxındır ki, aramızda yoxdur. Lakin Azərbaycanın inkişafına və modernləşdirilməsinə hədəflənmiş səmərəli dövlətçilik siyasəti Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilir. Heydər Əliyevin dərinədən düşünülmüş, hazırlanmış və qətiyyətlə həyata keçirilən daxili və xarici siyasət kursu bu gün bütün istiqamətlərdə uğurla davam etdirilir.

Heydər Əliyev gözəl başa düşürdü ki, siyasi sabitlik, lazımi iqtisadi inkişaf və ictimai əmin-amanlıq olmadan istənilən demokratiyanın ömrü az olacaqdır. Bu siyasəti son 10 ildə davam etdirən Prezident İlham Əliyev milli ənənələri və geosiyasi özəllikləri nəzərə alaraq ölkəni iqtisadi yetkinlikdən demokratik yetkinlik məkanına bacarıqla transferməsiyə edir.

Məhz bu kursun davamı kimi, 2003-cü ildən Azərbaycanda yeni inkişaf strategiyası həyata keçirilir. İlham Əliyevin daxili və xarici siyasəti nəticəsində təxminən son 10 ildə

ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatın bütün sahələrində, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda ciddi yeniliklər və uğurlar qazanılmışdır. Bir çox parametrlərinə görə Azərbaycan sürətlə inkişaf edən ölkəyə çevrilmişdir. Regionların 2004–2008-ci və 2009–2013-cü illəri əhatə edən sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət proqramlarının qəbul edilməsi və uğurla yerinə yetirilməsi respublikamızın hərtərəfli tərəqqisinə və iqtisadi inkişafına güclü təkan vermişdir. Bu müddətdə 40 mindən çox yeni müəssisə yaradılmış, çoxu daimi olmaqla ümumilikdə bir milyondan artıq yeni iş yeri açılmış, son 8 ildə yoxsulluğun səviyyəsi 49 faizdən 7,6 faizədək azalmış, işsizlik isə 5,3 faizə enmişdir. Son illərdə büdcə xərcləri 12 dəfə, ümumi daxili məhsul 3 dəfə artmış, 1995–2010-cu illərdə ölkə iqtisadiyyatına 80 milyard dollardan artıq investisiya cəlb olunmuşdur. Yalnız 2011-ci ildə iqtisadiyyata yatırılmış 21,7 milyard dollar investisiyadan 15,7 milyard dolları qeyri-neft sektoruna yönəldilmişdir, 149 ölkə ilə xarici ticarət dövriyyəsi 36,3 milyard dollar təşkil etmişdir. 2011-ci ildə ölkəmizdə ümumi daxili məhsulun həcmi 63,4 milyard dollara çatmışdır ki, bu da Cənubi Qafqaz regionunun ümumi daxili məhsulünün 80 faizindən çoxunu təşkil edir.

Azərbaycan bu gün Cənubi Qafqazda sabitlik və tərəqqi adasıdır. O, gündən-günə inkişaf edir, daha da inamlı olur. Bütün bunlar ölkəni və Azərbaycan cəmiyyətini inkişafın daha yüksək pillələrinə aparır.

Heydər Əliyev hər bir dövlətin varlığının əsasını təşkil edən iqtisadi inkişafı dövlət həyatının ən vacib vəzifəsi hesab

edirdi. O öyrədirdi ki, dövlət qurarkən cəmiyyətin yaşam tərzini, ictimai həyat normalarını, idarəçiliyi, qanunçuluğu, sabitliyi, vətəndaş birliyini, milli həmrəyliyi, və s. vəzifələri o zaman dolğun və davamlı təmin etmək olar ki, dövlətin iqtisadiyyatı normal vəziyyətdə olsun və qarşıya qoyulmuş vəzifələrə cavab versin. Heydər Əliyev hər bir Azərbaycan vətəndaşını milli əxlaqa və güclü iradəyə malik, qlobal və azad düşüncəli, təşəbbüskar, fəal, ölkədaxili və beynəlxalq proseslərdən baş çıxara bilən, təhsilli, ədalətli, vətəni və xalqı üçün gərəkli insan kimi görmək istəyirdi.

Heydər Əliyevin sayəsində yeni yüzilliyə, həm də yeni minilliyə müstəqil dövlət kimi qədəm qoymaq tariximizdə ilk dəfə baş verdi və bu əbədi proses olacaqdır. Məhz Heydər Əliyev müasir müstəqil Azərbaycanın arxitekturasını yaratmış, milli dövlətçiliyimizin ideya təməlini qoymuşdur.

Çox illər keçəcək, lakin çiçəklənən Azərbaycanın vətəndaşları dövlət müdrikliyi və sarsılmaz mətinliyi sayəsində Azərbaycanın gələcəyini təmin etmiş bu dahi insanı unutmayacaqlar. Əsası Heydər Əliyevin yorulmaz əməyi ilə qoyulmuş bu dayanıqlı inkişaf İlham Əliyevin dövlət xadimi istedadı sayəsində davam edir.

Həmin inkişafın başlıca yekunlardan biri də dövlət başçısı İlham Əliyevin bu sözlərində bariz ifadəsini tapmışdır: "Azərbaycan bu illər ərzində həm öz vətəndaşlarına, həm də dünyaya sübut edti ki, biz müstəqil ölkə, azad xalq kimi yaşayırıq və yaşaya bilərik!".

QEYDLƏR

1. İkinci dünya müharibəsi (1939–45) – Almaniya, İtaliya və Yaponiya tərəfindən başlanmış böyük müharibə. İkinci dünya müharibəsi 1939-cu il sentyabrın 1-də Almaniyanın Polşaya girməsi ilə başladı. Sentyabrın 3-də Böyük Britaniya və Fransa Almaniya müharibə elan etdi. 1940-cı ilin ortalarından alman qoşunları Danimarka, Norveç, Belçika, Niderland, Lüksemburq, sonra isə Fransanı işğal etdi.

1941-ci il iyunun 22-də Almaniya SSRİ-yə qarşı müharibəyə başladı. 1942–43-cü illərdə Sovet Ordusunun Stalinqrad və Kursk vuruşmalarında qələbəsi Almaniyanı qəti surətdə sarsıtdı.

1945-ci il mayın 2-də Sovet Ordusu Berlini aldı. Mayın 8-də Karlxsorstda (Berlin yaxınlığında) Almaniyanın danışıqsız təslim olması haqqında akt imzalandı.

Yaponiyanın təslim olması haqqında sənəd isə sentyabrın 2-də imzalandı. Bununla İkinci dünya müharibəsi qurtardı. İkinci dünya müharibəsində 72 ölkə iştirak etmişdir. Müharibədə iştirak edən ölkələrin silahlı qüvvələrinə 110 milyon adam çağırılmışdı. Müharibədə 62 milyon adam həlak olmuş, minlərlə şəhər, qəsəbə və kənd dağılmışdı. – 5–7.

2. Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ) – Şimali Amerikada dövlət. Şimaldan Kanada, cənubdan Meksika, şərqdən Atlantik okeanı və qərbdən Sakit okeanla əhatə olunur. Ərazisi 9,14 milyon km², əhalisi 280 milyon nəfərə yaxındır. İnzibati cəhətdən 50 ştata bölünür. Ali qanunvericilik orqanı iki-palatalı (Nümayəndələr palatası və Senat) ABŞ Konqresidir. Dövlət başçısı prezidentdir. Paytaxtı Vaşinqton şəhəridir. – 5–7,26,63,76,77–78,96,101–107,177,230,263.

3. Almaniya, Almaniya Federativ Respublikası – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 357 min km², əhalisi 81,9 milyon nəfərdir. AFR tərkibində 16 ərazisi olan federasiyadır. Dövlət başçısı prezident, hökumət başçısı isə federal kanslerdir. Ali qanunverici hakimiyyət

yət orqanı parlamentdən – bundestaq və bundersatdan ibarətdir. Paytaxtı Berlin şəhəridir. – 5–7,9,115,221,222.

4. Böyük Britaniya, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı – Qərbi Avropada dövlət. B.Britaniya adası, İrlandiya adasının şimal–şərq hissəsi, Anqlsi, Uayt, Normand, Orkney, Hebrid, Şetlend adaları və bir sıra kiçik adalardan ibarətdir. Sahəsi 244,1 min km², əhalisi 58,8 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən qraflıqlara və qraflıq hüququnda olan şəhərlərə bölünür. Böyük London xüsusi inzibati vahiddir. B.Britaniya parlamentli monarxiyadır. Paytaxtı London şəhəridir. – 5–7,49,70–71,76,99,100.

5. Rusiya, Rusiya Federasiyası – Avropanın şərqində, Asiyanın şimalında dövlət. Ərazisi 17075,4 min km², əhalisi 146,3 milyon nəfərdir. Rusiya Federasiyasına 21 respublika, 6 diyar, 49 vilayət, federal əhəmiyyətli Moskva və Sankt-Peterburq şəhərləri, 10 muxtar vilayət və mahal daxildir.

Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı Dövlət Duması və Federasiya Şurasıdır. Paytaxtı Moskva şəhəridir. – 5–7,14–15,30,31,33,35,53–57,58–59,83–84,93,127,128,131,138,154,155,180,181,197,217–218,273.

6. Fransa, Fransa Respublikası – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 551 min km², əhalisi 58,4 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 95 departamentə bölünür. Qanunverici hakimiyyəti iki palatadan (Milli Məclis və Senat) ibarət parlament həyata keçirir. İcra hakimiyyəti prezident və Nazirlər Şurasına məxsusdur. Paytaxtı Paris şəhəridir. – 5–7,115,158.

7. Ukrayna, Ukrayna Respublikası – Cənub–Şərqi Avropada dövlət. Ərazisi 603,7 min km², əhalisi 45,6 milyon nəfərdir. Ukraynanın tərkibinə 24 vilayət və Krım Respublikası daxildir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı – Ali Radadır. Paytaxtı Kiyev şəhəridir. – 6,137–143,181,188,273.

8. Moldova, Moldova Respublikası – Cənub–Şərqi Avropada dövlət. Sahəsi 33,7 min km², əhalisi 4,36 milyon nəfərdir. İnzibati

bati ərazisi 40 rayona bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Kişinyov şəhəridir. – 6,192.

9. Belarus, B e l a r u s R e s p u b l i k a s ı – Avropada dövlət. Sahəsi 207,6 min km², əhalisi 10442 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 6 vilayətə, 117 rayona bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Minsk şəhəridir. – 6,126,147.

10. Müqavimət hərəkatı (1939–1945) – İkinci dünya müharibəsində alman, italyan, yapon və başqa işğalçılara və onların əlaltılarına qarşı milli azadlıq və antifaşist hərəkatı. Müqavimət hərəkatı işğal olunmuş ölkələrdə milli azadlıq hərəkatını, Almanıyanın özündə və faşist blokunun digər ölkələrində antifaşistlərin mübarizəsini birləşdirirdi. Antifaşist mübarizəsi Çexoslovakiya, Bolqarıstan, Almaniya, Fransa, İtaliya və s. ölkələrdə yayılmışdı. – 6.

11. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti – Azərbaycan Respublikası ərazisində muxtar vilayət. 1923-cü il iyulun 7-də təşkil edilmişdir. Dağlıq Qarabağda 1988-ci ilə qədər 170 min əhali yaşayırdı. Ərazisi 4 min km²-dir. Mərkəzi Xankəndidir.

1988-ci ildə muxtar vilayətin erməni separatçıları və millətçiləri Ermənistan silahlı qüvvələri ilə birlikdə bu ərazidə yaşayan azərbaycanlıları doğma torpaqlarından çıxararaq Dağlıq Qarabağı işğal etdilər. BMT-nin 822, 853, 874, 884 sayılı qətnamələrinə görə, erməni işğalçıları Azərbaycan torpaqlarını qeyd-şərtsiz tərk etməlidirlər. Ancaq Azərbaycan torpaqları hələ də erməni tapdağı altındadır. – 7,42,87,106,131,132,158,230,275,291.

12. Çin Xalq Respublikası (ÇXR) – Mərkəzi və Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 9,6 milyon km², əhalisi 1219 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 22 əyalətə (Tayvansız), 5 muxtar rayona və mərkəz tabeliyində olan 3 şəhərə (Pekin, Şanxay, Tyantszin) bölünür. Ali dövlət hakimiyyət orqanı Ümumçin Xalq Nümayəndələri Məclisidir. Dövlət başçısı Çin Xalq Respublikasının sədridir. Paytaxtı Pekin şəhəridir. – 8,16,219,249.

13. Xu Szintao (d.1942) – Çin siyasətçisi və dövlət xadimi. 1992-ci ildən ÇKP MK-da yüksək vəzifələrdə çalışmışdır. 2002-ci ildə ÇKP MK-nın Baş katibi, 2003-cü ildə ÇXR-nın sədri, 2004-cü ildə isə ÇXR Hərbi Şurasının

sədri olmuşdur. 2007-ci ildən Ümumçin Xalq Nümayəndələri Məclisinin sədridir. – 8,16,219,249.

14. Rau Yohannes (1931–2006) – Almaniya dövlət xadimi. 1999–2004-cü illərdə Almanıyanın federal prezidenti olmuşdur. Almaniya Sosial Demokrat Partiyasının liderlərindən biri. – 9,221.

15. Türkiyə Cümhuriyyəti – Qərbi Asiyada və Avropanın cənub-şərq kənarında dövlət. Sahəsi 780,6 min km², əhalisi 78 mln. nəfərdir. İnzibati cəhətdən 67 ilə (vilayətə) bölünür. Paytaxtı Ankara şəhəridir. Dövlət başçısı prezident, Ali qanunvericilik orqanı Türkiyə Böyük Millət Məclisidir. – 10–15, 25, 26,30,33–34, 37,72–76,92,94–97, 149–153,159, 228–231,250, 255,256, 257,264,314.

16. Ankara – Türkiyənin paytaxtı. Kiçik Asiyanın ən qədim şəhərlərindənədir. VII əsrdə Frigiya padşahı Midas tərəfindən salınmışdır. XIV əsrin 1-ci yarısından Osmanlı imperiyasında paşalıq, sancaq və vilayət mərkəzi olmuşdur. 1923-cü ildən Türkiyə Respublikasının paytaxtıdır. – 10–15,159.

17. Gülhanə Hərbi Tibb Akademiyası – Türkiyədə məşhur tibb ocaqlarından biri. 1898-ci ildən fəaliyyət göstərir. Akademiya ən müasir tibb avadanlığı ilə təmin edilmişdir. Burada həm müalicə edilir, həm də elmi tədqiqatlar aparılır. – 10–15,96,159.

18. Əhməd Nəcdət Sezər (d.1941) – 2000–2007-ci illərdə Türkiyə prezidenti. 1962–83-cü illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmış, 1998–2000-ci illərdə Türkiyə Konstitusiya Məhkəməsinin sədri olmuşdur. – 10,30,33,38, 92,150,250,255.

19. Ərdoğan Rəcəb Tayyib (d.1954) – Türkiyə siyasi və dövlət xadimi. R.T.Ərdoğan 1980-ci ildən siyasi fəaliyyətə qoşulmuşdur. 1994-cü ilin martında İstanbul Böyük Şəhər Bələdiyyəsinin sədri, Ədalət və İnkişaf Partiyasının lideri.

2002-ci ildə keçirilən növbədənənar seçkilər nəticəsində Ədalət və İnkişaf Partiyası təkbəşinə hakimiyyətə gəlmək imkanı əldə etdi və Ərdoğan TBMM-də Türkiyənin Baş naziri seçildi. – 11,256

20. Abdullah Gül (d.1950) – Türkiyə dövlət və siyasi xadimi, iqtisad elmləri doktoru, professor. 1991-ci ildə TBMM-nin üzvü seçilmişdir. Abdullah Gül Rəcəb Ərdoğanla Ədalət və İnkişaf partiyasının yaradıcılarından biridir. 2007-ci ildən Türkiyənin prezidentidir. – 11.

21. Süleyman Dəmirəl (d.1924) – Türkiyənin görkəmli siyasi, ictimai və dövlət xadimi. Yeddi dəfə hökumətə başçılıq etmiş, 1993–2000-ci illərdə Türkiyə Respublikasının prezidenti olmuşdur. Yeni türk dövlətləri ilə münasibətlərin, xüsusilə Azərbaycanla əlaqələrin genişlənməsi və möhkəmlənməsi Süleyman Dəmirəlin diqqət mərkəzində olmuşdur.

S.Dəmirəl Türkiyə–Azərbaycan, xalqlarımız və dövlətlərimiz arasında sarsılmaz dostluq münasibətlərinə xüsusi diqqət göstərdiyinə görə Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 12.

22. Hilmi Özkök (d.1940) – ordu generalı. 2006–2008-ci illərdə Türkiyə Respublikası Silahlı Qüvvələri Baş qərargahının rəisi olmuşdur. – 13.

23. Putin Vladimir (d.1952) – 2000–2008-ci illərdə Rusiya Federasiyasının prezidenti. 1975–97-ci illərdə bir sıra məsul vəzifələrdə çalışmışdır. 998-ci ildə Rusiya Federasiyası Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri, 1998–99-cu illərdə FTX-nın direktoru, 1999-cu ilin avqustundan Rusiya hökumətinin başçısı, 2008-ci ilin mayında Rusiya Federasiyasının Baş naziri təyin edilmişdir. 2012-ci ilin mart ayında Rusiya Federasiyasının Prezidenti seçilmişdir. – 14–15,30,33,35,53,54,56,57,58–59,83–84,138,155,180,197.

24. Andrey Pervozvanni – 1698-ci ildə Rusiya imperatoru I Pyotr tərəfindən təsis edilən ilk rus müqəddəs Apostol ordeni. Təsis edildiyi zaman 1100 adam bu mükafata layiq görülmüşdür. 1998-ci ildən bu orden Rusiya Federasiyasının ən yüksək mükafatıdır. – 15,54,83.

25. Gürcüstan, Gürcüstan Respublikası – Cənubi Qafqazın mərkəzi və qərb hissəsində dövlət. Sahəsi 69,7 min km², əhalisi 5493 min nəfərdir. Dövlətin başçısı prezident, qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Tbilisi şəhəridir. – 15,24,25–27,34,37,55,75,105.

26. Şevardnadze, Eduard Amvrosiyeviç (d.1928) – Gürcüstanın və SSRİ-nin siyasi və dövlət xadimi. 1972–85-ci illərdə Gürcüstan KP MK-nın Birinci katibi, 1985–90-cı illərdə SSRİ Xarici İşlər naziri, 1994–2003-cü illərdə Gürcüstanın prezidenti olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 15,24,25–27,34.

27. Bakı–Tbilisi–Ceyhan – 1998-ci il oktyabrın 29-da Azərbaycan, Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Özbəkistan prezidentləri və ABŞ-ın Energetika naziri Bakı–Tbilisi–Ceyhan marşrutunu müdafiə edən «Ankara bəyannaməsini» imzalamışlar. Uzunluğu 1695 km olan Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri 2006-cı ildə istifadəyə verilmişdir. – 15,25,33,34,65,70,71,74,96,101,105,229.

28. Norveç, Norveç Krallığı – Şimali Avropada dövlət. Sahəsi 387 min km², əhalisi 4,4 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 19 fülkeyə (qraflığa) bölünür. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Oslo şəhəridir. – 17,18.

29. Kyel Bundevik – (d.1947) – 1997–2000-ci və 2001–2005-ci illərdə Norveçin Baş naziri. Hazırda Norveçdə «Sülh və insan hüquqları» mərkəzinin prezidentidir. – 17.

30. V.Harald (d.1937) – 1991-ci ildən Norveçin kralı. Kral V Ulafin oğlu. – 18.

31. Kamerun, Kamerun Respublikası – Mərkəzi Afrikada dövlət. Sahəsi 475,4 min km², əhalisi 13,6 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 10 əyalətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Milli Məclisdir. Paytaxtı Yaundadır. – 19.

32. Pol Biyya (d.1933) – Kamerun siyasi və dövlət xadimi. 1982-ci ildən Kamerunun prezidenti. – 19.

33. Yəmən, Yəmən Respublikası – Ərəbistan yarımadasının cənub hissəsində dövlət. Sahəsi 532 min km², əhalisi 16,6 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 17 əyalətə (qubernatorluğa) bölünür. Dövlət baş-

çısı Prezident Şurasıdır. Paytaxtı 1990-cı ildən Sənadır. Ədən iqtisadi şəhər statusuna malikdir. – 20.

34. Əli Abdullah Saleh (d.1932) – marşal, 1994–2011-ci illərdə Yəmən Respublikasının prezidenti. – 20.

35. Argentina, Argentina Respublikası – Cənubi Amerikanın cənub–şərqində dövlət. Sahəsi 2780 min km², əhalisi 34,9 milyon nəfərdir. Argentina federasiyası tərkibinə 22 əyalət, 1 milli ərazi (Odlu Torpaq) və 1 Federal (paytaxt) mahal daxildir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı Milli Konqresdir. Paytaxtı Buenos-Ayresdir. – 21,23.

36. Nestor Kirçner (d.1950) – 2003–2008-ci illərdə Argentina Respublikasının prezidenti olmuşdur. –21,23.

37. İordaniya, İordaniya Həşimilər Krallığı – Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 89,4 min km², əhalisi 4,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 8 əyalətə bölünür. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Ammandır. – 22.

38. II Abdulla, Abdulla bin Hüseyn (d.1962) – 1999-cu ildən İordaniyanın kralıdır. II Abdulla kvalifikasiyalı dalğıc, paraşüüst və pilotdur. – 22.

39. «Əsrin müqaviləsi» – 1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıda «Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda «Azəri», «Çıraq» yataqlarının dərinlikdə yerləşən hissəsinin birgə işlənilməsi və hasil olunan neftin pay şəklində bölüşdürülməsi» haqqında dünyanın 11 ən iri neft şirkəti ilə bağlanmış müqavilə. – 25,65,229,275.

40. Ceyhan – Aralıq dənizi sahilində liman. 1998-ci il oktyabrın 29-da Azərbaycan, Türkiyə, Gürcüstan, Qazaxıstan, Özbəkistan prezidentləri və ABŞ-ın Energetika naziri Bakı–Tbilisi–Ceyhan marşrutunu müdafiə edən «Ankara bəyannaməsi»ni imzalamışlar. Uzunluğu 1695 km olan Bakı–Tbilisi–Ceyhan neft kəməri 2006-cı ildə istifadəyə verilmişdir. – 25,27,38,71.

41. «Şahdəniz» – Azərbaycanın Xəzər dənizi sektorunda ən böyük və ən zəngin qaz yataqlarından biri. – 26,71,105.

42. Bakı–Tbilisi–Ərzurum – Cənubi Qafqaz qaz kəməri. Rəsmən 2007-ci ildə açılmışdır. Kəmərin diametri 420 mm, uzunluğu 970 km-dir (442 km Azərbaycandan, 248 km Gürcüstandan, 280 km isə Gürcüstan–Türkiyə sərhədindən Ərzuruma qədərdir). Kəməre qaz «Şahdəniz»dən ötürülür. – 26,65,74,229.

43. Bakı–Supsa neft kəməri – 1994-cü ilin sentyabrında Azərbaycan hökumətinin xarici neft şirkətləri ilə imzaladığı «Əsrin müqaviləsi»nin həyata keçirilməsinin mühüm bir vəsiləsi Bakı–Supsa neft kəməridir. Kəmərin uzunluğu 830 km, gündəlik maksimum ötürmə gücü 115 min bareldir. Supsada hər birinin tutumu 250 min barel olan dörd terminal tikilmişdir.

1999-cu il aprelin 17-də Supsada ilkin Xəzər neftinin qərb istiqamətində nəqli üçün Bakı–Supsa ixrac boru kəmərinin və Supsa yerüstü terminalının təntənəli rəsmi açılış mərasimi olmuşdur. – 27.

44. Əlcəzair, Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikası – Şimali Afrikada dövlət. Sahəsi 2382 min km², əhalisi 30,6 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 48 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Milli Xalq Məclisidir. Paytaxtı Əlcəzair şəhəridir. – 28.

45. Əbdüləziz Buteflikay (d.1937) – Əlcəzair dövlət xadimi, 1999-cu ildən Əlcəzair prezidenti. –28.

46. Artur Rasizadə, Artur Tahir oğlu (d.1935) – Azərbaycanın dövlət xadimi. SSRİ Dövlət mükafatı laureatı. 1986–92-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin birinci müavini vəzifəsində işləyib. 1996-cı ildən Azərbaycan Respublikasının Baş naziridir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 29.

47. Əvəz Ələkbərov (d.1952) – iqtisadçı. Müxtəlif vaxtlarda – SSRİ Pensiya fondunun Azərbaycan şöbəsinin müdiri, Azərbaycan Respublikası Pensiya

və Sosial Müdafiə Fondunun sədri işləmişdir. 1999–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Maliyyə naziri olmuşdur. – 29.

48. Murtuz Ələsgərov, Murtuz Nəcəf oğlu (1928–2012) – Azərbaycanın dövlət xadimi, hüquq elmləri doktoru, professor. Respublikanın Əməkdar hüquqşünası. Yeni Azərbaycan Partiyasının sədr müavini və partiyanın Siyasi Şurasının üzvü, 1996–2005-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 29,39,109,142.

49. Ramiz Mehdiyev, Ramiz Ənvər oğlu (d.1938) – Azərbaycanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi, fəlsəfə elmləri doktoru, professor. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü. 1978–80-ci illərdə Rayon Partiya Komitəsinin 1-ci katibi, 1980–81-ci illərdə Azərbaycan KP MK-da elm və təhsil şöbəsinin müdiri, 1981–83-cü illərdə Azərbaycan KP MK-da partiya-təşkilat işi şöbəsinin müdiri, 1983–88-ci illərdə Azərbaycan KP MK-da katib, 1988–94-cü illərdə Azərbaycan EA-nın İctimai-Siyasi Tədqiqatlar və İnformasiya İnstitutunda şöbə müdiri, 1994-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının şöbə müdiri, 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəridir. 1995–2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. Müasir siyasi problemlərə, dövlət quruculuğuna aid bir çox kitab və monoqrafiyaların müəllifidir. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal», Rusiya Federasiyasının «Dostluq» ordenləri ilə təltif edilmişdir. Beynəlxalq Nyu-York Akademiyasının və Türk Dünyası Araşdırmalar Uluslararası Elmlər Akademiyasının üzvüdür. – 29,39,61,109,110,112–113,261–308.

50. Elmira Axundova, Axundova Elmira Hüseyn qızı (d.1953) – publisist, «Literaturnaya qazeta»nın və «Azadlıq» (ABŞ) radiostansiyasının Azərbaycan üzrə xüsusi müxbiri. 1995-ci ildən Azərbaycan Prezidenti yanında əfvetmə komissiyasının üzvüdür. 2004-cü ildən Milli Məclisin üzvü. Həsən bəy Zərdabi mükafatı laureatı. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 31–32.

51. «Literaturnaya qazeta» – Rusiya Federasiyasında ədəbi, ictimai, siyasi qəzet. 1929-cu ildən Moskvada (fasilələrlə) nəşr edilir. – 31.

52. «Azad Avropa», «Azadlıq» radiostansiyası – Şərqi Avropanın və başqa regionların bəzi ölkələrində verilişlər aparan ABŞ-ın dövlət radiostansiyası. İlkən mənzil-qərargahı Münhendədir. «Azad Avropa» verilişlərə 1950-ci ildən, «Azadlıq» isə 1953-cü ildən başlamışdır. – 31.

53. Əhməd Ünal Çeviköz (d.1952) – türk diplomatı. 2001–2004-cü illərdə Türkiyə Respublikasının Azərbaycanda Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 33,34.

54. Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) – 1991-ci il dekabrın 8-də Belorusiya, Rusiya və Ukrayna dövlət başçıları imzaladıqları saziş əsasında SSRİ dağıldıqdan sonra yeni dövlətlərarası birlik kimi yaradılmışdır. Azərbaycan 1993-cü ilin sentyabrında MDB-yə daxil olmuşdur. Tərkibinə keçmiş SSRİ-nin 12 müttəfiq respublikası – Azərbaycan, Belarus, Ermənistan, Gürcüstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldova, Özbəkistan, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan, Ukrayna daxildir. MDB-nin 1993-cü ildə qəbul edilmiş nizamnaməsində aşağıdakı birgə fəaliyyət sahələri nəzərdə tutulur: insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi; xarici siyasi fəaliyyətin əlaqələndirilməsi; ümumi iqtisadi məkanın formalaşdırılmasında, nəqliyyat sisteminin və rabitənin inkişafında əməkdaşlıq; əhalinin sağlamlığının və ətraf mühitin mühafizəsi; sosial və mühacirət məsələləri, mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizə; müdafiə siyasətində və sərhədlərin qorunmasında əməkdaşlıq.

MDB-nin orqanları aşağıdakılardır: Dövlət başçıları Şurası; Hökumət başçıları Şurası; Xarici İşlər nazirləri Şurası; Dövlətlərarası iqtisadi Şura; Mərkəzi Sankt-Peterburq şəhərində olan Parlamentlərarası Assambleya və s. MDB-nin daimi fəaliyyət göstərən orqanı Minsk şəhərində yerləşən Əlaqələndirmə Məsləhət Komitəsidir. – 35,139.

55. Sankt-Peterburq (1914-cü ilədək Sankt-Peterburq, 1924-cü ilədək Petroqrاد, 1991-ci ilədək Leningrad) –1918-ci ilə kimi Rusiyanın paytaxtı idi. Rusiya Federasiyasının ən böyük sənaye, mədəniyyət və elm mərkəzidir. Əsası 1703-cü ildə I Pyotr tərəfindən qoyulmuşdur. – 35,53,58–59,83.

56. bp, «British Petroleum» – dünyanın ən iri neft şirkətlərindən biri. 1909-cu ildən bir çox ölkələrdə neftin kəşfiyyatı, çıxarılması, emalı və satışı ilə məşğuldur. bp 1994-cü ildən Azərbaycanda fəaliyyət göstərir. Hazırda ABƏŞ-in əsas operatorudur. – 36–38,70,71.

57. Con Braun (d.1948) – «Britis Petroleum» şirkətinin prezidenti. 1969–83-cü illərdə Alyaskada, Nyu-Yorkda, Londonda neft və qazın çıxarılması və kəşfiyyatı istehsalı ilə məşğul olan böyük şirkətlərdə müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışmışdır. – 36–38.

58. Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) – respublikada neft və qazın kəşfiyyatına, çıxarılmasına və emal edilməsinə rəhbərlik edən qurum. 1991-ci ildə təşkil edilmişdir. Şirkət neft və qaz quyularının qazılması və istifadəyə verilməsi, nəql edilməsi və s. məqsədilə dünyanın bir sıra ölkələrinin iri neft şirkətləri ilə sazişlər, müqavilələr bağlamışdır. – 37, 81.

59. Natiq Əliyev, Natiq Ağaəli oğlu (d.1947) – 1993–2006-cı illərdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin prezidenti olmuşdur. Hazırda Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika naziridir. Birinci çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 37.

60. İlham Əliyev, İlham Heydər oğlu (d.1961) – görkəmli ictimai-siyasi və dövlət xadimi, diplomat, siyasi elmlər doktoru, professor. 2003-cü ildən Azərbaycan Respublikasının prezidenti. Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin oğlu. 1994-cü ildən Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin vitse-prezidenti, 1997–2003-cü illər birinci vitse-prezidenti. Azərbaycan Respublikasının neft strategiyasının həyata keçirilməsində mühüm xidmətləri vardır.

2003-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri olmuşdur. Siyasi və dövlət xadimi kimi, İlham Əliyev beynəlxalq aləmdə böyük hörmət və nüfuz qazanmış, bir neçə ölkənin yüksək mükafatlarına layiq görülmüşdür.

Azərbaycan idmançılarının beynəlxalq yarışlarda uğurlar əldə etməsində də AMOK-un prezidenti kimi, İlham Əliyevin böyük xidmətləri vardır. Onun şəxsi təşəbbüsü ilə Bakıda, Naxçıvanda, Gəncədə, Şəkiddə və respublikanın əksər rayonlarında dünya standartlarına cavab verən böyük olimpiya kompleksləri tikilib istifadəyə verilmiş, güclü maddi-texniki baza yaradılmışdır.

İlham Əliyevin doğma Azərbaycanımızın inkişafında müstəsna xidmətləri vardır. Onun dövründə ölkə iqtisadiyyatı, qeyri-neft sektoru sürətlə inkişaf etmiş, eyni zamanda ölkəyə qoyulan xarici investisiyalar xeyli artmışdır.

İlham Əliyev tərəfindən irəli sürülmüş «Regionların sosial-iqtisadi inkişafı haqqında dövlət proqramı»na əsasən respublikanın şəhər və rayonlarından onlarla sənaye müəssisəsi açılmış, yüz minlərlə iş yerləri yaradılmış və böyük abadlıq işləri görülür.

Ölkədə demokratik islahatlar aparılmasında, hüquqi dövlət quruculuğunda, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsində uğurlu xidmətlər göstərən İlham Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayında partiya sədrinin müavini, II qurultayında sədrin birinci müavini seçilmişdir. 2005-ci ilin martından isə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədridir. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin (1–2-ci çağırış) deputatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Azərbaycan Parlamenti daimi nümayəndə heyətinin başçısı olmuşdur. Azərbaycan haqqında, xüsusilə Ermənistanın ölkəmizə hərbi təcavüzü və onun nəticələri, erməni terrorizmi barədə həqiqətlərin ən mötəbər beynəlxalq təşkilatlar vasitəsilə dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında müstəsna xidmətləri vardır. «Heydər Əliyev» və Fransanın «Fəxri legionun böyük xaç komandoru» ordenləri ilə təltif olunmuş, bir neçə ölkənin və beynəlxalq təşkilatların fəxri ad və mükafatlarına layiq görülmüşdür. Bir neçə xarici akademiya və universitetlərin fəxri üzvüdür. – 39,142, 240,306,308.

61. Ramil Usubov, R a m i l İ d r i s o ğ l u (d.1948) – general-polkovnik. 1994-cü ildən Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər naziridir. – 39.

62. Səfər Əbiyev, S ə f ə r A x u n d b a l a o ğ l u (d.1950) – general-polkovnik. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Müdafiə naziridir. – 39.

63. Əli Əhmədov, Ə l i C a v a d o ğ l u (d.1953) – fəlsəfə elmləri namizədi. 1999-cu ildən YAP-ın icraçı katibi, 2005-ci ildən isə YAP-ın sədr müavini və icraçı katibidir. 2000-ci ildən Milli Məclisin deputatıdır. – 39, 62,112.

64. Hacıbala Abutalıbov, H a c ı b a l a İ b r a h i m o ğ l u (d.1944) – Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı. Fizika-riyaziyyat elmləri doktorudur. – 39,47,111,112.

65. Zakir Qaralov, Z a k i r B ə k i r o ğ l u (d.1956) – hüquqşünas, I dərəcə Dövlət Ədliyyə müşaviri, Beynəlxalq Prokurorlar Assosiasiyasının üzvü. 2000-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru. Azərbaycan Respublikasının «Azərbaycan Bayrağı» ordeni və «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmişdir. – 39.

66. Namiq Abbasov, N a m i q R ə ş i d o ğ l u (d.1940) – general-polkovnik. 1995–2004-cü illərdə Azərbaycan Milli Təhlükəsizliyi naziri olmuşdur. 2004-cü ildən Özbəkistan Respublikasında Azərbaycanın fəvqəladə və səlahiyyətli səfiridir. – 39.

67. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti – Müsəlman Şərqiində ilk dəfə dünyəvi, demokratik respublikanın əsasını qoymuş müstəqil Azərbaycan dövləti. Cəmi 23 ay (1918-ci il mayın 28-də yaradılmış, 1920-ci il aprelin 28-də bolşeviklərin və daşnakların səyi ilə devrilmişdir) yaşamışdır. Paytaxtı əvvəlcə Gəncə (1918, 16 iyun – 17 sentyabr), sonra Bakı şəhəri (1918, 17 sentyabr – 1920, 28 aprel) idi. Azərbaycan hökuməti yeni suveren milli dövlətin müxtəlif problemlərinin həlli yollarında böyük əzmlə çalışırdı. Nazirlər Şurasının 27 iyun 1918-ci il tarixli fərmanı ilə respublikada dövlət dili türk (Azərbaycan) dili elan edildi. Azərbaycan Respublikasının parlamenti 1919-cu il avqustun 11-də Azərbaycan vətəndaşlığı haqqında qanun qəbul etdi. Xalq maarifi sahəsində qısa müddətdə böyük tədbirlər həyata keçirildi. Qori müəllimlər seminariyasının Azərbaycan şöbəsi Qazaxa köçürüldü, Bakı Dövlət Universiteti təsis edildi, xarici ölkələrdə kadr hazırlığı məqsədi ilə 1919–20-ci tədris ilində 100 nəfər gənc Avropanın müxtəlif təhsil müəssisələrinə göndərildi. Məktəblərin xeyli hissəsi milliləşdirildi, kitabxanalar açıldı, savadsızlığın ləğvi üçün kəndlərdə kurslar yaradıldı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət rəmzləri (üçrəngli bayraq, gerb, himn) milli Azərbaycan rəmzləri kimi tanındı. Azərbaycan Dövlət Bankı yaradıldı, 1918-ci ilin martında dağıdılmış neft sənayesi və Bakı–Batum neft kəməri bərpa edildi. – 40–43,108,131,144,271,275,283,298,309.

68. Əlimərdan bəy Topçubaşov (1865–1934) – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularından biri. Görkəmli hüquqşünas, ictimai-siyasi və dövlət xadimi, diplomat. 1917–1920-ci illərdə Bakı Müsəlman Şurası Müvəqqəti İcraiyyə Komitəsinin sədri, Azərbaycan parlamen-

tinin sədri. Paris (Versal) sülh konfransında Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı olmuşdur. 1934-cü ildə Parisdə vəfat etmişdir. – 40.

69. Məmmədəmin Rəsulzadə (1884–1955) – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularından biri. Görkəmli ictimai-siyasi və dövlət xadimi, publisist, Müsavat Partiyasının yaradıcılarından biri. Onun Azərbaycanın milli-azadlıq hərəkatında müstəsna rolu olmuşdur. 1922-ci ildən mühacirətdə yaşamış, 1955-ci ildə Ankarada vəfat etmişdir. – 40.

70. Fətəli Xan Xoyski (1875–1920) – Azərbaycanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. 1918–20-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Nazirlər Şurasının sədri, Daxili İşlər, Ədliyyə və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 1920-ci ildə Tiflis şəhərində erməni terrorçuları tərəfindən xaincəsinə qətlə yetirilmişdir. – 40.

71. Yusif bəyli Nəsimbəy, Usubbəyov Nəsim bəy Yusif oğlu (1881–1920) – Azərbaycanın görkəmli dövlət və siyasi xadimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin banilərindən biri. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 4-cü və 5-ci hökumət kabinələrinə başçılıq etmişdir.

Bakının Qırmızı ordu tərəfindən işğalından və ADR-in süqutundan sonra N.B. Usubbəyli faciəli surətdə qətlə yetirilir. – 40.

72. Səmədbəy Mehmandarov, Səmədbəy Sadiqbəy oğlu (1857–1931) – hərbi xadim. 1908-ci ildən artilleriya general-leytenantı. 1918–20-ci illərdə Azərbaycan Demokratik Respublikasının hərbi naziri olmuşdur. 1921–28-ci illərdə Azərbaycan komandirlər məktəbində dərs demişdir. – 40, 131.

73. Əlağa Şıxlinski, Əlağa İsmayıl Ağaoğlu (1865–1943) – hərbi xadim, artilleriya general-leytenantı. Peterburqda artilleriya məktəbini bitirmişdir. Rusiya–Yaponiya müharibəsində (1904–05) Port-Arturun müdafiəsində göstərdiyi igidliyə görə «Qızıl qılıncla» mükafatlandırılmışdır. 1908-ci ildə polkovnik, 1912-ci ildə isə general-mayor rütbəsi almışdır. Birinci dünya müharibəsində (1914–18) Petroqradın artilleriya müdafiəsi Şıxlinskiyə tapşırılmışdı. Şıxlinski rus ordusunda «artilleriyanın allahı» adını qazanmışdır. 1920-ci ildə Azərbaycan SSR

Xalq Hərbi və Dəniz İşləri komissarının müavini işləmişdir. 1929-cu ildə istefaya çıxmışdır. – 40,131.

74. Elçin Əfəndiyev, Elçin İlyas oğlu (1943) – Azərbaycan yazıçısı, ictimai və dövlət xadimi. Xalq yazıçısı. Yazıçı İlyas Əfəndiyevin oğlu. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi, Xaricdə Yaşayan Həmvətənlərlə Mədəni Əlaqələr – «Vətən» cəmiyyətinin sədri vəzifəsində işləmişdir. 1993-cü ildən Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 45–46.

75. Corc Soros (d.1930) – məşhur amerikan maliyyəçisi, xeyriyyəçi. Dünyanın 25 ölkəsində onun xeyriyyəçi fondları fəaliyyət göstərir. Bu fondlar mədəniyyət və maarifə xidmət edir. Sorosun köməyi ilə Budapeştdə, Praqada, Varşavada Mərkəzi Avropa universitetləri açılmışdır. – 48–52.

76. Dövlət Neft Fondu – 1999-cu ildə yaradılmışdır. Əsas fəaliyyəti Azərbaycanın neft strategiyasından əldə edilən gəlirlərin idarə edilməsidir. – 49,50.

77. Beynəlxalq Valyuta Fondu – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi, beynəlxalq valyuta təşkilatı. 1945-ci ildə yaradılmış, 1947-ci ildən fəaliyyətə başlamışdır. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Dünyanın 130-a yaxın ölkəsi fondun üzvüdür. Nizamnaməsinə görə, məqsədi beynəlxalq valyuta əməkdaşlığına yardım etmək, ölkələr arasında valyuta-hesablaşma münasibətlərini nizama salmaq, fonda daxil olan ölkələrin ödəmə balanslarını tarazlaşdırmaq və valyuta məzənnəsini tənzimləməkdən ibarətdir. 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq Valyuta Fonduna qəbul olunmuşdur. – 49.

78. Dünya Bankı – BMT-nin hökumətlərarası ixtisaslaşdırılmış idarəsi. 1945-ci ildə ABŞ-da Bretton–Vuds çərçivəsi sistemində yaradılmışdır. İdarə heyəti Vaşinqtondadır. Məqsədi inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadi və sosial dirçəlişinə kömək etməkdir. Səhmdar cəmiyyəti formasındadır və iştirakçıları yalnız Beynəlxalq Valyuta Fondunun üzvləridir. Banka 130-dan artıq dövlət daxildir. 1992-ci ildən Azərbaycan Respublikası Dünya Bankının üzvüdür. – 49.

79. Nikolay Ryabov (d.1946) – Rusiya dövlət xadimi, diplomat. 2000–2004-cü illərdə Rusiya Federasiyasının Azərbaycanda Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 53–57.

80. Yeltsin Boris Nikolayeviç (1931–2007) – Rusiyanın siyasi və dövlət xadimi. 1991–2000-ci illərdə Rusiya Federasiyasının ilk prezidenti olmuşdur. – 54.

81. Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) – Azərbaycanda ən kütləvi siyasi partiya. YAP 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində təsis edilib. 81 rayon və 5 minə yaxın ilk partiya təşkilatı var. Partiyada Gənc-lər Birliyi və Qadın Şurası fəaliyyət göstərir. Parlamentdə 73 deputatla təmsil olunur. YAP Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsində, ölkəmizdə demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət qurulmasında və iqtisadi-siyasi islahatların həyata keçirilməsində fəal iştirak edir. YAP ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında aparıcı qüvvədir. YAP-ın təsis konfransında (1992) mərhum prezidentimiz Heydər Əliyev yekdilliklə partiyanın sədri seçilmişdi. 2005-ci il mart ayından isə YAP-ın sədri prezident İlham Əliyevdir. – 62,64,109,240.

82. Müsavat partiyası – 1911-ci ildə Bakıda yaradılmışdır. 1920-ci ildə Bakıda fəaliyyəti qadağan edilib. 1992-ci ildən yenidən fəaliyyətə başlayıb. – 63.

83. Azərbaycan Xalq Cəbhəsi (AXC) – ictimai-siyasi təşkilat. 1989-cu ildə təsis konfransı keçirilmiş, Proqram və Nizamnaməsi qəbul olunmuşdur. 1999-cu il iyulun 25-də keçirilmiş qurultayının qərarı ilə Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası adlandırılmışdır. – 63,73,262.

84. İsa Qəmbər, İsa Yunis oğlu (d.1957) – 1990–95-ci illərdə Milli Məclisin deputatı, 1992–93-cü illərdə parlamentin sədri olmuşdur. 1992-ci ildən Müsavat Partiyasının başqanıdır. – 63.

85. Etibar Məmmədov, Etibar Səlidar oğlu (d.1955) – Azərbaycan Milli İstiqlal Partiyasının lideri. 1990–95 və 1995–2000-ci illərdə Milli Məclisin deputatı olmuşdur. – 63.

86. Rəsul Quliyev, R ə s u l B a y r a m o ğ l u (d.1947) – 1993–96-cı illərdə Milli Məclisin sədri olmuşdur. – 63.

87. Ayaz Mütəllibov, A y a z N i y a z o ğ l u (d.1938) – 1989–90-cı illərdə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri, 1990–92-ci illərdə Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi, Azərbaycan Respublikasının prezidenti olmuşdur. Ayaz Mütəllibov işində ciddi səhvlərə yol vermiş, nəticədə Ermənistan silahlı qüvvələri Dağlıq Qarabağdan azərbaycanlı əhalini çıxarmış və ərazini işğal etməyə nail olmuşlar. – 63,297,306,307.

88. İsveç, İ s v e ç K r a l l ı ğ ı – Şimali Avropanın Skandinaviya yarımadasında dövlət. Sahəsi 450 min km², əhalisi 8,9 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 24 lena bölünür. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı parlamentdir (riksdaq). Paytaxtı Stokholmdur. – 67,68,212,286.

89. XVI Karl Qustav (d.1946) – 1973-cü ildən İsveç kralı. O həmçinin «Ümumdünya təbiət» fondunun prezidentidir. – 67.

90. Yoran Persson (d.1949) – İsveç siyasi və ictimai xadimi. 1996–2006-cı illərdə İsveçin Baş naziri olmuşdur. 1996-cı ildən İsveçin Sosial-Demokrat Partiyasına başçılıq edir. –68,212.

91. Boris Paton (d.1918) – metallurgiya və qaynaq sahəsində Ukrayna alimi. Ukrayna Respublikası Elmlər Akademiyasının akademiki və prezidenti, Rusiya Federasiyası Akademiyasının akademiki. B.Patonun rəhbərliyi altında prinsipial yeni qaynaq üsulu – elektrik-Posa qaynağı yaradılmışdır. İki dəfə Sosialist əməyi Qəhrəmanı, Lenin və SSRİ Dövlət mükafatları laureatıdır. B.Paton Beynəlxalq Elmlər Akademiyaları Assosiasiyasının prezidenti Ukrayna Respublikası qəhrəmanıdır. –69.

92. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası – Azərbaycan Respublikasında elmin inkişafını təşkil və təmin edən, dövlətin elmi və elmi-texniki siyasətini həyata keçirən ali dövlət elmi təşkilatı. 1945-ci ildə Bakıda təsis edilmişdir. 2001-ci ilin may ayından Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası adlanır. Azərbaycan Milli EA-nın aşağıdakı bölmələri var: fizika; texnika və riyaziyyat elmləri; kimya elmləri; yer elmləri; biologiya elm-

ləri; aqrar elmləri; humanitar və ictimai elmlər. Burada elmin müxtəlif sahələrinə dair aktual problemlər üzərində tədqiqat işləri aparılır. Hər il onlarla elmi işin nəticəsi istehsalatda tətbiq olunur. – 69,261,284.

93. Toni Bleyr, Entoni Çarlz Linton (d.1953) – B.Britaniyanın siyasi və dövlət xadimi. Hüquqşünas. 1983-cü ildən parlamentin deputatı, 1997–2007-ci illərdə B.Britaniyanın Baş naziri olmuşdur. 2007-ci ildən BMT-nin İsrail ilə Fələstin probleminin dinc vasitələrlə həll edilməsinə bilavasitə kömək etmək üçün vasitəçi təyin edilmişdir. – 70,100.

94. Elçibəy, Əliyev Əbülfəz Qədirqulu oğlu (1938–2000) – 1989-cu ildə yaradılan AXC-nin, sonralar AXCP-nin sədri. 1992– 1993-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 73.

95. Naxçıvan – Azərbaycan Respublikasında şəhər. Naxçıvan Muxtar Respublikasının paytaxtı. Sahəsi 0,013 min km², əhalisi 70 min nəfərdən çoxdur. Naxçıvan Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindəndir. Müasir Naxçıvan qədim, antik və orta əsr şəhər yerinin xarabalıqları üzərində yerləşmişdir.

Naxçıvan e.ə. IX–VI əsrlərdə qədim Manna və Midiyanın, eramızın əvvəllərində Albaniyanın, IV əsrdən isə Sasanilərin tərkibində olmuşdur. 654-cü ildə Naxçıvanı ərəblər işğal edirlər. Naxçıvan Azərbaycan Atabəylər dövlətinin (1136–1225) paytaxtı olmuşdur. 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsinə qədər Naxçıvan müxtəlif dövlətlərin nüfuz dairəsində olub. Məhz bu ildən Naxçıvan Rusiya imperiyasına birləşdirildi və qəza mərkəzinə çevrildi. 1924-cü il fevralın 9-da Naxçıvan MSSR təşkil ediləndən muxtar respublikanın paytaxtı oldu. – 73,75,284,288,309.

96. Gəncə – Azərbaycan Respublikasında şəhər. Sahəsi 107 km², əhalisinin sayına görə Bakıdan sonra ikinci şəhərdir. Azərbaycanın qədim şəhərlərindəndir. 2500 illik tarixə malikdir. – 73.

97. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) – müasir dünyanın ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatı. Qərargahı Nyu-York şəhərindədir. Əsas vəzifəsi beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi qorumaq və möhkəmlətmək, dövlətlər arasında əməkdaşlığı inkişaf etdirməkdir. BMT-nin Nizamnaməsi 1945-ci il iyulun 26-da San-Fransisko konfransında 50 dövlətin nümayəndəsi tərə-

findən imzalandı və 1945-ci il oktyabrın 24-də qüvvəyə mindi. Hazırda BMT-yə 198 dövlət daxildir.

BMT-nin əsas orqanları Baş Məclis, Təhlükəsizlik Şurası, İqtisadi və İctimai Şura, Qəyyumluq Şurası, Beynəlxalq Məhkəmə və Katiblikdir.

Azərbaycan Respublikası 1992-ci ildən BMT-nin üzvüdür.

Dövlətimizin apardığı uğurlu xarici siyasət nəticəsində Azərbaycan 2011-ci ilin oktyabr ayında BMT Təhlükəsizlik Surasına qeyri-daimi üzv qəbul olunmuşdur. – 75,190,242.

98. İraq, İ r a q R e s p u b l i k a s ı – Cənub-Qərbi Asiyada – Dəclə və Fərat çayları hövzəsində neft ixrac edən ölkə. Sahəsi 438,3 min km², əhalisi 22,4 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 18 mühafəzaya bölünür. Dövlət başçısı prezident, hökumət başçısı isə Baş nazirdir. Ölkə ABŞ və NATO ölkələri ilə müharibə vəziyyətində olduğu üçün ali qanunverici orqanı yoxdur. Paytaxtı Bağdaddır. – 76,102,122,190.

99. Stiven Mənn – amerika diplomatı. 2001–2009-cu illərdə ABŞ Dövlət katibinin koməkçisi. 2004–2006-cı illərdə ABŞ-dan ATƏT-in Dağlıq Qarabağ üzrə həmsədr. – 77–78.

100. Kolin Pauell (d.1937) – Amerika generalı. Prezident Corc Buş (ata) zamanında (1980–89,1989–92) Dövlət katibi olmuşdur. – 77.

101. Corc Buş (d.1946) – ABŞ-ın 43-cü prezidenti (2000–2008-ci illər). ABŞ-ın 41-ci prezidenti Corc Herbert Buşun oğludur. 1968-ci ildə Yel universitetini (incəsənət, tarix bakalavri), 1975-ci ildə isə Harvard universitetini (incəsənət magistri) bitirmişdir. «Spektrum-7 Enerci Korporeyşn» firmasının yaradıcısıdır. 1994-cü ildən Texas ştatının qubernatoru olmuşdur. – 77,78,101.

102. Səudiyyə Ərəbistanı, Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı – Cənub-Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 2,15 milyon km², əhalisi 18,4 milyon nəfərdir. Paytaxtı Ər-Piyaddır. İnzibati cəhətdən 4 əyalətə bölünür.

Səudiyyə Ərəbistanı mütləq teokratik monarxiyadır. Dövlət başçısı kraldır. Ölkədə bütün hakimiyyət krala məxsusdur. İcra orqanı Nazirlər Şurasıdır, Şuranı kral təyin edir və ona başçılıq edir. Hökumətin nəz-

dində Məşvərət Şurası var. Müsəlmanların iki müqəddəs şəhəri Məkkə və Mədinə Səudiyyə Ərəbistanındadır. – 79–82,86–90,215–216.

103. Abdullah ibn Əbdüləziz, A l S ə u d (1924–2011) – 2005-ci ildən Səudiyyə Ərəbistanı əmiri. 1962-ci ildən Səudiyyə Ərəbistanı Milli Qvardiyasının komandiri olan birinci əmir. Abdullah ibn Səudun oğludur. 1982-ci ildən Baş nazirin müavini, 1996-cı ildən 2005-ci ilə qədər Baş nazir olmuş, Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 79,82,216.

104. OPEK (Neft ixrac edən ölkələrin təşkilatı) – 1960-cı ildə yaradılmışdır. Tərkibinə İran, Venesuela, Küveyt, Səudiyyə Ərəbistanı, Qətər, İndoneziya, Əlcəzair, Nigeriya, Ekvador, Qabon daxildir. Mənzil-qərarگاهی Vyanadadır. – 80.

105. Fəhd ibn Əbdüləziz, A l S ə u d (1922–2005) – 1982–2005-ci illərdə iki müqəddəs ocağın xidmətçisi və Səudiyyə Ərəbistanının kralı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 82,215.

106. Filippin, F i l i p p i n R e s p u b l i k a s ı – Cənub–Şərqi Asiyada, Filippin adalarında dövlət. Sahəsi 300 min km², əhalisi 71,8 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 13 vilayətə və 2 muxtar vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqan ikipalatalı (Senat və Nümayəndələr Palatası) parlamentdir. Paytaxtı Maniladır. – 85.

107. Qloriya Makappaqal Arroyo (d.1947) – 2001-ci ildən indiyə qədər Filippin prezidenti. Ölkə tarixində ilk prezident qadın. Keçmiş prezident Diosalado Makapaqalın qızı. İqtisad elmləri doktoru. – 85.

108. Qurani-Kərim, ə l - Q u r a n – müsəlmanların müqəddəs kitabı. Quranı Allah Cəbrayıl vasitəsilə Məhəmməd əleyhissəlama göndərib. Quran qafiyəli nəsr ilə yazılmış 114 surə və 6200-dən çox ayədən ibarətdir. «Məkkə surələrinə» (610–622, Məkkə, 90 surə) və «Mədinə surələrinə» (622–632, Mədinə, 24 surə) bölünür. – 87,88,89,177.

109. Məkkə – Səudiyyə Ərəbistanının qərbində şəhər. Salınma tarixi məlum deyildir. İslamın banisi həzrəti Məhəmməd peyğəmbər Məkkədə doğulmuşdur. VII əsrdən müsəlmanların müqəddəs şəhəri və ziyarətəgahıdır. – 89.

110. Mədinə – Səudiyyə Ərəbistanının şimal-qərbində şəhər. Qədim zamanlarda adı Yəsrib, erkən orta əsrlərdən Mədinədir. 622-ci ildə İslamın banisi Məhəmməd əleyhissəlam Məkkədən Mədinəyə hicrət etmiş və burada müsəlman icmasını yaratmışdı. Məhəmməd əleyhissəlamın qəbri Mədinədədir. VII əsrdən müsəlmanların iki müqəddəs şəhərlərindən biridir. – 89.

111. Məhəmməd Peyğəmbər (əleyhissəlam) (570/571–632) – İslamın banisi, siyasi və dövlət xadimi. İslama görə Məhəmməd əleyhissəlam böyük peyğəmbər və «Allahın elçisi» sayılmış, bütün müsəlmanların müqəddəs kitabı «Quran»ı xalqa çatdırmışdır. – 89.

112. Kəbə – müsəlmanların Məkkədə müqəddəs məbədi. «Qaradaş» Kəbədədir. Kəbə hələ qədimdən büt-pərəst tayfaların məbədi olmuşdur. Müsəlmanlar Məkkəni tutduqdan sonra (630) bütlər məhv edildi və Kəbə müsəlmanların ziyarətəgahına çevrildi. Kəbəni ziyarət edənlər həc adlanır. – 90.

113. Portuqaliya, Portuqaliya Respublikası – Cənub-Qərbi Avropanın Pireney yarımadasında dövlət. Sahəsi 92 min km², əhalisi 9,9 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 19 mahala və iki muxtar vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, ali qanunverici orqanı birpalatalı Respublika Məclisidir. Paytaxtı Lissabondur. – 91.

114. Jorji Sampayyu (d.1939) – Portuqaliya siyasi xadimi. 1996–2006-cı illərdə Portuqaliya Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 91.

115. Aleksandr Abdulov (d.1953) – rus kino və teatr aktyoru, rejissor. «Adi möcüzə», «Sevdiklərinizdən ayrılmayın», «Ağ geyimli qadın», «Çarodey», «Dahi», «Şizofreniya», «Master və Marqarita» filmlərində çəkilmişdir. Rusiya Federasiyasının Xalq artistidir. – 93.

116. İslandiya, İslandiya Respublikası – Atlantik okeanın şimalında, İslandiya adalarında dövlət. Sahəsi 103 min km², əhalisi 270 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 23 rayonu (sisla) olan 8 mahala bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı parlamentdir (altinq). Paytaxtı Reykjavikdir. – 98.

117. Olavur Raqnar Qrimsson (d.1943) – 1996-cı ildən indiyə qədər İslandiyanın prezidenti. Politologiya elmləri doktoru. – 98.

118. II Elizabeth (d.1926) – Böyük Britaniya kraliçası. Vindzor sülaləsindəndir. 1952-ci ildə atası VII Georgin ölümündən sonra taxt-taca sahib olmuşdur. – 99.

119. Ross Uilson (d.1955) – 2000–2003-cü illərdə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Azərbaycanda Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. Hazırda Ross Uilson Türkiyədə ABŞ-ın səfiri vəzifəsində çalışır. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 101–107.

120. ABŞ Dövlət Departamenti – ABŞ-da 1789-cu ildən Xarici İşlər Nazirliyi funksiyasını həyata keçirən əsas xarici siyasət idarəsi. Dövlət katibi başçılıq edir, prezidentin və Konqresin hazırladığı xarici siyasi xətti həyata keçirir. – 103.

121. Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı – respublikanın ən böyük musiqi teatrı. Azərbaycan XKS-nin 1920-ci il 1 iyul tarixli qərarı ilə Birləşmiş Dövlət Teatrı tərkibində opera truppası kimi yaradılmışdı. 1924-cü ildə opera truppası bu teatrdan ayrılaraq müstəqil opera və balet teatrına çevrilmişdir. 1928-ci ildə teatra M.F.Axundovun adı verilmişdir. 1959-cu ildən Akademik Opera və Balet Teatrı adlanır. – 109.

122. Əli Həsənov, Əli Məhəmməd Əli oğlu (d.1960) – tarix elmləri doktoru, professor. Yeni Azərbaycan Partiyasının İdarə Heyətinin üzvü. (1999), 1993–95-ci illərdə partiyanın ideoloji şöbəsinin müdiri işləmişdir. 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidenti İcra Aparatının ictimai-siyasi şöbəsinə rəhbərlik edir. Müasir siyasi problemlərə aid kitabların və məqalələrin müəllifidir. – 113.

123. Ömər Eldarov, Ö m ə r H ə s ə n o ğ l u (d.1927) – görkəmli Azərbaycan heykəltəraşı. Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü. Rəssamlıq Akademiyasının müxbir üzvü. Heykəltəraşlığın müxtəlif janrlarında (monimental abidə, portret, büst, qorelyef və s.) əsərlər yaradır. I çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 114–117.

124. Fatma Abdullazadə, F a t m a H ü s e y n q ı z ı (d.1948) – fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Humanitar Siyasət Məsələləri şöbəsinin müdiri. 1995–2000-ci illərdə Milli Məclisin deputatı olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilmişdir. – 114–117.

125. Mikayıl Abdullayev, M i k a y ı l H ü s e y n o ğ l u (1921–2002) – görkəmli Azərbaycan rəssamı. Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. SSRİ xalq rəssamı, SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının müxbir üzvü, Azərbaycan Dövlət və Beynəlxalq Nehru mükafatları laureatıdır. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 115.

126. Lüksemburq, B ö y ü k L ü k s e m b u r q H e r s o q l u ğ u – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 2,6 min km², əhalisi 415 min nəfərdir. İnzibati cəhətdən 3 mahala bölünür. Lüksemburq konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı böyük hersoqdur. Qanunverici orqanı Deputatlar palatasıdır. Paytaxtı Lüksemburqdur. – 118.

127. Anri (d.1955) – 1998-ci ildən Lüksemburq Hersoqluğunun hökumət naibi, 2000-ci ildən isə böyük hersoqdur. 1998-ci ildən Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin üzvüdür. – 118.

128. Xorvatiya Respublikası – Cənubi Avropada dövlət. Sahəsi 56,6 min km², əhalisi 4,8 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 20 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Zaqrebdir. – 119.

129. Mesiç Stipe (d.1934) – hüquqşünas. 2000–08-ci illərdə Xorvatiya Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 119

130. Sloveniya, Sloveniya Respublikası – Mərkəzi Cənubi Avropada dövlət. Sahəsi 20,3 min km², əhalisi 1,96 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı (Dövlət Şurası və Dövlət Məclisi) parlamentdir. Paytaxtı Lyublyandır. – 120.

131. Yanez Drnovšek (1950–2008) – Yuqoslaviya və Sloveniya siyasətçisi. 1989–1990-cı illərdə Yuqoslaviya Ali Məclisinin sədri, 1992–2000, 2000–2002-ci illərdə Baş nazir. 2002–2007-ci illərdə Sloveniya prezidenti olmuşdur. – 120.

132. Mozambik, Mozambik Respublikası – Cənub–Şərqi Afrikada dövlət. Sahəsi 802 min km², əhalisi 17,9 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 10 əyalətə bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Respublika Assambleyasıdır. Paytaxtı Marutidir. – 121.

133. Joakim Alberto Çissano (d.1939) – 1986–2005-ci illərdə Mozambik Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 121.

134. Yunanıstan, Yunanıstan Respublikası – Cənubi Avropada dövlət. Sahəsi 132 min km², əhalisi 10,5 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 13 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, ali qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Afinadır. – 122–125.

135. Avropa Birliyi (AB) – 1951–57-ci illərdə yaranmış üç Qərbi Avropa integrasiya təşkilatının ümumi adı (Avropa İqtisadi Birliyi – AİB, Avropa Kömür və Polad Birliyi – AKPB, Avropa Atom Enerjisi Birliyi – AAEB. AB ümumi prinsiplərin müəyyən edilməsindən birgə fəaliyyətə qədər (Avropa İnvestisiya Bankının, Avropa Regional İnkişaf Fondunun vahid valyuta qəbul etməsi – AVRO) bir neçə mərhələ keçmişdir. Mühüm mərhələ Vahid Avropa Aktının (1986-cı ildən qüvvəyə minmişdir) qəbul edilməsi olmuşdur. 1967-ci ildə rəhbər orqanların birləşməsindən sonra – AİB, AKPB və AAEB – Avropa Birliyi, 1993-cü ildə isə Avropa Şurası yarandı. – 122,1213,124,125.

136. TASİS – 1991-ci ildə Avropa Şurası tərəfindən MDB dövlətlərinə texniki cəhətdən kömək etmək üçün yaradılan proqram. Proqram 2 hissədən – hər bir ölkəyə, o cümlədən Azərbaycana, region ölkələrinə texniki köməkdən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikası TASİS proqramına 1992-ci ildə daxil olmuşdur. – 123.

137. Aleksandr Lukaşenko (d.1954) – Belarus dövlət xadimi. 1994-cü ildən Belarus Respublikasının prezidentidir. – 126,147.

138. Valentina Tereşkova (d.1937) – rus kosmonavtı, 1963-cü ildə «Vostok –6» (1963) gəmisində kosmosa uçmuş dünyada ilk kosmonavt qadın, polkovnik, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı. 1968–87-ci illərdə Sovet Qadınları Komitəsinin sədri, 1969-cu ildən Beynəlxalq Qadınlar Federasiyasının vitse- prezidentidir. – 128.

139. Latviya, L a t v i y a R e s p u b l i k a s ı – Şərqi Avropada, Pribaltikada dövlət. Sahəsi 64,5 min km², əhalisi 2530 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 26 rayona (qəza) bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı Seymdir. Paytaxtı Riqa şəhəridir. – 129.

140. Vayra Vike-Freyberq (d.1937) – Latviya dövlət xadimi, 1999–2007-ci illərdə Latviya Respublikasının prezidenti. Psixologiya elmləri doktoru, professor. Kanadada emiqrant olmuş, 1997-ci ildə Latviyaya köçmüş və siyasi fəaliyyətə başlamışdır. – 129.

141. Cibuti, C i b u t i R e s p u b l i k a s ı – Şimal-Şərqi Afrikada dövlət. Sahəsi 22 min km², əhalisi 603,6 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 5 vilayətə bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Milli Məclisdir. Paytaxtı Cibutidir. – 130.

142. İsmail Ömər Cili (d.1947) – 1999-cu ildən Cibutu prezidenti. – 130.

143. Kanada – Şimali Amerikada dövlət. Sahəsi 9971 min km², əhalisi 29,6 milyon nəfərdir. Kanada 10 əyalətə və 3 əraziyə bölünmüş federasiyadır. Millətlər Birliyinə daxildir. Dövlət başçısı Böyük Britaniya kralıcasıdır. Onu ölkədə general-qubernator əvəz edir. Qanunverici orqanı iki-

palatalı (Senat və İcmalar palatası) parlamentdir. Paytaxtı Ottavadır. – 135,136.

144. Jan Kretyen (d.1934) – Kanada siyasətçisi, 1993–2003-cü illərdə Kanadanın Baş naziri olmuşdur. Kanada Liberal Partiyasının başçısı. – 135.

145. Adriyenn Klarkson (d.1939) – Kanada jurnalisti və siyasi xadimi. 1999–2005-ci illərdə Kanadanın general-qubernatoru olmuşdur. – 136.

146. Leonid Daniloviç Kuçma (d.1938) – Ukraynanın siyasi və dövlət xadimi. 1994–2005-ci illərdə Ukrayna Respublikasının prezidenti olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 137,138,139,140,142,181,188.

147. GUAM – Avropada adi silahların azaldılması haqqında müqavilənin cinah sənədi müzakirə olunduqdan sonra həmin sənədi bəyənən ölkələrdən – Gürcüstan, Ukrayna, Azərbaycan və Moldovadan ibarət qeyri-rəsmi «dördlər qrupu» yaradıldı. Sonralar bu quruma Özbəkistan da qatıldı (10 oktyabr 1997). 2005-ci ildə isə Özbəkistan bu qurumu tərk etdi. – 139.

148. Zərifə Əliyeva, Zərifə Əziz qızı (1923–1985) – görkəmli Azərbaycan oftalmoloqu. Tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Milli EA-nın akademiki, Rusiya Tibb EA-nın akademiki, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi. Görkəmli siyasi və dövlət xadimi Əziz Əliyevin qızı, prezident Heydər Əliyevin həyat yoldaşı, prezident İlham Əliyevin anası. Zərifə xanımın Azərbaycanda oftalmologiya elminin inkişafında müstəsna xidmətləri var. O, vaxtilə Azərbaycanda geniş yayılmış traxomanın, dünya təcrübəsində birincilər sırasında peşə, xüsusilə kimya və elektron sənayelərində peşə fəaliyyəti ilə bağlı göz xəstəliklərinin öyrənilməsi, profilaktikası və müalicəsinə, habelə oftalmologiyanın müasir problemlərinə dair bir çox sanballı tədqiqatların müəllifidir. Həmçinin yüksək ixtisaslı səhiyyə kadrları hazırlanmasına böyük əmək sərf etmişdir. O, Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin, Sovet Sülhü Müdafiə Komitəsinin, Azərbaycan Oftalmologiya Cəmiyyəti İdarə Heyətinin, «Vestnik oftal-

mologii» (Moskva) jurnalı redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur. Yüksək elmi nailiyyətlərinə görə Rusiya Tibb EA-nın M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. – 141.

149. Viktor Çernomırdin, V i k t o r S t e p a n o v i ç (1938–2009) – Rusiya Federasiyasının dövlət xadimi. 1992–98-ci illər Rusiya Federasiyasının Baş naziri, 1999–2009-cu illərdə Rusiya Federasiyasının Ukrayna Respublikasında Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 142.

150. Ukrayna Ali RADA-sı – Ukraynanın ali qanunverici hakimiyyət (Sovet–Şura, Xalq Deputatları RADA-sı) orqanı. – 142.

151. Vladimir Litvin (d.1956) – Ukrayna siyasi və dövlət xadimi. Tarix elmləri doktoru, Ukrayna Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü. 2002–2006-cı illərdə və 2008-ci ildən Ukrayna Ali Radasının sədridir. – 142.

152. Venesuela Respublikası – Cənubi Amerikanın şimalında dövlət. Sahəsi 916,4 min km², əhalisi 22,3 milyon nəfərdir. Venesuela – federasiya 21 ştata bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı iki-palatalı Milli Konqresdir (Deputatlar palatası və Senat). Paytaxtı Karakasdır. – 148.

153. Huqo Rafael Çavez Frias (1954–2013) – 1999-cu ildən Venesuela prezidenti. – 148.

154. Cəmil Çiçək (d.1946) – türk hüquqşünası. Turqut Özalla bərabər Ana Vətən Partiyasının qurucularından biri. TBMM-nin 18,20,21,22-ci çağırışlarında millət vəkili olmuşdur. 2002-ci ildə AKP-nin qurulmasında iştirak edən Cəmil Çiçək R.T. Ərdoğanın hökumətində Ədliyyə naziri, Baş nazirin müavini və hökumət sözçüsü vəzifələrində çalışmışdır. 2011-ci ildən TBMM-nin sədridir. –149–153.

155. Türkiyə Böyük Millət Məclisi (TBMM) – Türkiyənin ali qanunverici orqanı. Parlament 1920-ci il aprelin 23-də yaradılmışdır. BMM-nin ilk sədri M.K.Atatürk olmuşdur. BMM iki palatadan ibarətdir:

Senat (yuxarı palata) və Milli palata. BMM məclis üzvlərindən respublika prezidentini seçir. – 150,152.

156. Mustafa Kamal Atatürk, Q a z i M u s t a f a K a m a l (1881–1938) – Türkiyənin dövlət, siyasi və hərbi xadimi, Türkiyə Respublikasının banisi və ilk prezidenti (1923–1938). Birinci dünya müharibəsi zamanı Dardanel boğazının müdafiəsində (1915) şücaət göstərmişdir.

Atatürk 1919-cu ildə «Kamalçılar hərəkatı»na – milli azadlıq hərəkatına başçılıq etmişdir. 1920-ci ildə Atatürk Ankarada yeni parlament – Türkiyə Böyük Millət Məclisini (TBMM) yaratdı, məclisin və təşkil edilən hökumətin sədri seçildi. Sakarya çayı yaxınlığında qələbəyə görə TBMM Atatürkü marşal rütbəsi və «Qazi» fəxri adını vermişdir. 1922-ci ildə Atatürkün komandanlığı ilə türk ordusu Türkiyəni xarici müdaxiləçilərdən tamamilə azad etdi.

Atatürk soyadı ona 1934-cü ildə TBMM tərəfindən verilmişdir. – 151,228.

157. Tamara Sinyavskaya (d.1943) – məşhur rus müğənnisi. Moskva Böyük Teatrının solisti. Azərbaycan və SSRİ Xalq artisti. – 154.

158. Müslüm Maqomayev, M ü s l ü m M ə h ə m m ə d o ğ l u (1942–2008) – görkəmli müğənni, bəstəkar. Azərbaycan və SSRİ Xalq artisti. Bəstəkar Müslüm Maqomayevin nəvəsi. Keçmiş SSRİ məkanında və bir çox xarici ölkələrdə müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdir. Azərbaycan Respublikasının «Şöhrət» və «İstiqlal» ordenləri ilə təltif edilmişdir. – 154.

159. Pakistan, P a k i s t a n İ s l a m R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Asiyada dövlət. Sahəsi 796 min km², əhalisi 133,5 milyon nəfərdir. Paytaxtı İslamabad şəhəridir. İnzibati cəhətdən 4 əyalətə və federal paytaxt ərazisinə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. – 156.

160. Pərviz Müşərrəf (d.1943) – 2001–2007-ci illərdə Pakistan Respublikasının prezidenti, ordu generalı. 1988–90 və 1993–96-cı illərdə Pakistanın Baş naziri, 1998-ci ildə Baş qərargah rəisi olmuş, 1999-cu ildə hərbi çevriliş nəticəsində hakimiyyətə gəlmişdir. – 156.

161. Monqolustan, Monqolustan Respublikası – Mərkəzi Asiyada dövlət. Sahəsi 1566 min km², əhalisi 2,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 18 aymaka, Ulan-Bator, Dərhan və Erdenet şəhərləri xüsusi ərazi bölgüsünə daxildir. Dövlət başçısı prezident, ali dövlət hakimiyyəti orqanı Böyük Xalq Xuralıdır. Paytaxtı Ulan Batordur. – 157.

162. Natsagiyn Baqavandi (d.1950) – 1997–2005-ci illərdə Monqolustan prezidenti. – 157.

163. Jak Şirak (d.1932) – Fransanın görkəmli siyasi və dövlət xadimi. 1974–76 və 1986–88-ci illərdə Fransanın Baş naziri, 1977–95-ci illərdə Paris şəhərinin meri, 1995–2007-ci illərdə Fransa Respublikasının prezidenti. «Heydər Əliyev» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 158.

164. Bastiliyanın alınması – Parisdə qala. 1370–82-ci illərdə tikilmişdir. XV əsrdən həm də dövlət həbsxanası idi. Bastiliyada əsasən siyasi dustaqlar saxlanılırdı. 1789-cu il iyulun 14-də Paris üsyançıları Bastiliyanı hücumla aldılar. Bu, Böyük Fransa inqilabının başlanğıcı idi. Bastiliyanın alındığı gün Fransanın milli bayramı (1880) kimi qeyd olunur. – 158.

165. ATƏT-in Minsk qrupu – 1992-ci il martın 24-də yaradılmışdır. 1997-ci ildə Minsk qrupunun tərkibinə aşağıdakı dövlətlər daxil olmuşdur: Azərbaycan, Ermənistan, Belarus, Almaniya, İtaliya, Rusiya, ABŞ, Fransa, Türkiyə, Danimarka və İsveç. 1994-cü ilin dekabrından Minsk qrupuna iki sədr – Rusiya və İtaliya rəhbərlik edirdi. 1996-cı ilin dekabrından onun üç – Rusiya, ABŞ və fransalı həmsədrləri var. Qrupun əsas vəzifəsi Ermənistan–Azərbaycan münaqişəsinin sülh yolu ilə aradan qaldırılmasına və Dağlıq Qarabağ probleminin dinc vasitələrlə həll edilməsinə bilavasitə kömək etməkdir. – 158.

166. Məmməd Əliyev, Məmməd Novruz oğlu (d.1942) – Fövqəladə və Səlahiyyətli səfir, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru. 1992–2005-ci illərdə Türkiyə Respublikasında Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri olmuşdur. – 159.

167. Banqladeş, Banqladeş Xalq Respublikası – Cənubi Asiyada dövlət. Sahəsi 144 min km², əhalisi 123 milyon nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. İnzibati ərazisi 4 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Dəkkədir. – 160.

168. İacuddin Əhməd (d.1931) – Banqladeş siyasi və dövlət xadimi. 2002–2009-cu illərdə Banqladeş prezidenti. – 160.

169. Belçika, Belçika Krallığı – Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 30,5 min km², əhalisi 10,2 milyon nəfərdir. Belçika konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Brüsseldir. – 164,165.

170. Gi Verhofstadt (d.1953) – Belçika siyasi xadimi. 1999–2008-ci illərdə Belçika Baş naziri. – 164.

171. II Albert (d.1934) – 1993-cü ildən Belçika kralı. Saksen-Koburq şulaləsindəndir. III Leopoldin oğludur. – 165.

172. Kolumbiya, Kolumbiya Respublikası – Cənubi Amerikanın cənub-qərbində dövlət. Sahəsi 1139 min km², əhalisi 35,7 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 32 departamentə bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı Konqresdir. Paytaxtı Boqotadır. – 166.

173. Alvaro Uribe Velez (d.1952) – Kolumbiya siyasətçisi. 2002–2010-cu illərdə Kolumbiya prezidenti. – 166.

174. Misir Ərəb Respublikası – Afrikanın şimal-şərqində və Asiyanın Sinay yarımadasında dövlət. Sahəsi 1001,4 min km², əhalisi 61 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Xalq Məclisidir. Paytaxtı Qahirə şəhəridir. – 167.

175. Hüsni Mübarək, Seyid Məhəmməd (d.1928) – 1975–81-ci illərdə Misir Ərəb Respublikasının vitse-prezidenti, 1981–2011-ci illərdə prezidenti olmuşdur. – 167.

176. Maldiv, M a l d i v R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Asiyada dövlət, Maldiv adalarında. Sahəsi 298 min km², əhalisi 266 min nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı Xalq Şurasıdır. Paytaxtı Maledir. – 171.

177. Məmun Əbdül Qəyyum (d.1937) – 1978–2008-ci illərdə Maldiv adalarının prezidenti. – 171.

178. Mərakeş, M ə r a k e ş K r a l l ı ğ ı – Şimal–Qərbi Afrikada dövlət. Sahəsi 446,6 min km², əhalisi 26,7 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 35 əyalətə və 8 prefektura bölünür. Mərakeş konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı birpalatalı Nümayəndələr palatasıdır. Paytaxtı Rabatdır. – 172.

179. VI Məhəmməd, B i n ə l – H ə s ə n (d.1963) – 1999-cu ildən Mərakeş kralı. Məhəmməd 1666-cı ildən Mərakeşi idarə edən Alautlar sülaləsindən 18-ci kraldır. – 172.

180. İsveçrə, İ s v e ç r ə K o n f e d e r a s i y a s ı – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 41,3 min km², əhalisi 7,1 milyon nəfərdir. İsveçrə federativ, 23 kantona bölünmüş respublikadır. Dövlət başçısı prezidentdir, prezidenti parlament Federal Şura üzvlərindən 1 il müddətinə seçir, yenidən seçilmək hüququ yoxdur. Prezident həmçinin hökumət başçısıdır. Qanunverici hakimiyyət iki palatadan ibarət Federal Məclisə məxsusdur. Paytaxtı Bern şəhəridir. – 175.

181. Paskal Kuşpen (d.1942) – İsveçrə dövlət xadimi. 2003–2008-ci illərdə İsveçrə prezidenti olmuşdur. – 175.

182. Benin, B e n i n R e s p u b l i k a s ı – Qərbi Afrikada dövlət. Sahəsi 112,6 min km², əhalisi 5,6 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 6 əyalətə bölünür. Dövlətin və hökumətin başçısı prezident, qanunverici orqanı Milli Məclisdir. Paytaxtı Porto-Novodur. – 176.

183. Sinqapur, S i n q a p u r R e s p u b l i k a s ı – Cənub–Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 639 km², əhalisi 3,05 milyon nəfərdir. Millətlər

Birliyinə daxildir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı birpalatalı parlamentdir. Paytaxtı Sinqapurdur. – 182.

184. Sellapan Rama Natsan (d.1924) – 1999-cu ildən Sinqapur prezidenti. – 182.

185. Yuli Qusman, Y u l i S o l o m o n o v i ç (d.1943) – tanınmış kinorejissor və ictimai xadim, Azərbaycan Əməkdar incəsənət xadimi və xalq artisti. 1993–95-ci illərdə Rusiya Federasiyası Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. – 183.

186. Koreya, K o r e y a R e s p u b l i k a s ı – Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 98,5 min km², əhalisi 45,2 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 9 əyalətə və 6 mərkəzi tabe şəhərə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı – birpalatalı Milli Məclisdir. Paytaxtı Seuldur. – 184.

187. Noh Mu-Hyun (Ho Mu Xeyn) (1946–2009) – 2003–2008-ci illərdə Koreya Respublikasının prezidenti. Dövlət başçısı olduğu dövr Cənubi Koreyada iqtisadiyyatın inkişafı və artım dövrü olmuşdur. – 184.

188. Hindistan, H i n d i s t a n R e s p u b l i k a s ı – Cənubi Asiyada dövlət. Millətlər Birliyinin tərkibindədir. Ərazisi 3,3 milyon km², əhalisi 953 milyon nəfərdir. Hindistan inzibati cəhətdən 22 ştata və 7 müttəfiq əraziyə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Dehli şəhəridir. – 185,186.

189. Əbdül Kalam (d.1931) – 2002–2007-ci illərdə Hindistan Respublikasının prezidenti. Əbdül Kalam Hindistanda raket və yerətrafi peyk proqramının yaradıcılarındanır. 1980-ci ildə onun başçılığı ilə birinci hind SLV–3 yerətrafi süni peyki kosmosa göndərilmişdir. – 185.

190. Atal Bihari Vaçpai (d.1924) – XX əsrin sonlarında ən görkəmli hind siyasətçisi. 1996–2004-cü illərdə Hindistanın Baş naziri olmuşdur. Vaçpai zamanı Hindistan ilk nüvə silahını sınaqdan keçirmişdir. – 186.

191. Əfqanıstan, Ə f q a n ı s t a n İ s l a m D ö v l ə t i – Cənub–Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 652,2 min km², əhalisi 22,7 milyon nəfərdir. İnzibati

ərazisi 29 vilayətə və mərkəzə tabeli 2 mahala bölünür. Dövlət başçısı prezidentdir. Paytaxtı Kabil şəhəridir. – 187.

192. Həmid Kərzai (d.1957) – 2004-cü ildən Əfqanıstan İslam Dövlətinin prezidenti. 2001–2002-ci illərdə Əfqanıstanın Baş naziri olmuşdur. Kərzai Əfqanıstanı 200 il idarə etmiş tanınmış Populzay qəbiləsindən olan puştu klanının nümayəndəsidir. – 187.

193. Uruqvay, Uruqvay Şərq Respublikası – Cənubi Amerikada dövlət. Sahəsi 178 min km², əhalisi 3,14 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 19 departamentə bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı parlament (Senat və Nümayəndələr Palatası), paytaxtı Montevideodur. – 189.

194. Xorxe İvanyes (d.1927) – Uruqvay siyasi xadimi. 2000–2005-ci illərdə Uruqvay prezidenti. – 189.

195. Kofi Annan (d.1938) – 1997–2006-cı illərdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi olmuşdur. Nobel mükafatı laureatı. – 190.

196. Braziliya, Braziliya Federativ Respublikası – Cənubi Amerikada dövlət. Sahəsi 8,5 milyon km², əhalisi 157,9 milyon nəfərdir. Braziliya federasiyası 26 ştata və federativ (paytaxta) mahala bölünür. Dövlətin və hökumətin başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı Milli Konqresdir. Paytaxtı Braziliyadır. – 191.

197. Luis İnasiu Luba da Silva (d.1945) – 2003-cü ildən Braziliya prezidenti. Braziliyada həmkarlar İttifaqının yaradıcılarından biridir. – 191.

198. Vladimir Voronin (d.1941) – Moldova siyasi və dövlət xadimi. 2001 və 2005-ci illərdə Moldova prezidenti olmuşdur. – 192.

199. Malayziya – Cənub–Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 329,7 min km², əhalisi 20,4 milyon nəfərdir. Malayziya federasiyadır. Tərkibinə 13 ştat və federal ərazi – Kuala Lumpuq və Lavyan daxildir. Millətlər Birliyinin üzvüdür. Malayziya konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı sultan-

lığın ştat başçıları tərəfindən 5 il müddətinə seçilən kraldır. Qanunverici orqanı ikipalatalı parlamentdir. Paytaxtı Kuala-Lumpurdur. – 195,196.

200. Mahathir Məhəmməd (d.1925) – 1981–2003-cü illərdə Malayziyanın Baş naziri olmuşdur. Onun vaxtında Malayziya zəif inkişaf etmiş kənd təsərrüfatı ölkəsindən «Asiya pələngi»nə çevrildi. «Asiya dəyərləri»ni təbliğ edir, Qərb dəyərlərindən daha çox dəyərləndirir, bloklara qoşulmamaq hərəkətini alqışlayırdı. –196.

201. Qətər, Qə tər dövləti – Cənub–Qərbi Asiyada dövlət. Sahəsi 11 min km², əhalisi 59 min nəfərdir. Dövlət başçısı əmirdir. Paytaxtı Dohə. – 198.

202. Həməd Bin Xəlifə ət-Tani (d.1952) – 1995-ci ildən Qətər əmiri, 1997-ci ildə regionda – ilk dəfə Qətərdə qadınlara seçkilərdə iştirak etmək hüququ verdi. – 198.

203. Vyetnam, V y e t n a m S o s i a l i s t R e s p u b l i k a s ı (VSR) – Cənub–Şərqi Asiyada dövlət. Sahəsi 322 min km², əhalisi 76,1 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 50 əyalətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, dövlətin və qanunvericiliyin ali orqanı birpalatalı Milli Məclisdir. Paytaxtı Xanoydur. – 199.

204. Çan Dik Lionq (d.1937) – 1997–2006-cı illərdə Vyetnamın prezidenti olmuşdur. – 199.

205. Liviya, Liviya Ərəb Xalq Sosialist Cəməhiriyyəsi – Şimali Afrikada dövlət. Sahəsi 1759,5 min km², əhalisi 5,4 milyon nəfərdir. Liviyanın rəhbər orqanı–inqilabi rəhbərdir. Qanunverici orqanı Umumi Xalq Konqresidir. Dövlətin funksiyasını Ali Xalq Komitəsi yerinə yetirir. Paytaxtı Tripolidir. – 200.

206. Müəmmər əl-Qəddafi (1942–2012) – Liviyanın dövlət və siyasi xadimi. 1970–2012-ci illərdə Liviyanın prezidenti olmuşdur. – 200.

207. Slovakiya, S l o v a k i y a R e s p u b l i k a s ı – Şərqi Avropada dövlət. Sahəsi 49 min km², əhalisi 3,4 milyon nəfərdir. İnzibati cəhətdən 3 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı Milli Şuradır. Paytaxtı Bratislavadır. 1992-ci ilin noyabrına qədər Çexoslovakiyanın tərkibində olmuşdur. – 201.

208. Rudolf Şuster (d.1934) – 1990–92-ci illərdə Slovakiyanın Kanada səfiri, 1994–99-cu illərdə Kosiçi şəhərinin meri, 1999–2004-cü illərdə Slovakiya Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 201.

209. Özbəkistan, Ö z b ə k i s t a n R e s p u b l i k a s ı – Orta Asiyanın mərkəzində dövlət. Sahəsi 447,4 min km², əhalisi 23 206 min nəfərdir. Özbəkistanın tərkibinə Qarakalpak Muxtar Respublikası və 12 vilayət daxildir. Dövlətin başçısı – prezident, qanunverici orqanı – Məclisdir. Paytaxtı Daşkənd şəhəridir. – 202.

210. İslam Kərimov, İ s l a m Ə b d u q ə n i o ğ l u (d.1938) – Özbəkistanın siyasi və dövlət xadimi. 1989–90-cı illərdə Özbəkistan KP MK-nın Birinci katibi olmuşdur. 1990-cı ildən Özbəkistan Respublikasının prezidentidir. – 202.

211. Vaqif Mustafayev, V a q i f B e h d u d o ğ l u (d.1953) – kinorejissor. Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti. Bir çox filmlərin, o cümlədən prezident Heydər Əliyev haqqında filmin rejissorudur. «Space» müstəqil teleradio şirkətinin prezidentidir. Azərbaycan Respublikası Dövlət mükafatı laureatıdır. –203–204.

212. «Azərneftyanacaq» neft emalı zavodu – keçmiş Yeni Bakı neft-ayırma zavodu (1953) – 1994-cü ildə yaradılmışdır. «Azərneftyanacaq» müxtəlif markalı avtomobil benzinləri, dizel yanacağı, ocaq yanacağı, odluq mazut, neft koksu və təsdiq olunmuş standartda uyğun sıxılmış qaz istehsalı ilə məşğul olur. – 205–206.

213. Qırğızistan, Q ı r ğ ı z ı s t a n R e s p u b l i k a s ı – Şimal–Şərqi Orta Asiyada dövlət. Sahəsi 198,5 min km², əhalisi 4526 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 6 vilayətə, 40 rayona bölünür. Dövlət başçısı prezident, ali qanunverici orqanı parlamentdir. Paytaxtı Bişkekdir. – 207.

214. Əsgər Akayev (d.1944) – 1989–1990-cı illərdə Qırğızıstan EA-nın prezidenti, 1990–2005-ci illərdə Qırğızıstan Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 207.

215. Koreya Xalq Demokratik Respublikası – Şərqi Asiyada, Koreya yarımadasında dövlət. 1948-ci ildə yaradılmışdır. Sahəsi 121,2 min km², əhalisi 23,9 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 9 əyalətə bölünür. Pxenyan, Kesson şəhərləri əyalət hüququndadır. Dövlət başçısı prezident, ali qanunverici orqanı Ali Xalq Məclisidir. Paytaxtı Pxenyandır. – 208.

216. Kim Çen İr (d.1941 və ya 1942–2012) – Koreya Xalq Demokratik Respublikasının başçısı, Koreya Əmək Partiyasının Baş katibi, Koreya Xalq Ordusunun Baş komandanı, KXDR-in Dövlət Müdafiə Komitəsinin sədri, «dahi rəhbər» Kim İr Senin oğlu. Atasından fərqli olaraq «sevimli rəhbər» titulu var. Ona çox vaxt «sərkərdə» də deyirdilər. – 208.

217. Tacikistan, T a c i k i s t a n R e s p u b l i k a s ı – Orta Asiyanın cənub–şərqində dövlət. Sahəsi 143,1 min km², əhalisi 5705 min nəfərdir. İnzibati ərazisi Bədxəşən Muxtar Vilayətinə, 2 vilayətə və 45 rayona bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı Məclisdir. Paytaxtı Düşənbədir. – 209.

218. İmaməli Rəhmonov, İ m a m ə l i Ş ə r i f o ğ l u (d.1952) – Tacikistanın siyasi və dövlət xadimi. 1992-ci ildə Tacikistan Ali Sovetinin sədri olmuşdur. 1992-ci ilin noyabrından Tacikistan Respublikasının prezidentidir. – 209.

219. Rəsul Həmzətov, R ə s u l H ə m z ə t o ğ l u (1923–1998) – Məşhur Dağıstan şairi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Lenin mükafatı laureatı. – 210–211.

220. Anna Lind (1957–2003) – İsveçrə siyasətçisi, Sosial Demokratii Partiyasının üzvü, 1998–2003-cü illərdə İsveçrənin Xarici İşlər naziri olmuşdur. – 212.

221. Arif Məlikov, Arif Cahanqir oğlu (d.1933) – bəstəkar. Azərbaycan Respublikası və SSRİ Xalq artisti. 1961-ci ildə yazdığı «Məhəbbət əfsanəsi» baleti ona xüsusi şöhrət qazandırmışdır. Bu balet dünya ölkələrinin bir çox teatrlarında tamaşaya qoyulmuş, Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. –213–214.

222. Qara Qarayev, Qara Əbülfəs oğlu (1918–1982) – dahi Azərbaycan bəstəkarı. Musiqisi ümumdünya şöhrəti qazanmış, baletləri respublikamızın və bir sıra dünya teatrlarının səhnəsində tamaşaya qoyulmuşdur. Q.Qarayevin musiqi dili sahəsinə gətirdiyi yeniliklər Azərbaycan və dünya musiqisinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. SSRİ Xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət və Lenin mükafatları laureatıdır. – 213.

223. Bakı Musiqi Akademiyası – 1921-ci ildə yaradılıb. Bakı Musiqi Akademiyası Azərbaycanda ilk musiqi tədris müəssisəsidir. 4 fakültəsi vardır. Təhsil iki pilləlidir – bakalavr və magistratura. Bakı Musiqi Akademiyasının tərkibində opera studiyası və musiqi məktəbi studiyası fəaliyyət göstərir. – 213.

224. Puşkin, Aleksandr Sergeyeviç (1799–1837) – dahi rus şairi, yeni rus ədəbiyyatının banisi. Puşkin rus ədəbi dilini yeni yüksək zirvəyə qaldırmışdır. Rus poeziyasının «atası olan» (N.Q.Çernişevski) Puşkin novator şair kimi yeni tipli realist şeirin, mənzum romanın, tarixi povestin, mənzum hekayə, nağıl və dramın gözəl nümunələrini yaratmışdır. Puşkinin Qafqaz həyatı onun yaradıcılığına müstəsna təsir göstərmiş, şairin bu mövzuda yazdığı əsərlər («Qafqaz əsiri», «Quldur qardaşlar», «Baxçasaray fontanı», «Qaraçılar», «Ərzuruma səyahət») rus ədəbiyyatında yeni səhifə açmışdır. Bakıda Puşkinə abidə qoyulmuşdur. – 217.

225. Dostoyevski Fyodor (1821–1881) – rus yazıçısı, ədəbiyyatda ilk ziddiyyətli yazıçı, psixi cəhətdən xəstə adam. Dünyagörüşündəki dərin ziddiyyətlərə baxmayaraq Dostoyevski mütərəqqi və humanist bir yazıçı olmuşdur. Məşhur romanları «Cinayət və cəza», «İdiot», «Şeytanlar», «Karamazov qardaşları»dır. Dostoyevskiye görə insan həyatla yox, öz-özü ilə mübarizə aparmalı, özünü kamilliyə çatdırmalıdır ki, özü üçün deyil,

başqaları üçün yaşamağın ən sadə yeganə həqiqət olduğunu dərk etsin. – 217.

226. Lev Tolstoy, L e v N i k o l a y e v i ç (1828–1910) – dahi rus yazıçısı. İlk yazdığı hekayələrdə ağalarla kəndlilərin münasibətlərindəki dərin sosial ziddiyyətləri göstərmişdir: 1865–69-cu illərdə 1812-ci il Vətən müharibəsinə həsr olunmuş «Hərb və sülh» romanını yazmışdır. Bu əsər XIX əsr dünya realist nəsrinin zirvələrindən biri sayılır. 1873–77-ci illərdə yazdığı «Anna Karenina» romanında kübar cəmiyyətin saxta əxlaqının qurbanı olan qadının faciəsi əks etdirilir. 1908-ci ildə o, ölüm cəzalarına qarşı nifrət və etirazının ifadəsi olan məşhur «Susa bilmirəm» məqaləsini yazır. Ömrünün son illərində Tolstoy dərin mənəvi azab keçirib. 1910-cu il noyabrın 10-da Yasnaya Rolyanani xəlvətcə tərk etmiş, yolda Astapovo dəmir yol stansiyasında vəfat etmişdir. – 217.

227. Nigeriya, N i g e r i y a F e d e r a t i v R e s p u b l i k a s ı – Qərbi Afrikada dövlət. Sahəsi 924 min km², əhalisi 103,9 milyon nəfərdir. Millətlər Birliyinə daxildir. İnzibati ərazisi 30 ştata və bir mahalə bölünür. Dövlət və hökumət başçısı prezidentdir. Paytaxtı Abusadır. – 220.

228. Olusequn Obasanco (d.1937) – Nigeriya siyasi və dövlət xadimi; 1999-cu ildən Nigeriyanın prezidenti. – 220.

229. Gerhard Şröder (d.1944) – Almaniyanın dövlət və siyasi xadimi. 1980-ci ildən Almaniya Bundestaqının üzvü, 1990–98-ci illərdə Aşağı Saksoniya vilayətinin nazir-prezidenti, 2000–06-cı illərdə Almaniyanın federal kansleri olmuşdur. – 222.

230. Azad Mirzəcanzadə, A z a d X ə l i l o ğ l u (1928–2006) – tətbiqi mexanika və neft-mədən işləri sahəsində alim, texnika elmləri doktoru, professor. Azərbaycan MEA-nın akademiki. Tədqiqatları tətbiqi mexanika, neft və qaz-kondensat yataqlarının işlənilməsinə həsr olunmuşdur. 1992–2002-ci illərdə Azərbaycan Ali Attestasiya komissiyasının sədri olmuşdur. Azərbaycan Dövlət mükafatı laureatıdır. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. – 226–227.

231. «Mərmərə» qrupu» Strateji və Sosial Araşdırmalar Vəqfi – 1985-ci ildə İstanbulda yaradılmışdır. Hazırda 200-dən çox üzvü olan bu qrupa tanınmış sənət və iş adamları, nazirlər və millət vəkililəri daxildir. Qrup xarici ölkələrin prezidentləri, görkəmli dövlət xadimləri, nüfuzlu siyasətçiləri ilə mütəmadi olaraq görüşlər keçirir. – 228–231.

232. ATƏT – Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı. Əsası 1975-ci il iyulun 3–9-da Helsinkidə qoyulmuşdur. Burada Avropanın 33 dövlətinin, ABŞ və Kanadanın dövlət və hökumət rəhbərləri iştirak edirdi. ATƏT «soyuq müharibə»nin qurtarmasından sonra ümumavropa təhlükəsizlik sistemini formalaşdıran, yeni Avropanın siyasi və iqtisadi həyatının sivil birgəyaşayış qaydalarını müəyyən edən, dövlətlərarası münasibətləri rəqiblik və münaqişə yolundan əməkdaşlıq və qarşılıqlı mənafe istiqamətlərinə yönəldən bir təşkilat funksiyasını icra edir.

Azərbaycan 1992-ci ildən ATƏT-in üzvüdür və 1993-cü ilin ikinci yarısından ATƏT-in zirvə görüşlərində Azərbaycan nümayəndə heyəti fəal iştirak edir. – 230.

233. Yuri Kovalyov (1965–1991) – Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı, Qarabağ müharibəsi şəhidi. – 233.

234. Turan Cavid (1923–2011) – mədəniyyət xadimi. Azərbaycan Respublikası Əməkdar mədəniyyət işçisi, Hüseyn Cavid mükafatı laureatı, Hüseyn Cavidin qızı. Hüseyn Cavidin Bakıdakı ev-müzeyinin direktoru olmuşdur. Mətnşünaslıq sahəsində yaxından fəaliyyət göstərmişdir. Hüseyn Cavidin 1958–85-ci illərdə nəşr olunmuş bütün kitablarının tərtibisidir. – 235–236.

235. Cəfər Cabbarlı, Cəfər Qafar oğlu (1899–1934) – böyük Azərbaycan yazıçısı, dramaturq. Cabbarlı yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafına böyük təsir göstərmiş, istedadlı dramaturqlar nəslinin yetişməsində mühüm rol oynamışdır. Cabbarlının zəngin irsi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində layiqli yer tutur. – 235.

236. Hüseyn Cavid, Hüseyn Abdulla oğlu Rasizadə (1882–1941) – böyük Azərbaycan şairi, dramaturq. Hüseyn Cavid Azər-

baycan romantizminin banilərindən biri olmuşdur. O, lirik şeirlərin, lirik-epik, epik poemaların müəllifidir.

Hüseyn Cavid daha çox dramaturq kimi tanınmışdır. Onun fəlsəfi və tarixi faciələri forma yeniliyi baxımından Azərbaycan dramaturgiyasında yeni bir mərhələ yaratmış, milli teatr mədəniyyətinin inkişafına qüvvətli təsir göstərmişdir. Azərbaycanın ən dəyərli milli ziyalı nümayəndələrini məhv edən sovet totalitar rejiminin repressiya qurbanlarındanır. – 235,236.

237. İspaniya – Cənub-Qərbi Avropada dövlət. Sahəsi 504,8 min km², əhalisi 39,3 milyon nəfərdir. İnzibati ərazisi 17 muxtar vilayətə daxil olan 50 əyalətə bölünür. İspaniya konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı kral, qanunverici orqanı korteslərdir (ikipalatalı parlament). Afrikanın şimal sahilindəki Seuta və Melilya şəhər rayonları da İspaniyanın mülküdür. Paytaxtı Madriddir. – 243.

238. I Xuan Karlos (d.1938) – İspaniya kralı. 1975-ci ildə diktator Frankonun ölümündən sonra kral elan edilmişdir. – 243.

239. Xose Maria Asnar (d.1935) – 1996–2004-cü illərdə İspaniyanın Baş naziri olmuşdur. – 244.

240. Məmməd Araz, M ə m m ə d İ n f i l o ğ l u İ b r a h i m o v (1933–2004) – Azərbaycanın Xalq şairi. Azərbaycan Respublikası Dövlət mükafatı laureatı. Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni ilə təltif olunmuşdur. Adına «Məmməd Araz» ədəbi mükafatı təsis edilmişdir. – 247–248.

241. Vatikan – Avropada Papa dövləti. Monte-Vatikano təpəliyində, İtaliyanın paytaxtı Roma şəhərinin qərb hissəsindədir. Roma-katolik kilsəsinin siyasi, inzibati və ideoloji mərkəzidir. Vatikan teokratik monarxiyadır. Dövlət başçısı Roma papasıdır. – 252.

242. İohann Pavel II, dünyəvi adı K a r o l V o y t ı l a (1920–2005) – ilahiyyat elmləri doktoru. 1523-cü ildən bəri ilk qeyri-italyan mənşəli (polyak) Roma papasıdır. Sülh və beynəlxalq gərginliyin zəiflədilməsində böyük xidmətləri var. II İohann Pavel 1978-ci ildə Roma papası seçil-

mişdir. Dünyanın bir çox ölkəsində, o cümlədən prezident Heydər Əliyevin dəvəti ilə 2002-ci ildə Azərbaycanda rəsmi səfərdə olmuşdur. – 252.

243. Türkmənistan, T ü r k m ə n i s t a n R e s p u b l i k a s ı – Orta Asiyanın cənub-qərbində dövlət. Sahəsi 488,1 min km², əhalisi 4574 min nəfərdir. İnzibati ərazisi 5 vilayətə bölünür. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı Məclisdir. Paytaxtı Aşqabaddır. – 253.

244. Saparmurad Niyazov, S a p a r m u r a d A t a o ğ l u (1940–2007) – Türkmənistanın siyasi və dövlət xadimi. 1985-ci ilin dekabrından 1991-ci ilə qədər Türkmənistan KP MK-nın Birinci katibi, 1991–2007-ci illərdə Türkmənistan Respublikasının prezidenti olmuşdur. – 253.

245. Avstriya, A v s t r i y a R e s p u b l i k a s ı – Mərkəzi Avropada dövlət. Sahəsi 83,8 min km², əhalisi 8,1 milyon nəfərdir. Dövlət başçısı prezident, qanunverici orqanı ikipalatalı (Milli Şura və Federal Şura) parlamentdir. Paytaxtı Vyanadır. – 254.

246. Tomas Klestil (d.1932) – Avstriyanın prezidenti. 1987–92-ci illərdə XİN-in Baş katibi olmuşdur. – 254.

247. Bülənd Arınc (d.1948) – Türkiyə siyasətçisi 2002–2007-ci illərdə Türkiyə Böyük Millət Məclisinin sədri olmuşdur. Hazırda Bülənt Arınc Türkiyə hökumətində Baş nazirin müavini və hökumət sözçüsüdür. – 257.

248. Aristotel, Ərəstu (e.ə.384 –e.ə.322) –qədim yunan filosofu və alimi E.ə. 367-ci ildə Afinaya gəlib Platonun şagirdi olmuş və 20 il Platon akademiyasında iştirak etmişdir. E.ə. 343–335-ci illərdə Makedoniyalı İsgəndərin tərbiyəçisi olmuşdur. Geniş və çoxcəhətli yaradıcılığa malik olan Aristotel məntiq, psixologiya, təbiətşünaslıq, etika, siyasət, tarix, poeziya və ritorikaya aid əsərlər yazmışdır. Aristotel formal məntiqin banisidir. O, ilk dəfə təfəkkür qanunlarını xüsusi tədqiqat obyektinə çevirmişdir. Aristotel quldarlıq dövlətinin ideoloqu idi. – 263.

249. İpək Yolu, B ö y ü k İ p ə k Y o l u – beynəlxalq tarixi tranzit-ticarət yolu; eramızdan əvvəl II əsrin sonlarından eramızın XVI əsrinədək fəaliyyət göstərmiş, Çindən Şimali Afrika və İspaniyaya qədər uza-

naraq, ayrı-ayrı qolları ilə o zaman dünyanın məlum olan, demək olar ki, bütün ölkələrini birləşdirmişdir.

Əlverişli coğrafi mövqedə yerləşməsi və zəngin maddi sərvətlərə malik olması sayəsində Azərbaycan qədim zamanlardan dünya ölkələri arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrdə mühüm yer tutmuşdur.

XX əsrin sonunda Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin Böyük İpək Yolunun yenidən dirçəldilməsi ideyasını irəli sürməsi bütün dünyada, xüsusilə də Böyük İpək Yolu üstündə yerləşən ölkələrdə ciddi maraqla qarşılandı. Bu məqsədlə 1998-ci ilin sentyabrında Bakıda 33 dövlətin və Avropa Birliyinin iştirakı ilə beynəlxalq konfrans keçirildi; TRASEKA proqramı çərçivəsində nəzərdə tutulan Asiya–Qafqaz–Avropa ticarət dəhlizinin – Böyük İpək Yolunun bərpasının və onun imkanlarından hamılıqla bəhrələnməyin vacibliyi qeyd olundu. –275,292.

250. Füzuli, M ə h ə m m ə d S ü l e y m a n o ğ l u (1494–1556) – Azərbaycanın dahi şairi və mütəfəkkiri. Azərbaycan, fars və ərəb dillərində qəzəl, poema, qəsidə, müsəddəs, rübai, qitə və s. yazmışdır. Aşıqanə qəzəlləri ilə lirik şair kimi şöhrətlənmişdir. Yaradıcılığının zirvəsi olan «Leyli və Məcnun» poeması Azərbaycan, eləcə də Şərq və dünya poeziyasının nadir incilərindəndir. Kərbəladə dəfn edilmişdir. – 293.

251. «Kitabi-Dədə Qorqud» – türk xalqları və Azərbaycan xalq ədəbiyyatının ən qədim yazılı abidəsi. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanının yaranmasından 1300 il keçir. Elm aləminə XIX əsrdən məlum olan bu qəhrəmanlıq dastanının hələlik XV–XVI əsrlərdə köçürülmüş iki əlyazma nüsxəsi (Drezden və Vatikan) saxlanılır. – 293.

Şəxsi adlar göstəricisi

Abbasov Namiq	– 39
Abdulla II	– 22
Abdullayev Mikayıl	– 115
Abdullayev Vaqif	– 142
Abdullazadə Fatma	– 114–117
Abdullovs Aleksandr	– 93
Abutalıbov Hacıbala	– 39,47,111,112
Adler Aleksandr	– 320
Axundova Elmira	– 31–32
Akayev Əsgər	– 207
Akdağ Rəcəb	– 94–97
Al Səud Abdullah	– 79,82,216
Al Səud Fəhd	– 82,215
Al Səud Sultan	– 79
Albert II	– 165
Annan Kofi	– 190
Anri	– 118
Arinc Bülənd	– 257
Aristotel	– 263
Arroyo Qloriya	– 85
Asnar Xose	– 244
Atatürk MK	– 151,228
Baqavandi Natsaqiyn	– 157
Biyya Pol	– 19
Bleyr Toni	– 70,100
Braun Con	– 36–38
Bundevik Kyel	– 17
Buş Corc	– 77,78,101
Buteflikay Əbdüləziz	– 28
Cabbarlı Cəfər	– 235
Camalullai Tunaku	– 195

Cavadov Rövşən	– 73
Cavid Hüseyn	– 235,236
Cavid Turan	– 235–236
Cili İsmail	– 130
Çan Dik Lionq	– 199
Çernomırdin Viktor	– 142
Çeviköz Əhməd	– 33–34
Çiçək Cəmil	– 149–153
Çirenko	– 308
Çissano Joakim	– 121
Dəmirəl Süleyman	– 12
Dostoyevski Fyodor	– 217
Drnovşek Yanez	– 120
Elçibəy Əbülfəz	– 73
Eldarov Ömər	– 114–117
II Elizabet	– 99
Eruygur M.Sener	– 72–76
Əbiyev Səfər	– 39
Əfəndiyev Elçin	– 45–46
Əhməd İacuddin	– 160
Əhmədov Əli	– 39,62,112
Əl-Qəddafi Müəmmər	– 200
Ələkbərov Əvəz	– 29
Ələsgərov Murtuz	– 29,39,109,142
Əliyev İlham	– 39,142,240,306,308
Əliyev Məmməd	– 159
Əliyev Nətiq	– 37
Əliyeva Zərifə	– 141
Ən-Nəimi Əli	– 79–82
Ərdoğan Rəcəb Tayyib	– 11,256
Ət-Tani Həməd	– 198
Fərxutdinov İqor	– 197
Frias Hüqo	– 148
Füzuli Məhəmməd	– 293
Gül Abdullah	– 11
Hacıbəyov Üzeyir	– 285
V Harald	– 18

Həmzətov Rəsul	– 210–211
Həsənov Əli	– 113
Hümejd Saleh	– 86–90
II İohann Pavel	– 252
İvanyes Xorxe	– 189
Xoyski Fətəli xan	– 40
Xu Szintao	– 8,16,219,249
I Xuan Karlos	– 243
Kalam Əbdül	– 185
Karafotias Merkirios	– 124
Karlov Yevgeni	– 233
Kerekuy Matue	– 176
Kərimli Əli	– 63
Kərimov İslam	– 202
Kərzai Həmid	– 187
Kirçner Nestor	– 21,23
Kim Çen İr	– 208
Klarkson Adrienn	– 136
Klestil Tomas	– 254
Kretyen Jan	– 135
Kryuçkov	– 308
Kovalyov Yuri	– 233
Küçma Leonid	– 137,138,139,140,142,181,188
Kuros	– 142
Kuşnaryuk	– 142
Kuşpen Paskal	– 175
Qaralov Zakir	– 39
Qarayev Qara	– 213
Qəddafi Müəmmər	– 200
Qəmbər İsa	– 63
Qəyyum Məmun	– 171
Qrimsson Olavur	– 98
Quliyev Rəsul	– 63
XVI Qustav	– 67
Qusman Yuli	– 183
Lind Anna	– 212
Litvin Vladimir	– 142

Lukaşenko Aleksandr	– 126,147
Madl Ferents	– 251
Maqomayev Müslüm	– 154
Maqriotis İoannis	– 122–125
Mehmandarov Səməd bəy	– 40,131
Mello Serjio	– 190
Mehdiyev Ramiz	– 29,39,61,109,110,112–113,261–308
Mesiç Stipe	– 119
Məhəmməd (<i>əleyhissəlam</i>)	– 89
VI Məhəmməd	– 172
Məhəmməd Mahathir	– 196
Məlikov Arif	– 213–214
Məmməd Araz	– 247–248
Məmmədov Etibar	– 63
Mənn Stiven	– 77–78
Mirzəcanzadə Azad	– 226–227
Mustafayev Vəqif	– 203–204
Mübarək Hüsni	– 167
Müşərrəf Pərviz	– 156
Mütəllibov Ayaz	– 63
Natsan Sellapan	– 182
Nesterov Arkadi	– 127
Niyazov Saparmurad	– 253
No Mu Hyun	– 184
Obasanco Oluseqin	– 220
Omelçenko Aleksandr	– 142
Özkök Hilmi	– 13
Paton Boris	– 69
Pauell Kolin	– 77
Persson Yoran	– 68,212
Puşkin Aleksandr	– 217
Putin Vladimir	– 14–15,30,33,35,53,54,56,57,58–59,83–84,138,155,180,197
Rasizadə Artur	– 29
Rau Yohannes	– 9,221
Rəhmonov İmaməli	– 209

Rəsulzadə Məmmədəmin	– 40
Ryabov Nikolay	– 53–57
Saleh Əli Abdullah	– 20
Sampayyu Jorji	– 91
Senyuşkin Sergey	– 233
Seryoqin Viktor	– 233
Sezər Əhməd Necdət	– 10,30,33,38,92,150,250,255
Silva Luis	– 191
Sinyavskaya Tamara	– 154
Soros Corc	– 48–52
Stefanopulos Konstantinos	– 123
Stepaşin Sergey	– 56
Stipe Meşiç	– 119
Şevardnadze Eduard	– 15,24,25–27,34
Şirak Jak	– 158
Şıxlinski Əliağa	– 40,131
Şröder Gerhard	– 222
Şuster Rudolf	– 201
Tabaçnev Dmitri	– 142
Tereşkova Valentina	– 128
Topçubaşov Əlimərdan bəy	– 40
Tolstoy Lev	– 217
Uilson Brayan	– 70–71
Uilson Ross	– 101–107
Usubov Ramil	– 39
Vacpai Atal	– 186
Veles Alvaro	– 166
Yelsin Boris	– 54
Verhofstadt Çi	– 164
Yusifbəyli Nəsibbəy	– 40
Vike-Freyberq Vayra	– 129
Voronin Vladimir	– 192
Yazov	– 308
Zasuxa Anatoli	– 137–143

Coğrafi adlar göstəricisi

Almaniya	– 5–7,9,115,221,222
Almatı	– 294
Amerika Birləşmiş Ştatları	– 5–7,26,63,76,77–78,96,101–107, 177,230,263
Ankara	– 10–15,159
Aralıq dənizi	– 25,38
Argentina	– 21,23
Avrasiya	– 228
Avropa	– 41,237
Avstriya	– 254
Bağdad	– 19
Bakı	– 7,8,9,16,17,18,19,20,21,22,23, 24, 27,32,36,43,46,48,59,65,66,67,68, 69,70,73,91,93,94,95,98,99,100, 118,119,120,121,122,123,126,127, 128,129,130,134,135,136,146, 147,148,150,154,155,156,157, 158,177,178,217,290
Baltikyanı Respublikalar	– 6,294
Banqladeş	– 160
Belarus	– 6,126,147
Belçika	– 164,165
Benin	– 176
Braziliya	– 191
Böyük Britaniya	– 5–7,49,70–71,76,99,100,287
Ceyhan	– 25,27,38,71
Cənub–Şərqi Asiya	– 16
Cənubi Qafqaz	– 26,65,107,123,124,290,307
Cibuti	– 130
Çernobıl	– 138
Çin	– 8,16,219,249

Dağlıq Qarabağ	– 7,42,87,106,131,132,158,230,275, 291
Danimarka	– 123
Əfqanıstan	– 102,187
Əlcəzair	– 28
Ərzincan	– 92
Filippin	– 85
Fransa	– 5–7,115,158
Gəncə	– 73
Gürcüstan	– 15,24,25–27,37,55,75,105
Hindistan	– 185,186
Xəzər dənizi	– 25,27,65–66,77,101,173
Xorvatiya	– 119
İordaniya	– 22
İslandiya	– 98
İraq	– 76,102,122,190
İspaniya	– 243,244
İstanbul	– 250
İsveç	– 67,68,212
İsveçrə	– 175
Kamçatka	– 197
Kamerun	– 19
Kanada	– 135,136
Kiyev	– 137–143
Kolumbiya	– 166
Koreya Respublikası	– 184
Koreya XDR	– 208
Kosovo	– 102
Qafqaz	– 15,122,124,177,178
Qala	– 75
Qərbi Avropa	– 6
Qırğızıstan	– 207
Qətər	– 198
Latviya	– 129
Liviya	– 200
Lüksemburq	– 118
Macarıstan	– 251

Malayziya	– 195,196
Maldiv	– 171
Mədinə	– 89
Məkkə	– 89
Mərakeş	– 172
Mərkəzi Asiya	– 314
Minsk	– 298
Misir	– 167
Moldova	– 6,192
Monqolustan	– 157
Moskva	– 55,73,139,281
Mozambik	– 121
Mozdok	– 180
Naxçıvan	– 73,75
Nigeriya	– 220
Norveç	– 17,18
Novı Uzen	– 294
Nüvədi	– 295
Öş	– 294
Özbəkistan	– 202
Pakistan	– 156
Paris	– 314
Rolşa	– 115
Portuqaliya	– 91
Rusiya	– 5–7,14–15,30,31,33,35,53–57,58– 59,83–84,93,127,128,131,138,154. 155,180,181,197,217–218,273
Sankt-Peterburq	– 35,53,58–59,83
Səngəçal	– 36
Səudiyyə Ərəbistanı	– 79–82,86–90,215–216
Sinqapur	– 182
Slovakiya	– 201
Sloveniya	– 120
Şərqi Avropa	– 6
Şlofok	– 9
Tacikistan	– 209
Trabzon	– 75

Türkiyə	– 10–15,25,26,30,33–34,37,72–76, 92,94–97,149–153,159,228–231, 250,255,256,257
Türkmənistan	– 253
Ukrayna	– 6,137–143,188,273
Uruqvay	– 189
Vaşinqton	– 107
Vatikan dövləti	– 252
Venesuela	– 148
Vyetnam	– 199
Yalta	– 141
Yəmən	– 20
Yunanıstan	– 122–125

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN FAŞİZM ÜZƏRİNDƏ QƏLƏBƏNİN
58-ci İLDÖNÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA
MÜRACİƏTİ

8 may 2003-cü il 5

ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB XU SZİNTAOYA

8 may 2003-cü il 8

ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB YOHANNES RAUYA

9 may 2003-cü il 9

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRİN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİ ZİYARƏT ETMƏSİ

10 may 2003-cü il 10

TÜRKİYƏNİN BAŞ NAZİRİ RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞANIN,
BAŞ NAZİRİN MÜAVİNİ, XARİCİ İŞLƏR NAZİRİ
ABDULLAH GÜLÜN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİ ZİYARƏT ETMƏSİ

10 may 2003-cü il 11

TÜRKİYƏNİN DOQQUZUNCU PREZİDENTİ
SÜLEYMAN DƏMİRƏLİN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİ ZİYARƏT ETMƏSİ

10 may 2003-cü il 12

**TÜRKİYƏ SİLAHLI QÜVVƏLƏRİ BAŞ QƏRARGAHININ RƏİSİ,
ORDU GENERALI HİLMİ ÖZKÖKÜN AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİ
ZİYARƏT ETMƏSİ**

10 may 2003-cü il 13

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT
XİDMƏTİNİN MƏLUMATI**

10 may 2003-cü il 14

**ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XU SZİNTAOYA**

13 may 2003-cü il 16

**NORVEÇ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB KYEL MAQNE BUNDEVİKƏ**

13 may 2003-cü il 17

NORVEÇ KRALI ƏLAHƏZRƏT V HARALDA

13 may 2003-cü il 18

**KAMERUN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB POL BİYYAYA**

13 may 2003-cü il 19

**YƏMƏN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏLİ ABDULLAH SALEHƏ**

13 may 2003-cü il 20

**ARGENTİNA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NESTOR KİRÇNERƏ**

13 may 2003-cü il 21

İORDANIYA MƏLİKİ ƏLAHƏZRƏT II ABDULLAYA

13 may 2003-cü il..... 22

ARGENTİNA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB NESTOR KİRÇNERƏ

16 may 2003-cü il 23

GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EDUARD ŞEVARDNADZEYƏ

20 may 2003-cü il..... 24

GÜRCÜSTAN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB EDUARD ŞEVARDNADZEYƏ

21 may 2003-cü il 25

ƏLCƏZAİR XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏBDÜLƏZİZ BUTEFLİKAYA

22 may 2003-cü il 28

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN SƏDRLIYI İLƏ TƏHLÜKƏSİZLİK
ŞURASININ İCLASI

16 may 2003-cü il..... 29

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

23 may 2003-cü il 30

PUBLİSİST ELMİRA XANIM AXUNDOVAYA

23 may 2003-cü il 31

TÜRKİYƏNİN AZƏRBAYCANDAKI SƏFİRİ
ƏHMƏD ÜNAL ÇEVİKÖZ İLƏ GÖRÜŞ

23 may 2003-cü il 33

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

24 may 2003-cü il..... 35

bp ŞİRKƏTİNİN PREZİDENTİ LORD CON BRAUN İLƏ GÖRÜŞ

26 may 2003-cü il 36

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN SƏDRLIYI İLƏ KEÇİRİLMİŞ MÜŞAVİRƏ

26 may 2003-cü il..... 39

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİNİN YARADILMASININ 85 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

27 may 2003-cü il 40

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

27 may 2003-cü il..... 44

XALQ YAZIÇISI ELÇİN ƏFƏNDİYEVƏ

29 may 2003-cü il 45

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT XİDMƏTİNİN MƏLUMATI

29 may 2003-cü il..... 47

AÇIQ CƏMİYYƏT İNSTİTUTU – SOROS FONDUNUN TƏSİSÇISI VƏ İDARƏ HEYƏTİNİN SƏDRİ CORC SOROS İLƏ GÖRÜŞ

29 may 2003-cü il 48

RUSİYA FEDERASIYASININ ÖLKƏMİZDƏKİ FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHIYYƏTLİ SƏFİRİ NİKOLAY RYABOV İLƏ GÖRÜŞ

30 may 2003-cü il 53

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ

24 may 2003-cü il 58

ÖLKƏMİZDƏ SOSIAL-İQTİSADI VƏZİYYƏT VƏ 2003-cü İL PREZİDENT SEÇKİLƏRİNƏ HAZIRLIQ BARƏDƏ MƏSƏLƏLƏRİN MÜZAKİRƏSİNƏ HƏSR OLUNMUŞ MÜŞAVİRƏDƏ GİRİŞ SÖZÜ

31 may 2003-cü il 60

YEKUN NİTQİ 63

«XƏZƏR NEFT, QAZ, NEFTAYIRMA VƏ NEFT KİMYASI – 2003» 10-cu BEYNƏLXALQ SƏRGİ VƏ KONFRANSININ İŞTİRAKÇILARINA

2 iyun 2003-cü il 65

İSVEÇİN KRALI ƏLAHƏZRƏT XVI KRAL QUSTAVA

2 iyun 2003-cü il 67

İSVEÇ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB YORAN PERSSONA

2 iyun 2003-cü il 68

BEYNƏLXALQ ELMLƏR AKADEMİYALARI ASSOSİASIYASININ PREZİDENTİ AKADEMİK BORİS YEVGENYEVİÇ PATONA

5 iyun 2003-cü il 69

BÖYÜK BRİTANİYANIN ENERGETİKA VƏ SƏNAYE NAZİRİ BRAYAN UİLSONUN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

3 iyun 2003-cü il 70

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ JANDARM QÜVVƏLƏRİNİN BAŞ
KOMANDANI, ORDU GENERALI M.ŞENER ERUYGUR
VƏ ONU MÜŞAYİT EDƏN ŞƏXSLƏRLƏ GÖRÜŞ**

3 iyun 2003-cü il 72

**ABŞ DÖVLƏT DEPARTAMENTİNİN XƏZƏRİN ENERJİ
DİPLOMATİYASI ÜZRƏ MÜŞAVİRİ STİVEN MƏNNİN
RƏHBƏRLİK ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

4 iyun 2003-cü il 77

**SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI KRALLIĞININ NEFT VƏ MİNERAL
SƏRVƏTLƏR NAZİRİ ƏLİ BİN İBRAHİM ƏN-NƏİMİNİN BAŞÇILIQ
ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

4 iyun 2003-cü il 79

**RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

6 iyun 2003-cü il 83

**FİLİPPİN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
XANIM QLORİYA MAKAPAQAL ARROYOYA**

6 iyun 2003-cü il 85

**SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI KRALLIĞININ ŞURA MƏCLİSİNİN
SƏDRİ SALEH BİN ABDULLA HÜMEYDİN BAŞÇILIQ ETDİYİ
NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

7 iyun 2003-cü il 86

**PORTUQALİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB JORJİ SAMPAYYUYA**

2 iyun 2003-cü il 91

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

7 iyun 2003-cü il 92

RUSİYANIN XALQ ARTİSTİ ALEKSANDR ABDULOVA

7 iyun 2003-cü il 93

TÜRKİYƏNİN SƏHİYYƏ NAZİRİ RƏCƏB AKDAĞI VƏ ONU MÜŞAYİT EDƏN NÜMAYƏNDƏ HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ

11 iyun 2003-cü il 94

İSLANDİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB OLAVUR RAQNAR QRİMSSONA

11 iyun 2003-cü il 98

BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDİYA BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ KRALİÇASI ÜLYAHƏZRƏT II ELİZABETƏ

11 iyun 2003-cü il 99

BÖYÜK BRİTANIYA VƏ ŞİMALİ İRLANDİYA BİRLƏŞMİŞ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB TONİ BLEYRƏ

11 iyun 2003-cü il 100

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARININ BAKIDAKI SƏFİRİ ROSS UİLSON İLƏ GÖRÜŞ

14 iyun 2003-cü il 101

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ HEYDƏR ƏLİYEVİN SƏDRİİYİ İLƏ KEÇİRİLMİŞ MÜŞAVİRƏDƏ NİTQ

16 iyun 2003-cü il 108

AZƏRBAYCAN RƏSSAMLIQ AKADEMİYASININ REKTORU, MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ AKADEMİKİ, XALQ RƏSSAMI ÖMƏR ELDAROV İLƏ GÖRÜŞ

16 iyun 2003-cü il 114

LÜKSEMBURQUN BÖYÜK HERSOQU ƏLAHƏZRƏT ANRİYƏ

17 iyun 2003-cü il 118

XORVATIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB STİPE MESIÇƏ

17 iyun 2003-cü il 119

SLOVENIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB YANEZ DRNOVŞEKƏ

17 iyun 2003-cü il 120

MOZAMBIK RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ ALİLƏRİ CƏNAB JOAKİM ALBERTU ÇİSSANOYA

17 iyun 2003-cü il 121

YUNANISTAN XARİCİ İŞLƏR NAZİRİNİN MÜAVİNİ İOANNİS MAQRİOTİS İLƏ GÖRÜŞ

18 iyun 2003-cü il 122

BELARUS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ALEKSANDR LUKAŞENKOYA

18 iyun 2003-cü il 126

RUSIYA TİBB ELMLƏRİ AKADEMİYASININ HƏQİQİ ÜZVÜ ARKADİ PAVLOVİÇ NESTEROVA

19 iyun 2003-cü il 127

SOVET İTTİFAQI QƏHRƏMANI, TƏYYARƏÇİ-KOSMONAVT VALENTİNA VLADİMİROVNA TEREŞKOVAYA

19 iyun 2003-cü il 128

LATVIYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ XANIM VAYRA VİKE-FREYBERQAYA

21 iyun 2003-cü il 129

**CİBUTİ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB İSMAİL ÖMƏR CİLİYƏ**

23 iyun 2003-cü il..... 130

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SİLAHLI QÜVVƏLƏRİNİN
ŞƏXSİ HEYƏTİNƏ**

24 iyun 2003-cü il..... 131

**KANADANIN BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB JAN KRETYENƏ**

26 iyun 2003-cü il..... 135

**KANADANIN GENERAL-QUBERNATORU
ZATİ-ALİLƏRİ XANIM ADRIENN KLARKSONA**

26 iyun 2003-cü il..... 136

**KİYEY VİLAYƏTİ ADMINİSTRASIYASININ SƏDRİ
ANATOLİ ZASUXANIN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

27 iyun 2003-cü il..... 137

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DAXİLİ İŞLƏR
ORQANLARININ ŞƏXSİ HEYƏTİNƏ**

1 iyul 2003-cü il 144

**BELARUS RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALEKSANDR LUKAŞENKOYA**

2 iyul 2003-cü il 147

**VENESUELA BOLİVAR RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB HÜQO RAFAEL ÇAVEZ FRİASA**

2 iyul 2003-cü il 148

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ ƏDLİYYƏ NAZİRİ

**CƏMİL ÇİÇƏYİN BAŞÇILIQ ETDİYİ NÜMAYƏNDƏ
HEYƏTİ İLƏ GÖRÜŞ**

4 iyul 2003-cü il 149

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XALQ ARTİSTİ
TAMARA SİNYAVSKAYAYA**

5 iyul 2003-cü il 154

**RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

5 iyul 2003-cü il 155

**PAKİSTAN İSLAM RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB PƏRVİZ MÜŞƏRRƏFƏ**

5 iyul 2003-cü il 156

**MONQOLUSTANIN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NATSAQIYN BAQABANDIYƏ**

7 iyul 2003-cü il 157

**FRANSA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB JAK ŞİRAKA**

7 iyul 2003-cü il 158

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN MƏTBUAT
XİDMƏTİNİN MƏLUMATI**

7 iyul 2003-cü il 159

**BANQLADEŞ XALQ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB İACUDDİN ƏHMƏDƏ**

10 iyul 2003-cü il 160

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİNƏ**

12 iyul 2003-cü il 161

**BELÇİKA KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB Gİ VERHOFSTADTA**

15 iyul 2003-cü il 164

BELÇİKANIN KRALI ƏLAHƏZRƏT II ALBERTƏ

15 iyul 2003-cü il 165

**KOLUMBİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB ALVARO URİBE VELESƏ**

15 iyul 2003-cü il 166

**MİSİR ƏRƏB RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MƏHƏMMƏD HÜSNÜ MÜBARƏKƏ**

18 iyul 2003-cü il 167

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏTBUAT İŞÇİLƏRİNƏ

21 iyul 2003-cü il 168

**MALDİV RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MƏMUN ƏBDÜL QƏYYUMA**

21 iyul 2003-cü il 171

MƏRAKƏŞİN MƏLİKİ ƏLAHƏZRƏT VI MƏHƏMMƏDƏ

21 iyul 2003-cü il 172

**«LİDER» YARIMDALMA ÜZƏN QAZMA QURĞUSUNUN
İSTİSMARA BURAXILMASI MƏRASİMİNİN İŞTİRAKÇILARINA**

24 iyul 2003-cü il 173

**İSVEÇRƏ KONFEDERASIYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB PASKAL KUŞPENƏ**

25 iyul 2003-cü il 175

**BENİN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB MATUE KEREKUYA**

25 iyul 2003-cü il 176

QAFQAZ MÜSƏLMANLARININ XI QURULTAYINA

29 iyul 2003-cü il 177

**RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ**

2 avqust 2003-cü il 179

**UKRAYNANIN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB LEONİD KUÇMAYA**

2 avqust 2003-cü il 181

**SİNQAPUR RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB SELLAPAN RAMA NATSANA**

4 avqust 2003-cü il 182

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XALQ ARTİSTİ
YULİ SOLOMONOVİÇ QUSMANA**

4 avqust 2003-cü il 183

**KOREYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB NO MU HYUNA**

4 avqust 2003-cü il 184

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB AVUL PAKİR CAYNULABDİN ƏBDÜL KALAMA**

4 avqust 2003-cü il 185

**HİNDİSTAN RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ATAL BİHARİ VACPAİYƏ**

4 avqust 2003-cü il 186

**ƏFQANISTAN İSLAM DÖVLƏTİ KEÇİD HÖKUMƏTİNİN
BAŞÇISI ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB HƏMİD KƏRZAİYƏ**

18 avqust 2003-cü il 187

**UKRAYNANIN PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB LEONİD KUÇMAYA**

18 avqust 2003-cü il 188

**URUQVAY ŞƏRQ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB XORXE LUIS BATLYE İBANYESƏ**

18 avqust 2003-cü il 189

**BİRLƏŞMİŞ MİLLƏTLƏR TƏŞKİLATININ
BAŞ KATİBİ CƏNAB KOFİ ANNANA**

20 avqust 2003-cü il 190

**BRAZİLİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB LUIS İNASİU LULA DA SİLVA**

20 avqust 2003-cü il 191

**MOLDOVA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR VORONİNƏ**

21 avqust 2003-cü il 192

**AZƏRBAYCAN MƏRKƏZİ KOOPERATİVLƏR İTTİFAQININ
XX QURULTAYINA**

23 avqust 2003-cü il 193

**MALAYZİYANIN ALİ BAŞÇISI ƏLAHƏZRƏT TUANKU SAYED
SİRACUDDİN SAYED PUTRA CAMALULLAILƏ**

25 avqust 2003-cü il 195

MALAYZİYANIN BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MAHATHİR MƏHƏMMƏDƏ

25 avqust 2003-cü il..... 196

RUSİYA FEDERASIYASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB VLADİMİR PUTİNƏ

26 avqust 2003-cü il..... 197

QƏTƏR DÖVLƏTİNİN ƏMİRİ ƏLAHƏZRƏT
ŞEYX HƏMƏD BİN XƏLİFƏ ƏT-TANİYƏ

26 avqust 2003-cü il..... 198

VYETNAM SOSIALİST RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ ZATİ-
ALİLƏRİ CƏNAB ÇAN DIK LİONQA

26 avqust 2003-cü il..... 199

LİVİYA İNQİLABININ RƏHBƏRİ, LİVİYA ƏRƏB SOSIALİST
XALQ CƏMAHİRİYYƏSİNİN BAŞCISI ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB MÜƏMMƏR QƏDDAFİYƏ

26 avqust 2003-cü il..... 200

SLOVAKİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB RUDOLF ŞUSTERƏ

26 avqust 2003-cü il..... 201

ÖZBƏKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB İSLAM KƏRİMOVA

26 avqust 2003-cü il 202

ƏMƏKDAR İNCƏSƏNƏT XADİMİ, KİNOREJİSSOR
VAQİF MUSTAFAYEVƏ

27 avqust 2003-cü il..... 203

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DÖVLƏT NEFT ŞİRKƏTİNİN
«AZƏRNEFTYANACAQ» NEFT EMALI ZAVODUNUN
KOLLEKTİVİNƏ**

29 avqust 2003-cü il 205

**QIRĞIZISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏSGƏR AKAYEVƏ**

30 avqust 2003-cü il 207

**KOREYA XALQ DEMOKRATİK RESPUBLİKASI
MÜDAFİƏ KOMİTƏSİNİN SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB KİM ÇEN İRƏ**

1 sentyabr 2003-cü il 208

**TACİKİSTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB İMAMƏLİ RƏHMONOVA**

1 sentyabr 2003-cü il 209

XALQ YAZIÇISI RƏSUL HƏMZƏTOVA

8 sentyabr 2003-cü il 210

**İSVEÇ KRALLIĞININ BAŞ NAZİRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB YORAN PERSSONA**

11 sentyabr 2003-cü il 212

XALQ ARTİSTİ ARİF MƏLİKOVA

12 sentyabr 2003-cü il 213

**İKİ MÜQƏDDƏS OCAĞIN XADİMİ, SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANININ
KRALI ƏLAHƏZRƏT FƏHD BİN ƏBDÜLƏZİZ AL SƏUDA**

12 sentyabr 2003-cü il 215

SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI KRALLIĞININ VƏLİƏHDİ ƏLAHƏZRƏT
ABDULLAH BİN ƏBDÜLƏZİZ AL SƏUDA

12 sentyabr 2003-cü il 216

RUS MƏTBUATININ V ÜMUMDÜNYA KONQRESİNİN
İŞTİRAKÇILARINA

19 sentyabr 2003-cü il 217

ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB XU SZİNTAOYA

24 sentyabr 2003-cü il 219

NİGERİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB OLUSEQİN OBASANSOYA

24 sentyabr 2003-cü il 220

ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ FEDERAL
PREZİDENTİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB YOHANNES RAUYA

24 sentyabr 2003-cü il 221

ALMANİYA FEDERATİV RESPUBLİKASININ
FEDERAL KANSLERİ ZATİ-ALİLƏRİ
CƏNAB GERHARD ŞRÖDERƏ

24 sentyabr 2003-cü il 222

AZƏRBAYCANIN YƏHUDİ İCMASINA

26 sentyabr 2003-cü il 223

AZƏRBAYCAN QADINLARININ II QURULTAYINA

27 sentyabr 2003-cü il 224

AKADEMİK AZAD MİRZƏCANZADƏYƏ

29 sentyabr 2003-cü il 226

ALTINCI AVRASIYA İQTİSADİ SAMMİTİNİN İŞTİRAKÇILARINA

30 sentyabr 2003-cü il 227

AZƏRBAYCANIN RUS İCMASI İCTİMAİ TƏŞKİLATININ YARADILMASININ 10 İLLİYİ MÜNASİBƏTİLƏ KEÇİRİLƏN TOPLANTININ İŞTİRAKÇILARINA

1 oktyabr 2003-cü il 232

TURAN XANIM CAVİDƏ

1 oktyabr 2003-cü il 235

AZƏRBAYCAN XALQINA MÜRACİƏT

1 oktyabr 2003-cü il 237

AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMLƏRİNİN XII QURULTAYINA

3 oktyabr 2003-cü il 241

İSPANİYANIN KRALI ƏLAHƏZRƏT İ XUAN KARLOSA

7 oktyabr 2003-cü il 243

İSPANİYA KRALLIĞI NAZİRLƏR ŞURASININ SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB XOSE MARİA ASNARA

7 oktyabr 2003-cü il 244

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI GƏNCLƏRİNİN ÜÇÜNCÜ FORUMUNA

13 oktyabr 2003-cü il 245

XALQ ŞAİRİ MƏMMƏD ARAZA

13 oktyabr 2003-cü il 247

ÇİN XALQ RESPUBLİKASININ SƏDRİ ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB XU SZİNTAOYA

16 oktyabr 2003-cü il 249

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

20 oktyabr 2003-cü il 250

**MACARISTAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB FERENTS MADLA**

21 oktyabr 2003-cü il 251

**VATİKAN DÖVLƏTİNİN BAŞÇISI
PAPA II İOHANN PAVEL HƏZRƏTLƏRİNƏ**

21 oktyabr 2003-cü il 252

**TÜRKMƏNİSTANIN PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB SAPARMURAD NİYAZOVA**

22 oktyabr 2003-cü il 253

**AVSTRİYA RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB TOMAS KLESTİLƏ**

22 oktyabr 2003-cü il 254

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB ƏHMƏD NECDƏT SEZƏRƏ**

25 oktyabr 2003-cü il 255

**TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ BAŞ NAZİRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB RƏCƏB TAYYİB ƏRDOĞANA**

25 oktyabr 2003-cü il 256

**TÜRKİYƏ BÖYÜK MİLLƏT MƏCLİSİNİN SƏDRİ
ZATİ-ALİLƏRİ CƏNAB BÜLƏND ARINCA**

25 oktyabr 2003-cü il 257

**AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ,
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ**

HEYDƏR ƏLİRZA OĞLU ƏLİYEVİN VƏFATI İLƏ BAĞLI RƏSMİ MƏLUMAT

12 dekabr 2003-cü il 258

RAMİZ MEHDİYEV

AZƏRBAYCANDA MÜSTƏQİL DÖVLƏTÇİLİYİ YARADAN VƏ
YAŞADAN – ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN
QADİR SİYASƏTİDİR 261

BÖYÜK MISSİYANI GERÇƏKLƏŞDİRƏN SİYASİ DÜHA 261

MİLLİ DÖVLƏTÇİLİYİN TƏMƏL ƏSASLARI 268

DÖVLƏT DİLİMİZİN BÖYÜK HİMAYƏDARI 277

MİLLİ İNTİBAH 287

AZƏRBAYCAN DÖVLƏTÇİLİYİ MİLLİ İDEYANIN
TƏCƏSSÜMÜ KİMİ 298

MÜSTƏQİLLİYİMİZ ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN
NƏSİLLƏRƏ ƏMANƏTİDİR 309

Q E Y D L Ə R 313

Şəxsi adlar göstəricisi 355

Cəğrafi adlar göstəricisi 360

Kitabı çapa hazırlayan *Tofiq Babayev*

Rəssamı

Fuad Fərəcov

Texniki redaktoru

Zoya Nəcəfova

Yığım üzrə operator

İlhamə Kərimova

Kompüter tərtibatı

Məhəbbət Orucov

Cildin hazırlanmasında AzərTAc-ın materiallarından istifadə olunmuşdur.

«Tayms» qarnitur. Formatı 60x90 1/16. Ofset kağızı 1. Şərti çap vərəqi 24,0.
Uçot vərəqi 24,5. Tirajı 5000. Müqavilə qiyməti ilə.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı. Bakı – Mehdi Hüseyn küç. 61. dalan 2, ev 3.
«Qismət» Nəşriyyat, Poliqrafiya və Ticarət LTD tərəfindən çap olunmuşdur.